

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

36. ISTUNGJÄRK

8.–11. aprill 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 36. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG	
8. aprill 1991.....	3
Ülemnõukogu Presiidiumile laekunud seaduseelnõude ja otsuseprojektide kohta	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	4
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise kohta.....	6
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 11 muutmise kohta	13
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Sideministeeriumi likvideerimise ja Eesti Vabariigi Transpordiministeeriumi reorganiseerimise kohta" eelnõu esimene lugemine	20
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise kohta" eelnõust	28
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 36. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG	
9. aprill 1991.....	31
Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund	31
Istungjärgu päevakorrast	50
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 36. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG	
10. aprill 1991.....	56
Eesti Vabariigi Ülemkohtu 1990. aasta tegevusest	56
Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Surmanuhtluse kaotamise kohta" teine lugemine	68
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikme K. Koha arupärimine Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1991. aasta 7. veebruari otsuse "Hiiumaa ja Jõgeva maakonnaavalitsuste taotlusest piima- ja lihakombinaatide tsehhide üleandmise kohta" vastavusest Ülemnõukogu ja tema presiidiumi normatiivaktidele.....	73
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 36. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG	
11. aprill 1991.....	95
Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Pensionäride ainelise olukorra parandamisest" ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Pensionäride ainelise olukorra parandamisest" rakendamise korrast" projekti teine lugemine	96

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

36. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

8. aprill 1991

Ülemnõukogu Presiidiumile laekunud seaduseelnõude ja otsuseprojektide kohta

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere õhtust, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustagem 36. istungjärgu tööga!

Kontrollime kohalolekut! Kohal on 85 saadikut, puudub 19.

Head kolleegid, vastavalt meie reglemendile tuleb meil enne päevakorra kinnitamist võtta seisukoht Ülemnõukogu Presiidiumile saabunud aktide kohta. Teil kõikidel on käes meie päevakorra projekt ja ka kõik see, mis iseloomustab presiidiumisse saabunud akte. Asugem kohe otsustama! Valitsuse poolt on esitatud Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse normatiivne kontseptsioon. Seda küsimust arutati Ülemnõukogu Presiidiumis ja presiidium teeb Ülemnõukogule ettepaneku suunata see seaduseelnõu eelarve-majanduskomisjonile sellise arvestusega, et eelarve-majanduskomisjon esitaks oma seisukoha Ülemnõukogule 38. istungjärgul. Sellise otsuse tegi Ülemnõukogu Presiidium ja sellisena, lugupeetud kolleegid, esitan ma ta ka teile otsustamiseks.

Panen hääletusele! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et esitatud omandireformi aluste seaduse normatiivne kontseptsioon suunata eelarve-majanduskomisjonile arvestusega, et komisjon teeb oma seisukoha meile teatavaks 38. istungjärgul? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 71 rahvasaadikut, vastu 1, erapooletuid 6. Otsus vastu võetud. Jätkame!

Eesti Maaomavalitsuste Liit ja Eestimaa Põllumajandustöötajate Keskliit pöördusid Ülemnõukogu poole. Pöördumise tekst peaks teil olema kaustade vahel. Ka seda küsimust arutati Ülemnõukogu Presiidiumis ning presiidium teeb Ülemnõukogule ettepaneku suunata see pöördumine maaelukomisjonile. On ettepanek arutada seda pöördumist 37. istungjärgul.

Panen hääletusele! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Maaomavalitsuste Liidu ja Põllumajandustöötajate Keskliidu pöördumist arutada 37. istungjärgul pärast seda, kui maaelukomisjon on esitanud oma seisukoha? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 73 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 4. Otsus vastu võetud!

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, asugem päevakorda kinnitama. Projektis on esimese päevakorrapunktina välja pakutud üks kiireloomuline küsimus. Vastavalt reglemendile otsustame selle kiireloomulise küsimuse saatuse pärast päevakorra kinnitamist. Praegu võtke see vaid teadmiseks.

Kõik päevakorras olevad küsimused on lülitatud siis kas Ülemnõukogu otsuse alusel või vastavalt reglemendile tuleb meil neid arutada.

Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada 36. istungjärgu päevakord arvestusega, et kiireloomulise küsimuse, mis puudutab Transpordi- ja Sideministeeriumi, otsustame me vastavalt reglemendile? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 74 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 7 on erapooletud. Päevakord on kinnitatud!

Lugupeetud kolleegid, saadikutel on ettepanekuid ka teiste kiireloomuliste küsimuste lülitamiseks päevakorda. Materjalid selle kohta on teil juba kaustade vahel ja need puudutavad kahte otsuseprojekti, reglemendi muutmist ja täiendamist ning ajutise töö- ja kodukorra muutmist. Kas küsimused on seoses sellega, Sergei Petinov?

S. Petinov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Vastavalt ajutisele reglemendile võib päevakorda lülitada ka kiireloomulisi küsimusi. Saadikurühma "Võrdsete õiguste eest" arvates on selline kiireloomuline küsimus hinnangu andmine Lõuna-Osseetias väljakujunenud olukorrale. Te teate, et selle kohta on oma seisukoha välja öelnud Venemaa parlament ja paljud teised vabariigid. Omal ajal väljendasime oma suhtumist sündmusesse, mis seisavad veelgi kaugemal vabariigi probleemidest – Iraagis ja Kuveidis toimunusse. Seepärast tahaksime lülitada antud küsimuse kiireloomulise küsimusena päevakorda, et meie esitatud dokumentide projektid saaks trükkida ja laiali jagada ning asja arutada ükskõik mis päeval, mil meie

Ülemnõukogu seda võimalikuks peab. Seepärast annan nimetatud dokumentide projektid koos meie palvega edasi spiikrile ja palun meie ettepanek hääletusele panna. Tänan!

Juhataja

Kas materjalid on juba välja jagatud?

Nii, need materjalid saadame tõlkimisele ja paljundamisele ning siis paneme hääletusele. Vladimir Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on küsimus hr. spiikrile. Kas on arutatud hr. Rüütli Ühendriikide visiidi tulemusi ja kas on ette näha tema sõnavõttu sel teemal? Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, lugupeetud kolleeg Lebedev! Seni kehtib veel kord, et ametlikest välisvisiitidest antakse aru presiidiumile ja tõenäoliselt hr. Rüütel ka oma visiidiaruande presiidiumile teeb. Küllap ta ise ütleb täpselt selle aja, millal see sobiv võiks olla. Kuid kui Ülemnõukogu nõuab, et aruanne tuleks anda ka Ülemnõukogule, siis see on Ülemnõukogu otsustada. Nii et, nagu öeldud, see pakutud küsimus pannakse hääletusele siis, kui dokumendid on tõlgitud ja paljundatud.

Lugupeetud kolleegid, tegemist on kolme kiireloomulise küsimusega, mida palutakse lülitada päevakorda ja mille dokumendid on nõuetekohaselt vormistatud ning asuvad teie kaustades. Ma panen need hääletamisele sellises järjekorras: kõigepealt otsuse arutamine, mis puudutab reglemendi muutmist ja täiendamist, järgmisena ajutise töö- ja kodukorra § 11 muutmist ning kolmandana Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Sideministeeriumi likvideerimise ja Eesti Vabariigi Transpordiministeeriumi reorganiseerimise kohta" eelnõu – see oleks siis esimene lugemine ja kiireloomulisena toimuks selle põhjalik arutelu esimesel lugemisel, kui see päevakorda pannakse ning sealt edasi juba nädala pärast teine lugemine. Asugem, kolleegid, arutama kiireloomuliste küsimuste päevakorda võtmist!

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada täiendavalt kiireloomulise küsimusena vastavalt § 15 päevakorda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse arutelu Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise kohta? Palun hääletada! Lihthälteenamus.

Selle ettepaneku poolt on 67 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 17. Päevakorda on täiendatud!

Kolleegid! Kuidas te suhtute sellesse, kui me otsustame kõik kolm päevakorrapunkti korraga, et siis korraga arutada või võtame enne juba lülitatud päevakorra punkti sisulise arutelu käsile? Korraga? Olgu nii!

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada käesoleva istungi päevakorda täiendavalt kiireloomulise küsimusena otsuse arutelu, mis puudutab Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 11 muutmist? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 70 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 13. Päevakorda on täiendatud ka selle punktiga.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kiireloomulise küsimusena vastavalt §-le 16 lülitada täiendavalt käesoleva istungjärgu päevakorda Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Sideministeeriumi likvideerimise, Eesti Vabariigi Transpordiministeeriumi reorganiseerimise kohta" eelnõu? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 75 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuid on 5. Päevakorda on täiendatud selle punktiga.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise kohta

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, alustagem kinnitatud päevakorrast. Arutagem Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse eelnõu Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise kohta.

Kas selles küsimuses teeb ettekande hr. Anton või hr. Kask? Hr. Kask, palun kõnetooli!

P. Kask

Lugupeetud kolleegid, teile välja jagatud otsuseprojekt on koostatud selleks, et lahendada see vastuolu, mis tekkis siis, kui me moodustasime Ülemnõukogu Presiidiumile lisaks juhatuse. Idee kohaselt pidi juhatus hakkama tegelema Ülemnõukogu töökorralduse küsimustega ega olema poliitilisi otsuseid tegev organ. Küll aga peaks ta olema organ, kes teeb Ülemnõukogust iseseisva parlamendi, kelle eest ükski muu organ otsuseid ära ei tee.

Projekti põhiidee seisneb selles, et meie praeguses reglemendis anda juhatuse kompetentsi need küsimused, mis ei vaja poliitilist otsustamist, aga on seotud Ülemnõukogu töökorraldusega. Ja eelkõige on nendeks küsimusteks seaduseelnõude, uute algatuste

vastuvõtmine ja nende ettevalmistamine selleks, et Ülemnõukogu saaks asjade kohta oma seisukoha võtta.

Seni tegeles sellega presiidium ja mäletatavasti ei olnud presiidiumil iseseisvat otsustamisõigust nendes küsimustes. Seega seaduseelnõude vastuvõtmise näol on tegemist tehnilise iseloomuga küsimusega. Järelikult võiks see olla Ülemnõukogu juhatuse kompetentsis ja arutatavas projektis suur osa punktidest ongi need, mis antakse Ülemnõukogu juhatuse pädevusse tööseaduse eelnõudega enne, kui nad Ülemnõukogu ette jõuavad. Ja need on punktid 2, 4, 5, 6, 7 ja 9.

Peale selle on sisuliselt küllalt oluline, kes ja kuidas juhib aparati. Idee kohaselt peaks tekkima nüüd kaks eraldiseisvat kantseleid, Ülemnõukogul enda oma ja Kadriorus siis teine. Viimase nimetus oleks siis esimehe kantselei ja esimese nimetus Ülemnõukogu kantselei.

Ülemnõukogu kantseleid võib siis juhatada juhatus ja Kadriorus oleva kantselei töökorraldust võib siis suunata presiidium. Ja need küsimused on siis lahendatud arutatava eelnõu 8. punktis. Peale selle on veel mõned vähem tähtsad, puhttehnilised küsimused, mis vajasid lahendamist reglemendis. Need on otsuseprojekti punktid 1 ja 3. Punkt üks määrab tööaegu, kusjuures antakse ka juhatusele võimalus koos käia, kolmandas punktis on väike muudatus seoses sellega, kes võib kokku kutsuda vanematekogu. Ka see on antud ühte otsa pidi juhatuse kompetentsi.

Nüüd on mul mõned redaktsioonilised parandused eelnõule ja ma paluksin eelnõu ette võtta. Nii. Kõigepealt punktis 1, s.o. § 1 lg. 7, on tehtud parandused, et Ülemnõukogu juhatuse istungid algavad teisipäeviti kell 14, mitte 15.

Teine parandus on teise lehekülje kolmandas reas ja ma loen ette selle lause, mis on alla tõmmatud ja on uues redaktsioonis niikuinii parandatud, nimelt: "Ülemnõukogu Presiidiumi seadusandlikud algatused esitab juhatus Ülemnõukogu istungjärgu päevakorra projekti ilma täiendava aruteluta." Mõte on selles, et juhatus ei saa võtta päevakorda, sest päevakorda võtmise kompetents on nagu Ülemnõukogul, aga juhatus ei tarvitse presiidiumi otsustatud eelnõude üle aru pidada, kuhu neid suunata ja kas neid võtta projekti või mitte.

Pisike redaktsiooniline parandus on kolmandal leheküljel. Siin 6. punkti keskel on vaja üks punkt panna ja alustada suure tähega uut lauset. See oli nii ka praegu kehtivas reglemendis ja siin on lihtsalt trükiviga, on jäänud koma. Nimelt sõna "lõpus" järel on punkt ja järgmine lause algab suure tähega: "Kui projekti arutamine ..."

Ja viimane redaktsiooniline parandus on kolmandal leheküljel alt kolmandas reas. Nagu praegu projektist selgub, luuakse siis Ülemnõukogu esimehe kantselei, mitte presiidiumi kantselei, ja vastav parandus tuleb selles reas sisse viia nii nagu ta on § 14 lg. 1.

Selliste redaktsiooniliste parandustega esitame me siis projekti arutelule. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et ettekandjale on küsimusi. Tiit Made!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud Peet Kask! Õieti ei oskagi küsida, sest asjad on nüüd nii segaseks läinud, et pilt ei ole üldse enam selge, aga siiski ma paluksin selgitada ühte olulist küsimust. Mille poolest erineb sisuliselt selle juhatuse töö selle presiidiumi tööst, mille liikmeks see juhatuse natuke aega tagasi oli, või need inimesed, kes selles presiidiumis olid?

Ja teine küsimus on siis see, et millega siis hakkab tegelema praegune presiidium?

Ja kolmas küsimus on, kas meil ei oleks kergem seda asja otsustada, kui meil oleks ka presiidiumi, uue presiidiumi töö- ja kodukord ning tegevussuunad samaaegselt paika pandud, et me saaksime nüüd neid kahte institutsiooni ja nende tegevust kõrvuti võrrelda?

P. Kask

Tänan! Siin oli mitu küsimust. Mille poolest erineb praegune juhatuse eelmisest presiidiumist? Selle poolest, et juhatusel ei ole poliitilist otsustusjõudu. Tema ülesanne on võimaldada Ülemnõukogul vastu võtta poliitilisi otsuseid, teha see Ülemnõukogule võimalikuks. Juhatusele ei ole Ülemnõukogu konkurent, sest ta ei saa iseseisvalt neid otsuseid teha. Selles mõttes on ta ise huvitatud selle töö tegemisest, mis tema peale on pandud. Ja teiselt poolt, juhatusel ei ole muid koormavaid ülesandeid, neid, mis enne olid presiidiumil. Näiteks armuandmine ja hulk teisi ülesandeid, seadluste vastuvõtmine, mis presiidiumi aega väga palju ära võtsid ja ei võimaldanud tegelikult kontsentreerida oma tähelepanu sellele põhitoolele, mis praegu juhatuse kompetentsi on antud.

Juhataja

Kas kõik, jah?

P. Kask

Siin oli teine küsimus veel. Milline on presiidiumi töökord? Ma arvan, et see on presiidiumi enda otsustada. Ta on poliitiline organ ja ta võiks ikkagi oma tööd ise korraldada, see õigus võiks talle jääda. Aga milline peaks olema tema kompetents, sellele on väga raske vastata. Mina ei ole ette pannud seda presiidiumi säilitada. Kahtlemata, kuna selline otsus on tehtud,

siis peaksid talle jääma need ülesanded, mis presiidiumil vanasti olid, välja arvatud Ülemnõukogu töö korraldamine. Sealhulgas päevakord, mis on Ülemnõukogu töö korraldamise küsimus. Kuna meil ei ole eraldi riigipead, siis on presiidiumi kompetentsis need küsimused, mis on tavaliselt riigipea kompetentsis. Ma arvan, et presiidium peaks oma töökorralduse küsimusi otsustama ise ja seda ei ole vaja siia saali tuua, see on minu isiklik seisukoht.

J. Telgmaa

Lugupeetud ettekandja, ma lubaksin endale ühe maise ja lihtsa küsimuse. Reglemendi järgi nendel päevadel, kui istub koos juhatus, lõpeb komisjoni töö kell 14, söökla pannakse kinni kell 15. Kas on ette nähtud, et juhatuse koosolekud saavad toimuma lõunalaua taga?

P. Kask

See, millal juhatus tahab oma koosolekuid pidada, sõltub juhatusest ja tema otsusest. Praegu on juhatus otsustanud pidada koosolekuid teisipäeviti kell 14.

Juhataja

Suur tänu! Praegu on pakutud kell 14. Ülo Uluots!

Ü. Uluots

Sõltumatud demokraadid antud parandusi põhiliselt toetavad, kuna koos teiste dokumentidega, mis meile on esitatud, lahendavad need mingil määral ära selle kaaluta oleku, mis on tekkinud presiidiumis.

Siinjuures on mul üks küsimus: härra Kask, ma ei saanud teie redaktsioonilisest parandusest aru. Vaadake, § 8 lg. 1 ja lg. 3 on sees kordused. Ühel juhul teenindab kantselei presiidiumi ja teisel juhul teenindab presiidium kantseleid. Te ütlesite küll selle kohta midagi, aga ma ei saanud hästi aru.

P. Kask

Ma siis kordan. Praeguse otsuse 8. punktis on kolmas alapunkt, nimelt muuta kolmas lõige ja sõnastada see järgmiselt (ma loen selle kolmanda lõike uues sõnastuses ette, seal on see parandus olemas): "Ülemnõukogu Presiidiumi teenindamise tagab Ülemnõukogu esimehe kantselei, mille töökorralduse määrab Ülemnõukogu Presiidium oma otsusega."

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, meil on külas Hollandi parlamendi delegatsioon. Nad on rõdul. Tervitame aplausiga. (Aplaus.) Suur tänu! Jätkame küsimuste esitamist. Johannes Kass!

J. Kass

Lugupeetud ettekandja, kas pärast tänast päeva on lähemal ajal oodata täielikku reglementi, sest sügisest saadik on teda parandatud ja lihvitud ning minul puudub juba selge pilt üldse reglemendist?! Puhtfüüsiliselt pole võimalik neid parandusi sinna juurde kirjutada ja vanu välja visata. Tänan!

P. Kask

Ma adresseeriksin selle küsimuse edasi juhatusele. Ma loodan, et juhatusel on rohkem aega nüüd tegelda Ülemnõukogu töökorralduse küsimustega ja anda selline korraldus, et tõepoolest meil kõigil oleks terviklik reglement laual. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma kasutan juhust ja teatan, et kantseleitöötajad lubavad järgmiseks esmaspäevaks täiskomplekti uuest reglemendist. Ants Paju!

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetav ettekandja! Andestage mulle, kui küsimus on ehk avaram kui arutamisel olev, kuid ma siiski ei saa seda küsimata jätta. Kadestamisväärse järjekindlusega me lahterdame ja lahterdame, seame ennast ümber eest tahapoole ja tagant ettepoole ja me ei näi sellest protsessist põrmugi väsivat. Aga väljaspool seda saali, näiteks Lääne-Virumaal, eile rahvas võitis, 41% tuli meie tühja koha peale enda tahet avaldama. Viljandi Linnavolikogu valimisel olla olnud 33% inimestest väljas. Kas me saame niisuguste muutustega siis lõpuks oma elu lihtsamaks ja oma töö inimestele usaldatavaks?

P. Kask

Aitäh! See oli päris hea küsimus. Ma kommenteeriksin neid protsente. Ma arvan, et protsendid ei ole millegi poolest halvad. Halb on tegelikult meie valimisseadus, mis nõuab 50%-list osavõttu. See on jälle sovetism, jäänuk meie nõukogulikust mõtlemisest või suhtumisest asjasse, et osa peab võtma 99,9% valijaist jne. Arenenud demokraatlikes riikides on valimistel madal osavõtuprotsent täiesti tavaline. Näiteks ei pane kedagi imestama, kui

Ühendriikides kohalikest valimistest võtab osa 17% valijaist. Nüüd, mis puutub siin ümberlahterdamise ja ümberkorraldamisse, siis ma arvan, et me oleme alles esimesi samme tegemas. Kui me arvame, et peaksime tegelema ainult majandusküsimustega, nagu mõned on üles kutsunud, siis me näeme oma elu ja sihte liiga kitsalt. Vaja on tegelda kõigega ja ma ei kujuta näiteks ette, kuidas näeks välja Ülemnõukogu töö, kui meil ei oleks olnud seda esimest reglemendireformi möödunud aasta juunis. Olgu öeldud, et Leedu parlament tegutseb minu teada siiaaani ilma reglemendita ja ma soovitan inimestel seda parlamenti külastada ja vaadata, kuidas seal see asi on.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas reglemendikomisjon ei kaalunud sellist küsimust, et suveperioodil üldse muuta Ülemnõukogu tööaega. Ma leian, et hommikune pealehakkamine kell 10 on liialt hilja, teisipäev, kolmapäev, neljapäev võiks vabalt kell 9 hommikul hakata ja võib-olla ka kantseleitöötajad juba kella 8-ks tööle tulla. Samal ajal me peame ka hobusemehe lõunat 2 tundi, mehed on kella 3-ks ammu söönud. See annaks ehk võimaluse Ülemnõukogu saadikutele, eriti linnameestele, sõita õhtul aiamaale, et kehaliselt natukene tervist parandada, mis annaks võib-olla ka vaimse töö võimet juurde? Aitäh!

P. Kask

Ma olen nende ettepanekutega iseenesest nõus, aga antud otsuse eelnõu käsitleb ainult neid küsimusi, mis tekkisid seoses juhatuse tekkimisega.

Juhataja

Suur tänu! Rein Järlik!

R. Järlik

Austatud juhataja, austatud ettekandja! Punkt 3, mis muudab § 5 lg. 2, tegelikult kopeerib seda varianti, mis on minul olemas. Ma ei tea, kas mul on siis vananenud, juurde on tulnud ainult sõna "juhataja" ette sõna "Ülemnõukogu", tegelikult parandust just nagu polekski.

P. Kask

Aitäh! See võib olla isegi õige, sest see parandus on läbi teinud väikese muudatuse evolutsiooni. Vahepeal oli tekstis "juhatuse". Kui see on nii, nagu te ütlete, siis võib tõepoolest sellest otsusest p. 3 välja võtta. Suur tänu! Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud spiiker, lugupeetud ettekandjal Mul on küsimus § 6 lg. 3 kohta, mis käsitleb 3. lõike muutmist ja siin on "Ülemnõukogule seisukoha võtmiseks esitatud projekti kohta lisab Ülemnõukogu oma soovitus". Minu küsimus on järgmine: kas see soovitus võib olla ka poliitiline otsus? Kui suurt kvoorumit on juhatusel vaja, et seda soovitus teha, mismoodi see soovitus ilmneb, sest siin võib nagu vajadusel kasutada alatist komisjoni ja eksperte ning siit lähtub ka, et kui juhatus ei pea seda otstarbekaks, võib niisama soovitada. Tähendab, kas ei tundu, et siin on nagu püütud Ülemnõukogule mingisugust seisukohta peale sundida, kuigi juhatusel sellist õigust ei tohiks olla.

P. Kask

Täna! Mõeldud on umbes sama korda, mis siiani on kehtinud. Tuleb vastu võtta otsus, milline komisjon hakkab asjaga tegelema ja millisele istungjärgule asi ette kantakse. Arvan, et need ei ole poliitilised otsused.

Juhataja

Suur tänu, Peet Kask! Rahvasaadikutel küsimusi rohkem ei ole.

Lugupeetud kolleegid, avan läbirääkimised. Marju Lauristin!

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud! Ma tahaksin natuke laienduseks vastustele, mida andis Peet Kask, kirjeldada, missugune see muutus realselt on, kuna härra Made küsis, mis vahe on selle endise presiidiumi ja praeguse juhatuse vahel.

Me oleme kahe koosoleku jooksul seda vahet juba näinud. Kas või näiteks asi, mida me arutasime viimasel juhatuse koosolekul, milleni eelmine presiidium ei jõudnud aasta jooksul, oli arvutustehnika kasutamine saadikute poolt ja kõik need saadikute töövahendite ja saadikute töökorralduse küsimused, mida tõepoolest eelmine presiidium puht aja ja energia puudusel ei jõudnudki lahendada ja korraldada, kuid mis on karjuvalt vajalikud. Ühesõnaga, igapäevase töö korraldus on juhatuse poolt arutatavatest küsimustest praegu, võiks öelda, kõige tähtsam, kõige sisulisem osa. Samuti ka kõik see problemaatika, mis puudutab päevakorda, tähendab juhatuse jaoks tõesti seda organisatoorset ja korralduslikku külge, lihtsalt komisjonide esimeeste omavahelist läbirääkimist asja otstarbekaks korraldamiseks. Juhatus on võtnud täiesti selge ja kategoorilise hoiaku just selles suhtes. Juhatus ei tee poliitilisi otsuseid. Ta ei aruta ühtegi eelnõu sisuliselt, see on presiidiumi ülesanne. Juhatus

seisab hea selle eest, mismoodi üks või teine asi paremini sujuks. Ka on meil juba ette planeeritud kõigi nende probleemide arutamine, mis puudutab saadikute olmeküsimusi jne. Ühesõnaga, juhatus on tõesti Ülemnõukogu teenindava, Ülemnõukogu tegevust korraldava funktsiooniga ja ma loodan, et see reglemendi täiendus on just niimoodi ka mõistetav.

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Lõpetame läbirääkimised. Kas asume otsustama?

Kohaloleku kontroll! Palun kiirustada. Kohaloleku kontroll! Palun, hilinejad, tulla registreerima! Kohal on 75 saadikut, puudub 29.

Kolleegid, kes hilines, palun ette tulla!

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise kohta. Palun hääletada! 53 poolthäält on vaja.

Selle ettepaneku poolt on 61 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 11 on erapooletud. Otsus on vastu võetud, reglement muudetud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 11 muutmise kohta

Juhataja

Head kolleegid, jätkame päevakorda. Arutame Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse eelnõu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 11 muutmise kohta. Kas selles küsimuses teeb ettekande hr. Anton. Palun hr. Antoni kõnetooli!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu juhatuse ülesandel teen teile ettepaneku täiendada Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 11 lg. 3-ga.

Lõike 3 tekst, mis lisandub §-le 11, on teile kätte antud ja selle otsuseprojekti vastuvõtmisel on võimalik Ülemnõukogu Presiidiumil oma tööd sujuvalt korraldada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et ei ole küsimusi. On! Arvo Junti!

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Ettekandja! Kas on võimalik nimetada, millistes seadustes on praegu määratletud presiidiumi seadusandlikud volitused? Neid ei tohiks väga palju olla!

T. Anton

Otsuseprojekti mõte ei seisne mitte selles, et esitada saadikutele ülevaade nendest seadustest, mis annaksid Ülemnõukogu Presiidiumile võimaluse võtta vastu seadlusi, vaid lõike 3 mõte seisneb selles, et Ülemnõukogul oleks võimalik, kui ta seda vajalikuks peab, anda Ülemnõukogu Presiidiumile täitmiseks selliseid funktsioone, mis võimaldaksid nii Ülemnõukogul, tema presiidiumil kui juhatusel latusalt tööd teha.

Juhataja

Suur tänu! Tiit Made!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra Anton! Kas ma võin teha niisuguse järelduse, et kui me seda parandust vastu ei võta, kui Ülemnõukogu seda parandust ei aktsepteeri, sel juhul presiidiumil ei ole õieti midagi teha ja nad võivad rahumeeli laiali minna? Aitäh!

T. Anton

Härra Madel ei ole kahjuks ka seekord õigus. Nimelt on selle teksti mõte siiski selles, et terminil "seadlus" on paraku kahesugune iseloom. Ühelt poolt tähistab ta selliseid normatiivakte, mis on seadusega võrdses juriidilises jõus ja millega senise praktika alusel tehti lausa parandusi seadustes. Sellised seadlused esitatakse järgnevas kinnitamiseks Ülemnõukogule ja on ka selliseid seadlusi, mille sisu ei ole võrreldav seadusega. Näiteks armuandmise küsimuses vastuvõetud seadlused, seadlused, millega lahendatakse administratiiv-territoriaalseid või mõningaid muid omavalitsuse küsimusi. Nendel juhtudel vastuvõetud seadlused omavad teistsugust õiguslikku iseloomu ja selletõttu ei esitata neid kinnitamiseks ka Ülemnõukogule. § 11 soovitatavalt lisatavas 3. lõikes peetakse silmas just selliseid seadlusi. Ülemnõukogu Presiidiumi funktsioonid ei ammendu sisult selliste seadluste vastuvõtmisega Ülemnõukogu istungjärkude perioodil. Loodetavasti lugupeetud kolleegid teavad, et presiidiumil on palju teisigi ülesandeid.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleeg Anton! Ma olen Ülemnõukogu Presiidiumi liige. Ja nüüd ma loen siit: "võttes selle seadluse vastu ainult seaduses ettenähtud juhtudel." Võib-olla ma olen tõepoolest juhm, aga palun esitage kas või ainult üks näide, et ma saaksin sellele hinnangu anda. Ausalt öeldes ei saanud ma aru, millistele seadustele siin vihjatakse. Nimetage kas või üks näide peale armuandmise.

T. Anton

Selle ühe näite hr. Lebedev oskas ise nimetada – see on armuandmine. Sinna võiks lisada ka teise, mis puudutab omavalitsusküsimuste lahendamist, näiteks valla staatuse omistamist. Minu teada ka see antakse seadlusega.

Juhataja

Suur tänu! Enn Leisson!

E. Leisson

Lugupeetud hr. eesistuja! Lugupeetud kolleeg Tõnu Anton! Millest niisugune meelemuutus? Te ju kõik kinnitasite, kui me uut presiidiumi valisime ja õiguskomisjon tegi sinna ka oma parandused juurde, et presiidium töötab vaid Ülemnõukogu täiskogu puhkuse ajal. Millest meelemuutus? Tänan!

T. Anton

Kahjuks pean ka hr. Leissoni tähelepanu juhtima sellele, et niisugust printsiipi vähemalt õiguskomisjon pole kunagi kaitsnud, et Ülemnõukogu Presiidium hakkab tööle vaid Ülemnõukogu töö vaheaegadel. Printsiip, millest mul on võimalik olnud lugupeetud kolleegidele sellest puldist juba rääkida, seisnes siiski selles, et Ülemnõukogu Presiidium ei kannaks Ülemnõukogu töö ajal seadusandlikku funktsiooni. Sellest printsiibist lähtudes võttis Ülemnõukogu Presiidium kätte ja muutis ajutise töö- ja kodukorra § 11 lg. 2-e, ja selleks, et toimunud muudatusi paremini ellu viia, on vaja seda § 11 täiendada veel lõikega 3. Mingit printsiipiaalset muudatust ei ole toimunud ja ei toimu ka siis, kui see lg. 3 peaks teie poolt aktsepteeritama.

Juhataja

Suur tänu! Arvo Junti, teine küsimus!

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Ettekandja! Tahaks juhtida tähelepanu kahele asjaolule. Esiteks, antud projektis on öeldud, et presiidium võtab vastu seadlusi ainult seaduses ettenähtud juhtudel. Tegemist on otsuseprojektiga. Minu arvates, kas me ütleme otsuseprojektiga seda, et presiidiumil on õigus seadusi täita, või ei ütle, ei oma mingisugust tähtsust, presiidium täidab ikka neid seadusi ja neid õigusi, mis talle on seadusega antud. Seetõttu meie kordamine on siin mõttetu ja seepärast oli ka minu esimene küsimus selline.

Teiseks, seadusandliku initsiatiivi õigust ei saa anda Ülemnõukogu oma otsusega, vaid peab seda tegema seadusega. Aga antud juhul ma kolmandat lõiget sellisena näen.

Ja kolmas tuleneb kahest eelnevast küsimusest. Mul on ettepanek. Kui formuleeriksime selle ümber ja määratleksime täpselt kindlaks, millised on presiidiumi volitused seadusandluse alal. Ma ei vaidle sellele vastu, et need võiksid olla üleminekuajal ka Ülemnõukogu töö perioodil, aga need peaksid olema täpselt määratletud. Sest nagu ma aru sain, me ei tea, ei oska loetleda, millistes seadustes on praegu Ülemnõukogu kompetents seadusandluse alal määratletud. Nii et nimetaksime ära: armuandmine ja mis sinna veel võiks kuuluda, neid kindlasti ei ole palju. Aitäh!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, tahan ainult kinnitada, et kõik see, mida teile esitas kolleeg Junti, on kindlasti nii. Soovin vaid lisada, et teie poolt on otsustatud moodustada töögrupp, kelle ülesandeks on riigiõiguslike aluste väljatöötamine. Ülemnõukogu Presiidiumi poolt on nimetatud töögrupp moodustatud ja nii palju, kui mina olen asjaga kursis, loeb see töögrupp oma esmaseks ülesandeks kompetentsi piiritlemise Ülemnõukogu, selle presiidiumi ja juhatuse vahel. Seniks on vaja siiski tagada nii Ülemnõukogu, tema presiidiumi kui juhatuse sujuv töö. Selleks, et see nii oleks, ma kutsun veel kord teid üles seda otsuseprojekti aktsepteerima. Ülemnõukogu Presiidiumi poolt on seda varianti aktsepteerinud härra Almann. Mul on hea meel, et tema ja otsuseprojekti esitanud Ülemnõukogu juhatuse liikmed on kohal.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Siin oli mitmeid täpsustavaid küsimusi, kuid kahjuks minu mõistus ei võta – ma ei saa aru selle paranduse või selle uue lõike juriidilisest

tähendusest. Kui otse lugeda, siis on öeldud siin seda, et presiidiumi suhtes olemasolevad seadused kehtivad, ja teine mõte, et neid seadusi ei tohi muuta. Kui see niimoodi on, siis ei ole ju mingit mõtet teda vastu võtta, sest kõik jääb ju endiseks. Küsimus tekib ka selle teise osa puhul, et seadusi ei tohi muuta. Kas me saame niisugust otsust vastu võtta, et me ei tohi vastu võtta otsuseid või muuta seadusi? See tundub mulle juriidiliselt ka natuke imelik. Võib-olla ma tõesti ei mõista ega saa aru selle paranduse mõttest. Milles see mõte seisneb?

T. Anton

Mis puudutab lõike 3 komajärgset teksti (kusjuures ei tehta muudatusi kehtivais seadustes), siis juhatuse liikmed mõistsid kõik seda teksti selliselt, et seadustes ei tohi teha muudatusi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlustega. Seda koormust kannavad sõnad, kusjuures ei tehta muudatusi kehtivais seadustes. Ülemnõukogu Presiidiumi seadlustega ei muudeta seadusi. See on seesama printsiip, millest ma rääkisin hr. Leissoni küsimusele vastates.

Juhataja

Suur tänu! Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ajalehes "Eesti Ekspress" kirjutab härra Illar Hallaste sellest, et on juba valmis Ülemnõukogu Presiidiumi, Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe ja järelkult ka Ülemnõukogu juhatuse kohta käiva seaduse eelnõu.

Minu esimene küsimus kõlab järgmiselt: kas see on tõepoolest valmis, kas see informatsioon on õige?

Teiseks, kas see seaduseelnõu, mis meil praegu käes on, pole mitte ette nähtud selle tulevase seaduseelnõu torpedeerimiseks?

Ja kolmandaks, te ütlesite just äsja, et Ülemnõukogu juhatus arutas meile esitatud seaduseelnõu ja jõudis teatud järeldusele. See tähendab, et te tegite juba teatud poliitilise analüüsi, ehkki selleks on ilmselt ette nähtud Ülemnõukogu Presiidium. Oelge palun, kas Ülemnõukogu Presiidium arutas seda seaduseelnõu? Tänan!

Juhataja

Lubage siiski kommentaarid Tõnu Antonile!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Tõepoolest on alanud töö riigiõiguslike aluste kallal ja see töö on alanud mitmel tasandil. Ka Ülemnõukogu Presiidiumi juures töötavad eksperdid on koostanud Ülemnõukogu Presiidiumile seaduseelnõu, mis peaks piiritlema Ülemnõukogu, tema Presiidiumi ja juhatuse vahelist kompetentsi. Paraku on niimoodi, et selle seaduseelnõuga tuleb jätkuvalt tööd teha, seda ei ole meile täna sellel põhjusel välja jagatud, kuid Ülemnõukogu Presiidiumi, Ülemnõukogu juhatuse töö peab toimuma ka sellel nädalal, järgmisel nädalal, senikaua, kuni riigiõiguslikes alustes on veel võimalik üks või teine seadus vastu võtta. Kordan veel kord, jutt käib ajutisest töö- ja kodukorrast. See ajutine on küll kestnud juba aasta aega, kuid ilmselt tuleb meil leppida selle ajutisega veel mitu nädalat. Ma ei ole presiidiumi liige, ma ei saa teha ...

Juhataja

Valeri Kois, see, millest kõneleb Illar Hallaste "Eesti Ekspressis", oli ühe seaduse eelnõu, mis antud hetkel on päevakorrast maha võetud. Presiidiumi päevakorras olnud küsimuste ringis on kajastatud ka seda teemat, mida me käsitleme, ja presiidiumi kantselei töötajad on teemaga väga konkreetselt kursis, see eelnõu on tehtud koostööna.

Suur tänu, Tõnu Anton, Ülemnõukogu liikmetel küsimusi rohkem ei ole. Ma avan läbirääkimised. Ma informeerin teid, kolleegid, sellest, et Arvo Junti, kes esitas kaks küsimust, millest teine oli juba sarnane sõnavõtuga, lõppes sellega, et on laekunud esimene parandusettepanek. Ma loen ta teile ette. Võimalik, et see on vajalik järgnevatele sõnavõtjatele. Arvo Junti teeb ettepaneku nimetada otsuses konkreetsed valdkonnad, milles on presiidiumil Ülemnõukogu töö ajal seadluste andmise õigus. Nii et selline parandusettepanek on laekunud. Suur tänu! Ülo Uluots!

Ü. Uluots

Presiidiumi liikmena ma tunnen, et see dokument ei lahenda kõiki probleeme, mis oleks südame järele, kuid antud juhul ta loob siiski tingimused presiidiumi edukaks tööks ja sellepärast ma annan sellele dokumendile oma toetuse selles redaktsioonis, nagu see on paberile pandud.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et rohkem ei ole sõnasoovijaid. Kas loeme läbirääkimised lõppenuks? Kas

läbirääkimiste lõpetamine on kokkuleppeline või paneme hääletusele? Kokkuleppeline, kuna ei ole sõnasoovijaid. Läbirääkimised on lõpetatud.

Härra Tõnu Anton, on laekunud üks parandusettepanek, kas sellega seoses on ka lõppsõna soovi, sest kui Ülemnõukogu seda aktsepteerib, siis sellisel juhtumil tuleb see valdkond või see nimekiri ära määratleda?

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, on laekunud üks parandusettepanek kolleeg Arvo Juntilt. Ma loen selle parandusettepaneku ette: "Teen ettepaneku nimetada otsuses konkreetsed valdkonnad, milles on presiidiumil Ülemnõukogu töö ajal seadluste andmise õigus." Pole kahtlust, et oleks ülimalt hea, kui meil oleks võimalik need valdkonnad täna kindlaks määrata, kuid kardan, et sellisel juhul me teeksime ära selle töö, milleks moodustasime töögrupi riigiõiguslike aluste väljatöötamiseks. Ja sellepärast on teile, kolleegid, ettepanek jätta esialgse projekti väljatöötamine ka selles küsimuses, valdkondade piiritlemine, milles presiidium Ülemnõukogu töö ajal võtab vastu seadlusi, nimetatud töögrupile. Meie töökorralduse mõttes tähendaks see seda, et härra Junti ettepanek läheb hääletusele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ega härra Junti ei sooviks oma ettepanekut tagasi võtta? Arvo Junti!

A. Junti

Jään oma esitatud kahe küsimuse juurde, millele ma vastust ei saanud. Leian, et siin on õiguslikult tegemist väikese, pehmelt öeldes, kohmakusega projekti juures.

Teiseks, nagu ma siin ka presiidiumi töötajate vihjetest aru sain, neid valdkondi on minimaalselt, kus presiidiumil oleks vaja selliseid volitusi. Minu meelest, nagu ma aru saan, ei ole see töö sugugi mitte keeruline. Aitäh! Ma ei loobu oma ettepanekust.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, ma panen Arvo Junti parandusettepaneku hääletusele, mis eeldaks siis seda, et see teema jääb pooleli seniks, kuni vastloodud komisjon riigiõiguslike alustega tegelemiseks juba piiritleb need valdkonnad, või järgneb uusi parandusettepanekuid, mis juba täna määratleksid parandusettepanekuna need valdkonnad. Kuid kõigepealt Arvo Junti parandusettepanek.

Kohaloleku kontroll! Kohal on 87 rahvasaadikut, puudub 17.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Arvo Junti parandusettepaneku poolt, et nimetatud otsuses ära määrata konkreetsed valdkonnad, milles on presiidiumil Ülemnõukogu töö ajal seadluste andmise õigus? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 20 rahvasaadikut, vastu 41, erapooletuid on 22. See ettepanek ei leidnud toetust.

Kolleegid, panen otsuse tervikuna hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Ülemnõukogu otsus "Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 11 muutmise kohta"? Palun hääletada! 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 67 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuid on 15. Töö- ja kodukorda on muudetud.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Sideministeeriumi likvideerimise ja Eesti Vabariigi Transpordiministeeriumi reorganiseerimise kohta" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, jätkame päevakorda. Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Sideministeeriumi likvideerimise ja Eesti Vabariigi Transpordiministeeriumi reorganiseerimise kohta" eelnõu esimene lugemine. Ja ettekandeks palume kõnetooli sideministri härra Toomas Sõmera!

Nagu öeldud, arutelu toimub vastavalt §-le 16, see tähendab esimesel lugemisel põhjalik arutelu koos sõnavõttude ja parandusettepanekutega.

T. Sõmera

Austatud eesistuja! Austatud saadikud! Nagu öeldud ja teile välja jagatud materjalidest selgub, on vabariigi valitsus võtnud vastu otsuse muuta Eesti Vabariigi Sideministeeriumi struktuuri ja moodustada tänase Sideministeeriumi halduses olevate ettevõtete baasil kaks riigiettevõtet: Eesti Post ja Eesti Telekommunikatsioonid. Seoses nende kahe riigiettevõtte moodustamisega ja enamiku majandusfunktsioonide üleminekuga nendele kahele riigiettevõttele väheneb oluliselt Sideministeeriumi töömaht. Osa funktsioone antakse üle ka pakutud reorganiseeritavale Transpordi- ja Sideministeeriumile. Seoses sellega teeb vabariigi valitsus Ülemnõukogule ettepaneku likvideerida Eesti Vabariigi Sideministeerium ja reorganiseerida tänane Transpordiministeerium Transpordi- ja Sideministeeriumiks. Vabariigi valitsus on teinud ettepaneku alustada reorganiseerimist käesoleva aasta 1. maist. Vabariigi valitsuse määrusega on määratletud nende praeguste Sideministeeriumi halduses olevate

ettevõtete nimekiri, mille baasil moodustatakse need kaks riigiettevõtet. Vabariigi valitsuse määrusega on määratud ka osade riigiettevõtete, sealhulgas ka nende kahe riigiettevõtte haldusnõukogu isikkoosseisud. Need haldusnõukogud on kord koos olnud.

Tooksin esile vaid ühe põhjenduse, miks meie, kes me selle initsiatiiviga vabariigi valitsuse poole pöördusime, täna kiirustame. Posti- ja elekterside harude finantsmajandustegevuse lahutamine, see on tõepoolest majanduspoliitiline küsimus, mille kaudu me arvame, et me saame süvendada tähelepanu mõlemale algharule, seda nii postile kui telekommunikatsioonidele, me saame süvendada algharuti täielikku isemajandamist, tähendab, posti osas tervikuna ja telekommunikatsiooni valdkonnas tervikuna. Kiirendamise põhjus on selles, et me ei saa, kui meil on ühendatud posti-, side- ja telekommunikatsioonide valdkonnad ühisteks ettevõteteks Sideministeeriumi struktuuris, rääkida välisinvesteeringute olulisest sissetulekust Eesti side arengusse. Me peame praegu läbirääkimisi paljude riikide telekommunikatsioonikompaniidega, meil on ka mõned koostööprotokollid alla kirjutatud, kuid probleemiks on postiside ja telekommunikatsioonide finantsmajandustegevuse lahutamine, selle integratsiooni lahutamine. Vabariigi valitsuse nimel ma väga paluks seda ettepanekut aktsepteerida ja 1. maist likvideerida Sideministeerium ja reorganiseerida Transpordiministeerium Transpordi- ja Sideministeeriumiks. Suur tänu!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et Ülemnõukogu liikmetel on mõned küsimused. Illar Hallaste!

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus, kas praegune Sideministeerium on astunud samme Eesti astumiseks Ülemaailmse Postiside Liidu liikmeks ja millised on tulemused?

T. Sõmera

Jah, on astunud. Esimene samm oli Eesti, Läti ja Leedu ühine samm, kus anti teada Balti riikide soovist taastada oma liikmestaatus täieõigusliku liikmena. Teine samm oli meie vabariigi poolt, kus mõlema liidu peakorterisse lähetati meie kirjad koos, pehmelt öeldes, täieõigusliku liikme staatuse taastamise sooviga. Tänapäevaks on ametlik vastus mõlemast peakorterist, kus mainitakse, et see on rohkem iseseisvuse küsimus. Kuigi nad suhtuvad meie soovi arusaamisega, oleneb see väga suures osas üldpoliitilistest läbirääkimistest NSV Liiduga. Tänapäevaks täieõigusliku liikme staatuse saavutamine võtab aega. Meil on plaanis lasta

välja postimaksevahendeid. Posti vahetame enamike maailma riikidega otse. Reaalne töö selle liidu raames võib olla ilma täieõigusliku liikme staatusetagi. Liikme staatus muidugi taastatud ei ole, johtuvalt meie poliitilisest seisust.

A. Zõbin

Härra minister! Teie ettekandest ei ilmne sellise lahutamise vajalikkus. Osaliselt meenutab see mööbli ümberpaigutamist korteris. Mina ei saa sellest aru, kuidas näiteks lahutada Sideministeeriumi praegused struktuurid, kui seal on tegelikult ühised ruumid – nii seal, kus on telefonid, kui ka seal, kus on muud seadmed. Et selle maksumust hinnata ja kindlaks määrata, kas bilanss tuleb positiivne või negatiivne, on ilmselt vaja täiendavaid investeeringuid või annab see mingit kokkuhoidu? Arvatavasti tuleb seda hinnata sellisest seisukohast lähtudes.

T. Sõmera

See annab eelarvevahendite kokkuhoiu tänase Sideministeeriumi ülalpidamiskulude kokkuhoiu arvel. See ei ole sildivahetus, vaid sisuline töökorralduse muudatus.

See ei ole ministeeriumihoonele uue sildi riputamine ega mööbli ümbergrupeerimine ühest kabinetist teise. See on suur sisulise töö muutmine, kusjuures me veel kord tahame toonitada seda, et mõlemad harud, nii posti algharu, terve vabariiklik struktuur, kui ka kõigi telekommunikatsioonide algharude vabariiklik struktuur hakkaksid iseseisvalt täie õigusega, täie vastutusega lahendama tänase posti ja telekommunikatsiooni funktsioneerimise ja arengu küsimusi. Mis puutub arengusse, siis ma juba ütlesin, et see on põhiline eeltingimus, et leppida kokku välisinvesteeringute oluliseks sissetulekuks vabariigi side arengusse. Ilma selleta ei näe mina reaalselt võimalust ka lähiaastatel mitte mingisugust paranemist telekommunikatsiooni valdkonnas, kuna suurelt Nõukogude Liidu tööstuselt me ei saa ei seadmeid, ei kaadrit ega muud materjali. Ja see ei ole mitte mingil juhul sildivahetus.

Juhataja

Suur tänu! Juri Jevstignejev!

J. Jevstignejev

Lugupeetud kolleegid! Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus § 4 kohta. Jutt on muudatusest riigieelarves. Kas silmas peetakse lihtsat ümberjaotamist endiselt

Sideministeeriumilt side- ja transpordiministeeriumile või riigieelarvest tulevaid lisaeraldisi?
Tänan!

T. Sõmera

Sideministeeriumi terve struktuuri finantseerimine vabariigi eelarvest hõlmab vaid ministeeriumi halduskulusid. Alates sellest aastast ei ole eelarvelist finantseerimist side arenguks mitte ühegi rubla eest. 1990. aasta oli side arenguks eelarvevahendeid *ca* 10 milj. rubla. Ka 1991. aasta eelarveprojekti esimeses variandis oli 12,7 milj, siis sellel aastal peale ministeeriumi halduskulude ei ole eelarvevahendeid, nii et 1. maiga lõpeks eelarveline finantseerimine. Kõik need summad, mis on selleks aastaks Sideministeeriumi haldusaparaadi finantseerimiseks ette nähtud, läheks eelarvesse tagasi. Ja me oleme seda tänase transpordiministriga ja ka valitsuses arutanud. Me näeme, et reorganiseeritud Transpordi- ja Sideministeeriumis hakkaks tööle üks side suunaga osakond ja seal oleks 5–10 inimest. Esialgu on kokku lepitud, et seal oleks 5–6 inimest, mitte rohkem. Tähendab, Transpordi- ja Sideministeerium peaks eelarvesse tagastatavate vahendite arvel ühe pisikese osa saama omale juurde, et oleks halduskulud sellele sideosakonnale. Nii et eelarvevahendites on see kokkuhoid. Ja mõlemad riigiettevõtted hakkaksid täielikult isemajandamise põhimõttel oma algharuga tegelema, eelarvevahendeid puutumata.

Juhataja

Suur tänu! Priidu Priks!

P. Priks

Lugupeetud minister! Kuidas jaguneb nüüd teie praeguse Sideministeeriumi personal, ma mõtlen, kas suurem osa jääb postiteenistusse? Ja konkreetselt, milline on teie enda saatus?

T. Sõmera

Me kujutame ette, et 56-st inimesest umbes 40 inimest peaks minema Eesti telekommunikatsiooni riigiettevõttesse ja umbes 20–25 inimest Eesti postiettevõttesse. Kas nad kõik üldse lähevad üle, on personaalküsimus. Võib-olla mõned soovivad ka lahkuda. Mis minusse puutub, siis arvestades minu mõningaid telekommunikatsioonialaseid teadmisi, arvan ma, et võiksin hakata tööle riigiettevõttes Eesti Telekommunikatsioonid.

Juhataja

Suur tänu! Rein Järlik!

R. Järlik

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud härra minister! Ma usun, et te olete väga hästi kursis telefoniside olukorraga Tartus, kus näiteks päeva ajal on peaaegu lootusetu valida otsevalimise teel Tallinna abonente, samuti ka vabariigi teisi keskusi ja kus on üha rohkem valeühendusi ka linnasiseselt. Eriti halb on siis, kui erinevate algusnumbritega keskjaamadest helistada teiste algusnumbritega keskjaamade abonentidele. On võimalikud sellised variandid, et tuleb pidev toon, teiseks tuleb täielik vaikus, kolmandaks vastab vale abonent ja alles neljandaks, mida juhtub kaunis harva, vastab õige abonent, mida sa oled valinud. Ma ei esita seda küsimust etteheitega teile või etteheitega teile, teades, et teie lühikese tööaja jooksul ei saanud see süveneda ega ka oluliselt muutuda, vaid see tendents on olnud viimastel aastatel pidev. Ja mul on küsimus, kas tõesti Sideministeeriumi selline reorganiseerimine või teise ministeeriumi alluvusse tema funktsioonide viimine võimaldab parandada olukorda mitte ainult Tartus, sest Tartust on näiteks mõningaid vabariigi keskjaamu lausa võimatu välja valida, nendega ei saa iialgi ühendust? Aitäh!

T. Sõmera

Tartus ja ka paljudes teistes maakonnakeskustes ja vabariikliku alluvusega linnades olukord normaliseerub vähemalt maikuu lõpuks. Praegu on lõppstaadiumis Tallinna Telefonikaugijaama laienduse häälestus ja aprillis hakatakse sinna täiendavaid kanaleid lülitama kõikide maakonnakeskuste suundadel. Tartu ja Tallinna vahele näiteks tuleb, kui ma ei eksin, 60 kanalit juurde. See oluliselt normaliseerib olukorda.

Mis puutub Tartus olevatesse telefonijaamadesse, siis töötavad nad selle tehnika baasil, mida me aastakümneid oleme saanud. Kogu see tehnika on elektromehaaniline tehnika ja nagu teada Nõukogude Liidu tööstus ei tooda elektroonset või digitaalset telefonikommunikatsioonitehnikat. See on ka üks selle suure programmi küsimus, mida me tahame käivitada välisinvesteeringute kaasabil. Kusjuures me näeme ette, et ühistöö käivitamisel me kasutame uusi hooneid, mis meil on valminud ja valmivad sellel ja järgmisel aastal. Ka Tartu Annelinnas valmis uus sidesõlm või uus telefonijaama hoone, kuhu me mingil juhul ei taha sisse panna enam sedasama elektromehaanilist, pehmelt öeldes, moraalselt ja füüsiliselt vana tehnikat, vaid paigaldame korraliku digitaalse uue telefonijaama,

millega koos ehitame välja jaamadevahelise side. Nii et paraneb ka Tartu side. See, et sealt praegu üldse välja ei saa valida, on seotud rikkega, mis tuleb korda teha.

Juhataja

Suur tänu! Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on jätkuvalt küsimus. Ma sain aru, et järgnevatel kuudel on oodata kvalitatiivset muutust kaugvalimises. Kuid tavaliselt on masside kallim kui linnas organiseeritud side koefitsiendiga 1,5. Ja kuna nüüd riigiettevõtted on täielikul isemajandamisel ja teatavas monopoolses seisundis, kuidas nüüd kompenseerida maaettevõtjate ja maaelanike side reorganiseerimine, rekonstrueerimine, sest nende majanduslikud võimalused on täna väga piiratud ja nad ei ole suutelised kinni maksma seda kulu, mis maaside organiseerimisel tuleb kanda. Või kui rääkida veel mobiiltelefonisüsteemist, mis on perspektiivikas – kust leida vahendeid ja millised on teie mõtted ja plaanid, et kompenseerida just maaside n.-ö. parandamist, sest see on täna katastroofiliselt halvas seisundis? Aitäh!

T. Sõmera

Kahtlemata on mure maa telefoniside korrashoiu kui ka arengu tagamisel. Palju ta nüüd kallim on, aga ehituse ja palju muidki muresid tuleb juurde. Ma tahaksin selle kohta öelda, et meie reorganiseerimise protsess näeb ette kahe riigiettevõtte moodustamise, sealhulgas nii posti kui telekommunikatsiooni valdkonnas. Kõik see, mis täna on n.-ö. Sideministeeriumi halduses ja meie ettevõtete bilansis, jääb riiklikuks omandiks, riigiomandiks.

Sideministeerium püüab ühtlustada side arengut maakondades. Kahtlemata seal, kus kohapealsed juhid on aktiivsemad, on areng võib-olla kiirem. Aga kaasaegsete seadmete defitsiitsuse juures on meil areng juba eelmisest aastast pidurdunud. Igatahes me oleme sügavalt veendunud, et me ei tohi selle vana elektromehaanilise tehnilise baasiga ulatuslikult areneda ja kolme aasta pärast öelda, et selle uue telefonijaama töös on olulisi puudusi, olulisi muresid. Programm, mida me kavandame välisinvesteeringute baasil, hõlmab nii rahvusvahelist sidet, vabariigisisest kaugsidet kui ka kohalikku sidet. Nii et me peame leidma vahendeid ja võimalusi arendada proportsionaalselt nii linna kui maa telefonisidet.

Juhataja

Suur tänu! Ivar Raig!

I. Raig

Austatud hr. Sõmera! Seaduseelnõu seletuskirjas on kirjas, et Eesti Posti ja Eesti Telekommunikatsioonide riigiettevõtete moodustamisega saavad need ettevõtted iseseisvalt lahendada side funktsioneerimise ja arengu probleeme. Küsin, et mille poolest on siis see ise lahendamine nüüd parem riiklikust lahendamisest ministeeriumi kaudu, mille eesotsas te olete? Millised on siis selle reorganiseerimise konkreetsed eelised? Kas te püüaksite neid nimetada või loetleda?

Ja teiseks, kas see reorganiseerimine annab tulevikus ka midagi privatiseerimisele, mingisugused omandivormid peavad muutuma ka või jääb see ainult riigiettevõtteks?

T. Sõmera

Ma toonitaks esmalt veel kord, et reorganiseerimise tulemusena moodustatakse kaks riigiettevõtet, mis jäävad riigi omandiks ja lahendavad riigi nimel neid probleeme.

Teiseks. Kui me räägime privatiseerimisest, siis Ülemnõukogu poolt mõned kuud tagasi vastu võetud sideseadusega on ette nähtud võimalus telekommunikatsiooni valdkonnas mis tahes omandivormi funktsioneerimine ka telekommunikatsiooni alal sidesüsteemis. Kui on post, kus kasutatakse postimaksevahendeid, s.t. postmarke, siis on see igal juhul riigi post, riiklik süsteem ja siin mingeid privatiseerimisvõimalusi ei ole. Kui funktsioneerib post, kus postimaksevahendeid ei kasutata, seal on ka mis tahes omandivormid võimalikud. Arvestades sidevahendite, eriti telekommunikatsioonivahendite väga kallist hinda ja äärmist defitsiiti, siis me ei näe lähiaastatel omandivormi muutumise võimalust meie vabariigis. Neid seadmeid ei ole võimalik lihtsalt kuskilt saada. Kui välisvaluuta või kõva valuuta eest sisse osta, siis on loomulikult need võimalused olemas, nii et meil on hea meel, kui need võimalused tekiksid kas aktsiaseltside või aktsiakapitali põhimõttel või mingis muus omandivormis, kas või eraomandi vormis.

Juhataja

Suur tänu! Johannes Kass!

J. Kass

Härra sideminister! Kuidas vaatab selle reorganiseerimise peale NSV Liidu Sideministeerium, kelle suured tehnilised vahendid ja elektri magistraalsideliinid asuvad Eesti territooriumil? Võib-olla te oma ettekandes puudutasite seda, aga ma olin korraks ära, siis ma vabandan, et ma ei kuulnud seda.

T. Sõmera

Meil NSV Liidu Sideministeeriumiga eriti sooje suhteid ei ole, aga meil on sõbralik ja viisakas, korrektne koostöö. Mõned nädalad, maksimum kuu aega tagasi, kaks päeva enne seda, kui ministri esimene asetäitja härra Kudrjajtsev kinnitati NSV Liidu sideministriks, me vormistasime temaga Moskvast dokumendi, kus on kirjas, et kogu kompetents side arengu küsimuses nii rahvusvahelise side, magistraalside, linnaside ja maaside osas telekommunikatsiooni valdkonnas on Eesti Vabariigi Sideministeeriumi pädevuses. Loodav riigiettevõtte on sisuliselt Sideministeeriumi õigusjärglane kõigi nende lepinguliste vahetustega osas. See on tänase ministri poolt alla kirjutatud, nii et ma ütleksin, et suhted on meil korrektsed ja viisakad. Sellest reorganiseerimisest on informeeritud ka neid ja olulisi vastuväiteid ei ole.

Juhataja

Suur tänu! Rein Järlik, teine küsimus!

R. Järlik

Austatud hr. Sõmera, ma sõnastaksin uue küsimusena selle mõtte, mis mul oli peidetud eelmise küsimuse lõppu. Kas te võite meile kinnitada, et kõnesolev seaduseelnõu ei tähenda tähelepanu, võimaluste ega vahendite vähendamist nendele olulistele eluvaldkondadele, mida seni edendas ja arendas Sideministeerium? Kui te ütlete, et sellised kahtlused on asjatud, siis me võime rahuliku südamega selle seaduseelnõu poolt hääletada.

T. Sõmera

Ma olen selles kindel ja ma olen ka kindel, et need kahtlused on asjatud.

Juhataja

Suur tänu, hr. minister! Rohkem saadikutel küsimusi ei ole.

Kolleegid, nagu öeldud, tegemist on selle seaduse esimese lugemisega, kuid küsimus on kiireloomuline. Sellest johtuvalt avan ma läbirääkimised. Ei ole sõnasoovijaid? Parandusettepanekuid ei ole minule laekunud ja ükski komisjon ei ole esitanud oma mittesoosivat seisukohta.

Kas loen esimese lugemise lõppenuks? Loeme lõppenuks. Esimene lugemine on lõppenud. Teine lugemine on nädala pärast, järgmisel istungjärgul.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise kohta" eelnõust

Juhataja

Kolleegid, meil on jäänud natukene rohkem kui veerand tundi tänase tööpäeva lõpuni ja sellest lähtuvalt ma pakun 6. päevakorrapunkti arutelu, Eesti Vabariigi Valitsuse poolt esitatud Eesti Vabariigi seaduseelnõu Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise kohta ja palume selle kohta oma arvamust avaldama Ülemnõukogu õiguskomisjoni esimehe Tõnu Antoni.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Arutata seaduseelnõu Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise kohta toetub ühele varem vastuvõetud seadusele. Nimelt 26. jaanuaril 1990. aastal vastuvõetud seadusele riiklikest registritest. Esitatud seaduseelnõu mõistmiseks on vajalik teada mõningaid sätteid nimetatud 26. jaanuari 1990. aasta seadusest.

Selle seaduse §-s 1 lg. 2 seletatakse riikliku registri mõistet. Seaduse definitsiooni järgi on riiklik register andmekogum, mis sisaldab reglementeeritud andmeid kõikide objektide kohta täpselt määratletud kategooria piires.

Sama seaduse §-s 4 avatakse mõisted "registri asutaja" ja "registri pidaja". Selle paragrahvi järgi moodustatakse vabariiklik register riigiorgani, keda nimetatakse registri asutajaks, taotluse alusel. Registri andmete kogumine, salvestamine, säilitamine, kontroll ja kasutamine tehakse ülesandeks ettevõttele, asutusele või organisatsioonile, keda nimetatakse registri pidajaks.

Samast seadusest on oluline teada ka § 5 lg. 2 mõtet, mis käsitleb kodaniku isikuandmetest moodustatud registri asutamist ja pidamist.

Samas seaduses on 3. peatükis sätestatud riiklike registrite pidamise ja kasutamise alused ning 4. peatükis järelevalve ja vastutus seoses riiklike registritega.

Kui võrrelda teile tutvustatud seadust riiklikest registritest arutatava seaduseelnõuga, siis tekivad mõned probleemid.

Esimene probleem, millele tuleb meil lahendus leida, on küsimus, kuidas toimub registri põhimääruse kinnitamine. Viidatud seaduse § 5 lg. 2 järgi kodanike isiklikest andmetest moodustatava registri puhul antakse asutamisluba Eesti NSV seadusega, muudel juhtudel Eesti NSV valitsuse määrusega, millega määratakse ühtlasi kindlaks registri pidaja ning kinnitatakse registri põhimäärus. Seaduse sellest sättest on võimalik saada toetust nii mõttele sellest, et kodanike isiklikest andmetest moodustatava registri puhul kinnitatakse põhimäärus Ülemnõukogu poolt ja on võimalik ka aru saada nii, et ka sellisel juhul kinnitatakse registri põhimäärus valitsuse poolt.

Järgmine probleem seondub registri asutamise korraga. Nimelt on sama seaduse sama paragrahvi, s.o. § 5 lg. 1 järgi asutamiskord järgmine: vabariikliku registri asutamiseks esitab registri asutaja taotluse Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumile või Eesti NSV valitsusele. Taotlusele lisatakse järgmised dokumendid: registri põhimääruse projekt (see on meil olemas), Eesti Informaationõukogu arvamus registri andmete koosseisu, nende kogumise ja kasutamise aluste otstarbekuse kohta (sellist arvamust meil ei ole) ja kolmandaks, registri eelarve projekt, millist dokumenti meil ka praegu kasutada ei ole.

Kolmandaks. Oleks vajalik esitatud seaduseelnõus §-s 3, teises reas asendada sõna "ja" sõnaga "samuti". Sellist parandust aktsepteeris ka Riiklik Statistikaamet. Meie esindajad võtsid eelnõu arutamises õiguskomisjonis osa.

Neljandaks. Viimane probleem, mida soovin teile esitada, seondub seaduseelnõu §-ga 4. Selles paragrahvis on ettepanek teha järgmine redaktsiooniline muudatus: tekst "rahvastikuregistri moodustamise ja pidamise kulud näha ette Eesti Vabariigi eelarves" asendada tekstiga "nimetatud registrit finantseeritakse riigieelarvest".

Õiguskomisjon esitab teile käsitletava seaduseelnõu kohta kaks ettepanekut. Kõigepealt on vajalik võtta seisukoht selles, kas rahvastikuregistri põhimäärus kuulub kinnitamisele Ülemnõukogu poolt või on võimalik ja vajalik põhimäärus kinnitada valitsuse poolt. Õiguskomisjonis hääletamise tulemusena leidis toetust mõte, et on võimalik ja vajalik teha põhimääruse kinnitamine ülesandeks valitsusele.

Ja teine, viimane ettepanek. On vaja otsustada, kas me peame täpselt kinni pidama riiklike registrite seadusest või on võimalik Eesti Vabariigi rahvastikuregistrit asutada korras, nagu see toimub käesoleva eelnõu arutamisel.

Riikliku Statistikaameti esindajate osalemise tulemusena õiguskomisjoni töös on Statistikaamet esitanud õiguskomisjonile mõned uued variandid arutatava seaduseelnõu ja põhimääruse kohta. Eelnõu uut varianti ja põhimäärust ei ole aga õiguskomisjon jõudnud veel läbi vaadata. Seetõttu teen ühtlasi ettepaneku mitte asuda antud küsimuse sisulisele arutamisele, vaid lubada õiguskomisjonil läbi vaadata ka need täna laekunud muudatused, mida on esitanud Riiklik Statistikaamet. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, härra Anton! Kuidas me suhtume sellesse, kui mõned saadikud tahavad küsimusi esitada? Kas arvamuseavaldus oli ettekande vormis või ei olnud ettekande vormis? Ei olnud ettekande vormis? Ei olnud! Informatsioon. Suur tänu!

Lugupeetud kolleegid, meie tööaja lõpuni on jäänud 8 minutit. Kas me alustame uue päevakorrapunkti arutelu? Kui me lõpetame täna mõni minut varem, kas me loeme seda aja raiskamiseks? Me ei jõuaks ära kuulata ühtegi ettepanekut. Ja täna me ei kutsunudki õhtusele istungile rohkem külalisesinejaid, nii et loogiliselt tuleks kõne alla võtta praegu surmanuhtlusega seonduv, aga nagu öeldud, me ei jõuaks isegi ettekandeid ära kuulata. Homme, nagu teada, alustame me vabariigi valitsuse ja panga infotunniga.

Kolleegid! Teadaanne: Juhan Telgmaa palub teada anda, et maaelukomisjoni palutakse lühikesele koosolekule kohe pärast istungit.

Lugupeetud kolleegid, loeme tänase istungi lõppenuks. Homme algus kell 10.00, nagu öeldud, infotunniga. Head õhtut!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

36. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

9. aprill 1991

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud kolleegid! Kas kõik on juba töökohtadel? Kontrollime kohalolekut. Kohaloleku kontroll! Kohal on 81 rahvasaadikut, puudub 23. Peab siiski nentima, et saadikute aktiivsus on tõusnud, mis on kiiduväärt.

Lugupeetud kolleegid! Vastavalt reglemendile alustame me täna Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotunnist.

Täna ei ole meil väga palju küsimusi esitatud ei valitsusele ega pangale ja tõenäoliselt meil võib-olla veel seega täna arutada ka päevakorra järgseid küsimusi, võimalik, et ka kiireloomulisi.

Ma värskendan mälu. Vastavalt reglemendile need kõrged ametiisikud, kes vastavad saadikute küsimustele, annavad kõigepealt selgitusi nendele rahvasaadikutele, kes on esitanud kirjalikud küsimused ja alles pärast seda teistele ning samas, lugupeetud kolleegid, me siiski piirdume nende teemadega, mida on peetud silmas kirjalikus küsimuses.

Head kolleegid-rahvasaadikud Arjakas, Eller, Reinson ja Kork tahavad saada täpsemat selgitust Eesti, Läti ja Leedu vabariikide vahelisest majanduskoostööst. Ja selleks on andnud heameelega nõusoleku majandusminister härra Leimann. Palun kõnetooli, hr. Leimann!

J. Leimann

Tänan! Läti, Leedu ja Eesti majanduskoostöö kokkulepe sõlmiti aasta tagasi 12. aprillil 1990. aastal, kusjuures kokkuleppe teksti väljatöötamisel arvestati turumajandusel baseeruvate maade majandusintegratsiooni alaseid kogemusi. Põhiliselt tudeeriti aasta tagasi ja vähe varem Euroopa Majandusühenduse ajalugu ja praktikat. Balti riikide majandusühenduse loomine on oluliseks etapiks keskvõimu poolt teostatava majanduspoliitika muutmisel Balti-keskseks. Balti majandusintegratsiooni loomist soodustavad objektiivselt mitmed asjaolud. Võiks nimetada mõned neist.

Balti riikide soodne geopoliitiline asend Ida ja Lääne vahel. Oleme siin väike "riba" Euroopa küllalt keskses kohas, Läänemere kaldal. Oluline on, just Läänest vaadatuna, Lääne ärimeestele huvipakkuva turuareaali ja üldise majanduse tulevikupotentsiaali olemasolu.

Oluline on muidugi ka ühtne või samalaadne ajalugu, samalaadne kultuur ja pürgimused tuleviku suunas.

Teataval määral takistavateks teguriteks Balti koostööl võivad olla näiteks järgmised asjaolud: Balti riikide suhteliselt sarnane tootmis- ja tarbimisstruktuur, mis raskendab operatiivsete koöperatsioonisidemete loomist. Balti riigid on omavahel potentsiaalsed konkurendid nii Läänes kui Idas.

Vastavalt kokkuleppele kindlustab Balti vabariikide majanduspoliitika üldiste suundade koordineerimise Balti Koostöö Nõukogu, mille põhimäärus kinnitati valitsusjuhtide poolt möödunud aasta 12. aprillil. Nõukogu Eesti-poolseks esimeheks on majandusminister. Loodud on Balti Koostöö Nõukogu alatiselt tegutsev organ, nimega komisjon, asukohaga Riias.

Komisjoni põhimäärus kinnitati valitsusjuhtide poolt möödunud aasta 9. juulil. Eesti Vabariigi Balti Koostöö Nõukogu komisjoni esimees, niisiis alaliselt Riias, on majanduskandidaat Arvo Ukleika, kes on siin ka saalis – ma kasutan juhust teda tutvustada. Üldse on Riia sekretariaadis meie poolt kolm palgalist töötajat.

Tahaks veel lisada, et meie poolt siin Tallinnas on neid koostööasju teiste vabariikidega, sealhulgas siis ka Balti koostöö asju arendanud Majandusministeeriumi majandussidemete osakond ja osakonnajuhataja, majanduskandidaat Lembit Viilup, kes on ka siin saalis. Tahaks tutvustada, temalt saab alati operatiivset infot.

Kuidas edenevad Balti koostöö asjad majanduses?

Möödunud aastal toimus kaks Balti Koostöö Nõukogu nõupidamist. Sel aastal toimus nõupidamine Riias veebruari lõpus.

Praegu on aktuaalne Balti finantsfondi loomine, käib arutelu Balti investeerimispanga loomise üle. Käib statistikaalase koostöö organiseerimine, sealhulgas operatiivse infovahetuse korraldamine, käib arutelu Balti riikide marketingi assotsiatsiooni loomise üle.

1990. aasta 7. juuni valitsuse määrusega nr. 117 määrati majandusintegratsiooni põhisuundadeks Eesti Vabariigi poolsed komisjonide esimehed, kes koostasid vastavad töögrupid. Momendil tegutseb Balti koostöö raames 21 töögruppi. Ma loen ette ka nende töösuunad: seadusandlus, rahanduspoliitika, hinnakujundus, teaduse ja tehnika progress, informaatika, ökoloogia, tööstus, põllumajandus, kalatööstus, ehitus ja ehitusmaterjalid, kütus ja energeetika, transport, side, kaubandus, varustamine, välismajandus, sotsiaalküsimused,

kultuur, turism, sport. Lisaks on veel Majandusministeeriumi käskkirjaga moodustatud tööstusomandi õiguskaitse töögrupp.

Töögruppidel on kolmepoolselt alla kirjutatud koostöölepingud, kõik töögrupid on vastavate Läti ja Leedu töögruppidega korduvalt kohtunud ja teinud töökavasid. On veel ka alatöögrupe, nagu tööstuse grupis, mis on iseenesest laia sisuga töögrupp.

Balti turu raames sai möödunud aastal üht-teist ära tehtud. Kõigepealt andis Balti turg ehk mõnevõrra tunda juba Leedu majandusblokaadi ajal. Leedu abistamise küsimusi arutas Balti Koostöö nõukogu. Koostati kava ja see täideti. Andsime Leedule teatud abi, näiteks toidurasvade kombinat andis margariini, "Kalev" suhkrut, bensiiniga abistasime jne.

Möödunud aastal algas ka reaalne koostöö perspektiivsete projektide kallal. Näiteks sõlmiti rapsiseemnete töötlemiseks leping Läti Liepāja õlitootmise tehasega. Lätis töödeldakse kõigi kolme vabariigi rapsiseemet, jättes endale kompensatsiooniks 10% šrotist.

Tallinna Parfümeeria- ja Toidurasvade Kombinatsioon on vastavalt kolmepoolsele lepingule saanud 80 tonni rapsiõli Lätist ja 40 tonni Leedust. Sõlmiti leping vabariikide kondiitritööstuste vahel, mille alusel aidatakse üksteist ajutiste varustusraskuste korral tooraine hankimisel. Kondiitri vabrik "Kalev" saab Leedust defitsiitset papptaat. Möödunud aastal ostis tootmiskoondis "Liviko" ühiselt koos Leedu ja Läti partneritega valuuta eest keermekorgi valmistamise liini. Käesoleval ajal on see Kaunases paigaldamisel.

Liin rahuldab kõigi kolme vabariigi vajadused keermekorgi järele, mida enne kaunis suurte raskustega muretseti mujalt. Seega on tasapisi alustatud tegutsemist Balti riikide sõltuvuse vähendamiseks teistest.

Kaubavahetuse maht Leedu ja Lätiga püsib meil enam-vähem varasematel aastatel väljakujunenud tasemel. Nii veeti 1990. aastal Eestisse kaupu Leedust ümmarguselt 110 milj. rbl. ja Lätist 160 milj. rbl. väärtuses. Väljavedu moodustas vastavalt 80 ja 150 milj. rbl. Rubla baasil Eesti Vabariiki sisseveetavast kaubast moodustasid 1990. aastal terved Leedust ja Lätist ümmarguselt 10%. Eestist väljaveetavast toodangust moodustasid hanked Leedusse ja Lätisse umbes sama suure protsendi.

Käesoleval momendil kooskõlastavad Balti riikide vastavad töögrupid 1991. aasta tööplaanid ja ühisprogramme. Nii näiteks jätkab tööstuse töögrupp koostööd järgmistes suundades:

- 1) talutruktori tootmise juurutamise koordineerimine (meie poolt "Talleks"), rajamisel on uus koostöötehas Leedus;
- 2) Eesti osavõtt Sarkanõ metallurgiatehase rekonstrueerimisest koos finantseerimisega;
- 3) importmaterjalide asendamise võimaluste otsimine;

4) mikroautobusside tootmise laiendamine Läti tehases "RAF" jt. Kalanduse töögrupp näeb ette rea rahvusvaheliste õiguslike küsimuste lahendamise ja vastavate kokkulepete sõlmimise. Ajanappusel ma ei hakka neid teile täpsemalt tutvustama, kuid need on päris korrektselt kirjas ja loodetavasti need ka täidetakse. Põllumajanduse töögrupp planeerib käesoleval aastal teraviljakombaini RS-580 koostöötehase rajamist Tartusse tehase "Võit" baasil. Ja muidugi on arvestatud Balti turgu kui tervikut.

Transpordi töögrupp on 1991. aastaks kavandanud mitmete konkreetsete normatiivseaduslike dokumentide projektide väljatöötamise teede ja liikluse, autotranspordi ja kauba- ja reisijateveo, veetranspordi ja lennunduse alal. Käesoleva aasta II kvartalis sõlmitakse Läti, Leedu ja Eesti vabariikidevaheline kokkulepe rahvusvaheliste autovedude kohta.

Turismialase kokkuleppe raames, mis sõlmiti 5 aastaks, töötatakse välja Balti ühtne turismikett läbi Eesti, Läti ja Leedu ning selle rakendamine algab juba eelolevast hooajast. Turismimarsruudid Baltikumist ühendatakse ka naabrite, Leningradi ja Kaliningradi huviväärsuste pakkumisega. Üritatakse rahvusvahelisi programme "Baltika" ja "Kuningate tee" Norrast läbi Rootsi ja Soome Leningradi pikendada Eestisse, Lätisse ja Leedusse.

Läti Vabariiklik Kontsern "Latvijas Pärtika" ja meie "Auto" ning Leedu vastav koondis "Lietuvos Maizto" on vastu võtnud mitmeid otsuseid põllumajandustooraine töötlemise organiseerimiseks. On veel ideid tubakatööstuse, piiritusetootmise ja paljudel muudel aladel.

Seega kokkuvõttes ma tahaks öelda, et on loodud Balti koostööorganisatsioon ja see funktsioneerib. Üht-teist on ära tehtud, tõsi, küllalt vähe. On päris kenad plaanid ja küll ma prognoosin, suurem osa nendest plaanidest on võimalik realiseerida. Kuid tahaks rõhutada, et primaarseks meie turuintegratsiooni loomisel on siiski turumajanduse taastamine. Ei ole võimalik edendada edukalt Balti turgu kolme subjekti vahel, kui kõigis kolmes maas turumajandust kui sellist veel ei ole. Seega ongi Balti Koostöö Nõukogu põhilised ülesanded eeskätt koordineeriva lülina aidata kaasa eelduste (seadusandlikud aktid, privatiseerimise ja finantssüsteemi korrastamine jne.) loomisele üleminekuks turumajandusele.

Edasi, Rakvere ja Moe tsehhide rekonstrueerimisel aastail 1992–93 rahuldatakse Balti riikide retifikaatpiirituse vajadus. Balti riikide koostöö raames on täpsustamisel tingimused piim- ja sidrunhappe tootmiseks, kondiitritööstuse varustamiseks pähklite, kohvi- ja kakaoubadega Vietnami Rahvavabariigi vahendusel. Suhkruasendajate tootmise tehnoloogia väljatöötamine, kroomkorkide valmistamine, samuti toiduainetööstuse taara valmistamise küsimused.

Mis puutub meie põllumajanduslikku toorainesse, siis on muidugi teravilja, kartuli, liha ja piima osas meie probleemid väga samalaadsed ja siin me sellist erilist integratsiooni nagu ette ei ole näinud. Küll aga suhkrupeedi töötlemiseks on Lätis võimalik leida vabu

tootmisvõimsusi, kui me saame Lõuna-Eestis suhkrupeedi kasvatamise käima. Kõige suuremad perspektiivid on muidugi põllumajandusmasinate ehitamise osas. Et me siis looksime, edendaksime seda laadi toodangut, silmas pidades Balti turu vajadusi juba tervikuna.

Juhataja

Suur tänu! Küllö Arjakas!

K. Arjakas

Hr. minister, aitäh teile ülevaatliku ettekande eest Balti koostöö senisest kulgemisest! Koostöö organiseerimine on kahtlemata keeruline. Kas te võite öelda, milliste meie majanduse valdkondade vastu peale põllumajanduse tunnevad Läti ja Leedu veel huvi? Ja kas te võite öelda, millised on raskused, mida aasta tagasi ei olnud ette näha, mis aga koostöö organiseerimisel ja töö käigus on ilmnunud?

J. Leimann

Balti turu funktsioneerimisel saab määravaks vastavate tingimuste olemasolu, initsiatiiv altpoolt, s.t. konkreetsete ärieste, firmade, sealhulgas uute, eriti loodavate aktsiaseltside huvi ühistegevuse vastu. Ma arvan, et algus on tehtud, aga väga suur töö seisab muidugi ees. Ma tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kõigepealt küsimused nendelt saadikutelt, kes esitasid kirjaliku küsimuse. Jüri Reinson!

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Öelge palun, kas selles komisjonis on olnud juttu Balti riikide omavahelisest majanduspiirist tulevikus, kuidas seda ette nähakse? Ja kas te võite seda konkretiseerida kas või mõne näitega, mida on arutatud põllumajandusliku toorme töötlemise raames? Te väitsite, et on mitmed kokkulepped.

J. Leimann

Jaa, Aitäh! Kõige suurem on olnud edu piiriküsimustes, täpsemalt tolliseaduste väljatöötamise integreerimisel. Nimelt on käimas ühtsete tolliseaduste ja tolliuniooni põhimõtete

väljatöötamine ja selleks on loodud Balti riikide ühine töögrupp. Nii et selles kontekstis käsitletakse ka piiriküsimusi. Põllumajandustoormega on kõige kaugemale jõudnud assotsiatsioon "Asto". Eelnevalt ma juba rääkisin, kuid nüüd natuke konkreetsemalt. On kokku lepitud, et kõigi kolme Balti vabariigi linnasevajaduste rahuldamiseks ehitatakse koostöös Soome partneriga Saku õlletehase juurde tsehh. Kakaoubade esmaseks töötlemiseks kondiitritööstuse tarbeks on saavutatud kokkulepe Läti ettevõttega Riias. Olemasolevate võimaluste baasil on võimalik juba praegu rahuldada kogu Eesti ja Leedu vajadus kakaoubade töötlemise järele.

Ma nimetaks põllumajanduse ja toiduainetööstuse kõrval kindlasti veel transporti, kus on selged kavad ja tõenäoliselt ka tulemusi. Teatud tööstusharudes on meil koordineerimine vähemalt käima pandud, mõningaid näiteid ma juba tõin, nimetasin turismi, ka sel alal on üpris kerge ja põhimõtteliselt isegi hädavajalik saavutada kõigile huvi pakkuv koostöö. Töötatakse paljudel aladel, on loodud 21 töögruppi.

Ökoloogia pakub ühiseid huviseid, kuna meil on ühine meri, ja kalandus, siin on palju kalu. Me peame eeloleval perioodil kalapüügipiirkondi ja kalaressursse ühiselt ja sõbralikult jagama. See ei ole sugugi nii kerge.

Ma nimetaks ka veel kultuuri- ja haridusalaseid koostöökavasid. Tegemist on ammuste traditsioonidega ning taseme säilitamine ja selle edasiarendamine on täiesti võimalik.

Ja lõpuks ka sport. Siingi on juttu olnud Balti spartakiaadide või Balti mängude või teiste seda laadi ürituste taastamisest. Iseasi muidugi, kuidas meil jälle ressursse on.

Nüüd niisugused raskused, mida võib-olla aasta tagasi nii väga ei näinud. Üks raskus on paraku selline, et kõik osapooled on väga koormatud oma sisemaal. Kujutage ette Leedu olukorda! Oli blokaad möödunud aastal, nüüd need jaanuari- ja veebruarisündmused. Nendel perioodidel ei tule Balti turu edendamine nagu hästi välja.

Ja teiseks ma ütleks, nii imelik kui see ka ei ole, keeleraskused on täitsa reaalsed. Nüüd tehakse enamik dokumente rahvuskeeltes. Ja kui saad Leedumaalt mingisuguse paki põnevaid materjale, siis leiab siit leedu keele tõlgi küll, aga see võtab kõik aega ja raha ja neil jälle vastupidi. Nii et vanasti oli heaks kombeks teha neid kahes keeles – eesti ja vene keeles, tihti peale olid dokumendid ainult vene keeles ja siis oli kerge neid vahetada.

Nii see olukord praegu on ja kolmas raskus on ikka see, mida ma juba nimetasin. Naljaga pooleks öelda, ma seletaks olukorda järgmiselt: kui ma sõidan aeg-ajalt laevaga või lennukiga Soome, siis on laev ja lennuk vähemalt pooltäis Eesti ja Soome ärimehi, kui ma sõidan aeg-ajalt Riia suunas, siis on suur vaikus metsa vahel, erilist liiklemist ei ole. Ehk on põhjus ikkagi selles, et põhjapoolne naaberriik on turumajanduse riik, vähemalt üks subjekt kahest

partnerist on n.-ö. turu mängureeglitega tegutsev, aga lõuna suunas on partner ikkagi samalaadne kui meie ja ma ei arva, et Balti turg ka erilise uue kvaliteedi omandab ilma, et kõik osapooled omandaksid uue kvaliteedi.

Juhataja

Suur tänu! Tiit Made!

T. Made

Lugupeetud eesistuja! Austatud härra minister! Oli südantkosutav kuulda, et Eesti valitsus on ära lahendanud pudelikorgi küsimuse koostöös Läti ja Leeduga, sama meeldiv oli kuulda, et me hakkame osa võtma "Kuningate teest", mis võiks Baltimaades, arvestades õiguslikku ajaloolist järjepidevust, olla nimega "Kuningate või rojalistide allee", kuid ma tahaksin esitada põhimõttelise küsimuse ja kuulda, kuivõrd realseks võib üldse hinnata Baltimaade ühisturgu kui niisugust tulevikus pärast seda, kui need riigid on iseseisvad, kuivõrd meil on olemas materiaalne baas oma integreeritud tööstuse arendamiseks üldse? Omal ajal, kui me õppisime TPI-koolis, siis meil oli aktuaalne seltsimees Veimeri poolt äsja kaitstud doktoritöö Balti majanduspiirkonnast. See oli tol ajal Balti ühisturu teoreetiline alus. Kuivõrd reaalne on võtta aluseks see ülesannete ärajagamine praegu.

Ja siis veel üks küsimus või õieti kaks. Praegu jäi mulje, et me anname ja saame kaupu. Kuidas selle hinnamehhanismiga on Baltimaade sees?

Ja lõpuks veel, Baltimaades, või Leedus ja Lätis leedulaste ja lätlastega vesteldes domineerib mõte, et eestlased hoiavad majanduskoostööst Läti ja Leeduga eemale. Aitäh!

J. Leimann

Jaa! Kuivõrd reaalne on Balti turg tulevikus, eks seda näitab muidugi tulevik. Kui tohib teoreetikuna vastata, siis ma näen muidugi tulevikus väga mitmesuguseid integratsioone, milles osalev Eesti ja Balti turg on ainult üks mitmest ja sugugi mitte ainus ja sugugi mitte kõige tähtsam.

Me oleme rääkinud ju ka praegu on mitmesuguseid muid variante: Lääs ja Põhjamaad ning integratsioon Soomega ja integratsioon ümber Läänemere jne.

Nüüd, kas meil on vara midagi ära teha ühiselt, ühiseid projekte realiseerida? Vara muidugi eriti ei ole. Selle tõttu tulebki neid plaane realistlikult teha ja sellise suuna me oleme valinud. Parem vähem, aga paremini, kui nii võib öelda.

Tõepoolest, möödunud aasta näitajaid oleks võinud teostada ehk ka ilma Balti turuta. Ma rõhutasin, et möödunud aasta tähtsam pool oli organisatsiooni käimapanek ja kavade koostamine, mida üldse teha. Meil on tõepoolest koostamisel selline fond ja see fond peaks midagi aitama realiseerida, see fond võiks olla avatud, sinna fondi võiks laekuda summasid mitte ainult eelarvest. Ma siiski ütlen, et Balti koostöö ja Balti turg on praegu võib-olla tähtsam isegi mõnes mõttes rahvusvaheliselt võetuna. Vähemalt kaugemalt siia vaadatuna on igal juhul Baltimaad mõistetavam termin kui Eesti ja majandusmeestele Balti turg palju tõmbavam kui Eesti turg. Nii et ma arvan, et niiviisi ehk saab siia ka mingisuguseid investeeringuid, silmas pidades siis Balti turgu. Kui on leedulasi või lätlasti, kes arvavad, et Eesti hoiab eemale – võimalik, et on ka selliseid. Ma ütleksin, et üks võimalik põhjus on, et Eestil on mõnel alal siiski teatud edu. Alustasime majandusreformiga mõnevõrra varem, kuigi me ei ole oluliselt kaugemal. Tänu Soome külje all olekule oleme loonud märksa rohkem ühisfirmasid, meil on mõnevõrra rohkem informatsiooni Läänest ja vaadake, eks ärimaailmas käib ka siiski teatud informatsiooni endale hoidmine ja võib-olla nii mõnelgi alal me oleme konkurendid nii Idas kui Läänes. Nii et ju see on siis objektiivne, kuid tervikuna nendel üritustel, millest mina olen osa võtnud ja mu lähemad kolleegid, valitseb siiski selline soov koostööd teha ja eeskätt *know-how* loomisel turumajanduse jaoks, see on meie kõigi ühine mure ja mitte ainult meie mure.

Juhataja

Suur tänu! Mai Kolossova!

M. Kolossova

Härra eesistuja! Härra Leimann! Valitsus on sattunud raskesse olukorda, 180 000 naist koos lastega, praktiliselt kõik eesti pered on valmis tulema Toompeale oma õigust nõudma! Nimelt lubati Ajakirjanduslevi kaudu möödunud aastal kõigil soovijail tellida ajakiri "Eesti Naine". Sellel aastal pole paberipuuduse tõttu ilmunud ühtki numbrit. Kas nende sidemete kaudu, millest äsja rääkisite ja ülevaate andsite, poleks võimalik ajakiri esialgselt raskusest üle aidata paberi nr. 1 muretsemisega? Kas pole võimalik aidata neid ministreid, kellele on peaminister oma 1990. aasta 7. detsembri resolutsiooniga ülesande lahendamiseks andnud. Resolutsioon on austusest ja lootusest peaministri kindlale sõnale "Eesti Naise" toimetuse seinale raamitud. Ma võtsin ta kaasa, kõik võivad veenduda, siin on resoluutselt öeldud: "Palun lahendada ka "Eesti Naise" trükkimist käesoleval aastal takistavad asjaolud!" Mida te ütlete? Aitäh!

J. Leimann

Küsimus on mulle sedavõrd tuttav, et ka minu kallis kaasa tuleb tõenäoliselt Toompeale, sest ta on ka selle ajakirja tellija ja ootab selle ajakirja numbrite saabumist. Sel aastal pole need tõepoolest meie koju veel jõudnud. Küsimus on aga mulle mõnevõrra ootamatu, kuna ma ei ole täpselt selgitanud paberi saamise võimalusi, kuna mulle tundub, et see on laiem probleem. Me lahendame selle tõenäoliselt operatiivselt kuidagi ära, kuid see kerkib kohe jälle üles. Ma ütleks, et Balti turu raames me oleme asja klaaritud sel viisil, et lätlased üritavad hoogsalt ehitada uut tselluloosivabrikut, meie Kehrasse. Nagu te teate, oleme rootslastega päris kaugel, et sellise tselluloosimassi tehase tõenäoliselt lähiaastatel valmis ehitame. See annab teatud potentsiaali ka paberitootmiseks, kuigi mitte kahjuks ofsetpaberi tootmiseks.

Teiseks, meie andsime siin oma nõusoleku ikkagi jätkata, tähendab nõusoleku, et tselluloosi- ja paberikombinaat jätkaks tegevust ning et me saaks seda ülivajalikku tselluloosi. Praegu on uueks takistuseks needsamad puhastusseadmed, milleks on vaja valuutat ja teisest küljest jälle ei saa me litsentsi tselluloosi väljavedamiseks, et tellida valuutat ja teha need puhastusseadmed korda. Nii et surnud ring jälle ja nüüd me siis rabeleme! Ka Lätil ja Leedul ei ole paberit ja ei ole ka tselluloosi, terves NSV Liidus ei ole. Kuidas nüüd "Eesti Naisele" selle paberi saab, luban seda ka omalt poolt selgitada. Ma ei ole valmis täna konkreetselt vastama.

Juhataja

Suur tänu! Ivar Raig!

I. Raig

Austatud minister! Te rääkisite sellest, et Balti koostöö on üks koostöö suundasid Eesti Vabariigi majanduse jaoks. Võite te öelda, kas on välja töötatud majandusintegratsiooni strateegia kui selline? Millised on siis ikkagi peamised suunad tulevikus ja millist osa hakkab nende kõrval siis täitma Balti suund?

J. Leimann

Ma arvan, et sellise pealkirjaga terviklikku strateegiat kaante vahel ole, kuid me ju tegeleme mitmes suunas, eeskätt muidugi koostöö arendamise suunas liiduvabariikidega. Vene Föderatsiooniga sõlmitud majanduslepingus on öeldud, et selle aasta I poolaasta jooksul me koostame perspektiivse koostöölepingu eelolevateks aastateks ja sellega me praegu tegeleme. Ja kuna Vene Föderatsioon on meie suurem kaubanduspartner nii ostmise kui müümise

mõttes, siis nähtavasti strateegiliselt on see nii ka tulevikus. Edasi on meil leping Ukrainaga, kes on ka üks meie suuremaid partnereid. Lepingud on üheksa vabariigiga, nii et ma arvan, et see on selline strateegiline suund. Me ei saa ilma vabariikidest ostetava tooraineta lähiaastatel edukalt tegutseda.

Teisest küljest otsitakse muidugi järjest enam võimalusi integreeruda Läände. Nagu kõigile teada, on meie impordi-ekspordi bilanss väga tugevalt negatiivne ja iga idee ekspordi suurendamiseks on teretulnud. Sellepärast otsitakse koostööd naabritega, eeskätt Soome ja Rootsiga, aga ka paljude teiste riikidega. Tõtt öeldes, ega see nii kerge ei ole, sest igas majandusharus, igas tööstusharus, mida me oleme analüüsinud, on impordivajadus nüüd ja lähitulevikus suurem kui nende tänane ekspordipotentsiaal. Nii et kõik see vajab suuri ümberkorraldusi, täiendavaid investeeringuid, ümberõppimist. Ma arvan, et küsimus on õige. Võimalik, et tuleks koostada selline majandusintegratsiooni strateegia, kuigi mulle tundub ka, et see praeguste võimaluste juures jääb natuke selliseks ulmeplaaniks, sest lähiajal olukord muutub oluliselt.

Juhataja

Suur tänu! Tõnis Mets!

T. Mets

Härra majandusminister, mul on teile üks küsimus, mis otseselt ei puuduta Balti turgu, kuid omab siiski praktilist tagapõhja. Nimelt alates selle aasta 1. jaanuarist on lõpetanud oma tegevuse Armeeniale abi osutanud ehitusorganisatsioon "Estarmenstroi" ja teatavasti Armeenia ei tunnusta ühtegi NSV Liidu seadust, mis ei ole talle kasulik, kuid tunnistab seda NSV Liidu seadust, mis põlistab Armeeniale abi osutanud piirkondade ehitustehnika Armeeniale jätmist. Eesti-poolse abi summa Armeeniale ületab 30 miljonit rubla, mis on väga suur meie väikese rahva kohta. Ehitustegevuse lõpetamisega jäi Armeeniasse meie ehitustehnikat 7 miljoni rubla eest, mida Armeenia keeldub Eestile tagastamast, pakkudes ainult osaliselt rahalist kompensatsiooni, mis ei ole mingil juhul Eestile vastuvõetav. Me nõuame Eestile kuulunud ehitustehnika tagastamist ja teile, härra majandusminister, kes te esinete sageli peaministri asetäitjana, on küsimus: kuidas teie suhtuksite olukorda, kui meie Ülemnõukogu võtaks vastu otsuse, mis paneks sõltuvusse majanduslike ja poliitiliste suhete loomise Eesti ja Armeenia vahel Eestile kuuluva ehitustehnika tagastamisest?

J. Leimann

Küsimus on küllaltki aktuaalne. Sellega tegeleb vastavalt valitsuse tööjaotusele eeskätt muidugi ehitusminister ja võimalik, et tal on värskemaid andmeid, kuid mina tean niipalju, et ega me vahekorrale Armeeniaga kriipsu peale pole tõmmanud. Tähendab, see olukord on praegu üpris ebaselge, me oleksime seal ka edasi ehitanud, kui oleks leitud raha ja kui oleks leitud ehitusmaterjale. Ja kui seal oleks olnud ehitamiseks elementaarne kord või elementaarsed tingimused. Armeenia on väga huvitatud, et seal ehitamine jätkuks, sest maavärina tagajärjed ei ole kaugeltki likvideeritud ja ma näen ka sellist võimalust, et me vähemalt osa sinna jäänud tehnikat kasutame tulevikus, juhul kui leitakse rahad ja ehitusmaterjalid. Lähiprognosis meie ehitusturul on selline, et meie ehitajatel võib tulla tööpuudus. Ja miks mitte ehitada siis mujal, mitte ainult Eestis? Nii ju teevad paljud teised riigid!

Vastates teisele küsimusele, ütleksin, et sõbraliku Armeeniaga vahekorda nii teravaks ajada ei tahaks. Nende olukord on siiski märksa raskem kui meil. Viimati, kui ma kohtusin oma kolleegiga Armeeniast, oli neil tõsiseid raskusi kütuse ja gaasiga, korterid olid külmad. Me oleme saanud sealt toiduabi palveid. Jutt on olnud margariinist ja võist ja nii edasi, nii et seda teie ettepanekut tuleb väga kaaluda, enne kui realiseerida.

Juhataja

Suur tänu! Uno Anton!

U. Anton

Lugupeetud ettekandja, te iseloomustasite küllalt täpselt kaubavahetust Läti ja Leeduga. Kas on võimalik välja tuua ka mingisuguseid andmeid, kui suurt osa meie rahvuslikus koguproduktis praegu mängivad juba need sidemed Skandinaaviamaadega ja eriti Soome ja Rootsiga loodud ühisfirmad, sest arvuliselt on neid juba väga palju, aga missugune see reaalne tulem just praegu võiks juba olla? Esiteks.

Ja teiseks. Omal ajal oli ajakirjanduses palju kära läbirääkimiste üle Leningradiga ja ma usun, see reklaam oli küllalt põhjendatud. Me teame, et Baltikum ja eriti Eesti on olnud otseselt selle hiigellinna tagamaaks juba pikka aega ja me kõik loodame, et teravad poliitilised lahkkelid taanduvad, et me hakkame selle hiigellinnaga arukat koostööd tegema. On ju päris selge, et ega Leningradil seal lagunevas NSV Liidus eriti teistele piirkondadele loota ei ole ja meie tähtsus võib siin tõusta. See jutt on praegu natukene provokatsiooniline, kui meil siin

endal liha ja piima lettidele ei jätku, aga loodame, et saame sellest üle ja siis võib see vägagi aktuaalseks minna. Tänan!

J. Leimann

Nende ühissettevõtete osa meie kogutoodangus on praeguse seisuga siiski veel väike, vaid mõni protsent. Mul ei ole kahjuks täpseid andmeid viimase kvartali kohta. Küsimus on aga selles, et nad on siiski meile suureks kooliks, nad on siiski üheks selgeks kanaliks, kust välisinvesteeringud tulevad Eestisse ja nende tähtsust tuleks hinnata eeskätt nendest kahest aspektist. Niisiis me õpime seal, me harjutame seal, saame palju informatsiooni, see on investering tulevikku igas mõttes.

Nüüd põllumajanduse olukord ja vahekord NSV Liiduga ja piim ja liha ning kõik see on väga aktuaalne valdkond. Ma arvan, et lähikuudel me räägime sellest veel palju. Kogu lugu on väga keeruline, kuid ega me ei ole 20 aastat ju suutnud iseseisvalt oma rahvast toita. Me oleme juba 20 aastat, ja eriti viimased aastad, odava viljaga, mis on ostetud kulla eest, edendanud küllalt ühenäolist põllumajandust ja tegelikult meie lihalauast on 60% sealiha. Sealihaga me ei suuda kaugeltki niipalju toota. See, et me nimetamisväärse protsendi müüme NSV Liitu, ei korva seda, mis me oleme siiski NSV Liidust importvilja näol ostnud. Eriti linnukasvatuse olukord on ju lausa äärmuslik.

Kanad söövad praktiliselt täielikult importtoitu, on importpuurides, tapetakse maha importliinidel, tohterdatakse importrohtudega. Kananduse eksport on munapulber, mis mõnetigi korvab neid importkulutusi, kuid kaugeltki mitte täielikult. Piltlikult me sööme kuldmune ja vähemalt hõbedast sealihaga. Siit ka vastus, miks nad nii kallid on ja üleöö seda olukorda ei muuda. Eks paista, kuidas teraviljakülv läheb, kuid ise teate, kuidas need revolutsioonid on majanduses õnnestunud. Nii et küllap meil see liha ja munade põud ikkagi veel alles algab. Sest ma kordan veel kord: meil ei ole ühtegi majandusharu, kus eksport ületaks importi, kust saaks ära võtta ja suunata põllumajandusse. Nii et see on kogu tõde, mida on valus kuulda ja millest ei taheta rääkida. Muidugi see ei ole ainus tõde selle olukorra kohta, aga nii see on ja sigasid ei sööda ka mitte kuidagi muidu suurtes sigalates, läheb ju toit jahu näol läbi torude söödaks. Nii et meil on vaja vilja, meil on vaja jahu, meil on vaja muid jõusööda komponente. Sel aastal tuleb neid puudu võib-olla paarsada tuhat tonni, tuleval aastal tõenäoliselt rohkem. Detailides ma võin eksida, aga jämedalt on see olukord nii. Ja nüüd meil ei ole ka mingit võimalust vähendada müüki NSV Liitu, sest meil on majandusleping ja majanduslepingus on selgelt öeldud, et me peame müüma sel aastal NSV Liitu 30 000 tonni liha, 350 000 tonni piima, ainult siis saame vastu osta vastukaubaks see *ca*

0,5 milj. tonni teravilja, traktoreid, kütust, muid põllumajandusmasinaid jne. Kui me vähendame tarneid, rikume lepingut, siis rikutakse ka sealtpoolt lepingut ja siis läheb olukord veel raskemaks. Sest ma veel kord kordan: põllumajandustootmise komponente, Saksa DV masinaid ju enam ei ole. Üleöö masinaehitust ei loo. Väetisi, eriti mürkkemikaale osteti ju ka valuuta eest. Üleöö meie keemikud ju imet ei tee jne. Selle taga on kõik põllumajandustootmise maht ja tootlikkus.

J. Kass

Lugupeetud minister! Te puudutasite väga põgusalt tööstuse valdkonda. Ma tahaksin esitada küsimuse, et täpsustada. Milline on koostöö, täpsemini ülesannete jaotus tarbe- ja kultuurikaupade tootmise vallas, et olla vähem sõltuv, olla iseseisvam? Näiteks ma näen lähitulevikus ja ka juba olevikus suurt vajadust jalgrataste järele, mida toodavad meil Leedu tehased.

Teine küsimus, milline on tööjaotus ehitusmaterjalide osas? Ka siin on põud väga suur. Lätis toodeti väikeseformaadilist eterniiti, millega on kaetud väga suur osa Eesti katuseid. Praegu on nende remont või lisaehitus seiskunud.

Teine küsimus oleks kultuurivallast: kas kultuurikomisjonis on olnud juttu Balti ühistelevisiooni loomisest? Sest need regioonid ei sula kokku ja ei hakka üksteist mõistma, kui läbirääkimised-kontaktid toimuvad ainult ametnike tasandil, see peab minema inimeste tasandile. Suur tänu!

J. Leimann

Tarbekaupade tootmisel on meil kahjuks suhteliselt samasugune tootmisprofiil. Meil kõigil on arenenud kergetööstus, on arenenud suhteliselt hästi toiduaine tööstus. Kuid siiski on tõepoolest eriti kodumasinade osas Lätis ja Leedul üht-teist, mida meil ei ole, ja sealhulgas muidugi ka jalgrattad, mida märgiti. Kuid me ei ole praegu rohkem saavutanud, kui et Läti ja Leedu täidavad täpselt neid lepinguid, mis meil on omavahel olemas.

Aga et ta meile rohkem nüüd jalgrattaid annaks – ega see nii lihtne ei ole. See on tal magus vahetusartikkel kõigi teiste partneritega, nii nagu meil on oma magus vahetusartikkel oma lihatoodangu näol ja siin me kahjuks operatiivselt sellist silmanähtavat edu minu teada saavutanud ei ole. Kuid küsimus on õige ja selles suunas me muidugi töötame. Kuid see on ikkagi võimalik praegustes tingimustes vastastikkuse huvi põhimõttel.

Ehitusmaterjalide osas ma ei ole kahjuks päris kursis nende viimaste lepetega. Meil on ehitusmaterjalide tootmise koordineerimisel üht-teist kavas, aga mis puutub sellesse

väikesesse eterniitplaati – ma tõesti ei tea, kas seda üldse enam toodetakse ka Lätimaal. Ma pean seda asja uurima. Küsimus on täiesti mõistetav muidugi, sest vanad väikeseplaadilised eterniitkatused on läbi. Võib-olla mu kolleegid oskavad öelda. Meil ei ole andmeid, me küsime, uurime selle asja järele. Igal juhul midagi sellist, mis oleks ehitusmaterjalide osas tähelepanuväärne, ei ole toimunud. Ja ühise TV idee anname ka edasi, kultuurikomisjonil on palju plaane kultuuri ühisedendamiseks. Minu teada ühist TV-d seal kirjas ei ole. Nii et see on uus idee, anname edasi!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud minister! Pean teid isiklikult enda nimel tänama selle eest, et saime praegu vähemalt mõnedes küsimustes piisavalt täpse negatiivse pildi sellest, mis ees ootab. Te kirjeldasite väga kujundlikult vabariigi sõltuvust impordist – see käib teie sõnade kohta "kuldmunadest" ja "hõbesigadest". Ilmselt sai selgeks, et raskused meie jaoks alles algavad, et kõige halvem on alles ees. Kas te ei seosta neid raskusi valitsuse senise poliitikaga, muu seas küsimusega sellest, miks vabariik ei kirjutanud alla NSV Liidu ja vabariikide kokkuleppele jaehindade reformi ja elanike sotsiaalse kaitse kohta? Tuletan kolleegidele meelde, et 15 liiduvabariigist kirjutas sellele alla 12, sealhulgas Gruusia, Armeenia ja Moldova Vabariik. Miks sellele ei kirjutanud alla Balti vabariigid, sealhulgas Eesti valitsus? Kas see, et sellele kokkuleppele alla ei kirjutatud, tähendab tegelikult kaubandussõja väljakuulutamist? Rääkigem avameelselt – te olete majandusteadlane ja peate seda mõistma.

Teine küsimus: kas vabariigi valitsus on mõelnud suhetele NSV Liidu eelarvega? Võib ju öelda, et mõned teised vabariigid, sealhulgas Vene NFSV, pole seni veel vastu võtnud otsust maksete kohta NSV Liidu eelarvesse, ja sellega end õigustada, aga Venemaa võib endale seda lubada. Meil aga minu arvates sellist voli majanduse valdkonnas ei ole. Kas valitsus kavatses teha oma maksed NSV Liidu eelarvesse? Selle küsimuse lahendamata jätmine tähendab eelarvesõda. Pakun valgustage meid nendes küsimustes! Tänan!

J. Leimann

Ma arvan siiski, et need raskused, mida ma kirjeldasin, mis on meil käes ja ees, on paljuski objektiivsed ja ei ole otseses sõltuvuses meie käitumisest möödunud perioodil. Küll aga see käitumine võib lähinädalatel või -kuudel tuua meile mõningaid täiendavaid raskusi, noh seesama hinnasõda või eelarvesõda. Lihtsalt nii, nagu möödunud aastal saavad mõned meile müüdavad tooted uue, kõrgendatud hinnaga või ei saabu üldse. Kuid miks meie ei

kirjutanud alla hinnaseadusele? Ma siiski arvan, et see ei olnud nii oluline. Ma tunnen isiklikult pikka aega ja küllaltki hästi NSV Liidu Hinnakomitee esimeest Tšentšagovit. Noh, kuidas öelda? Me oleme seal vähemalt tema silmis positiivseks näiteks oma dünaamilisema hinnapoliitikaga, võrreldes NSV Liiduga tervikuna. Meid ju natuke arvustati küll käitumise eest 15. oktoobril, kuid hiljem, juba alates jaanuarist, hakati seda, vähemalt mitteametlikult, teatud eeskujuks tooma ja selle tõttu ei ole meil ka mingit nimetamisväärset konflikti, et me hinnaseadusele, hinnaleppele alla ei kirjutanud. Kuid me ei kirjutanud alla sellepärast, et meil on lihtsalt mõnevõrra dünaamilisem ja liberaalsem arusaamine hinnapoliitikast, kui seal leppes kirjas oli. Me vaatasime seda korduvalt üksikute punktide kaupa, me olime nõus, suuliselt teatasime juba ammu, et me oleme nõus sellise leppega põhimõtteliselt, kuid mitte detailides. Ja niisiis see juhtuski, et me alla ei kirjutanud.

Vahekord NSV Liidu eelarvega. See nähtavasti kerkib tõsiselt üles. Nagu te teate, NSV Liidu eelarvesse ei ole maksnud lubatud suuruses makseid mitu liiduvabariiki, mitte ainult Baltimaad, aga ka mitu teist liiduvabariiki. Mis sest loost saab, on raske ennustada. Teatavasti ju lugupeetud Ülemnõukogu pole ka NSV Liidu eelarvesse mingeid makseid planeerinud. Me oleme valitsuses arvamusel, et teatud summa me NSV Liidu eelarvesse siiski võiksim ja peaksime maksuma. Teile on ilmselt teada, et me tegime NSV Liidu Rahandusministeeriumile ettepaneku, et me uurime mõnevõrra põhjalikumalt NSV Liidu eelarvet, neid kuluartikleid, millega on otseselt seotud ka vabariik. Olgu see siis näiteks haridus. Tõepoolest, mõniseda Eesti tudengit õpib ju NSV Liidu kõrgkoolides, sealhulgas sellistes kõrgkoolides, mis on NSV Liidu eelarvel jne., kuid NSV Liidu eelarve on kahjuks tänaseni salastatud, vähemalt osaliselt, ja meid ei lastud selle eelarve juurde. Nii et minu teada on see meil küll rahandusministri valdkond see täpse või ligikaudse summa kindlaksmääramine, kui palju peaks ja oleks otstarbekas maksta NSV Liidu eelarvesse, on praegu kuskil sellises vaheetapis.

Ma isiklikult arvan, et teatud summa nüüd üleminekuperioodil on vaja maksta ja see oleks vaja korrektselt välja selgitada ja võiks olla ka meie läbirääkimiste üks alateema. Ma arvan, et eelarvetüli jaoks on siiski ainus lahendus see, et liiduvabariikide ja Balti riikide eelarved peaksid põhimõtteliselt senisest palju iseseisvamad olema. Kulutused detsentraliseeritakse nii palju, kui see vähegi võimalik on, sel aastal. Aga eelarvedefitsiit on praegustes tingimustes objektiivne, nii et seda ei lahenda omavaheline tüli.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, minu poolt antud selgitused on nagu hane selga vesi ja puudutab see siiski väga kitsast ringi saadikuid. Täna me esitame küsimuse teemal: Eesti, Läti ja Leedu

vabariikidevaheline majanduskoostöö. Me ei käsitle tervikuna valitsuse poliitikat, sealhulgas ka majanduspoliitikat.

Teiseks, küsimuste ja vastustega peavad asjaosalised hakkama saama 2 minuti jooksul. Ants Paju!

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud majandusminister! Mina ei tahtnud küsida, aga mind puudutas, ja see on puudutanud viimasel ajal korda neli, teie teooria kuldmunadest. Ma tahaks teie kui majandusministri käest küsida, lähtuvalt Eesti, Läti ja Leedu koostööintegratsioonist, kui palju me peaks veel kuldmune ja kuldliha ära sööma, et mõtted muutuksid kullaseks, või neid mõtteid realiseerides me hakkaksime kulda saama?

J. Leimann

Ma kardan, et head mõtted tulevad siis kätte, kui me veel vähem sööme kuldmune ja -liha. Ehk häda ajab härja kaevu, see on karm tõde, ilma oluliselt muutmata oma aktiivsust, no näiteks ekspordi mõttes, ei suuda me siin Eestimaal mingisugust edu saavutada ühelgi alal.

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker! Pean teie ees vabandama selle pärast, et minu küsimus ei puudutanud vahetult seda teemat. Aga ma arvan, et vabariigi majanduslik olukord ei sõltu mitte ainult majanduslepingust kolme Balti vabariigi vahel. Seepärast arvan, et need küsimused on loogilised ja sugugi mitte üleliigsed.

Härra minister, tahaks üht asja täpsustada. Te rääkisite liberaliseerimisest ja ütlesite, et meil on liberaalsem hinnapoliitika. Kas te pidasite silmas Baltimaid? Milles seisneb liberaliseerimine? Miks te just sellist määratlust kasutasite? Asi on selles, et kui rääkida NSV Liidu juhtkonna, Venemaa juhtkonna ja Balti riikide, sealhulgas meie vabariigi juhtkonna hinnapoliitikast, siis võib nentida, et just mujal on demokraatia ja liberaliseerimine, sest meil on hinnad tunduvalt kõrgemad. Mida te mõtlete liberaliseerimise all?

J. Leimann

Ma mõtlesin selle all eeskätt neid hindu, mis kujunevad turul vabalt. Nende osatähtsus meie arusaamade järgi on meil suurem ja selletõttu on ka hinnad keskmiselt kõrgemad. Ja ka meie palgad, kui te mõõdate neid, või sissetulekud üldse on NSV Liidu keskmiselt märksa

kõrgemad. See on üks meie majanduspoliitika osa. Me arvame, et selles olukorras, kus me oleme, on kõikidest halbadest võimalustest see üks õigemaid või paremaid teid.

Juhataja

Suur tänu! Sellegipoolest ma jään enda juurde, et küsimused peavad puudutama teemat. Kui ei puuduta, ei pea ka vastama. Heldur Peterson!

H. Peterson

Lugupeetav juhataja, majandusminister ja kolleegid! Ma arvan, et kui me sööksime ka ööbikukeeli, ei muutu Eesti rahvas suuremaks laulurahvaks ja rahvas ei ela ära ainult laulmisest. Rääkisite siin, et ei jätku sealihaga. Kuidas aga seda mõista, kui sealihaga moodustab 60% liha tarbimise struktuurist. Kas sõna "jätku" ei ole mitte praeguse jaotamise ja nn. sotsialistliku majandamise sõna, tegelikult meil liha on küll, aga nõudmise ja pakkumise juures ei ole lihtsalt hind see, mis ta peab olema ja me sööme liiga palju seda sealihaga, selle asemel võiksime ikkagi toota midagi muud, struktuuris puu- ja köögivilju.

Juhataja

Härra Leimann, kas see on seotud Balti riikide majanduskoostööga?

J. Leimann

Niivõrd, kuivõrd see on kõikide Balti riikide ühine probleem, meil ehk teravam kui teistel. Kui tohib, ma vastan kahe sõnaga. Muidugi, see on tuntud idee ja õige idee, et me peame veiseliha osatähtsust suurendama, me peame rohusöötade baasil rohkem liha tootma, me peame üldse põllumajandustoodangu struktuuri muutma, see on ju äärmiselt stiihiline ja ülelihtsustatud, kuid kõik see võtab aega ja raha, aastaid aega ja sadu või vähemalt kümneid miljoneid rublasid iga aasta, muidugi – sadu miljoneid.

Juhataja

Suur tänu, härra minister! Ülemnõukogu liikmetel ei ole rohkem küsimusi.

Lugupeetud kolleegid, rahvasaadik Ain Tähiste esitab küsimuse Eesti Pangale. Kuidas on Eesti Pank kasutanud neid vahendeid, mis laekusid talle Eesti Panga laenusertifikaatide müügist elanikkonnale? Ain Tähiste palub ülevaadet kõigi laekunud summade osas. Miks ei ole Eesti Pank senini moodustanud panga inspektuuri? Selles küsimuses annab selgitust Eesti Panga president härra Otsason isiklikult.

R. Otsason

Laenusertifikaatide müügist laekus Eesti Pangale 49,3 miljonit rubla. See kasutati järgmiselt: 10,5 milj. rubla anti krediidiks konkursi alusel, mille Eesti Pank korraldas Eesti kommertsbankade vahel eesmärgil anda võimalikult soodsatel tingimustel tootmise arendamiseks krediiti väikeettevõtetele ja väiketootjatele. Selle konkursi korras saabusid avaldused paljudelt bankadelt ja Eesti Pank valis välja selle, mis andis krediidivajajatele kõige soodsamad võimalused krediidi saamiseks. 23,8 milj. rubla laenati väljapoole Eestit kahe lepingu alusel, kumbki á 5 milj. rubla. Seega 20% laenusertifikaatide vahenditest läks väljapoole vabariiki, 80% jäi vabariiki. See oleks lühidalt vastus esimesele küsimusele.

Teine küsimus: miks ei ole Eesti Pank senini moodustanud panga inspektuuri. Eesti Pank on moodustanud sellise inspektuuri 1. aprillist, mitte aprillialjana. Küsimust võiks ümber sõnastada, et miks ei ole seda nii kaua tehtud? Kaadripuuduse tõttu! Raamatupidajate arv on tänu viimaste aastakümnete ekslikule kaadripoliitikale jäänud niivõrd väikeseks ja see, et neid vajatakse praegu kõikidesse uutesse väikeettevõtetesse, segaettevõtetesse jne., on tekitanud raamatupidamise kaadri osas niivõrd suure puuduse, et leida teistest spetsialistidest veel peajagu kõrgemal seisvat spetsialisti panga inspektuuri on olnud väga raske. Oleme praegu sellise inspektuuri moodustanud, paraku ainult ühe töötajaga. Otsime täiendavaid töötajaid. See on vastus teisele küsimusele.

Juhataja

Suur tänu! Ain Tähiste soovib täpsustada asjaolusid.

A. Tähiste

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud pangapresident! Ma küsiks, kas selsamal teie moodustatud panga inspektuuril on nüüd õigus kontrollida ka sellesama Eesti Panga laenusertifikaatide eest laekunud summade sihipärasust? Näiteks teha ekspertiisi, kas need olid kõige otstarbekamalt jaotatud ja millised on ikkagi garantiid tagasisaamiseks ja õigeaegseks laekumiseks?

R. Otsason

Ja muidugi võib sellel inspektuuril olla niisugune õigus, kuid see õigus on loomulikult ka Eesti Panga juhtkonnal enesel ja siin ei saa rohkem midagi vastata. Peale selle muidugi, et Eesti Pank iseennast kontrollib, on võimalus, et Eesti Pank kontrollib oma majanduskomisjoni kaudu ka Ülemnõukogu ja selline kontroll toimus teatavasti möödunud

kuul, alles sellel kuul lõppes see ära. Majanduskomisjon suunas Eesti Panka korralise revisjoni, mis on alati tavaks, ja see revisjonikomisjon on oma töö lõpetanud, nii et sealt võib samuti saada täiendavat informatsiooni. Ma isiklikult peaksin lisama, et ma ei näe praegu alust kahtluseks nende summade tagasisaamise osas.

Juhataja

Suur tänu! Ivar Raig!

I. Raig

Austatud härra president, te ütlesite, et 20% laenudest läks väljapoole vabariiki. Millest oli tingitud vajadus laenata väljapoole vabariiki, kui samal ajal on meie enda vabariigis küllalt krediidisoovijaid? Esimene küsimus.

Ja teine küsimus. Kas on võimalik võrrelda neid laenusertifikaate kuidagi ka osakutega? Kes teil nende asjadega on seotud ja kuidas te näete võimalust, kui nüüd tekib vabariigis osakute arvutamise meetodika, mis vastavalt Ülemnõukogu otsusele peab varsti valmima? Kas neid sertifikaate võib ka kuidagi pidada siis osakuteks? Millised on siis nende sertifikaatide tagatised?

R. Otsason

Küsimus sellest, kas Eesti Pangal on otstarbekas anda krediiti väljapoole vabariiki? See küsimus oli arutusel Eesti Panga eelmise nõukogu koosolekul enne sertifikaatide väljaandmist ja seisukoht oli selline, et teatud osas, kuni ühe kolmandikuni, on see otstarbekas. Ja küsimus on nimelt selles, et meil on küll suur krediidipuudus, kuid meil ei ole vaja raha, mis on kaubakatteta. Meil on vaja niisugust raha, millel on kaubakate. Kui me hakkame sertifikaatidega elanike hoiuseid suures ulatuses kokku korjama ja uuesti turule paiskama, siis me teeme lihtsalt tühja tulutut tööd, suurendame inflatsiooni ning tekitame niisuguse rahakülluse, millele ei ole mingisugust katet ei ehitusmaterjalide, ei ehitusvõimsuste ega muude kasutamisevõimalustega. Selletõttu võeti vastu niisugune seisukoht, et pidada otstarbekaks kasutada maksimaalselt ära see raha Eestis, kui meil on selle raha kasutamiseks materiaalseid võimalusi, ja teatud piirides lubada ja pidada otstarbekaks selle suunamist ka väljapoole. Nagu te nägite, see on protsent väike. Ma saan aru, et osaku ideel on palju toetajaid ja ma ise arvan ka, et teatud tingimustel on see otstarbekas, kuid ma ei arva, et siin peaks seda ideed seostama sertifikaatidega. Need on teisel eesmärgil tehtud ja need on kaks eri küsimust, kuid on selge, et sertifikaatide tagasimaksmise garantiiks on see, et need Eesti

pangad ja pankade kaudu krediidi saanud ettevõtted töötavad edukalt ka edaspidi selleks, et suuta see krediit tagasi maksta. See on kõik.

Juhataja

Suur tänu, härra president! Tundub, et vastused on rahuldanud kõiki saadikuid. Aitäh!
Kolleegid, loeme sellega Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotunni lõppenuks!

Istungjärgu päevakorrast

Juhataja

Lugupidatud Ülemnõukogu, on laekunud korralikult vormistatud materjal ühe kiireloomulise küsimuse lülitamiseks päevakorda. Materjal on teile välja jagatud ja see puudutab Ülemnõukogu avaldust Lõuna-Osseetias kujunenud olukorra kohta ning ka vastavat otsust. Kas kõik on leidnud materjalid? Nimetatud materjal on esitatud võrdsete õiguste saadikuterühma poolt vastavalt § 15-le. Kas enne hääletamisele panekut toimub arutelu? Ants Paju!

A. Paju

Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Ma ei tea, kas see on saatuse pilge või asjaolude kokkusattumus, et Tbilisi veresauna teisel aastapäeval on meil laudadel nõndasugune dokument. Ma ei pretendeeri siin teie ees seistes ettekandele, ei pretendeeri ka ülevaatele, kuna olin üks kolmest, kes olid Gruusias nendel päevadel, kui seal viidi läbi referendum. Olime sinna lähetatud meie presiidiumi poolt ja presiidium reageeris Gruusia Ülemnõukogu kutsele. Ma proovin olla hästi emotsioonivaba, olgugi, et see on hästi raske, ja tuginedes nendele momentidele, mis on siin dokumendis sees, püüan teid, head kolleegid, panna mõtlema, kas meil on üldse vajadust seda punkti kiireloomulisena päevakorda võtta. See on saali otsustada. Minul on niisugune nägemus ja see nägemus leidis kinnitust Gruusia päevadel.

Ükskõik kuidas ei püüta selle suure totalitaarse riigi eri osades lahti mängida üht või teist stsenaariumilõiku, on see verega määratud. Ilmselt on meil juba aeg jõuda järeldusele, et selle stsenaariumi kirjutamise kontor on teatud kohas. Võib-olla selle hetkeni, kui Moskva oli näinud raskeid masinaid vaid võiduparaadidel, võis ehk sinna kontorisse väga veenvalt

sattuda informatsioon, et ääremaadel rahvusliku vabadusvõitluse eesotsas olevad pisikesed grupid on hullutanud rahva ja neid on vaja nimetada ekstremistideks ning neile on vaja kaela saata raske saabas, raske tehnika, mis sünnitaks õudust ja surma ja sellega oleks kõik selge. Kuid ma arvan, et lause "Moskva pisaraid ei usu" sai meile nüüd eriti selgeks, sest läbi nende pisarate ju tegelikult paistis välja kogu selle süsteemi õudus. Ja sellest tulenevalt ning nähes, mis toimus referendumipäeval Gruusias, ei olnud meie suutelised ju vaibal lendama kogu Gruusia kohal, meie grupp jagunes mitmesse harru ja ma usun, et kolleegidel on selle kohta olemas ka oma arvamused. Ma olin ise Abhaasias ja ütleksin niisuguse mõtte: meil ei ole praegu alust seda dokumenti antud kujul päevakorda üldse võtta. Esiteks, kui me tahame tunnustada Lõuna-Osseetias kujunenud olukorra erakorraliseks, siis andke mulle andeks, me oleme ju hilinevad vähemalt kvartali, sest Givi Kvantaliani on tegelikult juba erakorralise olukorra väljakuulutamiseks saadik Tshinvali linna komandant. Võib-olla meie pöördume selle avaldusega hoopiski Lõuna-Osseetia erakorralise komitee esimehe Revazo Hugajevi poole, kes on nn. päästekomitee juht Lõuna-Osseetias ja toetame teda, et siis provokaatori osas sünnitada vaenu ja sellest tulenevalt ohvreid. Teen ettepaneku seda dokumenti täna päevakorda mitte võtta. Rõhutan veel kord – Tbilisi veresauna teisel aastapäeval näitab Eesti Ülemnõukogu koosseis ennast halvast küljest, kui ta võtab taolise dokumendi üldse arutusele.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, mul on tungiv palve! Lepime kokku, et need, kes on oma palved esitanud nii kõneks kui sõnavõtuks, esinevad, ja siis asume hääletama. Jaak Allik!

J. Allik

Lugupeetud hr. juhataja, lugupeetud kolleegid, ma palun eristada küsimuse päevakorda võtmist ja küsimuse arutelu, sest näiteks hr. Paju lõpetas praegu ettepanekuga, mis reglemendi kohaselt tuleb otsustada hääletamise teel. See ei ole vastupidine ettepanek. Muidu me arutame praegu küsimust, mis päevakorras ei ole!

Juhataja

Ma tahan samale tähelepanu juhtida. Mul on ees ka § 15 ja ma jõudsin ta juba paar korda läbi lugeda, et mälu värskendada. See tegevus praegu ei ole õigustatud. Aga kuna nüüd Ants Paju kõnega esineda sai, lepime niimoodi kokku, et esineb õigluse nimel veel Vladimir Lebedev ja siis asume hääletama. Vladimir Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Ma tänan meie spiikrit selle eest, et ta lubab meil mõnikord pisut puhata meie rangetest reeglitest. Olen jälginud Venemaa parlamendi ja NSV Liidu parlamendi tööd ning tahan öelda, et meil on ideaalne spiiker, ehkki me teda mõnikord kirume.

Lugupeetud kolleegid, hinnakem minu esinemist kui sõnavõttu hääletamise motiivide kohta. Loen ette mõned väljavõtted Bonni ajalehest "General-Anzeiger":

"Välismaailmast ära lõigatud ning Gruusia vabatahtlike ja miilitsa poolt terroriseeritud osseedi vähemusrahvus on Gruusia Nõukogude Vabariigis kannatama määratud. Gruusia Ülemnõukogu esimehelt võib osseetide arvates oodata kõige hullemat – vägivaldset pagendamist või füüsilist hävitamist. Palju päevi pole Lõuna-Osseetiale antud elektrienergiat, imikud surevad. Peale selle seadis Thbilisi uus valitsus sisse autonoomse oblasti totaalset transpordiblokaadi."

Edasi loetletakse selles artiklis konkreetseid fakte osseedi rahva genotsiidi kohta. Ajalehes "General-Anzeiger" nendib poliitiline vaatlaja Uwe Engelbrecht, et kogu maailm, kes oli valmis avaldama protesti pärast palju väiksema mastaabilist tragöödiat Baltimaades, suhtub katsesse jätta kogu rahvas ilma õigusest eksisteerimisele kolmandajärgulise sündmusena kusagil Idas.

Kolleegid, mul on teile tungiv palve! Kui me oleme demokraadid, kui me kaitseme inimese huve, kui me kõik peame end inimeseks suure algustähega, siis me oleme lihtsalt kohustatud selle küsimuse päevakorda lülitama.

Mis puutub vastavasse dokumenti, siis ma arvan, et võib moodustada redaktsioonikomisjoni ja leida kõigile vastuvõetav variant. Aga me peame reageerima genotsiidi faktidele Gruusias, Lõuna-Osseetias vaatamata sellele, et mõned meie kolleegid tunnevad Gruusia liidrite vastu teatud sümpaatiat. Inimõigused, inimelu peavad seisma kõrgemal sümpaatiatest ja antipaatiatest.

Kallid kolleegid! Palun teid tungivalt lülitada see küsimus päevakorda, kui me end demokraatideks ja inimesteks peame! Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Ma palun võtke need nõudmised maha, asugem hääletama.

Kohaloleku kontroll! Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 20. Kolleegid, rahva-keskfraktsioon palub 5-minutilist vaheaega. Ma väga paluksin, et 5 minuti pärast oleks saalis jälle 84 saadikut. Vaheaeg 5 minutit!

V a h e a e g

Juhataja

Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 5. Viis saadikut oleme kaotanud. Vladimir Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker! Saadikurühm "Võrdsete õiguste eest" palub panna selle kiireloomulise küsimuse päevakorda võtmise nimelisele hääletusele. Tänan!

Juhataja

Kolleegid ... Kas protseduuri kohta, Küllö Arjakas? Küllö Arjakas!

K. Arjakas

Paneksime rahvarinde fraktsiooni nimel ettepaneku salajasele hääletusele.

Juhataja

Kas kiri on teel? Enam rohkem võimalusi ei ole, Juhan Telgmaa. Juhan Telgmaa!

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid, ma palun iseenda nimel tungivalt loobuda igasugusest salajase hääletamise nõudmisest! Hea oleks ka, kui nimelise hääletamise nõudmisest, aga salajase hääletuse nõudmisest igal juhul. Tänan!

Juhataja

Kas võetakse Juhan Telgmaa ettepanekut kuulda? Ei võeta.

Vastavalt reglemendile on selgelt öeldud, et salajasel hääletusel on eelis nimelise ees, mis antud juhtumil tähendab seda, et olen kohustatud salajase ettepaneku panema enne hääletamisele.

Kohaloleku kontroll! Kohal on 85 saadikut, puudub 19. On vaja vähemasti 29 saadiku nõusolekut.

Ignar Fjuk, milles on probleem?

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma arvan, me oleme aasta otsa siin koos töötanud ja meil ei ole üksteise eest midagi varjata ega salastada. Ma teen ettepaneku see hääletamine korralikult läbi põrutada ja tagatipuks ka nimeline hääletamine läbi põrutada. Aitäh!

Juhataja

Kolleegid! Asugem hääletama!

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et otsustada kiireloomulise küsimuse lülitamine päevakorda salajase hääletuse teel? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 5 rahvasaadikut, vastu 53, erapooletuid on 26. Ettepanek ei leidnud toetust.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et otsustada kiireloomulise küsimuse lülitamine päevakorda nimelisel hääletamisel? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 16 rahvasaadikut, vastu 39, erapooletuid on 23. Ka see ettepanek ei leidnud toetust. Hääletamine on tavaline, avalik.

Asugem otsustama! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada kiireloomulise küsimusena vastavalt § 15 käesoleva istungjärgu päevakorda Ülemnõukogu avalduse ja otsuse eelnõu, mis puudutab Lõuna-Osseetia probleeme Gruusias? Palun hääletada! Lihthälteenamus.

Selle ettepaneku poolt on 13 rahvasaadikut, vastu 52, erapooletuid on 12. Ettepanek ei leidnud toetust, päevakord jääb muutmata.

Kolleegid, meil on jäänud ametliku tööaja lõpuni 5 minutit, tundub, et päevakorraga jätkata ei ole mõtet. Kas Arvo Junttil on küsimus?

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Märtsikuu 25. päeval võttis Ülemnõukogu vastu otsuse omandireformist. Selle otsuse ühes punktis on öeldud, et Ülemnõukogu peab moodustama alatise omandireformi komisjoni. Teatavasti Ülemnõukogu tööd korraldab juba mõnda aega Ülemnõukogu juhatus. Mul on selline küsimus: kui kaugel on selle komisjoni moodustamisega Ülemnõukogu juhatus? Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Arvo Junti, juhatus istub täievolilisena kokku alles täna algusega kell 14.00, kui

nii võib öelda, sest reglemendi muudatus otsustati ära eile. Samas juhin tähelepanu sellele, et komisjoni moodustab Ülemnõukogu, mitte juhatus. Kuid me jätame meelde Arvo Junti küsimuse ja me arutame seda teemat juhatuse istungil ja kui Arvo Junti peab vajalikuks ja sobivaks, on ta kutsutud.

A. Junti

See on korraldusliku iseloomuga küsimus, sellepärast ma selle esitasin.

Juhataja

Ette rutates ütlen, et praegu me päevakorraprojekti seda eraldi küsimusena ei pannud, kuid me võime seda töökorras lahendada.

V. Lebedev

Lugupeetud kolleegid! Võtke vastu minu siiras kaastundeavaldus meie parlamendi haiguse puhul. Seda haigust nimetatakse natsionalismiks, demokraatia puudumiseks. Parlament, kes igal pool räägib, et me rajame demokraatlikku õigusriiki, ei näidanud end täna ilmselt mitte kõige paremast küljest. Avaldan kaastunnet!

V. Menšikov

Lugupeetud kolleegid! Söandan teid hetkeks kinni pidada, et ühest tähtpäevast teatada. Meie kolleeg Pavel Grigorjev sai 50-aastaseks! See on niisugune ümmargune arv, et ei teagi õieti, kas teda õnnitleda või kaastunnet avaldada. Aga arvan siiski, et parem on õnnitleda ja soovida talle head tervist. Kui on tervist, on ka jõudu selleks, et ellu viia seda, mille nimel me kõik siin viibime! (Aplaus.)

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

36. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

10. aprill 1991

Eesti Vabariigi Ülemkohtu 1990. aasta tegevusest

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere päevast, lugupeetud Ülemnõukogu! Kontrollime kohalolekut! Kohal on 82 rahvasaadikut, puudub 22. Lugupeetud kolleegid, alustame tänast istungit 3. päevakorrapunktiga "Eesti Vabariigi Ülemkohtu 1990. aasta tegevusest". Ja palume ettekandeks kõnetooli Ülemkohtu esimehe hr. Jaak Kirikali.

J. Kirikal

Lugupeetud juhataja, lugupeetavad Ülemnõukogu saadikud! Aasta tagasi saime teie käest kolmanda võimu – kohtuvõimu. Nabavõöt on lahti lõigatud ja nüüd me oleme aasta otsa omapead tegutsenud. Selle kohta me esitasime ametliku ülevaate Ülemnõukogu Presiidiumile ja teile. Dokument on 28. märtsil laiali jagatud ja seoses sellega ma võib-olla kommenteeriksin ainult mõnda lõiku meie tegevusest. Ma kordan, et Ülemkohus ei esine teie ees aruandega, vaid ametliku ülevaatega, sest me oleme rippumatu kõrgem kohtuorgan vabariigis. Ja meil on hea meel tõdeda, et õigusorganitest kohtud tegutsevad vast kõige toimekamalt ja mitte seepärast, et meil on paremad inimesed ja parem tegevusstruktuur, vaid seepärast, et kohtute tegevusse on kodeeritud üks põhimõte – kohus peab asjas tegema otsuse. Meie puudused ja tegemata jätmised seisnevadki selles, et asjad ei laabu nii, nagu me tahaksime, ja asju ei otsusteta nii kiiresti, kui seadus seda nõuab.

Töö sisulisest küljest. 16. mail me järsku tunnetasime, et muutusime kõrgemaks kohtuorganiks vabariigis, sest sellest päevast katkestasime asjade saatmise NSV Liidu Ülemkohtu jurisdiktsiooni alla. Meid kritiseeriti kahelt poolt ja just inimõiguste rikkumise pärast. Seda tegi NSV Liidu Ülemkohtu esimees Smolentsev, kuna meie rikkuvat NSV Liidu konstitutsiooni ja ei saada NSV Liidu kodanike asju NSV Liidu kõrgemale kohtuorganile, ja kritiseerisid meid ka kohalikud ajakirjanikud ja kodanikud, kuna nüüd kadus Eesti Vabariigi Ülemkohtu tegevusele edasikaebamise võimalus ära. Meie tegime üheainsa mõeldava otsuse,

täiustasime järelevalvet ja muutusime hästi kriitiliseks oma ja esimese astme kohtute töö suhtes. Meie arvates suuri kohtuskandaale, mis on seotud esimese astme kohtute või Ülemkohtu tegevusega möödunud aastal, ei olnud. 7. veebruaril andis Ülemnõukogu Presiidium meile täie volituse vaadata ümber ka Ülemkohtu pleenumi ja NSV Liidu kohtute lahendeid, mis puudutavad Eesti Vabariigi kodanikke või Eesti Vabariigi territooriumil toimepandud tegusid.

Töö on sisuliselt muutunud keerukamaks. Kõige suuremat pinget me tunneme seadusandluse puudulikkuse pärast. Kõikides uutes seadustes allutatakse vaidlused kohtule. Enamikel juhtudel ei ole selle vaidluse lahendamise mehhanismi olemas ega seaduses endas ei ole viiteid vastava mehhanismi väljatöötamiseks, seepärast asju uute seaduste järgi kohtutes peaaegu ei ole. Siit seadusandjale kohe esimene sisuline probleem: kui võetakse vastu materiaaldõiguse norm, siis tuleb selle ellurakendamiseks ette näha vastav protseduur.

Meie arvates on tõsiseid puudusi kodaniku õiguslikul kaitsmisel riigi omavoli eest. Administratiivvastutust järsult karmistati, kuid inimeste kohtuliku kaitse õigust ei muudetud. Ja selle tagajärjeks on minu arvates vangide inimõiguste oluline piiramine. Inimene saadetakse kinnipidamiskohta kohtuotsuse alusel ja ta vabastatakse ennetähtaegselt kohtumääruse alusel, kuid vangil ei ole õigust kaevata režiimi rikkumiste eest määratud karistuste või muud tema õigusi kitsendavate otsuste suhtes kohtutele. Kõikides teistes riikides on see administratiivkohtu jurisdiktsioon. Meil tuleb selle küsimuse üle mõelda!

Väga palju tuli meil eelmisel aastal tegelda massirepressioonidega tekitatud kahjude hüvitamisega. Meie ülevaates on toodud vastav statistika. See näitab, et kohtupraktika ei ole kuigi stabiilne. Ja üks häiriv moment on, et kohtuväliselt represseritud isikutele kahju hüvitamise korda on maa- ja linnaomavalitsustes omavoliliselt rakendatud kõikidele juhtudele ja kui käivitub omandireformi seadus, siis selgub, et riik on juba praegu alusetult kandnud märkimisväärset kahju.

Kriminaalkohtust. Selle kaudu me anname kaudse hinnangu kuritegevusele. Kohtutes mõisteti süüdi vähem kui viiendik aasta jooksul kriminaalkuritegusid toime pannud isikutest ja see juba ei sõltu kohtutest, vaid uurimis- ja juurdlusorganitest ning toimikud näitavad, et juurdluses ja uurimises valitseb suur ebaprofessionaalsus kuritöö jälgede fikseerimisel ja uurimistoimingute läbiviimisel. Hiljaaegu ilmus vabariigi prokuratuuri poolt väljatöötatud eelnõu, seda tutvustas ka eile "Rahva Hääles" Siseministeeriumi ametnik Ando Leps. Eelnõu idee seisneb selles, et vastloodud uurimistalitus asub tööle siis, kui kriminaalpolitsei on talle üle andnud süüdlase koos tõenditega. See tähendab seda, et härra uurijale, kes siis toimetab valgetes kinnastes, tuleb kurjategija ette kanda hõbekandikul.

Kohtutes me ei näe organiseeritud kuritegevuse asju, kuid tallinlasena ja Eesti Vabariigi kodanikuna ma näen ja kuulen, mis toimub praegu allilmas. Võitlus majanduskuritegevusega on praktiliselt soikunud, tassitakse laiali riigivara ja ka kriminaalkorras karistatavate tegudega. Minu arvates on Prokuratuuri järelevalve ja politsei vastavate struktuuriüksuste töö selles nullilähedane.

Oma ülevaates me näitasime ka kohtu vigade iseloomu ja põhjusi ning peamine põhjus seisneb ikkagi selles, et kui loobub kurjategija nii kohtu kui ka uurimise jaoks ootamatult süüd omaksvõtvatest seletustest, siis selgubadki uurimise puudujäägid ja tegematajäämised. Seetõttu on meil olnud nii alusetult õigeksmõistmisi, kuid mis veel hullem, ka alusetuid süüdimõistmisi, kuid need süüdimõistmised ei ole olnud drastiliste tagajärgedega. Kõige raskem vast seisnes selles, et ühes koloonias karistust kandev vang mõisteti süüdi selle eest, et ta öösel kahelt kaaslaselt varastas kummaltki ära 700–800 grammi šerbetti, kokku poolteist kilo, ja selle eest mõisteti talle 3 aastat vabadusekaotust. Kuid ta karistust selle kohtuotsuse järgi kandma ei hakanud, sest ta kandis karistust ka varasemate kuritegude eest.

Nüüd rehabiliteerimistest. Arvud on niisugused, nagu nad on. Meie oleme 10 kuu jooksul rehabiliteerinud 400 inimest rohkem kui prokuratuur kogu aasta jooksul. See näitab, et meie töö efektiivsus ja töövormid on paremad. Kuid, mis kõige tähtsam, nende asjade massilisel läbivaatamisel tuli üle saada stalinismist meis endis. Kui ma möödunud aasta märtsis ja aprillis vaatasin läbi umbes 40 toimikut ja nägin, kus valdade kaupa inimesi mõisteti süüdi formaalsetel põhjustel ilma kuriteo tunnusteta tegude eest, siis veendusin, et tõepoolest 1940. aastatel leidis Eestis aset organiseeritud genotsiid.

Kuid vaatamata kõigele me ei ole nüüd tänaseks päevaks rehabiliteerinud umbes 300 inimest. Need on aktiivsed omakaitse tegelased, kes 1940. aastal ja sõja ajal omavolitsesid kaaskodanike ja sõjavangide kallal. Need on tõelised aktiivsed metsavennad, need on ka sõjakurjategijad. Aga neid on vähem kui kümnendik, umbes 8% kõikidest läbivaadatud asjadest. Ülemkohtus on sisse seatud selline kord, et rehabiliteerimist eitavale teatele kirjutan alla ainult mina ja see ei välista inimesel või tema lähedastel taotleda asja läbivaatamist järelevalve korras. Kui me leiame toimikus vähegi andmeid selle kohta, et süüdistus on tõendamata või kunstlikult esitatud, siis järelevalve protestid teeme juba ise.

Ja viimane asi, millest ma tahan rääkida, on seadusandlik blokk. Oma ülevaate 8. alajaotuses me tahtsime anda pildi seadusandluse ja seadusandliku tehnika vigadest ja neid oli üllatavalt palju. Ja meie arvates takistab edasiminekut see, et me ei kodifitseeri ega võta seisukohti mitmete liiduliste aktide muudatuste suhtes, sest need aktid ise meil põhimõtteliselt kehtivad. Muudatuste sisseviimata jätmise tõttu on meil kaitseõigus kitsamalt reguleeritud kui näiteks

Vene Föderatsioonis. Siis on täiesti reguleerimata lugupidamatuse avaldamise juhtumid kohtu suhtes, täiendused kooperatsiooniseaduse kohaldamise kohta. Aga ometi on need ettepanekud seadusandluse selgitamiseks või ratifitseerimiseks esitatud Ülemnõukogu Presiidiumi aparaadile, möödunud sügisel kas valitsuse või Ülemkohtu poolt üle antud ning meil ei ole andmeid nende ettepanekute liikumise kohta Ülemnõukogu Presiidiumis. Rahul ei saa olla ka Ülemnõukogu aktide avaldamisega. "Teataja" ilmub suure hilinemisega ja nagu te ülevaatest näete, mitmetel juhtudel on jäänud mõni akt isegi avaldamata.

Ja mis meil on vaja? Meil on vaja toetust. Nii seadusandja kui ka ajakirjanduse poolt. Ajakirjanduse reageeringud meie probleemidele on üldiselt negatiivse alatooniga. Tuleval esmaspäeval on valitsusel kohtuseaduse ja kohtuniku staatuse seaduse lugemine ning arvatavasti jõuavad need dokumendid teie kätte juba aprilli lõpul või mai alguses ja kohtureformi sujuvaks läbiviimiseks ma palun Ülemnõukogul leida meie seaduste jaoks piisavalt aega ja need asjad võtta päevakorda. Aitäh tähelepanu eest! Ma arvan, et ülevaade on tekitanud teie ka küsimusi.

Juhataja

Tõepoolest, hr. ülemkohtunik on tekitanud soovi küsida.

Ü. Uluots

Hr. Kirikal, kas teile ei tundu, et teil on tegemata jäänud üks suur töö, eriti see, mis puudutab meid siin Ülemnõukogus? Meil puudub absoluutselt konstitutsiooniline kontroll! Ma tean, et kohus ei saa ise endale luua seadusi, aga millised on teie kui kodaniku ja juristi mõtted? Kas see on vajalik ja mida selleks teha, et meie saaksime lõppude lõpuks omale organi, mis seisab meist kõrgemal ja on sõltumatu?

J. Kirikal

Täna, see on väga huvitav küsimus! Ja kui te mäletate, siis 3. aprillil möödunud aastal ma vastasin sisemise veendumusega, et konstitutsioonilise järelevalve kohut on meile vaja ja teda oleks õige pea vaja. Ja praegu, kui seadusandlik protsess on ülepolitiseeritud, kui seadusandlike projektide pärast käib vaidlus erakondade, Ülemnõukogu ja valitsuse vahel, siis oleks vaja tõepoolest seadusandja ja valitsuse kõrvale konstitutsioonilise kohtu võimu, aga see saab juhtuda ainult kahel tingimusel.

Esimeseks tingimuseks on see, et Ülemnõukogu peab ise tunnistama seaduse ülimuslikkust enda üle täpselt nii, nagu seda kohus on tunnistanud.

Ja teiseks, Ülemnõukogu kui seadusandja peab olema valmis seedima ka ebapopulaarseid otsuseid konstitutsioonilise kohtu poolt. Ja ma püüan teile näidata, et siin on teil mõtlemisainet küllaga ning mind kui kohtunikku häirib see, et 1979. aasta konstitutsioon on ära kadunud. Ta on kehtetuks tunnistamata, ta on tühistamata, aga seda dokumenti justkui ei ole. Kuhu ta kadus? 23. veebruaril viidi ju §-desse 6 ja 7 vastavad täiendused sisse. Tõepoolest, 30. märtsil, 8. mail, 16. mail, 7. augustil ja hiljem on siin Ülemnõukogus võetud vastu riigiõiguslikke seisukohti, mis muudavad või peatavad mõne konstitutsioonisätte kehtivuse või muudavad selle sisu.

Nüüd edasi. Kõikides riikides tehakse selget vahet konstitutsioonilise ja lihtseadusandluse vahel ja mulle tundub, et see Ülemnõukogu ei ole seda seadusandlikku aabitsatõde endale selgeks teinud, sest konstitutsiooni, konstitutsioonilisi seadusi, ma mõtlen sätteid Ülemnõukogu, Ülemnõukogu Presiidiumi kohta viiakse sisse reglemendi töö sisekorra tasemel konstitutsiooni ennast muutmata. Ja see seab nüüd osava juristi käes kahtluse alla nii mõnegi vajaliku riigiõigusliku dokumendi sellepärast, et seadusandja ei ole kinni pidanud konstitutsioonilise seadusandluse protseduurist 2/3 häälteenamusest ühe või teise küsimuse lahendamisel.

See on väga hell küsimus! Kui Ülemnõukogu leiab, et talle on vaja tuge ja toetust kohtu näol, siis selle konstitutsioonilise kohtu moodustab Ülemnõukogu ise. Ja ma olen isegi mõelnud tema funktsioonide üle. Näiteks, me tegime Justiitsministeeriumile ettepaneku kohtuseaduses fikseerida järgmised põhimõtted: põhiseadusliku järelevalve kolleegium tõlgendab põhiseadust, vaatab läbi valitsuse esimehe, peaministri, peaprokuröri, õiguskantsleri, teatud arvu Ülemnõukogu saadikute või mõne omavalitsusliku esinduskogu esildisi seaduste ja kõigi teiste normatiivse iseloomuga aktide vastavusest põhiseadusele, vaatab läbi kohtute ja kohtu liikmete järelepärimisi seaduste vastavusest põhiseadusele, vaatab läbi kaebusi põhiseaduslike õiguste ja vabaduste rikkumise kohta, vaatab läbi põhiseaduse alusel moodustatud organite omavahelisi vaidlusi, arutamata nende organite jurisdiktsiooni ja võimkonna küsimusi, vaatab läbi esimese ja teise astme omavalitsuslike esindusorganite omavahelisi vaidlusi ja arvamusi seaduseelnõude vastavusest põhiseadusele. Te näete, sellel kohtul oleks väga lai tööpiirkond ja ta tõepoolest vähendaks nende küsimuste politiseeritust, muudaks nad õiguslikeks.

T. Mets

Härra Ülemkohtu esimees, päevakorda on kerkinud nii maaseadus kui ka denatsionaliseerimine. Sellega on muutunud aktuaalseks enne 23. juulit 1940 koostatud ja säilinud testamentide legaliseerimine. Nimetatud testamentide legaliseerimine peatselt

vastuvõetavate omandiseaduste taustal päästaks kohtud arvukatest protsessidest. Siiani kohus lähtub mitte omariikluse aegsetest dokumentidest, vaid sõjajärgsetest Vene NFSV tsiviilprotsessi vastavatest paragrahvidest. See loob teatud kindla segaduse kohtukorralduses. Härra Ülemkohtu esimees, kas piisab Ülemkohtu vastavast pleenumist, mis legaliseeriks enne 23. juulit 1940 koostatud testamendi või peab Ülemnõukogu õiguskomisjon andma algatuse selle küsimuse lahendamiseks. Mis on teie nõu?

J. Kirikal

Me vastan kahes osas. Esiteks, me nägime sedasama probleemi omandireformi seaduse projektis ja tegime märkuse Justiitsministeeriumile. Ma ei tea nüüd selle lõplikku lahendust. Teiseks me tunnustame Eesti Vabariigi perioodil tehtud testamente. Meie mure on hoopis see, kas need kõik on säilinud ja kuidas arhiivides nende jälgi leida, vaat see on tõsisem mure. Põhimõtteliselt me tunnustame Eesti Vabariigi aegseid kirjalikke testamente. Kui õigussuhe saab alguse enne 23. juulit 1940, siis me tunnustame ka ühe prejuditsiaalse faktina tolleaegset testamenti ja arvestame õigussuhte arengus, aga küsimusele on vaja vastust omandireformiseaduses, aga see tuleb teil lähemas tulevikus endal arutamisele.

E. Leisson

Lugupeetud Ülemkohtu esimees! Ma tahaksin kuulda teie kui ülemkohtuniku seisukohta suhtumisest ÜRO inimõiguste harta ratifitseerimise perspektiivi Eesti Vabariigis. Ja teiseks. Teatavasti kuritegevus muutub järjest jõhkramaks ja karistused järjest leebemaks. Kurjategijad, tunnetades kohtusüsteemi liberaliseerumist, apelleerivad kohtutes uurijate vägivaldale neilt süütõendite hankimisel. Kas kohtud on tuvastanud vägivallategusid kohtualuste suhtes uurimise käigus? Täna!

J. Kirikal

Esimesele küsimusele vastan niimoodi. Kui me saavutame riikliku õiguse, tähendab riiklikud õigused täies mahus ja me saame liituda ÜRO-ga, siis me ratifitseerime ka kõik ÜRO dokumendid. Kuid teiselt poolt, mitte miski ei takista meid inimõiguste dokumente täies mahus rakendamast siseriiklikus praktikas. Ja praegu, tähendab aprilli lõpus, toimub Pärnus üks väga huvitav konverents, kus see on põhiküsimus. Siin me püüame koolitada oma juriste. Kuritegevus ja karistus. Hiljaaegu olid korrelatiivses sõltuvuses kuritegevuse kasv ja karistuse kohene karmistamine. Aga praegu enam ohtlikud kuriteod, välja arvatud tapmised, kohtulaua ette praktiliselt ei jõua. Enamus, see on 2/3 süüdimõistetutest on süüdi mõistetud varavastaste

kuritegude eest. Kusjuures see tekitatud kahju sõltub mõnesajast rublast mõnekümne tuhandeni. Seoses sellega on tõepoolest kriminaalkaristus muutunud leebemaks. Aga me ei saa uurimis- ja juurdlusorganite tegematajätmist nuhelda tabatud kurjategijate kätte. Tähendab, me ei saa muuta karistuspoliitikat repressiivseks. Sellega me pöördusime tagasi stalinismiperioodi.

Tõepoolest, kurjategija tüüpiline väide seisneb selles, et kui ta muudab oma eeluurimisel antud seletusi, siis ta kurdab seda, et teda kuulati üle väga karmilt, võib-olla isegi kohaldati vägivalda. On toimunud erijuurdlusi, ja mõned üksikud miilitsatöötajad on vastutusele võetud ametiseisundi kuritarvitamise pärast. Aga põhiliselt räägib see sellest, et uurija ei oska fikseerida seletusi ja muid tõendeid, mis kinnitavad kohtualuse süü omaksvõttu. See on meie uurimise ja kohtulike tõendite põhiprobleem tänapäeval! Aga ma usun, et me mõne aastaga saame sellest üle ja praktika kujuneb siin täpselt samasuguseks nagu kõikides teistes tsiviliseeritud riikides.

Juhataja

Suur tänu! Ahti Kõo!

A. Kõo

Lugupeetud Ülemkohtu esimees! Ma tahaksin esitada kaks küsimust.

Esiteks, kas Ülemkohus endiselt praktiseerib arutamisel olnud kuriteo asjades ilmnenud kuritegu soodustanud asjaoludele reageerimist erimäärustega või mingil muul viisil? Kuivõrd neid reageerimisi arvestatakse? Kuivõrd nendest üldse tänapäeval kasu on? Teie hinnang sellele?

Ja teine küsimus. Te puudutate oma kirjaliku ülevaate lõpus ka õigusemõistmist ja Ülemkohut puudutava informatsiooni analüüsi ajakirjanduses ja väidate siin niimoodi, et mitmes loos on näiteks "Rahva Hää" ja "Maaleht" asunud seisukohale, et Ülemkohtus valitseb samasugune seadusetus nagu teistes õiguskaitseorganites. Siin ei ole küll ühest hinnangut, kuidas asi tegelikult on, kas on samasugune või ei, aga ma loen sellest tekstist välja, et tegelikult niimoodi ei ole ja Ülemkohtus valitseb parem seaduslikkus kui teistes õiguskaitseorganites. Sellest tulenevalt oleks huvitav ja ühtlasi kasulik võib-olla kuulda ka, millega Ülemkohus on saavutanud, et ühe ja sama õigussüsteemi lülina on ta teistest parem, on seadustjärgivam kui teised õiguskaitseorganid, kui see on nii. Aga võib-olla ma ka eksin? Aitäh!

J. Kirikal

Erimäärused on kohtute statistikast välja jäetud, ta ei ole profülaktiline eesmärk, nagu ta mõni aeg tagasi oli. Kuid kui 1. või 2. astme kohtuorgan tuleb asja arutamise juures niisugustele õigusrikkumistele, mis nõuavad vastavate ametiisikute või ametiorganite üleviimist, siis erimääruse vormi kasutatakse ka praegu.

Nüüd, mis puutub seaduslikkusesse ja õiguskorrasse, siis ma tahan öelda seda, et kohtus püütakse protsessinormistikust täpselt kinni pidada. Ja kui me seda ei riku, siis me ei riku ka seaduslikkust ja õiguskorda. Ja minu arvates, kui me vaatame nüüd kaebuste üldtooni, siis oleme teatud edu selles osas saavutanud. Vähemalt meie lahendid ja meie vastused kohtualustele ja teistele asjaosalistele on paremini arusaadavad.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemkohtu esimees! Ma pöördusin veel kord tagasi hr. Uluotsa poolt esitatud küsimuse juurde. Mis praegu takistab näiteks seda, et Ülemkohus võiks hakata juba praktiseerima konstitutsioonilise kohtu rolli, no näiteks nii, nagu seda praktiseerib USA Ülemkohus, kes ei tühistata seadusandja akte või valitsuse akte, vaid kuulutab neid juriidiliselt kehtetuks ja sellega teostab juriidilist kontrolli. Kas seda meie Ülemkohus ei ole praegu võimeline tegema?

J. Kirikal

On küll! Ma tahaksin tuletada meelde, et 16. novembril 1988 konstitutsiooni paranduses §-s 4 ja deklaratsioonis kehtestati meil kodanike ja juriidiliste isikute konstitutsiooniliste õiguste kohtulik kaitse. Aga sellelaadseid pöördumisi kohtusse ei olnud, kohus ise seda liiki asju, asju üldse algatada ei saa. Ja kui nüüd mõni hagi oleks tulnud kas 1. astme kohtusse või meile, ma arvan, me oleksime kohustatud selle vastu võtma ja kui on protseduurilisi takistusi, mis nõuavad seadusandluse muutmist, siis tegema seadusandjale vastavad ettepanekud. Aga praegu ei ole ei seadusandlikku initsiatiivi ega ka praktilisi pöördumisi olnud. Kuid kohtud põhimõtteliselt on valmis konstitutsiooni kaitsma, oleks ainult konstitutsioon sellisel kujul, mis ärataks kõikides meis ühesugust usaldust.

V. Lebedev

Lugupeetud ülemkohtunik! Te ütlesite, et põhiseaduse puudumine takistab tõsiselt kõrgeima kohtuvõimu tööd. Sellega on seotud minu esimene küsimus. Kas teie meelest ei olnud see viga, et vabariigi Ülemnõukogu tunnistas Eesti NSV põhiseaduse kehtetuks ja kas te ei arva,

et kohtuorganite edukaks tööks on vaja Eesti NSV põhiseaduse juurde tagasi pöörduda? Siis on vähemalt mingisugunegi alus olemas.

Teiseks. Kuritegevus kasvab, seda näitavad nii teie kui ka Siseministeeriumi esitatud arvud. Ühe põhjusena nimetatakse õiguskaitseorganite lagunemist. Minu meelest võib juba igauks iseenda kogemuste najal tõdeda, et seaduslikkust ja korda pole enam olemas.

Kas teie kui ülemkohtunik ei arva, et tehti viga, kui Siseministeerium toodi liidulis-vabariikliku alluvuse süsteemist ära? Kas oli mõtet võtta kiires korras vastu valitsuse otsus saata miilits laiali ja moodustada politsei? Tänan!

J. Kirikal

Mul on väga kahju, aga ma ei saa kui kohtunik nendele küsimustele vastata sellepärast, et kohtuvõim ei saa tungida seadusandja ja valitsuse tegevusse. See on mulle konstitutsiooniliselt võõras. Aga see, mis puudutab konstitutsiooni kehtetuks tunnistamist, siis ma püüdsin teile, lugupeetud saadikud, mõista anda, et konstitutsioon on kehtetuks tunnistamata, ta on füüsiliselt ja juriidiliselt olemas. Teisiti ei oleks teid kui seadusandjat, ei oleks mind kui kohtuorgani esindajat, ei oleks teisi võimu- ja valitsemise struktuure.

Juhataja

Kommentaariid tulevad pärast. Vladimir Lebedev!

V. Lebedev

Kas ma sain õigesti aru, et te juhindute oma tegevuses Eesti NSV konstitutsioonist?

J. Kirikal

Mitte täielikult, kuid põhimõtteliselt küll.

Juhataja

Läbirääkimised järgnevad, praegu esitame küsimusi. Ignar Fjuk!

I. Fjuk

Lugupeetud ettekandja, minu küsimus johtub teie poolt mainitud 300-st, keda ei saa rehabiliteerida kui tõelisi metsavendi. Mis oleks kohtu poolt vaadatuna vaja teha, et siiski need rehabiliteerimisaktid saaksid realiseeritud või mingis muus vormis need inimesed saaksid kõik õigused tagasi, sest tegu oli ikkagi vastuhakuga punasele terrorile, mis võis

omandada tõesti erinevaid vorme, kuid põhimõtteliselt oli tegu ikkagi vastuhakuga võõra riigi okupatsioonile ja okupantidele?

J. Kirikal

Kohus täidab seadust. Ja kui rehabiliteerimise korraldus on pandud Ülemkohtu peale, siis selle õiguslikuks aluseks on 1990. aasta 19. veebruari seadlus ja seal on öeldud, mis puhul inimesed rehabiliteerimisele ei kuulu. Ja ei kuulu kodanike tapmise, sõjavangide tapmise, piinamise, diversiooniaktide, spionaaži eest ja veel mitu koosseisu. Ja meie õiendi 8. leheküljel on öeldud, kes jäid rehabiliteerimata, sest siin on andmed 258 kohta. See on 1. jaanuari seis. 124 olid süüdi tsiviilelanike või sõjavangide tapmises, see on igal juhul olnud omavoli, ilma kohtuotsuseta on see toimunud, 123 röövimises või terroristlikus aktis. Need on enamalt jaolt metsavennad, kes on, relv käes, tapnud, piinanud nõukogude aktiviste, röövinud meiereisid ja kauplusi ja teisi rahvamajandusobjekte, 7 spionaažis ja diversioonis. Kahjuks ka need paragrahvid ei kuulu rehabiliteerimisele, kuid peale 7. veebruari seadlust need toimikud me võtame uuesti järelevalvesse ja vaatame, kas need asjad on tõendatud või mitte. Ma ei oska praegu rohkem selle kohta midagi öelda, sest seaduslikku alust nende inimeste rehabiliteerimiseks praegu kohtul ei ole.

A. Käärma

Lugupeetud härra Kirikal! Kohtulahenditele esitatud protestide läbivaatamisel on kõrgeim instants Ülemkohtu pleenum, kelle määrus on lõplik ja muutmatu. Seda ei ole võimalik protestida isegi kui ta võib-olla ei ole päris mittevaieldav. Selline kord on pärit NSV Liidu kohtusüsteemist, millest Eesti Vabariigi kohtusüsteem on siis nüüd eraldunud. Kas peate selles osas seadusandluse täiustamist vajalikuks Ülemkohtu pleenumi volituste ja määruse osas? Kui jah, siis kas sellega ka tegeldakse? Aitäh!

J. Kirikal

Kahtlemata me tegeleme. 1991. aasta 7. veebruari seadlusega anti Ülemkohtu pleenumile õigus läbi vaadata vabariigi prokuröri ja Ülemkohtu esimehe esildised kõikidele kuni 1990. aasta 16. maini pleenumil otsustatud asjadest tehtud määrustele. See on küllaltki suur asjade ring.

Teiseks me tegime ka ettepaneku ja see on õiendis kajastatud, et ka pleenumi enda vahendite ülevaatamise protseduuriline kord peab olema tulevases protsessiseadusandluses. Kuidas ta

täpselt tuleb, sellega praegu teadlased tegelevad, kuid põhimõtteliselt peab ta olema, sest kui kohus on teinud vea ja see selgub kas või 7 või 70 aastat hiljem, siis see viga tuleb parandada.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Pöld!

J. Pöld

Aitäh! Härra Ülemkohtu esimees, ma soovinuks teie käest teada saada, millistest maksuseadustest te lähtuksite, kui tühistasite Eesti Vabariigi Ülemkohtu otsuse, mis puudutas ühe majaomaniku võitlust oma Eesti Vabariigi seaduste eest? Aitäh!

J. Kirikal

Siin me juhindusime Eesti NSV ja Eesti Vabariigi seadustest. Asi oli selles, et 1989. aasta 29. detsembril võttis Ülemnõukogu vastu maksukorralduse seaduse, aga selle seaduse jõustumise päevaks, 8. jaanuaril 1990 ei olnud Eesti NSV Ülemnõukogu ega Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt kehtestatud Ühtegi oma vabariiklikku maksu. 29. detsembri järgmise toiminguna Ülemnõukogu kinnitas 1990. aasta riigieelarve ja see riigieelarve oli puhtal kujul formeeritud NSV Liidu seadusandlikel aktidel põhinevatel maksudel ja maksmise korral. Lähtudes seadusandluse analüüsist, asusin seisukohale, et majaomanik Ploompuu osas tehtud kohtulahend oleks kuulunud tühistamisele ja Ülemkohtu Presiidium toetas minu protesti, ning protest läks läbi.

Aga siin ma tahan juhtida tähelepanu ka seadusandluse puudusele, sest 1989. aastal võeti vastu riigieelarve seadus, maksukorralduse seadus, kuid kummaski polnud rakendamise aluseid. Tol korral räägiti isemajandavast Eestist ja mõeldi, et need seadused hakkavad toimima siis, kui Eestis kohaldatakse täielik isemajandamine. Aga me alles nüüd, 1991. aasta rahandusaastal jõuame sinna.

H. Eller

Lugupeetud ülemkohtunik! Ettekandes te ütlesite, et Ülemnõukogu, võttes vastu seadusi ja otsuseid, jätab mõnikord lahendamata protsessuaalsed küsimused, mis takistavad oluliselt kohtute tööd. Minu mäletamist mööda on praegu kehtivas Eesti NSV konstitutsioonis fikseeritud, et Ülemkohtul on seadusandliku initsiatiivi õigus. Siit küsimus: kas te olete pöördunud seadusandliku initsiatiivi korras Ülemnõukogu poole, et lahendada neid

probleeme, mida te oma igapäevases töös näete? Mida seadusandja on jätnud tegemata, et lahendada neid probleeme positiivselt?

J. Kirikal

Jah oleme. Oleme kasutanud mõlemat vormi, nii järelepärimise kui seadusandliku initsiatiivi vormi. Näiteks, möödunud aasta augustis tegin ma ettepaneku vastutuse kehtestamiseks lugupidamatuse avaldamise eest kohtuniku suhtes. Kui kohtunikku avalikult ajakirjanduses solvatakse ja laimatakse, siis tal ei ole võimalust isegi kohtusse pöörduda. Ma ei ole sellele kirjale siiani isegi vastust saanud, rääkimata muust.

I. Fjuk

Lugupeetud ettekandja! Nüüd ma pöördun juba selle 128 röövimises süüdistatava poole, keda praegu ei ole võimalik rehabiliteerida. Vähemalt minule kui saadikule on ühe valija kaudu teada juhtum, kus see röövimine toimus meierei suhtes, mis oli ebaseaduslikult natsionaliseeritud. Ka meie otsused ja seadused on tunnistanud need natsionaliseerimised ebaseaduslikuks. Järelikult puudub ka alus, mille puhul röövimist üldse tunnistada kehtivaks. Kas sellest tulenevalt, veel enam, kui nüüd toimub nende objektide tagasiandmine, ei saa seda kuriteo koosseisu pidada lõppenuks?

J. Kirikal

Igal konkreetsel juhul me oleme soovitanud inimesel järelevalvekaebusega pöörduda meie poole sellepärast, et meie ei ole kohustatud toimikuid sisuliselt kontrollima, kuid elu näitab, et kui toimik on arhiivist välja võetud, siis me heidame talle ikka pilgu peale, et kas seal on midagi niivõrd viltu või selliseid asjaolusid, mis tingivad protesti esitamise, aga paljudel juhtudel vajab toimik tõsist õiguslikku analüüsi. Me hoiame umbes 6 kuud peale rehabiliteerimisteate saatmist toimikuid enda käes, et inimestel oleks võimalik ise toimikuga tutvuda või lasta toimikuga advokaadil tutvuda, et järelevalvekaebuses teha põhjendatud motiveeritud analüüs. Meil ei jätku praegu tööjõudu ja võimalusi niisuguseks süvaanalüüsiks kõikides asjades. Ja sellel juhtumil ma soovitan, kui ta on teie valija, pöörduda meie poole ja me võtame selle toimiku uuesti käsile ja vaatame, mis teha annab.

Juhataja

Suur tänu, hr. Kirikal! Ülemnõukogu liikmetel rohkem küsimusi ei ole. Kolleegid, kui te olete materjalidega tutvunud, siis te näete, et peale mahuka ülevaate tuleks meil vastu võtta veel

otsus. Ei, see on presiidiumi otsus, mis siin juures on. Meil on lihtsalt vaja võtta Ülemkohtu esimehe informatsioon teadmiseks. Suur tänu, kolleegid, võtame teadmiseks!

Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Surmanuhtluse kaotamise kohta" teine lugemine

Juhataja

Jätkame päevakorraga. Teen ettepaneku arutada 5. päevakorrapunkti Eesti Vabariigi seaduseelnõust surmanuhtluse kaotamise kohta. Esimene lugemine on lõpetatud. Te teate, et tegemist oli kahe aktiga, ühest küljest seaduseelnõu, teisest küljest otsuse eelnõu, mis oli esitatud õiguskomisjoni poolt. Esimese lugemise lõppemisel me otsustasime teisel lugemisel võtta seisukohad mõlema akti suhtes. Ja palun kõigepealt kõnetooli Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud juhataja, lugupeetud rahvasaadikud! Sellest ajast kui Ülemnõukogu arutas esimesel lugemisel surmanuhtluse kaotamise seaduseelnõu, mille esitas kristlik-demokraatlik saadikurühm, on meie saadikurühmale tulnud päris palju kirju, kus inimesed avaldavad muret selle üle, et mis saab praeguse kuritegevuse tõusu juures siis, kui surmanuhtlus kaotatakse karistusena tapmise eest. Kirjad näitavad, et meie ühiskond ei ole praegu valmis veel selleks, et kaotada surmanuhtlus täielikult. Nimelt on inimestel veendumus, et surmanuhtlus ikkagi hoiab ära mõningaid kuritegusid, omab pärssivat toimet kurjategijatele.

Sellest lähtudes kristlik-demokraatlik saadikurühm oma viimasel koosolekul arutas seda punkti ja otsustas võtta tagasi meie seaduseelnõu ning kutsuda üles toetama õiguskomisjoni poolt esitatud otsuse eelnõu, kusjuures siin oleks tarvis teha mõned täiendused. See otsuse eelnõu on teile välja jagatud ja ettepanek oleks teha täiendused 2. punkti, mis praeguses formuleeringus kõlab nii: "Ülemnõukogu teeb Presiidiumile ülesandeks teha õigusliku analüüsi ja ekspertiisi osakonnale ülesandeks ette valmistada seaduseelnõu projekt kriminaalkoodeksisse muudatuse tegemiseks, millega kaotatakse surmanuhtlus karistusena, välja arvatud üksikute kuritegude eest." Praegu tuleks määratleda tähtaeg, mis ajaks peab see seaduseelnõu jõudma meie laudadele ja Ülemnõukogu töös arutusele kriminaalkoodeksis vastavate paranduste tegemise kohta ja tuleks määrata, milliste kuritegude eest võiks surmanuhtlus siis praegusel hetkel säilida.

Minu ettepanek oleks sõnastada see ebamäärane "üksikute kuritegude eest" ümber ning selle asemel kirjutada "tahtliku tapmise eest raskendavatel asjaoludel". See on ilmselt see, mida õiguskomisjonis arutati ja mis on selle otsuse eelnõu mõte. Praeguse kriminaalkoodeksi järgi on surmanuhtlus ette nähtud ka näiteks riigivara riisumise eest eriti suures ulatuses ja arvestades kunagist kohtupraktikat, kus saja tuhande rublase varguse või riisumise eest võis juba kuuli saada, siis selliste paragrahvide juurest tuleks surmanuhtlus karistusena kindlasti kaotada. Seda ülesannet juba täidab ka õiguskomisjoni poolt ettevalmistatud otsuse eelnõu. See oleks kindlasti suur samm edasi meie arengus humanse ühiskonna poole ja kui nii seadusandjad kui ka rahvas veel edasi areneb ja meie olukord stabiliseerub, siis võiks arutada surmanuhtluse täielikku kaotamist. Seda teed tuleb liikuda samm-sammult ja seepärast ma kutsun kõiki üles toetama õiguskomisjoni otsuse eelnõu ning mitte täna algatada läbirääkimisi, mitte aega raisata selle punkti peale, vaid panna see hääletusele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas see oli parandusettepanek, Illar Hallaste?

I. Hallaste

Jah. Ma esitan kirjalikult.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Arutatavas küsimuses pole alatistelt komisjonidelt ja saadikurühmadelt ega üksikutelt saadikutelt laekunud kriitilisi märkusi või ettepanekuid õiguskomisjonile. Õiguskomisjoni aadressil on laekunud mitmeid kirju Eesti elanikelt. Käesolevaks istungjärguks on laekunud 5 kirja ja ma teeksin meeleldi teile teatavaks nende sisu.

Grupi pensionäride nimel teatab Toomes Tartust, et ettekavatsetud tapmise korral peab jääma karistuseks surmanuhtlus.

Evald Normat Tallinnast kirjutab: "Eriti rasketel inimese elu ja tervise vastu suunatud kuritegude puhul tuleb sisse viia kurjategija kuulutamise ühiskonnaohtlikuks, mis toob kaasa tema füüsilise hävitamise."

Leopold Selder Kohtla-Järvelt kirjutab: "Mina ja ka paljud teised ei ole nõus sellega, et praeguse kuritööde kasvu juures arutatakse härra Hallaste ettepanekut surmanuhtluse kaotamise küsimuses."

Tartumaalt Teedlast kirjutab Linda Vares: "Mul on teile üks suur tõsine palve, palun kehtestage surmanuhtlus! Minu seisukoht on: kes tapab, peab tapetud saama. Ainult siis tuleb veel tagasi turvaline aeg."

Tammeväli kirjutab õiguskomisjonile järgmiselt: "Milleks võetakse praegu päevakorda selline küsimus, kus olukord ei ole selleks veel küps. Teised tähtsad seaduseelnõud on pooleli. Niisiis palun mitte tulla üksikute saadikute või saadikurühmade esinemistega lagedale, vaid peate selles osas läbi viima rahvaküsitluse."

Lõpetuseks tuletan teile, lugupeetud kolleegid, meelde õiguskomisjoni ettepanekut käesolevas päevakorrapunktis. Õiguskomisjoni ettepanek oli selline, et teha Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi õigusliku analüüsi ja ekspertiisiosakonnale ülesandeks, esiteks, valmistada ette seaduseelnõu surmanuhtluse kui kriminaalkaristuse kaotamiseks, välja arvatud eriti raskete isikuvastaste kuritegude eest.

Tõepoolest, seda kuriteo koosseisu, kus on ette nähtud surmanuhtlus – jutt käib endiselt isikuvastastest kuritegudest –, on vaid kaks, need on tahtlik tapmine raskendavil asjaoludel § 101 ja kvalifitseeritud koosseis §-s 115, vägistamine, kus on samuti ette nähtud ühe võimaliku karistusena erakorraline karistus – surmanuhtlus.

Ja teiseks, mida soovitab õiguskomisjon otsusesse, kõlab nii: "Tagada Ülemnõukogu kristlik-demokraatliku saadikurühma poolt esitatud Eesti Vabariigi seaduseelnõu surmanuhtluse kaotamise kohta arvesse võtmine uue kriminaalkoodeksi väljatöötamisel."

Lähtudes õiguskomisjoni otsuse projektist, palun ma härra Illar Hallastet, et ta veel kord kaaluks võimalust jääda õiguskomisjoni redaktsiooni juurde, mis näeb ette surmanuhtluse kui erakorralise karistuse jätmist koodeksisse vaid eriti raskete isikuvastaste kuritegude eest. Kordan, neid on koodeksis ainult kaks. Tänan teid!

Juhataja

Suur tänu, hr. Anton! Kas mina võin esitada küsimuse? Kuidas on lood siis praegu antud otsuse eelnõu loogikaga, mille pealkiri puudutab kristlikke demokraate, samal ajal kui kristlikud demokraadid võtsid oma seaduseelnõu tagasi?

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjoni poolt esitatud otsuse projekt tugineb tõepoolest kristlike demokraatide saadikurühma poolt esitatud seaduseelnõule. Kuid selle seaduseelnõu tagasivõtmise korral ei tähenda see seda, et kristlik-demokraatlik saadikurühm polekski nimetatud seaduseelnõu esitanud ja nagu Ülemnõukogu polekski seda täna juba teist korda

arutamas. Mõlemad arutelud on toimunud ja nende arutelude ajendiks oligi kristlik-demokraatliku saadikurühma poolt esitatud seaduseelnõu projekt. Pean oma kohuseks veel kord toonitada sedagi, et õiguskomisjon on seisukohal, et põhimõtteliselt on kristlik-demokraatliku saadikurühma ettepanek õige, kuid selle realiseerimiseks soovitab õiguskomisjon siiski vastu võtta see otsuseprojekt, mille on koostanud õiguskomisjon. Tänan veel kord!

Juhataja

Suur tänu! Kuulame ära ka Illar Hallaste seisukoha. Võib-olla ollakse valmis tagasi võtma parandusettepanek. Illar Hallaste!

I. Hallaste

Jah, lugupeetud eesistuja. Palun vabandust, mul oli näpu vahel Ülemnõukogu õiguskomisjoni otsus 20. veebruarist ja selles redaktsioonis oli vajalik parandusettepanek. 7. märtsi redaktsioonis, mis on teistele saadikutele laudadele jagatud, seda ettepanekut vaja teha ei ole, sest siin on seesama mõte täielikult sees. Kui tahta seda otsust täiuslikuks saada, siis võiks olla p. 1 juures ka tähtaeg – mis ajaks, kas 1. maiks või 1. juuniks. Et see küsimus ei jääks õigusliku ekspertiisi osakonda väga pikaks ajaks seedima. Meil on juba tekkinud tava, et me määrame iga asja jaoks ka mingi tähtaja. Pakuks välja siis 1. juuniks.

Juhataja

Kas see on parandusettepanek?

I. Hallaste

Jah.

Juhataja

Ma küsin üle õiguskomisjoni käest, kas seda aktsepteeritakse või tuleb hääletusele panna? Aktsepteeritakse, ei panda hääletusele. Ettekandjatele rohkem küsimusi ei ole. Või on küsimusi? Läbirääkimisi? Avan läbirääkimised. Vladimir Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mulle näib, et me oleme jälle palju aega raisanud. Selle seaduseelnõu ettevalmistamisel ei arvestanud kolleeg Hallaste reaalset

olukorda. Minu arvates ei ole ratsionaalne võtta praegu vastu otsus, mille kohaselt surmanuhtlus kaotatakse ja samal ajal osaliselt säilitatakse. Mulle meeldis õiguskomisjoni esimehe Tõnu Antoni ettepanek revideerida kriminaalseadusandlust – kriminaal- ning kriminaalprotsessi koodeksit – ja jätta alles need paragrahvid, mis on vajalikud. Kui me võtame praegu vastu otsuse selles küsimuses ja kehtestame tähtajad, siis tuleb jälle välja, et me ei tegele mitte seadusloomega, vaid surume seadused uude seadusandlikku süsteemi.

Me oleme juba vastu võtnud nii palju seadusi, mis ei lähe komplekselt tervesse seadusandluse struktuuri, et meil tuleb järsku see ka jälle tühistada. Arvan, et ikkagi kerkib esile küsimus uuest õigussüsteemist ja seadusandliku baasi kujundamisest, lähtudes uuest põhiseadusest, ning siis arvestavad kriminaalõiguse alaseid dokumente ette valmistavad eksperdid kõiki neid õiguskomisjoni liikmete ja kristlike demokraatide seisukohti ning rahva arvamust. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Jüri Rätsep!

J. Rätsep

Austatud kolleegid ja austatud juhataja! Ma lisaksin olukorra selgitamiseks ainult mõne lause. Nimelt on teada, et uue Eesti Vabariigi kriminaalseadustiku täiesti kaasaegne projekt on niivõrd valmis, et see on juba õigusasutustele projektina tutvumiseks välja jagatud. Selle projekti kallal töötas kogu Eesti Vabariigi praegune kriminaalõiguse potentsiaal. Kõik meil pikalt juba vaidluse all olnud küsimused on seal lahendatud täiesti kaasaegselt ja vastavalt Eesti Vabariigi kriminogeensele situatsioonile. Ma arvan, et selle küsimuse tähtaegadega piiritlemine ei ole selles mõttes enam otstarbekas ja meil tuleb lihtsalt ära oodata selle projekti saabumise Ülemnõukogule läbivaatamiseks ja avaldada siis oma lõplikud seisukohad karistuspoliitikasse puutuvates küsimustes. Sellega ma arvan, et on täiesti korrektne õiguskomisjoni poolt esitatud projekt. Ja ma toetan selle küsimuse praeguse vaidlemise või vaidlustamise jätkumise lõpetamist ja olen nõus ka valijate poolt esitatud täiesti intuitiivsete seisukohtadega, mis räägivad sellest, et selle küsimuse püstitamine ei olnud praegu õigeaegne. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Loeme läbirääkimised lõppenuks. Läbirääkimiste käigus üles kerkinud parandusettepanekud on leidnud komisjonis mõistmist. Ja sellepärast mul

parandusettepanekut hääletusele panna ei ole. Ja ei ole teinud ka keegi selget ettepanekut antud otsuse eelnõu päevakorrast maha võtta. Nii et ma panen ta hääletusele nüüd juba kooskõlastatud variandis.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 80 rahvasaadikut, puudub 24.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Ülemnõukogu kristlik-demokraatliku saadikurühma poolt esitatud Eesti Vabariigi seaduseelnõust surmanuhtluse kaotamise kohta, arvesse võttes parandusi? Palun hääletada! Nõutav 53 häält.

Selle ettepaneku poolt on 67 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 5. Otsus vastu võetud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikme K. Koha arupärimine Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1991. aasta 7. veebruari otsuse "Hiiumaa ja Jõgeva maakonna valitsuste taotlusest piima- ja lihakombinaatide tsehhide üleandmise kohta" vastavusest Ülemnõukogu ja tema presiidiumi normatiivaktidele

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Jätkame päevakorraga, võtame arutlusele neljanda päevakorrapunkti. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikme Kalju Koha arupärimine Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi käesoleva aasta 7. veebruari otsuse "Hiiumaa ja Jõgeva maakonna valitsuste taotlustest piima- ja lihakombinaatide tsehhide üleandmise kohta" vastavusest Ülemnõukogu ja tema presiidiumi normatiivaktidele.

Ma pean ütleva, kolleegid, et tegemist on ühe keeruka ja vastuolulise probleemiga, eriti arvesse võttes seda, et presiidium ei ole saadiku ees aruandekohustuslik, kuid me võtame siiski selle küsimuse arutlusele ja kõigepealt palume kõnetooli Ülemnõukogu liikme Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhatus, lugupeetud kolleegid! Ma püüaksin pisut lahti rääkida oma arupärimise loogikat. 7. veebruaril võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium vastu otsuse Hiiumaa ja Jõgeva maakonna valitsuse taotlusest piima- ja lihakombinaatide tsehhide üleandmise

kohta. Ma loeksin selle otsuse originaaltekstis ette, kuna teil seda ei ole käes. Punkt 1 kõlab siin selliselt: "Lubada Eesti Vabariigi Valitsusel teha Hiiumaa ja Jõgeva maakonnavalitsustele nende taotlusest tulenev erand Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1989. aasta 17. juuli otsusega privatiseerimisprotsessi korraldamise esmajärgulistest abinõudest kehtestatud privatiseerimise piirangutest." Ja ka punkt 2: "Eesti Vabariigi Valitsusel kiirendada õigusliku mehhanismi väljatöötamist Eesti Vabariigi liha- ja piimatööstuse ettevõtete privatiseerimiseks". Ühesõnaga, oli olemas probleem ja paluti valitsusel selle asja lahendust kiirendada.

Sama probleemi arutati ka Eesti Vabariigi Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjonis 6. veebruaril. Komisjon võttis vastu protokollilise otsuse, tsiteerin: "Tallinna Lihakombinaadi ja Tallinna Piimakombinaadi Hiiumaa, Tartu Piimakombinaadi Jõgeva, Palamuse ja Põltsamaa tsehhide struktuuriüksuste vara tasuta üleandmise uutele omanikele (piirkondlike osahingute) näol ei saa pidada võimalikuks." Kusjuures me pidasime võimalikuks variandiks kasutada väikeprivatiseerimise seaduse rakenduse otsuse punkt 2.2-e.

Seda teadustati ka presiidiumile. Kuid enne, kui läheksime edasi, selgitan Eesti seadusandlikku tegevust omandisuhete muutmisel ja reguleerimisel. 1988. aastal 7. detsembril võeti vastu Eesti NSV seadus kohtuväliste massirepressioonide kohta Nõukogude Eestis 1940.–50. aastail, kus punkt 4.1 kohustab Eesti NSV Ministrite Nõukogu 1. märtsiks 1989. aastal töötada välja kohtuväliste massirepressioonide läbi kannatanutele tekitatud kahju heastamise kord. Sellele ka valitsus reageeris. 20. veebruaril oli valmis määrus nr. 81, kus massirepressioonide läbi kannatanutele kehtestati vastav kord nende varade hüvitamise ja tagastamise kohta. Järgnevalt on vastu võetud Eesti NSV taluseadus 6. detsembril 1989. aastal, kus teine peatükk reguleerib omandiküsimusi (osaliselt). Järgnevalt on Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi otsus 19. veebruarist 1990 kodanike õiguste tagamisest seoses elamute tagastamisega alusetult represseeritud kodanikele. Ülemnõukogu käesolev koosseis 5. detsembril 1990. aastal sisuliselt peatab eespool nimetatud otsuse.

Ja nüüd jõuame käesoleva kogu poolt vastuvõetud omandiseaduseni 13. juulist 1990. aasta, kus preambulas räägitakse järgmist. Tsiteerin: "Omandi privatiseerimist, denatsionaliseerimist ning endistele omanikele tagastamist või kompenseerimist reguleerivad eraldi seadused ja muud normatiivaktid, mis töötatakse välja kooskõlas käesoleva seadusega." Sama seaduse § 33 lg. 2, tsiteerin: "Eesti Vabariigi seadusega – kordan, seadusega! – kindlaks määratud alustel ja korras võib toimuda riigiettevõttele, asutusele ja muule riigiorganisatsioonile eraldatud vara osaline või täielik üleminek teistele omanikele, koos nimetatud organisatsioonide reorganiseerimise või likvideerimisega või ilma selleta." Peale

omandiseaduse vastuvõtmist võttis vastu Ülemnõukogu Presiidium otsuse 17. juulist "Privatiseerimisprotsessi korraldamise esmajärgulistest abinõudest". Punkt 1 kõlab niimoodi: "Peatada ajutiselt kuni omandi privatiseerimist reguleerivate Eesti Vabariigi normatiivaktide vastuvõtmiseni riigi omanduses olevate ettevõtete ja muude organisatsioonide põhikirjafondi varaga kõik tehingud, mis põhjustavad selle vara omandivormi muutmise, välja arvatud p. 3.2 tähendatu, (see on siis meie väikeprivatiseerimise seadus) ja samuti ka vara üleandmine kehtestatud korras sovhoosidele ja kolhoosidele." Järgnevalt võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 13. detsembril 1990. aastal vastu seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja tootlustusettevõtete erastamise kohta" ja koos selle seadusega otsuse "Omandiõiguse järjepidevuse taastamisest" ja 20. detsembril otsuse "Maareformist". See on selleks ajahetkeks, kui presiidium võttis vastu 2. veebruari otsuse.

Ent ühestki aktist ei selgu, et sellise erandi tegemine oleks lubatud. Ja seejuures juhin tähelepanu veel sellele, et Ülemnõukogu Presiidiumi otsuse p. 1 on sõnastatud selliselt, et kui tekib normatiivakt, mille alusel on võimalik privatiseerimisprotsessi käivitada, siis see osa saab ka käivitatud.

Nüüd pisut vaadeldes ka seda õiguslikku poolt, millised õigused ja kohustused presiidiumil on. Siin juhin teie tähelepanu, et eelmine Ülemnõukogu koosis 6. detsembril 1989. aastal võttis vastu otsuse "Eesti NSV konstitutsiooni muutmise ettevalmistamisest" (siin oli küsimus enne Ülemkohtule) ja selle otsuse p. 2 kõlab niimoodi: "Kehtestada, et kuni Eesti NSV konstitutsiooni uue redaktsiooni vastuvõtmiseni kohaldatakse Eesti NSV isemajandamise üleminekuperioodi, Eesti NSV Ülemnõukogu valimise korraldamise ja kohalike omavalitsuste teostamist Eesti NSV valitsuse moodustamisel, samuti Eesti NSV muudes riigivõimu- ja valitsemisküsimustes ja sotsiaalsfääri ning majanduse juhtimisel vahetult vastavaid probleeme reguleerivaid 1989.–1990. aastal vastuvõetud Eesti NSV seadusandlikke akte." See tähendab juba siis tunnistati konstitutsiooni n.-õ. osalist niivõrd-kuivõrd kehtimist.

1990. aasta 29. märtsil võttis käesolev kogu vastu otsuse "Eesti riiklikust staatusest", kus üks lõik kõlab nii: "Üleminekuperioodiks töötab Eesti NSV Ülemnõukogu välja valitsemise ajutise korra koos õiguslike garantiidega kõigile elanikele rahvusest sõltumata." Nüüd, meie enda poolt kehtestatud kodukorra (ma räägin 7. veebruari seisuga) § 11 lg. 2 sätestab: "Ülemnõukogu Presiidium koordineerib Ülemnõukogu organite tööd ja täidab talle Eesti NSV põhiseadusega pandud volitusi." Sellesama konstitutsiooni peatükk 12 näitab, et presiidiumi õigusi ja kohustusi käsitletakse § 108, kus on 16 lõiku kirjas, § 109, § 110 ja § 111, kuid üheski nendest paragrahvidest ei selgu alust teha presiidiumil erandlike otsuseid. Eesti Vabariigi seadus 1990. aasta 16. maist "Eesti valitsemise ajutise korra alustest" p. 3 sätestab:

"Üleminekuperioodil teostab Eestis kõrgeimat seadusandlikku võimu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu. Ja täitevvõimul olevat võimu Eesti Vabariigi Valitsus." Punkt 4: "Kõik seni Eesti territooriumil toimivad normatiivaktid kehtivad, kui Eesti Vabariigi Ülemnõukogu – ma kordan: Ülemnõukogu! –, kui Eesti Vabariigi Valitsus neid ei tühistata (täheleb, valitsuse määrusi), ei muuda või kui need ei ole vastuolus käesoleva seadusega või järgnevalt Eesti Vabariigi normatiivaktidega." Seepärast ma paluksin nüüd Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumil, selle endisel koosseisul, vastata konkreetset kolmele küsimusele, mismoodi on kooskõlas presiidiumi 7. veebruari otsus järgnevate aktidega, siin on need paberil kirjas, lühidalt, presiidiumi enda otsusega 17. juulist, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusega "Omandiõiguse järjepidevuse taastamisest" ja Eesti Vabariigi "Väikeprivatiseerimise seadusega". Ma paluksin vastata ainult nendele kolmele küsimusele.

Samas ma paluksin, et ka õiguskomisjon saaks Ülemnõukogule teadvustada oma seisukohta. Ma palusin ka nende seisukohta antud küsimuses, et see oleks ka kõigile teada. Kuna arupärimise kord ei sätesta, et Ülemnõukogu Presiidium on aruandekohustuslik, kuid on olemas pretsedent erandi tegemise suhtes ja ma ei leidnud võimalust teisiti reageerida, kui pärida aru, sest Ülemnõukogu Presiidiumi 14. veebruari otsus on vastuolus Ülemnõukogu poolt kehtestatud reeglitega. Kirjutasin valmis ka otsuse projekti, kus see otsus on tema vastuvõtmise hetkest õigustühine. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, Kalju Koha, ma palun veel hetkeks jääda kõnetooli ja ma annan ühe pisikese omapoolse selgituse.

Nagu alguses öeldud, tegemist on keeruka probleemiga ja seda ka protseduuriliselt. Teisest küljest, kui seda küsimust presiidiumis arutati, otsustati siiski see pretsedent luua, et tuua see teema Ülemnõukogu ette ja kavandati küsimust arutada selliselt, et presiidiumi nimel ütleb oma seisukoha eelmise presiidiumi liige härra Peterson ning ka õiguskomisjoni esimees avaldab oma arvamust. Lähtudes meie protseduurist, tõlgendan mina neid esinemisi ettekannetena, mis tähendab seda, et kõigile kolmele ettekandjale esitatakse küsimusi. Praegu ma paluksin ainult küsimused Kalju Kohale.

Kas Juhan Telgmaal on küsimus? Palun, Juhan Telgmaa!

J. Telgmaa

Lugupeetav Kalju Koha! Kogu teie argumentatsioon oli üles ehitatud omandivormi muutumisele nende tsehhide üleandmise juures, kuid siin ei toimu ei privatiseerimist, ei

tagastamist, ei kompenseerimist endistele omanikele, riigi vara jääb riigi kätte edasi, mingit omandivormi muutust ei toimu. Kas ka mingit muud argumentatsiooni on olemas?

K. Koha

Kas ma võin vastata? Tähendab, mul on selline küsimus teile: ma saan praegu niimoodi asjast aru, et te väidate, et need firmad, kes said praegu tasuta vara n.-ö. bilansist bilanssi, ei ole riigiettevõtted? Need piimaosäühingud kuuluvad riigile, see tähendab seda, et valitsus võib oma määrusega sekkuda kui omanik nende tegevusse?

J. Telgmaa

Jah.

K. Koha

Võib? Mispärast oli siis vaja seda protseduuri, et tuua antud asi presiidiumisse, paluti majanduskomisjoni konsultatsiooni, sest § 37 omandiseaduses sätestab: "Riik kui omanik võib teostada oma valduses oleva varaga kõik tehingud vastavuses seadusega." Järelikult meil ei oleks seda protseduuri vaja teha olnud. Ma saan teha järelduse, et siin omandivorm muutus. Siin ei ole tegemist riigiettevõttele vara üleandmisega. Kui see on ära tõestatud, siis ei ole probleemi, aga meile tuli see probleem sellisena, et muutub omand, tähendab riik annab ära oma vara piimaosäühingutele, siin on konkreetselt kirjas.

Juhataja

Heldur Petersonil on küsimus, eks ole? Heldur Peterson!

H. Peterson

Lugupeetav juhataja ja ettekandja! Mul on küsimus: kuidas ei ole 7. veebruari Presiidiumi otsus kooskõlas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1990. aasta 13. detsembri otsusega "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja tootlusteetvõtete erastamise kohta kehtestamisest ja rakendamisest"?

K. Koha

Kohe, üks hetk, ma otsin selle seaduseprojekti välja, et ma saaksin teile kohe ilusasti viisakalt vastata. Eesti Vabariigi seadus "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja tootlusteetvõtete erastamise kohta": "Käesolev seadus käsitleb Eesti Vabariigi territooriumil asuvate riigile

kuuluvate teenindus-, kaubandus-, tootlustusettevõtete vara erastamist müügi vormis." Täheandab, on ära määratud tehingu vorm ja see otsus on siinjuures selleks ja siin p. 2 ütleb niimoodi: "üksikute teiste majandusharude riiklike ettevõtete või nende struktuuriüksuste erastamisel, sõltumata põhikirjafondi kuuluvusest". Täheandab, p. 2 alguses on nii, et võidakse katseliselt kasutada seda seadust. Nii et see otsus ei saa toetuda sellele Eesti Vabariigi privatiseerimise seadusele, sest siin on müügivormis, mitte tasuta andmist. See on teist sorti tehing!

A. Käärma

Lugupeetud härra Koha! Mul on kaks küsimust. Kas ma sain õigesti aru, et põhimõtteliselt sellise idee vastu – monopoli vähendada ja töötlev tööstus nagu tootjale ligemale viia –, selle vastu te iseenesest ei ole? Teid pahandab ainult selle lahendamise kord, et see ei ole täpselt seaduse järgi, ja seadust, seadusandlikke akte ei ole ka piisavalt? Pahandab see läbiviimise kord, kas ma sain niimoodi õigesti aru?

Teine asi. Kui võtame selle teise otsuseprojekti vastu – see on nüüd juba kaks kuud see toimunud –, milliseid tagajärgi see toob või ei too? Kas see on kergesti lahendatav? Kas see tootmisele mõjub või ei mõju, suhetele mõjub või ei mõju? Ühesõnaga, millise praktilise tulemuse ta annab?

K. Koha

Härra Käärma, te saite minu protestist õigesti aru. Omandisuhete küsimused on väga keerulised ja vastuolulised ja sellega me oleme pisut tegelenud, aga väga pisut. Ja me ei saa neid asju lahendada enne, kui me oleme kokku leppinud kindlad mängureeglid. Antud juhul ei olnud mängureegleid. Ega see probleemi olematuks ei tee, kõikidel on vaja monopole vähendada, luua rohkem väiksemaid üksusi, kes hakkavad omavahel konkureerima, konkureerima turu ja tootmise pärast. Kuid seda peame tegema siiski korralikul viisil, seaduslikul viisil ja ühelgi organil, ka Ülemnõukogul, kui ta võtab vastu ühe reegli, see on minu isiklik veendumus, ei ole õigust seda reeglit eirata. Kui suhe muutub ja seadus ei lase suhteid reguleerida, siis tuleb ka seda reeglit muuta õiguslikult, korralikul viisil, mitte selliselt, et teeme erandi. Kui tahame tõesti õigusriiki luua, siis peame põhinema seadusel ja ainult seadusel.

Ma annan endale täiesti aru, et kaks kuud on mööda läinud, inimesed on oma lootused rajanud, täheandab, probleem on olemas, püüame selle ära lahendada, arutame seda küsimust veel kord. Tookord majanduskomisjon pakkus lahendit kasutada väikeprivatiseerimise

seadust. Meil on olemas rendiseadus – ega kahe kuuga ei ole sisuliselt midagi väga oluliselt muutunud, lihtsalt on vara kätte antud. Küsimus on selles, et see saadi tasuta, või oleks pidanud maksma miljoni või kaks, mis need maksid kokku? Tähendab, küsimus on ainult selles, palju siin võlga on või ei ole, see tuleb meil ära lahendada. Aga võimalusi oli ka teisi ja seaduslikke võimalusi – ma räägin sellest. Aitäh!

P. Grigorjev

Lugupeetud kolleeg! Öelge palun, millistes ettevõtetes on praeguseks muutunud toodangu hulk ja selle hinnad?

K. Koha

Mul ei ole neid andmeid ja ma ei saa teile vastata.

Juhataja

Suur tänu! Uno Anton!

U. Anton

Lugupeetud ettekandja, kas me nüüd need ca 30 kolhoosi-sovhoosi ka käsu korras tagasi liidame, mis siin paari esimese aasta jooksul on iseseisvunud, sest et, noh, käsu korras nad omal ajal kokku pandi ja ma usun, et ega seda Põltsamaa tsehhi ka vabal tahtel ei likvideeritud ja ega põltsamaalastele sealt midagi ka välja ei makstud, kui see Tartu kombinadiga ühinema sunniti. Kas siin ei ole siiski tegemist samasuguse analoogse detsentraliseerimisprotsessiga, mida ei saa nagu ikka erastamisega samastada? Kas mu küsimus on põhjendatud vähemalt, mis siin teisi analoogseid põllumajandusettevõtteid puudutab? Ja sovhoosid ju ka samamoodi riiklikud ettevõtted!

K. Koha

Härra Anton, ma vastan teile. Meil on vastu võetud otsus omandiõiguse järjepidevuse taastamisest. Punkt 3 kõlab järgmiselt: "käesoleva otsuse punktis 1 nimetatud deklaratsioonide, nende täitmiseks antud ning muude normatiivaktide alusel."

Samuti kollektiviseerimise käigus võõrandatud vara tagastamine või kompenseerimine hakkab toimuma Eesti Vabariigi seadusega määratavas korras. Kõik need halvad teod, mis vahepeal on tehtud, tuleb siiski viia normaalseisundisse, kuid ikkagi kindlalt määratletud reeglite alusel, milles me oleme kokku leppinud. Meile on selleks voli antud, meid on selleks

volitatud siis seda tööd tegema ja me peame selles küsimuses siin saalis kokku leppima ja edasi tegutsema vastavate reeglite alusel. Ma räägin ainult sellest!

Juhataja

Suur tänu, Kalju Koha! Ülemnõukogu liikmetel praegu rohkem küsimusi ei ole.

Kolleegid, enne kui me jätkame kaasettekannete kuulamist, ma annaksin veel ühe selgituse. Võimalik, et ma võtan kõrgematel esinejatel ehk sõnadki suust, kuid ma siiski teen seda, kuna mul on selle kohta kirjalik materjal.

Andres Tarand, presiidiumi liige eelmisest koosseisust, väidab, et vastavalt Ülemnõukogu reglemendi §-le 19 ei sätestata saadiku arupärimist Ülemnõukogu töö kohta ja sellega seoses on Kalju Koha ise seadust rikkunud, ning arvab, et olukorrast saaks välja tulla kahel teel: lükata tagasi Kalju Koha järelepärimine või täiendada vastavalt reglementi. Seda teemat arutas õiguskomisjon. Ning õiguskomisjon aktsepteerib seda. Hr. Tarandil on formaalselt õigus.

Ma annan teile informatsiooni, kohe ei pea reageerima.

Õiguskomisjon ei pea soovitavaks siiski selle küsimuse päevakorrast mahavõtmist, sellega seoses me seda ka täna arutame ning ei pea ka sobivaks õiguse andmist saadikuile esitada arupärimisi Ülemnõukogu Presiidiumi tegevuse kohta ning taolisi juhtumeid tuleks käsitleda kui Ülemnõukogu liikmete protesti ning proteste tuleks arutada vastavalt sellele, kuidas Ülemnõukogu otsustab. Ja kui teie mäletate, sellel ajal, kui me arutasime menetluses olevaid teemasid, Ülemnõukogu otsustas lülitada ta tänasele istungjärgule. Sellega on need asjaolud teie juurde toodud, et te teaksite, kui tulevad sõnavõttud, kuidas selle probleemi olemuslik külg kujunes.

Ja ettepanek on siis arutada seda selliselt, et me kuulame ära ettekanded ning võtame Ülemnõukogu seisukoha selle otsuse eelnõu kohta. Mul on praegu palve, omades andmeid selle kohta, et on ka teisi alternatiivseid otsuse eelnõusid, mitte neid vast esitada, see teeb olukorra keerukamaks. Kui Ülemnõukogu aktsepteerib Kalju Koha otsuse eelnõu ja võtab ta vastu otsusena, siis on protest rahuldatud, kui ei, siis ei ole rahuldatud. See on minu ettepanek, kui seda kuuldavaks võetakse, siis on meil veel reaalne võimalus täna tööaja piirides otsuseni jõuda. Suur tänu kannatlikkuse eest! Kaasettekandega esineb meie ees Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetavad kolleegid! Äsja just kuulsite härra Kohalt varanduste üleandmisest. Ma siiski räägiksin, kellele anti.

Nimelt moodustati möödunud aasta 19. septembri otsusega Tartu Piimatoodete Kombinaadi Põltsamaa tsehhile tarnivate majandite, EPT ning ETKVL Põltsamaa Põllumajanduskombinaadi baasil Põltsamaa Piimaosühistu. Sama aasta sügisel, s.o. 27. septembril moodustati sama Tartu Piimakombinaadi Jõgeva tsehhile piima tarnivate majandite baasil Jõgeva Piimaosühing ja 13. novembril samuti Tartu Piimakombinaadi alluvuses oleva Palamuse tsehhi tarnitavate majandite baasil Palamuse Piimaosühistu. Nimetatud ühistutele on välja antud asutamislõad, nad on registreeritud Jõgeva Maakonnavalitsuses juriidiliste isikutena, omavad pangavarasid ja algkapitali. Ühingu põhikirjad näevad ette, et hakatakse tegelema piima varumise, töötlemise ja toodangu turustamisega. Arvestades eelnevaid maakonnavalitsuse taotlusi ja et nimetatud Jõgeva, Palamuse ja Põltsamaa piimaühistud on loodud kohalike põllumeeste eestvõtmisel (see on nende kulu ja kirjadega) aastatel 1910 ja 1912, mis töötasid edukalt kuni nende riigistamiseni, s.o. kuni 1950. aastani, pöördusid nimetatud ühistud ja Jõgeva maakond Tartu Piimakombinaadi, Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi, Eesti Vabariigi Majandusministeeriumi, Eesti Vabariigi Valitsuse poole, kus paluti erandkorras lubada Eesti Vabariigi Valitsusel üle anda bilansist bilanssi vastloodud Jõgeva Maakonnavalitsuse piimaosühistutele Tartu Piimakombinaadi tsehhi varad. Need olid järgmised (siin on põhi- ja väikevahendid): Jõgeva tsehh 1 milj. 2945 rubla, Põltsamaa tsehh 2,013 milj. ja Palamuse tsehh 494 299 rubla. Nii et väikeettevõtted 40 kuni 90 inimesega. Põhjus oli selline.

1972. aasta suure tsentraliseerimise ajajärgul anti Jõgeva Piimakombinaat Tartu Piimakombinaadi alluvusse. Ühtlasi anti üle kõik Jõgeva Piimakombinaadile kuulunud varad, vahendid ja varumispiirkonnad. Sellega lõhuti rajooni majanduslik tervikkus, kus rajoon ei saa ise otsustada ja suunata oma tööstuse arengut vastavalt rajooni vajadustele ja huvidele.

Alates 1987. aastast on rajooni juhtkond ja majandid eriti intensiivselt taotlenud Jõgeva Piimakombinaadi taasmoodustamist, kuid neid taotlusi ei ole arvestatud. Siin on tunginud Eesti NSV Valitsuse määrusele nr. 245 12. juulist 1989. aasta ja nr. 139 5. juulist 1990 "Ettevõtluse detsentraliseerimise kohta". Sellele põhinevalt taotletigi kohapealseid ühistuid. Maakonnas asuti looma iseseisvaid piirkondlikke piimaühistuid piima tarnivate majandite baasil, kuhu saavad liituda ka talud. Põllumajandusministeerium toetas antud ettepanekut ja palus anda Tartu Piimakombinaadi likvideeritavate Põltsamaa, Jõgeva ja Palamuse tsehhide hooned, rajatised ja muu vara tasuta üle (jagamatu varana kuni privatiseerimiseni) vastloodud piimaühistutele. Alla on kirjutanud 27. detsembril 1990 tollane minister härra Vello Lind. Kirjad läksid ka Majandusministeeriumile.

Seisukoht ja vastus oli 16. jaanuari k.a kuupäevaga, alla kirjutatud härra Terk. Ollakse nõus, kui on täidetud järgmised tingimused: 1) üleantav vara ei kuulu kuni erastamiseni jagamisele piimaosauhingute liikmete vahel ja 2) piimaosauhingute põhikirjades tagatakse kõigile antud piirkonna piimatootjatele võimalus astuda piimaosauhingu osanikuks. Veel oli hr. Tergi poolt lisatud: "Kuna tegemist on riikliku omandivormi osalise muutmisega või selle taotlusega, siis saab eeldatud küsimuses lõpliku otsuse vastu võtta vaid Eesti Vabariigi Ülemnõukogu (võimalik, et Ülemnõukogu sisese tööjaotuse alusel ka Ülemnõukogu Presiidium)."

Samal seisukohal oli ka Eesti Vabariigi rahandusminister, kuid ta kirjutas alla ja esitas oma resolutsiooni 15. jaanuaril.

Käesoleva aasta 24. jaanuaril kirjutas Eesti Vabariigi Valitsuse esimees hr. Savisaar alla kirjale, mille ta lähetas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumile ja palus teha Hiiumaa (selleks ajaks oli asjaajamine nii kaugele jõudnud, et Hiiumaal olid samad taotlused) ja Jõgeva maakonnavalitsuse taotlustest tulenev erand Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 17. juuli 1990. aasta otsusega privatiseerimise protsessi korraldamise esmajärgulistest abinõudest kehtestatud privatiseerimise piirangutes.

Kui lubate, ei hakkaks ma siin aega raiskama ja rääkima, kuidas oli asjaajamiste käik Hiiumaal. Ka nemad nägid selleks tohtu palju vaeva. Ma ei rääkinud ka kõikidest asjadest, kui palju pidid pöörduma, kirjutama kirju ja jooksuma ministeeriumi ametkondade vahel Jõgeva maakonna inimesed. Arvestades valitsuse pöördumist, esitas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär hr. Almann materjalid 5. veebruaril majandus- ja eelarvekomisjoni, et nad esitaks omapoolse arvamuse, mille nad ka tegid. Ülemnõukogu Presiidiumis võeti vastu hr. Koha poolt ettelõetud otsus 7. veebruaril, mida ma ei hakkagi siin enam kordama. Lisaksin, et vastu oli 1, s.o. eelarve-majanduskomisjoni arvamus, esitatud kirjalikult, 1 oli erapooletu, kõik teised olid nimetatud otsuse poolt.

Nüüd on siis hr. Koha poolt esitatud 3-punktiline järelepärimine presiidiumi otsuse kohta.

Esimene punkt. Selle kohta võib öelda nii palju, et presiidium ei rikkunud mitte Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsust, vaid ta tegi paranduse või erandi oma otsuse suhtes selleks, et kiirendada protsessi. Nii nagu rahva ütleb, piim läheb hapuks.

Kõrvalpõikena võiks lisada, et oleme juba mitu kuud venitanud privatiseerimisalaste seadustega. Näiteks põllumajanduse omandireformi seadusega juba 5 kuud. Kuigi ma 28. oktoobril möödunud aastal jagasin maaelukomisjoni liikmetele ta välja, ei ole ta valitsusest ametlikul teel meieni jõudnud.

Teine küsimus. "Kuidas nimetatud 7. veebruari otsus on kooskõlas 19. detsembri otsusega "Omandiõiguse järjepidevuse taastamisest"?"

Vastaksin sellele niimoodi, et omand on tulnud tagasi oma piirkonda, selle rahva teenistusse, kust tema pärit oli. Seega on omand jõudnud, nagu öelda, kodule lähemale, päris koju jõudmine on aja küsimus. Kõike seda asja saab teha järk-järgult. Võimatu on jagada seda tagasi Moskvast või Tallinnast üksikutele omanikele, endistele ühistu liikmetele ja osanikele. Seda tuleb teha ikkagi piirkonna kaudu, kes tunneb kohapealseid olusid ja inimesi.

Kolmas küsimus. "Kuidas on otsus kooskõlas 13. detsembri otsusega "Kaubandus-toitlustusettevõtete erastamise kohta kehtestamisest ja rakendamisest". Siin võiks vastata nimetatud otsuse punkt 2-ga: "kehtestada, et Eesti Vabariigi seadust "Riiklike teenindus- ja kaubandus ja toitlustusettevõtete erastamise kohta" võidakse katseliselt rakendada." Kui me tahame midagi liikuma seada, siis oligi antud pretsedent vajalik, et hakata mõtlema, kuidas me saaksime kiiremini edasi.

Läheme edasi, p. 2 alajaotuses on öeldud, ma rõhutaksin: "üksikute teiste majandusharude riiklike ettevõtete või nende struktuuriüksuste erastamisel sõltumata põhikirjafondi suurusel." Punkt 3 lisab: "Käesoleva otsuse p. 2 järgi erastatavate ettevõtete nimekirja kinnitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium vabariigi valitsuse ettepanekul pärast nimekirja läbivaatamist Eesti Vabariigi Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjonis." Siin ei ole öeldud, kas eelarve-majanduskomisjonil on vetoõigus ja mis juhtub siis, kui tal on eitav otsus. Seega on järgitud astme-astmelt neid protseduureegleid ka altpoolt.

Nagu te teate, härra Koha ei nõustunud Ülemnõukogu Presiidiumi 7. veebruari otsusega ning Ülemnõukogu Presiidium saatis 21. veebruaril antud otsuse läbivaatamisele Eesti Vabariigi Ülemnõukogu õiguskomisjonile. Õiguskomisjonilt saadi ka kirjalik vastus, mille p. 3 ütleb järgmist: "Presiidiumi nimetatud otsus võib olla vastuolus – ma rõhutaksin: võib olla vastuolus, mitte ei ole, konkreetselt öeldud – Eesti Vabariigi omandiseaduse § 38 lg. 2-ga, mille kohaselt vara üleminek teisele omanikule toimub vaid Eesti Vabariigi seadusega kindlaks määratud korras." Selle sätte teksti laiendava tõlgenduse korral (seda saab teha presiidium), vastuolu ei ole.

Austatud perenaised ja peremehed! Tegemist on Eestimaale tüüpilise olukorraga, kus möödunud sajandi teisel poolel ja käesoleva sajandi alguses vallandus inimestel entusiasm, initsiatiiv ja mindi üle kaubalis-rahalistele suhetele, turumajandusele, just sellele, millest me praegu räägime. Kuid midagi ei saavutata ilma tööta ja ettevõtlikkuset, ning seetõttu maamehed koondusidki ühistutesse, ehtasid oma piirkondadesse meiereisid ja ettevõtteid, et võistelda linna monopoliseisundit ärakasutavate suurkaupmeeste ja töösturitega.

Eesmärgiks oli anda linnarahvale võimalikult odavaid toiduaineid ilma, et selle pealt oleksid vahelt lõiganud kolmandad ja seega tõstnud toiduainete hindu. Antud analoogiaga on ka

tegemist tänapäeval. Omavalitsustel on viimasel 2-3 aastal tihedad sidemed välismaailmaga, sealt saadakse sisseseadet, tehnoloogilist eeskujut, kogemust jne. Kõik see saab võimalikuks alles pärast seda, kui me anname omandi ja sellega kaasneva kohustuse ja initsiatiivi allapoole.

Teisalt on siin tegemist metropoli–provintsi vahekorraga. Nii nagu meie tahame õiguslikku vahetorda välja kujundada Moskvaga, nii peame Tallinna või isegi Tartu inimestena olema suuremeelsed ja paremini suhtuma n.-ö. provintsi. Tooksin ühe näite meie seisukohtade muutumistest. I kongressil räägiti sellest, kuidas me peame Moskvast tagasi saama oma hävitatud ja saamata jäänud varad, kompensatsiooni hukatud inimeste ja sündimata jäänud laste eest. See oli tollal üpris populaarne jutt ning enamik sõnavõtte olid selleteemalised. Seal astus üles härra Made, praegune Ülemnõukogu saadik. Kui ma õieti mäletan, siis ta ütles, et see oleks küll hea, kui me saaksime kaasavara, kuid parem oleks, kui me pääseksime kas või terve nahaga. Nüüd aga tuleb välja, et tahame veel metropolile kõvasti peale maksta. Kõike sama peaksime rakendama ka teiste suhtes. Loodan, et ma ei pöördunud mitte asjata teie poole sõnadega "perenaised ja peremehed". Kes soovib selleks jääda, see selgub hääletamisel. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Üks hetk, tundub niimoodi, Heldur Peterson, et on veel küsimusi. Illar Hallaste!

I. Hallaste

Lugupeetud ettekandja, mul on mõned küsimused. Kõigepealt, kui Ülemnõukogu Presiidium seda küsimust arutas, kas anda vara piimaosühistutele või mitte, kas Ülemnõukogu Presiidiumi liikmetel olid käes loodud piimaühistute põhikirjad, et tegelikult Ülemnõukogu Presiidiumi liikmed võiksid teada, kellel on selle üleantava vara tegelik käsutamisõigus? See on esimene küsimus.

Teiseks. Teie ei rääkinud midagi Hiiumaa Piimaosühingust, rääkisite ainult sellest, mis toimus Tartu Piimakombinaadist eraldatud varaga ja selle maksumusest ja kuidas on seal, kes on otsustajad.

Ja viimane küsimus, kas need saavad olla teie arvates 1910. aastal talunike, nende talunike õigusjärglasteks, kes on õigustatud taotlema omandiõiguse taastamist? Ja mil viisil saavad olla need kolhoosid, nende baasil loodud piimaühistud talunike õigusjärglasteks? Aitäh!

H. Peterson

Ma ütlesin, et aja kokkuhoiu mõttes ma ei rääkinud Hiiumaast, kuid seal kordus sama, aga ma saan teile esitada kõik need dokumendid Hiiumaa taotluste kohta ja ka Hiiumaa ühistu "Telk" põhikirja.

Teiseks, see oligi vastus teisele küsimusele Hiiumaa kohta.

Ja kolmandaks. Kolhoosid ei ole õigusjärglased, kuid kolhooside erastamise baasil me jõuame välja ka lõppomanikuni.

Juhataja

Aitäh! Illar Hallaste saab veel teise küsimuse esitada, lõpupoole, aga nüüd Tiit Made!

T. Made

Austatud eesistuja! Mul on kõigepealt teile ettepanek meie tööaega natukene pikendada. Ma väga pingeliselt jälgisin hr. Petersoni sõnavõttu, ma ei saanud kõigest aru. Ma paluksin, et hr. Peterson oma ettekande veel kord teeks, aga hr. Petersonile on mul niisugune konkreetne küsimus: väga täpselt oli pandud paika meie olukord praegu ja 100 aastat tagasi. Ma tahaksin küsida, kuidas selles saja aasta taguses mudelis oleksid sees meie praegune presiidium ja Kalju Koha? Aitäh!

Juhataja

Heldur Peterson peabki vastama sellele küsimusele!

H. Peterson

See on poliitiline küsimus, nii et ei ole mõtet praegu aega raisata.

Juhataja

Suur tänu! Koit Raud!

K. Raud

Lugupeetud ettekandja! Teie väga ilusast ja sümpaatsest ettekandest jäi mulle siiski kõrvu see, et toimunud tehingut võib nimetada riigivarade erandina tasuta üleandmiseks liha- ja piimaühistule ning piirkondlikele piimaosaühistutele. Ausalt öeldes, kui niisama tuliselt ja ilusasti kaitsti seda varade üleandmist ka presiidiumis, siis ma üldsegi ei imesta, et presiidiumi hing läks härdaks ja need varad otsustati tasuta üle anda.

Mis te arvate, kas ka presiidium võib edaspidi jätkata hädas meeleolus kõikvõimalikke omapoolseid suvalisi tõlgendusi ja varade üleandmisi ükskõik kellele? Aitäh!

H. Peterson

Kui ma antud sõnavõtust loen välja küsimuse, siis võib vastata niimoodi, et presiidiumi üle maksab samuti seadus nii nagu kõige üle ja siin muidugi ta ei saa käituda laiemalt. Tuleb lähtuda nii poliitiliselt kui majanduslikult väljakujunenud olukorrast, teinekord hetkeseisust.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Mul on ettekandjale kaks täpsustavat küsimust, lihtsalt, et ma saaksin oma protestile rohkem informatsiooni.

Esimene: kas presiidiumi liikmetel oli tookord otsuseprojekt laual, kui nad võtsid vastava otsuse vastu? Mina sain konkreetse teksti kätte alles 13. veebruaril, seni ei olnud teksti.

Ja kus dokumendis on kirjas Ülemnõukogu Presiidiumi tõlgendus § 37 lg. 2 kohta omandiseaduses, sest kui presiidium teeb tõlgenduse, siis peab see olema fikseeritud ka dokumentaalselt. Mina lihtsalt ei ole leidnud! Kui see on olemas, siis paluksin juhatada, kust seda võib välja lugeda. Aitäh!

H. Peterson

Kui ma mäletan, siis see tekst just seal koostati vastavalt otsusele ja 7. veebruari otsuses pole nimetatud omandiseaduse vastavat paragrahvi ega lõiget, on viidatud ainult presiidiumi enda 17. juuli otsusele.

A. Sirendi

H. Peterson, mul jääb küll sellest sõnavahetusest niisugune mulje, nagu oleks te peaaegu üksinda tookord olnud presiidiumis, sest kõik süü langeb teie peale. Kas oli teisi ka veel? (Naer saalis.)

H. Peterson

Jaa, nagu ma mäletan, oli enamik kohal ja hääletamise tulemused ma ka teile ütlesin.

Juhataja

Suur tänu, hr. Peterson, Ülemnõukogu liikmetel rohkem küsimusi ei ole.

Kolleegid, on laekunud ettepanekud, seda ka komisjonide nimel, et pikendada tänast tööpäeva kuni selle arutelu lõpuni. Ma ei kavatsen agiteerida, kuid see tundub olevat õigustatud, selle küsimuse juurde peale katkestamist tulla ei sobiks. Homme tahaks alustada pensioniseaduse arutamist, eeldusel, et homme ei kasutata nõnda-öelda vaba mikrofoni.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 76 rahvasaadikut, puudub 28.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada tänast ametlikku tööpäeva kuni käsiloleva päevakorrapunkti lõpetamiseni? Palun hääletada! Kaks korda rohkem hääli poolt kui vastu.

Selle ettepaneku poolt on 54 rahvasaadikut, vastu 9, erapooletuid on 7. Otsustati tööaega pikendada.

Ja nüüd me palume kõnetooli õiguskomisjoni esimehe hr. Antoni!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, me oleme küll kaks tundi järjest tööd teinud, kuid ma palun siiski viieks minutiks teie tähelepanu!

Hr. Koha protesti arutati õiguskomisjoni istungil 12. märtsil. Sellest arutelust võttis osa nii hr. Koha kui Ülemnõukogu Presiidiumi osakonnajuhataja hr. Advig Kiris.

Õiguskomisjoni otsuses on vaid kolm punkti. Ma loen need teile ette ja pisut kommenteerin neid.

"Esiteks, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1991. aasta 7. veebruari otsus Hiiumaa ja Jõgeva maakonnavalitsuste taotlustest piima- ja lihakombinaatide tsehhide üleandmise kohta on vastuolus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 17. juuli 1990. aasta otsuse "Privatiseerimisprotsessi korraldamise esmajärgulistest abinõudest" §-ga 1, mille kohaselt on kõik vara omandivormi muutvad tehingud ajutiselt peatatud."

Loen teile presiidiumi vastavast otsusest § 1 ette. "Peatada ajutiselt kuni omandi privatiseerimist reguleerivate Eesti Vabariigi normatiivaktide vastuvõtmiseni riigi omanduses olevate ettevõtete ja muude organisatsioonide põhikirjafondi varaga kõik tehingud, mis põhjustavad selle vara omandivormi muutmise."

Õiguskomisjoni otsuse punkt 2. "Presiidiumi nimetatud otsus ei saa toetuda Eesti Vabariigi seadusele riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamise kohta, sest selle seaduse preambula kohaselt toimub erastamine müügi vormis." Ma loen nimetatud seaduse preambula teile ette: "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamise kohta. Käesolev seadus käsitleb Eesti Vabariigi territooriumil asuvate riigile kuuluvate teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete vara erastamist müügi vormis. Sealhulgas selle vara

müümist kodanike ühisesse omandusse." Sama põhimõtte laieneb ka ilmselt Ülemnõukogu otsusele Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamise kohta" kehtestamisest ja rakendamisest.

Ja õiguskomisjoni otsuse kolmas punkt. Presiidiumi nimetatud otsus võib olla vastuolus Eesti Vabariigi omandiseaduse §-ga 38 lg. 2, mille kohaselt vara üleminek teisele omanikule toimub vaid Eesti Vabariigi seadusega kindlaks määratud korras. Selle sätte teksti laiendava tõlgenduse korral, seda saab teha presiidium, vastuolu ei ole. Tänaeni Ülemnõukogu Presiidium laiendavat tõlgendust omandiseaduse § 38 lg. 2-le andnud ei ole.

Lisaks õiguskomisjoni teile esitatud juriidilisele hinnangule on võimalik õiguskomisjonis toimunud arutelu baasil tuua välja kujunenud situatsiooni põhjusi.

Esiteks, ekslik õiguspoliitiline seisukoht, et seadusandja ei pea ise täht-tähelt seadust täitma, vaid võib teha erandeid. Selline seisukoht on teravas vastuolus õigusriigi kontseptsiooniga.

Teiseks, majanduskomisjoni eitava seisukoha eiramine.

Kolmandaks, omandireformi venimine.

Ja neljas, viimane põhjus, riigiõiguslike seaduste puudumine presiidiumi staatuse ja kompetentsi kohta. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et on vähemasti üks küsimus. Lembit Arro!

L. Arro

Lugupeetud ettekandja, kui on tõesti hädavajalik teatud situatsioonides teha mingisuguseid otsuseid, mille kohta veel puuduvad seadused ja konkreetselt, kas Ülemnõukogu Presiidiumil on õigust oma endist otsust muuta? Mina arvan, et on, sama õigus on ka Ülemnõukogul.

T. Anton

Kolleegi seisukoht on kindlasti õige! Presiidiumil on õigus muuta kõiki tema poolt varem vastu võetud seadlusi, otsuseid või teisi akte. Juhin teie tähelepanu ainult sellele, et antud juhul presiidium oma varem vastuvõetud seadlust muutnud ei ole. Presiidiumi uus akt erandi tegemise kohta on aga vastuolus varasema otsusega. Selline situatsioon tingiski õiguskomisjoni seisukoha, et tegemist on eksliku õiguspoliitilise seisukohaga. Paraku seda ekslikku õiguspoliitilist seisukohta toetas praktiliselt terve presiidium.

Juhataja

Suur tänu! Koit Raud, teine küsimus!

K. Raud

Aitäh! Lugupeetud ettekandja, te vastasite ära küsimuse, mida ma tahtsin teile ka esitada, kas presiidium on muutnud oma otsust, aga öelge mulle, palun – ma millegipärast ei mäleta või ei ole mulle ette jäänud –, kas kusagil Eesti Vabariigi õiguslikes aktides on sees, et presiidium on jumalast järgmine ja seega oma otsustustes vaba? Aitäh!

T. Anton

Presiidium võiks kõigis oma otsustes olla vaba, kui Ülemnõukogu on nõus vastu võtma sellist seadust, et Ülemnõukogu Presiidium seadusi täitma ei pea.

Juhataja

Suur tänu, Tõnu Anton! Ülemnõukogu liikmetel rohkem küsimusi ei ole. Palun kõnetooli Tõnu Saarmani!

T. Saarman

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kohalike meiereide probleem on pikka aega olnud Jõgeva Maakonnavalitsuse murelapseks ja täna peame meie siin seetõttu langetama õiglase saalomonliku otsuse.

Maakonna areng on olnud otseses sõltuvuses oma ettevõtete arengust. Tänapäevaks on aga olukord nii objektiivsete kui subjektiivsete põhjuste tulemusena kujunenud selliseks, et oma tööstus maakonnas praktiliselt puudub. Pole oma liha-, piima-, jõusööda-, ehitusmaterjalide tööstust, naftabaasi ja teisi. On olemas mõned Tallinna ja Tartu ning mujal asuvate ettevõtete tsehhid, mis pole aga kohalikule arengule oluliselt kaasa aidanud. See kõik tähendab seda, et maakond pole oma toodangu jaotamises ja realiseerimises ega saadud kasumi jaotamisel sõnaõigust omanud. Veelgi enam, sest nendel tsehhidel polegi tavaliselt kasumit olnud. Eriti teravalt on see probleem hakanud mõjuma viimasel kahel-kolmel aastal.

Kuna aga Jõgeva maakond on puhtpõllumajandusliku tootmisega, siis on väga oluline omatoodetud põllumajandusliku toorme töötlemine kohapeal, aga samuti toodangu realiseerimise ja tulemi käsutamine ja kasutamine vastavalt kohalikele vajadustele. Nimetatud tsehhid on vananenud ja vajavad kiiret rekonstrueerimist ja ümberseadistamist. Maakonna põllumajandusameti poolt koostatud piimaosatühistute ja samuti keskkonnarajatiste

väljaarendamise programm, mis nõuaks aastatel 1991–95 vähemalt 12 milj. rubla. Näiteks Põltsamaa tsehhis pole sisseeadet praktiliselt viimase 30 aasta jooksul uuendatud, puuduvad puhastusseadmed. Katlamajandus on kokkuvarisemise äärel. Kogu selle tsehhi rekonstrueerimine nõuab aga palju raha.

Tartu Piimakombinaadi suhtumine maakonna taotlustesse on olnud tõrjuv, viimasel ajal kategooriliselt eitav. Samal ajal räägitakse tsehhide ülalpidamise suurest kahjumist, kuigi kombinaat üldiselt saab mitmemiljonilist kasumit. Iseseisvumisplaane on peetud juba ligi 4 aastat ja see on ka oma mõju avaldanud. Tartu nähtavasti ei olegi kavatsenud olukorda kohapeal parandada. Jõgeva maakonnaavalitsuse taotlust on korduvalt arutatud nii Põllumajandus-, Majandus- kui ka Rahandusministeeriumis, aga samuti valitsuse istungeil.

Valitsus nõustus maakonna taotlusega tsehhide üleandmiseks jagamatu varana kuni privatiseerimiseni piirkondlikele piimaosühistutele. Valitsuse ettepanekul Ülemnõukogu Presiidium nõustus tegema erandi oma möödunud aasta 17. juuli otsusest tulenevalt, kuna valitsusele oli laekunud protest, siis vaatas valitsus oma otsuse uuesti läbi ja kuna vastuolusid ei leitud, siis jäeti vastav otsus jõusse. See tingis aga antud otsuse edasise vaidlustamise ja tänaseks on see küsimus siis jõudnud siia teie ette.

Juhul, kui Ülemnõukogu Presiidiumi otsus tühistatakse, kas sel juhul Ülemnõukogu ei jätkaks keskuse diktaati, kui ta ei toeta kohalikku algatust? Eesti Vabariigi Valitsus toetas maakonna taotlusi tingimusel, et üleantavad varad ei kuulu kuni erastamiseni jagamisele vastavate osühistu liikmete vahel. See on väga oluline lisatingimus, mis ei luba vara laiali jagada kuni omandiõiguse järjepidevuse taastamiseni, see on Ülemnõukogu 19. detsembril möödunud aasta otsust silmas pidades.

Pean väga tähtsaks privatiseerimiseks vajalike kogemuste saamist kohtadel. Näiteks läheb Põltsamaa tsehh Tartu alt kohalike piimatootjate käsutusse, mitte omandusse. Kasutajate hulgas on kindlasti üle poole endiste omanike pärijaid. Seega jõuab omand juba omanikele võrdlemisi lähedale. Muutub ka suhtumine. Nii on kogutud osühingute liikmete poolt juba 1,2 milj. rubla nii rekonstrueerimistöodeks kui ka puhastusseadmete ehitamiseks. Tegelikult tuleb need tsehhid ju oma kohalike vahendite arvelt üles ehitada, mida Tartu kombinaadi koloniaalpoliitika ei ole seni võimaldanud ja Tartu tahab seda koloniaalpoliitikat jätkata. Seetõttu ma kutsuks teid üles, lugupeetud kolleegid, see Ülemnõukogu Presiidiumi otsus jõusse jätta. Aitäh!

A. Tähiste

Austatud juhataja! Kallid kolleegid! Täna on väga tähelepanuväärne päev! Selle koosseisu jooksul on siin saalis kõige rohkem kõlanud sõna Hiiumaa. See teeb südame soojaks, aga kui selle umbsõlme lähedale minna, siis ma juhiks tähelepanu veel kord ühele asjaolule, et tegelikult on presiidium seda otsust langetades teinud ühe olemusliku vea. On ju erinevad omandivormid. Hiiumaal läks asi erakätesse, kõige puhtamalt erakätesse, osaühistu "Telk" on juba müünud inimestele ja tootjatele aktsiaid. Selline nüanss. 150 000 rbl. ütleb mulle kõrval kolleeg Hillar Eller. Ma toetan ettevõtlike meeste algatusi nii noh südames, aga üritaks seda teha ka konkreetselt, kui see võimalik on, aga meie siin peaksime siiski hea seisma, et see asi toimuks seaduslikult. Nii et ma arvan, et see otsus, et need asjad läheksid seda teed, et iga meierei leiaks omale hakkajad mehed, kellel oleks omanikutunne põues, võiks jätkuda, aga selle peaks tegema korrektselt.

Ja mis veel puudutab Hiiumaa kohta, siis mul tuleb teile ütelda, et seal ei ole päris korralikult lahendatud endiste omanike küsimus. See läks tagasi küll erakätesse, aga need tublid Emmaste mehed, kes endisel ajal panid aluse Emmaste meiereile ja panid oma raha kokku, ega nende järeltulijad ei ole saanud küll sentigi praeguse osaühisuse käest ega noh ka mingeid tasuta aktsiaid ega ka midagi taolist. Nii et ma loodan, et Hiiumaa mehed selle asja ära klaarivad, siis minu toetus kuulub nende ettevõtlusele 100%-liselt. Aitäh!

A. Veetõusme

Lugupeetud esimees, lugupeetud juhataja! Kolleegid!

Nagu ütles Heldur Peterson oma ettekandes, küsis Ülemnõukogu Presiidium eelarve-majanduskomisjoni arvamust enne oma otsuse langetamist, kuid ta unustas välja ütlemata eelarve-majanduskomisjoni arvamuse. Teatud osas ütles selle välja Tõnu Anton, kuid ma tahaksin siiski täpsustada. Meie komisjoni ettepanek oli selline, et mitte anda tasuta üle neid varasid, vaid lähtuda Ülemnõukogu 1990. aasta 13. detsembri otsusest. Kahjuks eelarve-majanduskomisjoni seisukohta antud juhul arvesse ei võetud.

17. juulil ei võtnud Ülemnõukogu Presiidium mitte lihtsalt niisama vastu otsust privatiseerimise peatamise kohta. Siin tuleb, ma arvan, rõhutada seda, et Ülemnõukogu Presiidium ja tema tollaegne koosseis enamuses arvasid ja ilmselt arvavad täna veel, et nemad on üle seadusest ja vajadusel võivad nad teha erandeid ja see muidugi tuletab neid vanu aegu meelde, kus oli ka teatud isikutegrupil õigus teha igasuguseid erandeid. Samal ajal Ülemnõukogu Presiidiumi uus koosseis täpselt samuti ei arvestanud eelarve-majanduskomisjoni seisukohaga ja ei lubanud 7 ettevõtet privatiseerida tasuliselt. Nii et

sisuline muutus presiidiumis on täiesti olemas. Ma arvan, et neid piirkondi, neid talunikke, ühistuid, kellele on vaja anda tasuta varandust, on palju rohkem kui need kaks, Hiiumaa ja Jõgevamaa ühistud. Aga miks me ülejäänutele ei anna tasuta vara üle? Sellepärast, et nad ei kasuta sellist survepraktikat, eravestlusi, nagu antud juhtumil on seda ilmselt tehtud. Mul oleks hea meel, kui Ülemnõukogu saaks aru, et ei saa selliseid otsuseid selliste meetoditega vastu võtta.

Hr. Saarman oma sõnavõtus unustas, et jutt ei ole mitte privatiseerimise, erastamise pidurdamisest, vaid jutt on tasuta vara üleandmisest ja mitte vara omanikule, õigusjärglastele. Tõepoolest, need ühistud ei ole riigiettevõtted, nad on juba paremal juhul segaettevõtted, kus on nii erakapitali, kolhoosikapitali kui riigikapitali. Me toetame küll kohalikku initsiatiivi, kuid seadusandlikkuse piirides ja seepärast ma arvan, et tänane arutelu on meile kõigile heaks õppetunniks ja igaüks teeb selle õppetunni järeldused enda jaoks ära oma otsustuses. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Illar Hallaste!

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Austatud rahvasaadikud! Pärast minu küsimust härra Petersonile ta andis minu kätte selle põhikirja või põhimääruse, mis määrab ära, kuidas jaotatakse kasumeid Hiiumaa Liha- ja Piimaühingus, kellele Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega tehti 1,4 miljoni suurune kingitus. Selle ühingu osanikeks on asutajaliikmed, kes võivad omada osakuid, ühingu toorme tootjad, kes omavad osakuid, sealhulgas nii üksik- kui juriidilised isikud, ühingu juhatus ja peaspetsialistid, kes omavad osakuid. Need isikud hakkavad saama sellelt kasumit ja osanikul on õigus saada temale kuuluvate osatähtedega proportsionaalne osa bilansilisest kasumist – dividende, mis üldkoosoleku kinnitatud kasumi jaotamise põhimääruse alusel kuulub jaotamisele osanike vahel. Nii!

Kui peaks ühel hetkel see osühing likvideeritama, siis ühingu tegevuse lõpetamisel jaotatakse pärast kreditoride pretensioonide rahuldumist järelejäänud vara osanike vahel proportsionaalselt nende osamaksudele ühingu põhikapitalis. Mis olukord siis tekib? Osanikud panevad kokku miljoni vastavalt sellele põhimäärusele, mis on kinnitatud Hiiumaa Maakonna valitsuses 21. novembril ja valitsus või Ülemnõukogu Presiidium oma otsusega tegi neile veel kingituse 1,4 miljonit. Kui nüüd ühel hetkel see osühing likvideerida, siis igaüks, kes pani sinna sisse ühe osa, saab tagasi 2,5 osa.

Jutt sellest, et omandiõigus ei muutunud, et see jäi riiklikuks omandiks, ei vasta tõele, nagu te võisite kuulda ka Hiiumaa Liha- ja Piimaühingu põhimäärusest. Lisaks sellele taotles ühing "Telk" 1,35 miljoni rubla saamist vabariigi eelarvest liha- ja piimatööstuse rekonstrueerimiseks, see tähendab veel raha kingitusena selleks, et saada endale veel suuremaid kasumeid. Normaalses ühiskonnas selliste jaatavate otsuste tegemist ja selle heakskiitmist nimetatakse korrupsiooniks ja selliste küsimustega peaks tegelema Riigikontroll. Ma arvan, et ainuõige otsus, mille meie saaksime siin vastu võtta, on kinnitada härra Koha eelnõu otsuseprojekt ja lugeda Ülemnõukogu Presiidiumi otsus õigustühiseks tema vastuvõtmise hetkest, küll valitsus ja need osatühingud mõtlevad siis uutele lahendustele, kuidas varadega edasi talitada.

Normaalne lahendus oleks, kui nendele varadele kuulutatakse välja avalik oksjon, et nende omanikuks võib saada igaüks, kes omab raha, kui tahetakse see erastamine teha ära praegu enne omandireformi vastuvõtmist. Samas ma peaksin sellist lahendust ka ennatlikuks. Enne tuleb meil vastu võtta omandireformi seadus, enne tuleb ära oodata sealsete talunike pretensioonid sellele varale ja pärast nende küsimuste lõplikku lahendamist on võimalik panna see vara oksjonile. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Mul on ettepanek otsustada küsimus läbirääkimiste lõpetamise osas sellise arvestusega, et viimane sõnavõtja oleks härra Uluots. Kohaloleku kontroll selles päevakorraküsimuses on juba olnud, nii et panen kohe hääletusele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised selles päevakorrapunktis sellise arvestusega, et viimane sõnavõtja oleks Ülo Uluots? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 61 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 4 jäid erapooletuks. Läbirääkimised lõpetatakse eelpoolöeldud tingimustel. Aleksei Zõbin!

A. Zõbin

Lugupeetud kolleegid! Olen täiesti nõus kolleeg Kohaga, kelle sõnutsi presiidium on vaieldamatult süüdi, sest seadust on rikutud. Ja muidugi ei ole korrektne taolise erastamisega tegelda. Kõigepealt tuleb välja töötada seadusandlikud aktid privatiseerimise kohta ja nende alusel peab toimuma erastamine. Seepärast pean ettepanekuid selle otsuse tühistamise kohta täiesti õiguspädevaiks. Tuleb pidada silmas seal töötavate isikute huve. On olemas praegu lubatud omandi eksploateerimise vormid rentimise jms. näol. On vaja teha nendele

kollektiividele ettepanek võtta see omand rendile ja tühistada Ülemnõukogu Presiidiumi otsus, et tulevikus mitte selliseid pretsedente luua. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Heldur Peterson, 2 minutit.

H. Peterson

Lugupeetavad kolleegid, juhatus! Nagu hr. Hallaste siin ütles, on enamik tootjaid praegu siiski kolhoosid ja sovhoosid. Mida kiiremini suudame vastu võtta kolhooside ja sovhooside erastamise seaduse, seda kiiremini jõuab ka nende kolhooside ja sovhooside kaudu omandiosak talumeheni ja arvata ka, et nendeni, kes ta kunagi kokku panid.

Riikliku omandi efektiivsust oleme me näinud Eestis 50 aastat ja Venemaal veelgi kauem. Seega peame praegu tegema otsuse majandusvormi muutmiseks üpris koheselt, mitte aga laskma riigiettevõtted enne põhja ja siis nende ülestöötamiseks kasutada tulevikus palju rahva raha. Kui meil on väärtust ja seda tekib juurde, siis on meil ka tulevikus midagi jagada. Aitäh!

Ü. Uluots

Kallid kolleegid! Ma istun siin juba poolteist tundi ja kuulan seda juttu ja mõtlen, kus on selle asja juured? Mul on tekkinud mulje, et juured on lihtsalt seal, et otsuse võttis vastu presiidium. Kui oleks selle otsuse võtnud vastu valitsus, oleksime me arvatavasti ammu olnud kodus. Kui me rääkisime maksuseadustest, siis me kulutasime sellele ainult viis minutit, võtsime kätte ainult aktsiisimakse. Ettepaneku kohta moodustada komisjon, kes viiks maksuseaduste juhendid kooskõlla seadustega, välja arvutada, kui palju on maksumaksjate käest võetud raha, öeldi et seda oli vaja. Ja sellega asi lõppes.

Ja nüüd lõpetuseks mina leian, et need kombinaadid oli ka vaja ära anda ja presiidiumil teha erand oma otsusesse oli ka õigus. See aga, millest rääkis siin Tõnu Anton, et sellisel juhul oleks pidanud formuleerima seda kui seadusemuudatust ja seadlusemuudatust, on õiguslik demagoogia.

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Minule parandusettepanekuid laekunud ei ole. Kõik, mis selle otsuse eelnõu kohta oli vaja öelda, on öeldud ja ma panen ta hääletamisele. Nagu öeldud, kohaloleku kontrolli oleme me selles päevakorra küsimuses teinud ja otsus läheb hääletamisele tervikuna. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu

otsus Ülemnõukogu Presiidiumi käesoleva aasta 7. veebruari otsuse Hiiumaa ja Jõgeva Maakonnaavalitsuste taotlustest piima- ja lihakombinaatide tsehhide üleandmise kohta? Palun hääletada! On vaja 53 häält.

Selle ettepaneku poolt on 30 rahvasaadikut, vastu 21, erapooletuid on 9. Otsus jääb vastu võtmata.

Kolleegid, ma palun homme, kui vähegi võimalik, n.-ö. vaba mikrofoni mitte kasutada! Alustagem kohe homme istungit pensioniseaduse eelnõu aruteluga. Täna seks head õhtut!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

36. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

11. aprill 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Esimene mulje on ärevusttekitav – saal on liiga tühi! Kontrollime palju meid on!

Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 36, aga eile oli meid üle 80.

Head kolleegid, vastavalt reglemendile peaks meil olema täna nii-öelda vaba mikrofon, aga ma kutsun tungivalt üles seda mitte kasutama. Suur tänu!

Kas Valeri Kois tahab kasutada? See peab olema siis tõesti tähtsam asjaolu kui pensionid. Palun, Valeri Kois!

V. Kois

Täna! Lugupeetud kolleegid! Ma teen lühidalt. Umbes aasta tagasi võttis valitsus vastu määruse ettevõtluse detsentraliseerimise kohta. Selle kohaselt antakse igale filiaalile ja tsehhile õigus otsustada ise oma saatuse üle – kas lüüa peattevõttest lahku või mitte.

Juba üle poole aasta olen püüdnud saada valitsuselt mingisugustki selgitust Sonda metsapunkti saatuse kohta. Pärast korduvaid suulisi ja kirjalikke pöördumisi mitmesuguste ministriumide ja ametiisikute, sealhulgas härrade Savisaare, Tergi, Tamme jt. poole, on jäänud mulje, et valitsus võttis selle määruse vastu enesereklaamiks ja selle alusel ei tehta mitte midagi. Seepärast tahtsin täna sõna võtta ja valitsusele meelde tuletada, et saadiku järelepärimisele on ta kohustatud kirjalikult vastama. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Kas me võime minna päevakorra juurde?

Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Pensionäride ainelise olukorra parandamisest" ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Pensionäride ainelise olukorra parandamisest" rakendamise korrast" projekti teine lugemine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, nagu kokku lepitud, alustame 12. päevakorrapunktist, Eesti Vabariigi seaduse eelnõu pensionäride ainelise olukorra parandamisest. Esimene lugemine, kui te mäletate, on lõpetatud. Selle juures on ka Ülemnõukogu otsuse projekt Eesti Vabariigi seaduse "Pensionäride ainelise olukorra parandamisest" rakendamise korrast.

Kolleegid, ma pakuksin välja alljärgneva arutelu käigu. Kuulaksime ära neli ettekannet. Üks põhiettekanne kuni 20 minutit ja sellega esineks meie ees sotsiaalhooldusminister proua Siiri Oviir. Sellele järgneks kaasettekanne sotsiaalkomisjoni esimehelt proua Lehte Söödilt.

Kas kohal on rahandusministri asetäitja? Härra Roose on kohal. Siis oleks kaasettekanne härra Rooselt, kes ilmselt ka oma ettekandes annaks vastused härra Ülo Uluotsa küsimustele. Ning kaasettekanne oleks ka härra Ants Järvesaarelt komisjoni nimel, kes annaks Ülemnõukogu otsuseprojekti esimese punkti alternatiivvariandi kohta selgitusi. Ja sellele järgneksid sõnavõttud. Ollakse nõus?

Me tänan ja ma paluksin kõnetooli sotsiaalhooldusministri proua Oviiri!

S. Oviir

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud saadikud! Ma olen täna siin teie ees väga ärevil, sest nägite, väljas seisavad meie vanurid, seisavad invaliidid, kes ootavad, et täna saaks seadus vastu võetud tervikuna koos rakendusotsusega.

Ajavahemik, mis oli esimese ja teise lugemise vahel, on väga tõiselt möödunud, seaduseelnõu on arutatud vast pea kõigis komisjonides. Teie küsimustele vastama tulevad täna ka rahandusministri ja sotsiaalministri asetäitjad, kes valgustaksid vajadusel küsimusi, mis on seotud elatusmiinimumi ja pensionide suhtega. Ja muidugi oleme siin kohal ka Sotsiaalhooldusministeeriumist, võtsin kaasa meie peaspetsialistid, kes suudaksid mind abistada, kui ma jään hätta.

Mis on muutunud esimeseks lugemiseks esitatud seaduseelnõu ja teiseks lugemiseks esitatud seaduseelnõu sisus, ma kannakasin teile lühidalt ette.

Esimene muutus on §-s 10. Kui varem liideti pensionide arvutamisel 60%-le palgamiinimumist 30% keskmisest kuusissetulekust ning üle pensioniõigusliku staaži olevate aastate eest oli protsent teine, siis praegu on see, nagu te näete – 60%-le palgamiinimumist liidetakse 40% keskmisest kuusissetulekust ning iga pensioni määramiseks vajaliku tööstaaži ületava iga tööaasta eest 1% keskmisest kuusissetulekust. Rahaliselt see erilisi muutusi kaasa ei toonud, küll aga lihtsustus arvutuskord. Ja vastavalt sellele on ka suurenenud n.-ö. lagi, see on protsent kuusissetulekust, mida võetakse arvesse, s.o. 65% kuusissetulekust. Selline parandus on põhjendatud, et esiteks, nagu ütlesin, lihtsustub arvutuskord, teiseks, need kaks esimest protsenti annavad kokku 100% palgast.

Oleme muutnud otsuses esitatud lisasummasid, s.t. nimetatud 10–50 rubla varem pensionile läinutele. Kui asusime möödunud kevadel eelnõu ette valmistama, oli 10 rubla veel raha, täna on ta ainult rahamärk, vahepeal on toimunud ka hinnareform. Oleme jaotanud pensionärid kahte kategooriasse – kuni 15 aastat pensionil olnud ja enam kui 15 aastat pensionil olnud. Nii et kuni 15 aastat pensionil olevatele lisanduks pensionile 25 rubla ja enam kui 15 aastat pensionil olnutele tuleks pensionile lisaks 50 rubla. Ja seaduse rakendusotsuses on veel üks muutus. Palgad hakkasid meil tõusma 1989. aastal ning sellest tingituna peale seaduse vastuvõtmist tuleks ebaõiglus pensionile minejate osas ja nende osas, kes on läinud pensionile enne seaduse vastuvõtmist, s.t. nendel võeti pensioni arvutamisel aluseks viimase aasta töötasu, uue seaduse alusel tuleb aga pension arvutada 5 aasta keskmisest töötasust. See ei ole õiglane! Seetõttu, kuna ma ütlesin, palgad hakkasid tõusma 1989. aastal, on tehtud selline parandus, et lubada arvutada pensioni 1991. aasta 1. maist 3 aasta ja 1992. aasta 1. jaanuarist 4 aasta keskmisest kuusissetulekust ja edasi siis juba 5 aasta keskmisest kuusissetulekust. Need on nüüd sisulised parandused. Muidugi, pensioniseaduse eelnõu on läinud paremaks, seda on redigeeritud, ta on igale lugejale arusaadavam. Selles osas on tehtud ära suur töö.

Milliseid ettepanekuid ja küsimusi laekus kahe lugemise vaheajal? Neid laekus väga palju, neist väga mitmed kattusid. Me jätsime seaduseelnõusse sisse § 57. See küsimus on vaieldav – kas pensionäri töötamise puhul pension makstakse täies või pooles ulatuses, kuid ma juhin veel tähelepanu sellele, et rakendusotsus ütleb, et see seaduse paragrahv hakkaks kehtima alles alates 1993. aastast. See on praegu jäänud sisse nii, nagu oli esimesel lugemisel, kuid ma ütlen, et selles osas on väga palju lahkarmusi, täpselt vastupidiseid, ja siin arvatavasti teie, lugupeetud saadikud, võtate vastu oma otsuse.

Palju oli küsimusi pideva töötamise lisandi osas. Eelmises seaduses andis teatavasti pidev töötamine 10 või 20%-lise pensionilisandi, praegu me seda lisandit ette näinud ei ole ja esimesel lugemisel ma ka seda põhjendasin. Me leiame, et pidev töötamine on teatud sunnismaisuse tunnus, seda lisandit ei ole vaja, kuna töötatud aasta annab protsendi ja elus on inimesel väga mitmesuguseid situatsioone, miks ta peab mingi ajavahemiku töölt ära olema, või teine põhjus, kui ta vahetades töökohta, ei saa omale üleviimise tõendit, üleviimise kohta tõend oli sageli küllaltki kunstlik. Ja võib-olla annaks inimene, teisele tööle üle minnes, ühiskonnale palju rohkem ja saaks ka ise töötades enam, kuid see 10%-line lisand takistas teda tihtilugu. Me leiame, et see ei ole õiglane, ja praeguses eelnõus on ideoloogia hoopis teine, tähtis on kogu staaž, mitte pidevalt ühel kohal töötamine. Seetõttu seaduseelnõu vastavat lisandit ette ei näe.

Hr. Kois esitas ettepaneku § 30 kohta. See on pensioni arvutamise paragrahv. Seaduseelnõu näeb ette arvutada pension 5 järjestikuse aasta keskmisest kuusissetulekust, mis on valitud pensioni taotlemisele eelnenud 15-aastasest perioodist. Hr. Kois esitas küsimuse, et kui inimene on oma pensioniõigusliku staaži täis töötanud, see on siis naistel 20 ja meestel 25 aastat, siis võib ta töötamise lõpetada ja valida sellele eelnenud 15-aastasest perioodist 5 aastat. Nii võib naisterahvas saada pensioniõigusliku staaži täis 38-aastaselt. Seaduseelnõu koostanud töögrupp ei nõustunud selle ettepanekuga järgmistel põhjustel. Sest kui me nüüd arutame § 57 puhul, et pensionäriale maksta välja täispension töötamise puhul, siis miks me noortele inimestele võimaldame juba 38-aastaselt või siis meeste puhul 5 aastat hiljem mitte töötada ja hakkame siis arvestama pensioni, kui tal tuleb pensioniõiguslik iga. Siin on tegemist vastuoluga. Peale selle on pensioniõigusliku staaži arvutamisel uued soodustused, võrreldes varemkehtinuga, mis lubab staaži hulka arvata nii lapse hooldamise, invaliidi ja lapseast invaliidi hooldamise ja õppimise aja. Võib tulla selline olukord, et tegelikku töötamise aega sellel noorel inimesel ei olegi ja tegemist on ju üleminekuperioodi seadusega. Me ei saa praegu endale lubada koormata seadus üle igasuguste lisanditega. Kõiki tingimusi ei suuda me ka täna ette näha, sest oleme ka ise küllaltki ebamäärases ajajärgus. Me arvame, et see küsimus oleks otstarbekas lahendada siis, kui võtame vastu Eesti Vabariigi pensioniseaduse. Nendel põhjustel me selles osas parandust sisse ei viinud.

Oli ka avaldusi, et on vastuolu seaduseelnõu pealkirja ja sisu vahel, et seaduseelnõu pealkiri on kitsam kui tegelik sisu. Jah, ühest küljest on see väide õige. Tõenäoliselt tuleb meil pealkirja koos arutada, sest sisu on tõesti laiem. Kuid seda ei saa nimetada ka pensioniseaduseks, sest ta ei hõlma kõike, mis ühes korralikus pensioniseaduses peab olema. Küsimus on soodustingimustel pensionile minekust, pensionist väljateenitud aastate eest. Kui

need küsimused on lahendatud, alles siis võiks seda seadust nimetada pensioniseaduseks. Võib-olla võiks nimetada näiteks Eesti Vabariigi seaduseks "Pensionidega kindlustamisest Eestis", kuid siin ei saa muidugi meie sõna, tähendab, minu sõna olla see viimane.

Ka on olnud erinevaid arvamusi rakendustähtaegade kohta. Meil on kavandatud seaduse ellurakendamine mitmes etapis. Selle põhjuseks on meie majanduslik olukord. Seaduseelnõu valmistasid ette Sotsiaalhooldusministeeriumi töötajad, nemad on loomulikult oma südames selle poolt, et kõik abivajajad saaksid võimalikult kiiremini kätte selle, millele neil on õigus. Kuid teisest küljest meie vaene elu surub meile peale ja seetõttu ongi I etapis välja pakutud need inimesed, kes on kõige raskemas olukorras, selletõttu on ka seaduse etapiviisiline rakendamine.

See oleks kokkuvõtlikult kõik nendest küsimustest, mida me arutasime. Ma ei räägi pikemalt, sest tahan aega kokku hoida, sest küsimusi tuleb niikuinii palju, vaidlusaluseid probleeme on palju. Loodan, et tervik on tugevam kui selle osad, et me ühendame oma mõistuse, unustame oma pisikese mina, teeme täna tõsist mõttetööd ja kindlustame, et arutatav seadus koos rakendusotsusega omandaks seaduse jõu juba täna. Ma tänan!

Juhataja

Suur tänu, pr. Oviir! Rahvasaadikutel on palju küsimusi. Jaak Allik!

J. Allik

Lugupeetud pr. Oviir, mul on kolm konkreetset küsimust. Teatavasti on üks teravamaid probleeme, mis pensioniseadusega on tõusnud, tekkiv ebaõiglus uute ja vanade pensionäride vahel, tähendab nende vahel, kes lähevad pensionile peale seadust ja kes on läinud enne. Nagu ma saan aru, teie pakkumine on see 25- ja 50-rublane tõus. Kõigepealt on pisut arusaamatu teksti järgi, kas see kehtib ainult 1991. aastal või jääbki see kehtima, sõltumata ümberarvutustest?

Edasi, mind huvitab, miks Sotsiaalministeerium ja valitsus ei toeta ettepanekut, mille "Postimehes" sõnastas Anatoli Pöder, et kõik enne selle seaduse kehtima hakkamist määratud pensionid arvestatakse ümber uutest normidest lähtudes, võttes koefitsiendina aluseks pensioni määramise aasta keskmise töötasu ja 1990. aasta keskmise töötasu suhtarvu. Tundub, et selle ettepanekuga on nõustunud ka sotsiaalkomisjon, nagu materjalidest võib näha. Tahaks teada, miks valitsus seda ei toeta?

Teine küsimus. Kas on arutatud ka seda võimalust, et endistele pensionäridele võiks nende palgaandmetele lisada samuti tasu kohakaasluse ja ületunnitöö eest, mida uutel pensionäridel on võimalik teha?

Kolmandaks. Kas pensionär võib töötada edasi, saades siis pool pensioni? Kas on arutatud ka sellist võimalust, et võiks töötada poole kohaga nagu praegu ja saada siis täispension, nii et oleks võimalik valida? Praegu me paneme ta valikuta olukorda. See oleks see kompromissvariant, mis kuskil materjalides üldse ei kajastu. Aitäh!

S. Oviir

Teie esimene küsimus, ebaõiglus uute ja vanade pensionäride vahel. Majandusinstituut juba ammu töötab koefitsientide kallal, ma sellepärast ei peatunud sellel pikemalt, et härra Järvesaar sellest täna veel räägib. Ei saa öelda, et me seda ei toeta, toetame küll. Ja pakuksime välja, et koefitsientide ümberarvestus hakkaks toimima 1992. aasta jaanuarist. Siis vahest kaoksid ära nende kompensatsioonide maksused, nagu nad praegu on. Me saaksime koefitsiendiga keskmised palgad viia elukalliduse tõusuga kooskõlla. Nii et öelda, et me ei toeta, ei ole õige – toetame küll.

Kas kaob ära, kui võetakse koefitsient arvesse, see praegune lisatav 25 või 50 rubla? Pakuksime välja, et see oleneb olukorrast. Kui koefitsiendiga arvestatav pension tuleb suurem selle 25 või 50 rubla võrra, siis nad kaoksid ära. Kui ei tule, sest väga ammu pensionile läinutel on väga väikesed pensionid, siis 25 ja 50 rubla jääks alles. See on selle koefitsiendi esimese ja teise küsimuse kohta.

Kui 1992. aasta 1. jaanuarist hakatakse arvutama ümber kõiki vanu pensione ja inimesel on dokumendid ja neid ei ole ka võimatu saada tema töötamise kohta kohakaasluse alusel, siis see on ju tema kuusissetuleku näitaja. Nii et sellist mõtet ei ole kunagi olnudki, et see arvesse ei tule, sest ümberarvutamise mõte ju ongi see, et saab esitada täiendavaid dokumente.

Ja nüüd § 57, paragrahv pensionäri töötamise kohta, mis on kõige rohkem erinevaid arvamusi esile kutsunud. Kas pensionär võiks töötada poole kohaga? Miks mitte! Selle paragrahvi kehtima hakkamise olemegi rakendusotsuse järgi lükanud 1993. aastale, sest praegu on olukord niivõrd määramatu. Tõenäoliselt tuleb meil 1993. aastal selle küsimuse juurde tulla tagasi. On välja töötatud juba ka soodustus- ja väljateenitud aastate pension. Saame kõike koos vaadata. Arvatavasti tuleb arutada ka teatud ametikohti, teatud rahvamajandusharusid, kus meil on vaja, et pensionär töötab, arvestada harusid, kus ei ole vaja, ja siis see küsimus veel kord üle vaadata. Praegu selle seadusesse sisse jätmisel on ka üks psühholoogiline mõte. Nagu ma eelmine kord rääkisin, on ta praegusel kujul administratiivne võte, mida ma ei

poolda. Kuid meil ei olnud seaduse tegemise momendil teist võimalust. Mujal, arenenud riikides, meie naaberriikides Euroopa pool on ta lahendatud tulumaksuga. Meie praegune tulumaksuseadus pensione ei maksusta ja see on tänasel päeval ka ainuõige. Täna me ei tea, milline olukord on 1993. aastal, ja seetõttu ongi tema kehtima hakkamine lükatud edasi 1993. aastaks. Kuid eks me pea ise endid psühholoogiliselt ette valmistama, et see küsimus vajab veel lahendamist, et ta ei tuleks meile siis üleöö. Ja õiget lahenduskäiku ei oska me tõenäoliselt täna sellele ette näha. Ja seetõttu me pakkusimegi välja rakendada ta 1993. aastal, s.t. eelneva täiendava aruteluga.

V. Jermolajev

Tänan! Mul on küsimus võluvale ettekandjale. Lugupeetud ettekandja, kas § 9 punkt 6 kohta tehtud parandusettepanekuid tuleb mõista nii, et meie kui tsiviliseeritud riik tagame edaspidi, et meil pole teisitõtlejaid ja poliitvange? Ja siis käib see punkt ainult nende kohta, kes olid omal ajal süüdi mõistetud, või käib see ainult nende isikute kohta, keda represseriti Nõukogude võimu ajal. Tänan teid ette vastuse eest ning toetan teie arvamust ja ettepanekut võtta seadus vastu nii kiiresti kui võimalik! Tänan!

S. Oviir

Ma ei saanud nüüd küsimusest aru, sest §-l 9 ei ole ju 6. punkti. Mul ei ole kõiki vanu variante kaasas, kuid ka eelmisel eelnõul ei olnud 6. punkti, sest kui küsimus puudutab poliitvange, nagu nimetati, need on inimesed, kes on rehabiliteeritud, ja nad lähevad vastavate soodustuste ja eelistustega nende inimeste kategooriatesse. (Hääled saalist.)

Juhataja

Pr. Oviir, see on parandusettepanekute tabelist.

S. Oviir

Mul ei olegi niisugust. Inimesed, kes on rehabiliteeritud, nendel arvutatakse tööstaaži kolmekordselt, ja leidsime, et see on vahest õigem. Sest kuidas olla siis, kui ta oli vanglas kuu vähem kui kaks aastat, mida see muudab? Seetõttu on õigem võtta tööstaaž kolmekordselt ja ta saab soodustuse kätte selle näol, sest iga tööstaaži aasta annab ju protsendi keskmisest kuusissetulekust. Me lähtusime sellest põhimõttest, sellest lähenemisviisist.

Juhataja

Suur tänu! Ma saan žestidest aru, et küsija on rahul. Alar Maarend!

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud pr. Oviir! Miks ei ole meile esitatud, hoolimata mitmekordsetest palvetest, arvutusi elatusmiinimumi ehk vaesuspiiri kohta kvartalite lõikes? Ja kas te saaksite nüüd praegu ütelda, milline on Sotsiaalhooldusministeeriumi seisukohalt sotsiaalne elatusmiinimum seisuga 1. aprill 1991 ühe täiskasvanud isiku kohta?

S. Oviir

Ma ei näe, kas hr. Tammik on tulnud, siis on ta iga hetk tulemas. Ta vastab teile väga põhjalikult, ta on selle ala spetsialist. Ma palusin ta selleks siia.

Juhataja

Kas hr. Tammik on siis valmis esinema kaasettekandega?

S. Oviir

Ta vastaks sellele küsimusele.

Juhataja

Selge! Küsimusele saab vastata ainult ettekandja. Suur tänu! Mart Madisson.

M. Madisson

Lugupeetud juhataja! Pr. Oviir! Mul on veel täiendav küsimus § 57 kohta. Kas te olete analüüsinud või arvestanud demograafilist olukorda põllumajanduses? Kas see paragrahv ei vii selleni, et põllumajanduses praegu töötavad pensionärid loobuvad tööst ja mis siis tagajärg võiks olla? Kas on seda poolt arvestatud?

S. Oviir

Oleme arvestanud küll ja sellepärast rakendusotsus ongi lükatud mõne aasta võrra edasi. Oleme ikkagi realistid, sest selge on see, et kui § 57 jääb välja, siis niikuinii tuleb reguleerimine tulumaksuga. Kui pensionilt võetakse tulumaks, kas siis on inimesel mõtet töötada? Aga täna, ma olen täiesti kindel, me ei saa sellele anda ühest vastust, sest me ei tea

ka, mis on meil paari aasta pärast. Ja et ta täna ei rakenduks, selle poolt on kõik seaduseelnõu koostanud töögrupi liikmed.

K. Koha

Lugupeetud ettekandja! Mul oleks teile kolm küsimust.

Esimene nendest: kui me võtame selle seaduse vastu täna, kas siis selle seaduse rakendamisel tänaste, uutel alustel pensioni saajate olukord majanduslikus mõttes paraneb, võrreldes tänase pensioni- ja kompensatsioonimehhanismiga? Näiteks ütleme, et pensionärile, kes sai enne maksimumpensioni – 120 rubla + oma 70 rubla, s.o. 190 rubla ja veel lisaks see ühekordne kompensatsioon, mis läheb üle 200 rubla – kas see on halvem seis või parem seis, kui me võtame seaduse vastu?

Teiseks, kas meie rakendusotsuse 13. punkt, mis sätestab, seaduse ellurakendamiseks pidada otstarbekaks suurendada 1991. aasta maist kuni 31. detsembrini tööandja sotsiaalmaksu 27%-ni, on Eesti Vabariigi Valitsuse seisukoht või Sotsiaalhooldusministeeriumi seisukoht?

Kolmas küsimus: eilses AK intervjuus te väitsite, et on algamas valimisvõitlus. Ehk täpsustaksite, milline valimine on välja kuulutatud, millistele kohtadele ja kes seisab selle taga? Aitäh!

S. Oviir

Viimast küsimust ma ootasin, kuid hakkame vastama esimesest. Muidugi paraneb, aga kuna seadus ei rakendu kohe täies mahus, siis ei parane ka täies mahus olukord. Kuid on teatud lisandid, mis, esiteks, parandavad olukorda, sest siin on olemas pensionäri vanusest, on olemas invaliidsusest, kuid mis hakkaks kohe kehtima, on see 25- või 50-rublane lisand, mis arvestatakse tänasele juurde. Ka see on teatud samm ja me peame ju kunagi – ja see "kunagi" peab olema võrdlemisi ruttu! – hakkama peale seaduse rakendamisega.

Kas 27%-line lisand on Sotsiaalhooldusministeeriumi seisukoht? Ei ole. Seaduseelnõu esitas valitsus. Valitsuse istungil oli arutlusel, kas tõsta protsenti või mitte tõsta. 8. jaanuaril arutas seda küsimust valitsuse ülesandel Rahvamajanduskomitee. Leiti, et 7%-line maksutõstmise hüperinflatsiooni tingimustes ei too nii suurt kahju ettevõtjatele, kuid ta toob kergendust 400 000 inimesele, võimaldab katta allikaid, mille alusel rakendada pensioniseadust.

Ja eilne AK intervjuu siin teie koridoris. Miks mitte, liigume ju Riigikogu, või kuidas seda hakatakse nimetama, valimiste poole. Ja eks te ise näe ringi vaadates, et võitlus on alanud võib-olla veel mitte väga suures ulatuses, kuid siiski, enesenäitamine juba toimib. Mitte ei

tahaks, et seaduseelnõu sellepärast jääks täna vastu võtmata, sest aeg ju läheb ja kaob ning me peame seda jälle ja jälle edasi arutama. Inimesed ootavad!

K. Raud

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud pr. Oviir! Mul on kaks küsimust.

Esiteks, öelge palun, missuguse konkreetse palgamiinimumi on kehtestanud Eesti Vabariigi Valitsus seisuga 1. aprill 1991?

Ja teine küsimus on § 10 ja § 38 valguses. Kui suure tõenäosusega garanteerib see pensionäride ainelise olukorra parandamise seadus pensionäride ainelise olukorra, tõepoolest korraliku olukorra olemasolu ka juhul, kui me läheme praegu hüperinflatsiooni? Kui poole aasta pärast näiteks kõik me rahalised tehingud hakkavad toimuma vääringutes, kus praegustele numbritele tuleb lisada 1, 2, 3 nulli, mismoodi sellisel juhul vaadatakse näiteks keskmist sissetulekut?

Teiselt poolt § 38, mis sätestab pensionide ümberarvutamise. Võtame niisuguse näite: eelmise aasta II poolaastal anti uus palgamiinimum ja arvutati ümber pensionid, mis hakkasid kehtima tänavuse aasta 1. jaanuarist. Tuletage meelde I kvartalit, kui palju on meil muutunud kõik hinnad ja muud näitajad! Kuidas kajastub niisugune elu selles pensioniseaduses? Aitäh!

S. Oviir

Palgamiinimum on praegu kehtestatud 135 rubla ja sellest lähtuvalt arvestatakse ka ju pensione. Millal ta tõuseb ja kui palju, seda ei oska me ju keegi täna öelda. Selge on see, et ta tõuseb ja seda reguleeribki § 38, mis ütleb, et vastavalt palgamiinimumi tõusule arvestatakse ringi ka pensionid, sest lähtealus pensionide arvutamisel on palgamiinimum. Esimene arv on 60%. See muutub ju kohe, sest 60% 135-st või 200-st on kaks eri suurust. Kohe toimub ümberarvestus ja pension kasvab. Seda ei tehta ka kuskil mujal ja ka meilgi ei ole praegu selleks võimalusi, et me teeme seda iga kahe nädala tagant, kuid see ei ole ka reaalne – iga kahe nädala tagant ta ilmselt ka ei tõuse. Selleks on kaks tähtaega, millal ta ümber arvestatakse. Kui tõuseb I poolaastal, siis tähendab, II poolaasta esimesest kuust, ja kui hiljem, siis sellele järgnevast esimesest kuust. Nii et see on selleks põhjenduseks, miks § 38 on sisse toodud. Võib-olla te lähtute oma mõttekäigust, et võiks olla tihedamini. Jah, võib-olla võiks olla ka iga kvartal. Kuid lisaks sellele toimib ka kompensatsioonimehhanism, mis praegu kehtestatakse ju valitsuse määrustega ja mis vaadatakse läbi praegu iga kvartal, mis annab ka inimesele lississetulekut meie pideva hindade tõusu juures.

N. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! § 7 punktis 4 on ette nähtud lisatasu rehabiliteeritutele. Ma pole üldiselt selle vastu ja see jääb Ülemnõukogu otsustada. Aga mind hämmastab see, et seaduses ei väljendu mingil moel tänutunne inimeste vastu, kes osalesid Suures Isamaasõjas, võideldes fašismiga. Nemad ei kaitsnud ju Stalinit, vaid võitlesid katku vastu ja kas siis tänulik inimkond neid tõesti vanas eas enam ei märka. See on esimene küsimus.

Teiseks. Ka Eestil oli vaja sütt, naftat jms. ja paljud töötasid kaevandustes ja naftatööstuses ning tulevad hiljem tagasi endisesse elukohta. Tuleb välja, et § 1 alusel neile ei makstagi pensioni. Ja see ei puuduta ainult neid, näiteks tulevad Siberist tagasi eestlased, kes asusid sinna ümber juba enne Esimest maailmasõda. Kas siis nendele ka ei hakata Eestis pensioni maksma või töötame me nende jaoks välja eraldi seaduse rahvusliku tunnuse järgi?

S. Oviir

Aitäh! Ei võiks öelda, et me oleksime veteranide vaenulikult toiminud. See küsimus on esile tõstnud absoluutselt vastakaid arvamusi. Me oleme püüdnud jääda kesksele seisukohale ja sõdalastele on kõigile ette nähtud ühtemoodi lisand – 20% palgamiinimumist, see on siis täna 27 rubla.

Nüüd, mis puudutab § 1. Oleme kaugel olnud mõttest, et jätta abivajajad ilma pensionist, kuid mingisugune piir peab siiski olema, sest pensioni makstakse meie riigis töötamise eest meil laekunud sotsiaalmaksu vahendite arvel. Siin on ju sees Eestis alaliselt elava inimese mõiste. Seadus tagasiulatuvat jõudu selles mõttes omada ei saa, et täna pensionile minejal hakkame vaatama, kas ta on siin elanud 10, 20, 30 aastat. Selles osas pensioniseadus vaatab tulevikku ning viimane lõik sellest § 1 on, et enne teise riiki elama asumist määratud pension makstakse vastavalt selle riigiga sõlmitud lepingule, ning sellele eelnev lõik sätestabki selle küsimuse, et kui meil on oma kindel riigipiir, kuidas siis toimida, sest inimesed ikkagi liiguvad, perekonnad ühinevad. Kuidas sel puhul pensioni maksta, see saab reguleeritud omavaheliste lepingutega. Lepinguid saame sõlmida pärast seaduse vastuvõtmist. Kindlasti tuleb leping Läti, Leeduga, tuleb Venemaa Föderatsiooniga jne. Mingisugust kartust ega ohtu minu meelest ei ole.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Ma tuletan meelde, et igapähele on õigus selle päevakorrapunkti piirides kas kaks korda küsimust esitada või sõna võtta, kuid ainult kaks korda. Ma vaatan, osa

saadikuid juba planeerib teist küsimust esimesele ettekandjale ja limiit on siis ka läbi. Vabandan! Lembit Arro!

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minule teeb ikka muret kolhoosi ja sovhoosi läinud inimeste tööstaaž, siit ei loe kuidagi seadusest välja. Praktiliselt on ju asi niimoodi, et paljudel vanainimestel võib jääda tööstaažiks ainult 1–2 aastat ja võib-olla pole üldse tööstaaži, kui said juba kolhoosi algaastail pensioniealiseks. Kuidas või mis alustel arvestatakse nendele pensioni ja millist liiki pensioni, kui nende tööstaaž on nii väike, vanaduspensionari arvestamiseks nõutav tööstaaž aga 20 ja 25 aastat? See on esiteks.

Teiseks. Rakendamise otsus jääb arusaamatuks ja ei ole selge. Ma loen siit välja nõndamoodi, kui me näiteks rakendame seaduse 1. maist, siis need inimesed, need uued pensionärid, kes lähevad vanaduspensionile, hakkavad saama vanaduspensionari uue seaduse järgi, s.o. kahekordne minimaalpalk 270 rubla. Praegu on palgad kõrged, selle nad ka kindlasti saavad, aga need, kes läksid nüüd märtsis või aprillis pensionile, nendel jääb ikka endine maksimaalne pension, 132 rubla koos juurdearvestusega. Kas see ei tundu siiski imelik, et need varem, alles hiljaaegu läinud, et nende pension on tunduvalt väiksem ja palgad olid ka väiksed? Võib-olla tuleks hoopis vanaduspensionari rakendamine sel juhul edasi lükata kas või siis oktoobrikuusse ja arvestada ikkagi kõikidel vanadel pension ringi, kusjuures jätta koheseks rakendamiseks need täiendavad pensionid 25 ja 50 rubla, nagu märgitud oli?

S. Oviir

Aitäh! Teie esimene küsimus väikese tööstaaži kohta. Ega me ju siin tööstaaži praegu muuta ei saa. Kuid talus töötamise aega, kui ta töötas talus teenijana või sulasena, seda on kogu aeg arvestatud, kuid peremehena töötamist ei arvestatud ka Eesti Vabariigi pensioniseaduses. Siis said pensioni põhiliselt sõjamehed ja riigiteenistujad. 1940. aastal oli Eestis ainult 14 500 pensionäri. Nii et taluomanikuks olemise aega tõesti ei ole arvestatud ja ei saa ka praegu arvestada. Nad on eakad inimesed, tavaliselt juba üle 80-aastased, kui nad kohe pärast uue võimu kehtestamist läksid pensionile, nendele tuleb lisaks juurde vanuselisa – 47 rubla oli see minu mäletamist mööda. Sellega me katsusime nende pensioni tõsta. Kuid tööstaaži arvutamise põhimõtetest ei saa siin kõrvalekallet teha – püüdsime, kuigi absoluutset õiglust ei saa meil kunagi vist taastada.

Uute pensionide määramise-kehtestamise edasilükkamine ei oleks mõeldav. Kui me seaduse kehtestame 1. maist, on ju naljakas, et pärast seda pensionile minejale rakendame 1956. aasta

seadust. Me peame rakendama seda seadust, mis kehtib sellel momendil, kui nad pensionile lähevad. Ja et ei tuleks väga suurt vahet olemasolevate ja määratavate pensionide vahel, selleks ongi pensioni väljamaksmise lagi, kahekordne palgamiinimum ehk 270 rubla. Kuid ma rõhutaksin veel, et praegu on kas palga paranduskoeffitsient või indeks, kuidas seda nimetama hakatakse, välja töötatud ja 1992. aastast me saaksime seda rakendada. Siis kaoksid sellisel kujul ära kompensatsioonid, nagu nad on täna, ja pensionid kuuluvad 1992. aastal vist niikuinii ümberarvutamisele. Eriti oluline on see ammu pensionile läinute puhul, kui palgad olid väga väikesed.

P. Priks

Lugupeetud minister, minu küsimus puudutab kaevureid. Ma mõtlen masiniste, elektrivedurijuhte, minööre, tõstemehhanismide, ühesõnaga kõigi kaevurialade inimesi. Kas uue pensioniseaduse järgi hakkavad nemad saama pensioni soodustatud tingimusel nii, nagu seda näeb ette täna Nõukogude Liidu pensioniseaduse § 14 ja viimasel ajal, 29. detsembril vastuvõetud Ministrite Nõukogu määrus, 19. jaanuaril vastuvõetud Ministrite Nõukogu määrus ja nüüd, 3. aprillil vastuvõetud Ministrite Nõukogu määrus? Süvenemata nende määruste ja seaduste sisusse, kas võib kaevuritele öelda, et kõik jääb kehtima nii nagu on pensioniotsuse projektis nr. 7 kirjutatud?

S. Oviir

Ma arvan, ma hakkan teie küsimuse lõpust peale, sest otsuseprojekti võtate vastu teie. Ja kui see projekt sellisena vastu võetakse, siis jääb kõik kehtima. Praegu töö tervistkahjustavate töötingimuste loetelu kallal juba käib, vastavalt otsuseprojektile peab 1. jaanuariks 1992 see olema esitatud teile kinnitamiseks ja siis saavad komplekselt mitte üksi kaevurite, vaid kõigi tervist kahjustavate tööde tegijate pensionid, kõik soodustuspensionid ja väljateenitud aastate pensionid läbi vaadatud ja vastav akt teile kinnitamiseks esitatud. See on väga mahukas töö, praegu NSV Liidus kehtivad soodustused on koondatud nelja väga paksu raamatusse. Me peame need siiski läbi vaatama vastavalt oma vabariigi vajadustele. Sellega tegeleb mitme eriala esindajaist koosnev grupp. Kuid praegu pean ausalt tunnistama, et see töö ei laabu, me oleme hõivatud selle osa seaduseelnõuga. Muidugi 1. jaanuariks 1992 on see töö valmis, kuid vahepeal toimib p. 7 ja kaevurid ei kannata.

S. Sovetnikov

Lugupeetud proua Oviir! Mul on küsimus § 31 kohta, kus on öeldud, et vanaduspensioni väljaarvestamisel isikule, kes viimase 15 aasta jooksul on töötanud vähem kui viis aastat, tehakse kuu keskmine töötasu kindlaks sel teel, et üldsumma jagatakse 60-ga. Kas te ei arva, et selle paragrahvi esimene lõige riivab nende tulevaste pensionäride huve, kes pole mitmesugustel põhjustel suutnud 5 aastat töötada? Teises lõikes on öeldud, et töötasu tehakse kindlaks nii, et palga üldsumma jagatakse töötatud kalendrikuude arvuga. Võib-olla peaks teise lõike toimet laiendama ka esimesele? See oleks arvatavasti õiglasem. Mis te arvate?

Teine küsimus. Kas Sotsiaalhooldusministeeriumil on täpne ülevaade sellest, kui palju saavad kannatada 15-20 aastat tagasi pensionile läinud inimesed, võrreldes nendega, kes praegu samal erialal ja samalt ametikohalt pensionile lähevad? Oleks soovitatav, et esitataks konkreetsete arvude kohta. Põhiliselt esitavad ju küsimusi ja tunnevad muret need, kes tunduvalt hiljem pensionile jäid. Tänan!

S. Oviir

§ 31, te olete vist sellest viiest aastast saanud valesti aru. See on 15 pensionile eelnenud aastat ja selle hulgas pensionäri omal valikul 5 järjestikust. Ja siis 5 järjestikust jagatakse 60-ga. Siin ei ole mitte mingisugust pensionäri õiguste diskrimineerimist. Punkt 2 puudutas osalise staažiga pensionäre, seal on teine arvutuskord, vähemalt 5 aastat peab olema pensionär töötanud, vähem töötamise eest tuleb hoolduspension. Me ei saa siiski hakata praegu andma mingeid täiendavaid lisasoodustusi sellistele, kes ei ole üldse töötanud, sest ilma tööta ei tule meile ka allikat, millest me pensioni maksame. Nii et siin ma ei näe mitte mingisugust vastuolu ja 2. lõik puudutab invaliidsus- ja toitjakaotuspensione. See on hoopis teine küsimus, sest invaliidsuse puhul me ei saa nõuda tööstaaži, nii nagu varem nõuti, see ei ole õiglane. Tähtis on ja arvestamisele tuleb, et inimene on invaliid, ja kui tal on tööstaaži, siis sellest lähtutakse ka pensioni arvutamisel. Nii et siin ma ei näe mitte mingisugust vastuolu.

Nüüd, kuidas on olukord juba varem pensionile läinute osas? Muidugi olukord on raske. Absoluutset õiglust me täna ei ole suutelised siin Eestimaa peal küll taastama. Kõige kiirem selle õigluse mingilgi määral taastamise tee ongi nende lisandite arvutamine kohe pensionile, alates pensioniseaduse vastuvõtmisest, selle kehtima hakkamisest väljapakutuna 1. maist. Poole aasta pärast võtta pensionide ümberarvutamisel arvesse koefitsiendid või parandusindeksid, kuidas see nimi saab olema, sest täna kõige parema tahtmise juures, ja see tahtmine meil on, ei suuda me kõike, mis on 50 aasta jooksul toimunud, korrastada ja kõigile rahulolu pakkuda.

J. Pöld

Austatud ettekandja, mul on siiski küsimus § 57 kohta. Nagu te ootasite, kutsub see veel küsimusi esile. Ma esitasin redaktsioonikomisjonile sellise parandusettepaneku: "Töötavale vanaduspensionärile ja töötavale väljateenitud aastate pensionärile makstakse pension välja täies ulatuses, seejuures kuulub pension tulumaksustamisele üldistel alustel." See võiks olla täienduseks või paranduseks §-le 57, seejuures tuleks jätta välja otsusest p. 8. Kui läheb läbi praegune § 57 sõnastus, siis te ju tegelikult tulumaksustate pensione 50% ulatuses inimestel, kes siiski töötavad, ja minu arvamus – ma paluksin ka teie arvamust! – on selline, et need inimesed siiski ei tööta mitte sellepärast, et nad nii väga tahaksid tööl käia, aga nende aineeline olukord on lihtsalt karjuvalt halb. Võib-olla kommenteeriksite seda parandusettepanekut? Aitäh!

S. Oviir

Aga sellepärast ongi rakendusotsuses lükatud see jõustumine edasi, sest praegu töötavad inimesed sellepärast, et elu on niivõrd kallis ja pension niivõrd väike. Tulumaksuga maksustamise tee on olemas ja see on vast õigem kui väljapakutu. Äsja vastuvõetud maksuseaduses seda sees ei ole ja see oleks 1993. aasta või 1992. aasta lõpu teema. Praegu väljapakutuna leidsime, et see on ainulahendus. Kuid ma rõhutan veel kord: see ei hakka ju kehtima kohe täna. Täna me võime kõik edasi töötada. Kui seadus vastu võetakse, siis paljude olukord stabiliseerub ja me saame arutleda, kas ta seadusest üldse välja jätta. Eelnõu ette valmistanud töögrupp ei ole selle vastu, kuid seaduse valmistamisel peab siiski lähtuma ka väljakujunenud reeglitest, nii nagu seadused on kogu maailmas. Me püüdleme selle poole, et me seadused oleksid tõesti seaduse nime väärilised ja sellest lähtudes on see paragrahv siia sisse võetud. Kuid täna see ju kehtima ei hakka, sest pensionäridel on ju täna olukord väga raske. Tulumaks tuleb maksuseadustega. Siis hakkaks kehtima tulumaksuseadus nii nagu mujal on – liidetakse pension ja palk kokku ja võetakse koos selle pealt maks. Kujuneb olukord, et maks on niivõrd suur, et inimesel lihtsalt ei tasu töötada. Selles mõttes on meie praegune väljapakutu ju siiski inimsõbralikum, sest talle jääb siiski pool alles.

E. Leisson

Ma soovin esitada ministrile kaks küsimust. Kui te mäletate, möödunud aastal me võtsime vastu otsuse pensionäride ainelise olukorra parandamisest ja siis võttis täiskogu vastu minu paranduse võrdsustada toitjakaotuspension lastel ja täiskasvanutel. See parandusettepanek õnnestus maha hääletada, kuid te andsite seejuures sõna, et selles, käesolevas

pensioniseaduses, seda arvestatakse. § 23 ütleb nii: toitjakaotuspensioni alammäär on 68%, lapsele 43%? See on esimene küsimus.

Ja teine küsimus. Kuidas niisugune sõnapidamine teie arvates alanud valimisvõitluses teie kandideerimisele mõjub? Tänan!

S. Oviir

Minu kandideerimisele ta ei mõju, sest mina ei kavatse enam mitte kusagil ja mitte kunagi kandideerida. Jah, väga kõvasti välja öeldud vekseld, kuid täna ma mõtlen nii.

Meie ei ole oma arust lapsi jätnud halba olukorda. 43% toitja palgamiinimumist, see on, kui üks vanem elab. Orvu puhul, see tähendab, kui kahte vanemat enam ei ole, siis on 128% palgamiinimumist ja mitte vähem, nii et ma ei oska öelda, et me oleksime nüüd lapsed halba olukorda jätnud.

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetud pr. Oviir! Minu esimene küsimus oleks jätk meie eelnevast kohtumisest, kui ma palusin teie käest selgitust, mida tähendab pikka aega ühes kohas töötamine ja kuidas seda võiks arvestada pensioni maksmisel? Teie vastasite siis, et seda arvesse ei võeta, et see võib olla omamoodi nagu sündus. Ma ei jäänud sellega siis rahule ja kohtumisel valijatega ma sain endale tuge. Ühel kohal töötamist ei tohiks nii tõlgendada, sest on eestlasi, kellel on kombeks ühel kohal kaua töötada. Küsimuse peaks läbi vaatama.

Teine küsimus on aga kerkinud siin saalis. On ilmselt näha, et te üht küsimust väga ootate, see tuleneb eile õhtusest esinemisest. Minu kolleeg Leisson andis teile võimaluse välja öelda seda, mida te just tahtsite öelda. Aga öelge palun praegu, kas on ikkagi üldinimlik, et ajal, mil pensionärid seda seadust ootavad, mängime meie nende tunnetel, närvidel. Räägime järgnevast valimiskampaaniast. Kuidas te suhtute sellesse, võib-olla sellel teemal me enam ei jätkaks, sest nad kuulavad ja vaatavad meid?

S. Oviir

Ma hakkan teie esimesest küsimusest peale – pidev tööstaaž. See ei ole üksinda minu arvamus. Meile on küsimusi muidugi tulnud ka sellest, et pidev tööstaaž jätta, ja sellest on eelkõige huvitatud need inimesed, kellel on võimalik olnud pidevalt töötada ühel kohal, kes on saanud üleviimise kirja, minnes ühest kohast teise. Kuid suurem enamus inimesi on, kellel ei ole seda võimalust olnud või ei ole seda tulevikus. Küsimus ju laheneb sellega ja kahju kellelegi ei tehta, sest iga aasta, mis on üle pensioniõigusliku staaži, annab 1%. Meie

inimestel on ju tavaliselt väga suured tööstaažid, vähe on inimesi, kes lähevad pensionile 20-aastase tööstaažiga. Võib-olla varem, 1950. aastatel, siis oli teine olukord, aga täna on vähe inimesi, kes läheb pensionile 20- või 25-aastase tööstaažiga. See küsimus ongi lahendatud sellega, et iga aasta, olenemata sellest, kas töötamine on pidev või mitte, kas inimene on olnud sunnitud pidama vaheaegu töös, annab protsendi keskmisest sissetulekust pensionile juurde. Ja nüüd, kas oli õigustatud minu eilne esinemine? Võib-olla alati ei maksa mind võtta kui ministrit, vaid mind tuleks võtta ka kui teie valijat. Pensioniseadusega on väga kaua tegeldud ja ma nägin ette ohtu, et me võime täna jälle laskuda vaidlustesse ja täpsustustesse, konsultatsioonidesse, aga inimesed ootavad. On olnud piisavalt aega, ettevalmistav töögrupp ja ka sotsiaalkomisjon on selles kompetentne. Meil on kõigil olnud võimalus anda teile konsultatsioone, kui midagi pole olnud arusaadav.

J. Telgmaa

Lugupeetav minister! Ma olen mõnevõrra mures Ülemnõukogu maine pärast. Täna plakatitest ja ka muust on tunda, et millegipärast on ühiskonnas tekitatud õhkkond, et halb Ülemnõukogu ei taha valitsuse poolt pakutavat pensioniseadust mitte kuidagi vastu võtta ja saboteerib seda igati. Oleks kena, kui te täna raadioülekannet kasutades eesti rahvale ütleksite, palju selles on tõde ja millest selline suhtumine. On see ka juba kellegi valimispropaganda tagajärg? Täna ette!

S. Oviir

Teate, eks mina olen ka üks rahva hulgast. Ma küll ei arva, et rahval oleks arvamus, et halb Ülemnõukogu või hea valitsus. Ei ole! Rahval on soov, et pensioniseadus võetaks kiiresti vastu ja muud soovi ma neil, kes siin väljas seisavad, nende plakatites ja esinemises ei näe. Näen võib-olla toetust minule ja mulle on see väga meeldiv. Kui on avaldatud toetust Ülemnõukogule – ma arvan, et see on kõigile olnud meeldiv, sest see on ju inimlik.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Austatud minister! § 9 lg. 5 on juttu soodustuspensionidest isikutele, kes on töötanud eriti tervistkahjustavates jne. tingimustes. Otsuse p. 10 käsib valitsusel 1992. aasta 1. jaanuariks üldiselt määrata need tingimused, aga uut pensioni hakatakse arvestama 1. maist teatud tingimustel. Kas valitsusel on praegu mingi loetelu nendest tingimustest ja töökohtadest, et te võiksite meid eelnevalt nendega tutvustada?

S. Oviir

Rakendusotsuses on p. 7, mis ütleb, et seni kehtivad edasi, kuni uute väljatöötamiseni, see on siis 1992. aasta 1. jaanuarini. Siin on õpetajad, kaevurid, tervistkahjustava ja mürgise tööd tegijad – see on väga pikk ja ulatuslik nimekiri, baleriinid, muud artistid – nendele kõigile kehtib täna kehtiv kord, kuid see kord tuleb üle vaadata, sest on ajast ja arust ning see on väga mahukas töö. Selle tööga ei tule Sotsiaalhooldusministeerium üksinda toime, selleks on vaja vastavate erialade spetsialiste hõlmata. See töö peab olema lõpetatud 1. jaanuariks 1992, ka meie naaberriikides käib praegu see töö, Läti ja Leedu tegelevad sellega. Seda ei ole võimalik teha 3 kuuga ega poole aastaga.

Juhataja

Jüri Reinson täpsustab!

J. Reinson

Lugupeetud ettekandja, ma siis täpsustan veel! Meile on kätte jagatud veel paranduste leht, siin on sellest samast korduvalt juttu olnud ja siin juba viidatakse sellele samale lõigule 10. Ma küsin konkreetselt, kas on juttu olnud näiteks Tšernobõli avarii likvideerijatest?

S. Oviir

Tšernobõli avarii läheb ju soodustuste juurde, see on teine kategooria.

J. Reinson

Ei, see on pensionimäära soodustustes, aga vanuse soodustustes?

S. Oviir

Te mõtlete, et kas nendele inimestele vähendada vanusepiiri?

J. Reinson

Vanusepiiri just nimelt!

S. Oviir

Ka selle üle me vaidlesime ja see küsimus tõenäoliselt vajab ka täna veel läbiarutamist, kuid praegu leidsime siiski, et vanusepiir on meil niikuinii madal. Kui inimene on Tšernobõli avarii tagajärjel invaliidistunud, siis ei ole ju vanus tähtis, kuid selle eest, et ta lihtsalt on osalenud

Tšernobõli avarii likvideerimises ja oletame, et ta on terve, sest niikaua, kui talle ei ole invaliidsust määratud, loetakse ta terveks, ei ole põhjust ju tal vanusepiiri alandada. Niisugune oli seisukoht ja see seisukoht leidis kajastamise eelnõus.

J. Liim

Täna, härra juhataja! Ma palun vabandust, et mu sissejuhatus on natukene pikk. Küsiti Suure Isamaasõja veteranide ja tänuliku inimkonna kohta. Te vastasite, et kõiki sõdalasi peetakse mees. Tervitame sellist otsust! Kuid paljudes riikides austatakse ja toetatakse ka materiaalselt sõjaveterane, kes on eriliselt olulist ja määravat teinud oma isamaale. Samasuguse tähelepanu osalised on ka taoliste sõdalaste lesed. Minu arusaamise järgi on Eesti tähtsaimad ja kõige suuremat austust ja abi väärt Vabadussõja veteranid. Tuleb arvestada ka seda, et kümneid aastaid on tehtud kõik selleks, et Eesti Vabadussõda, vabadussõdalased ja Eesti Vabariik unustusehõlma vajuks. Eriliselt arvestada tuleb ka seda, et nad on kõrgealised ja meil on viimane võimalus nende heaks midagi teha. Ma ei tahaks kuidagi nõustuda sellega, et neid peetakse ainult ühtedeks sõdalasteks. Palun avaldage arvamust ja kas on plaanis teha midagi selles valdkonnas. Täna!

S. Oviir

Jah, me oleme tõesti lähtunud sellest, et seaduseelnõu vastavas punktis on lihtsalt ühesõnaliselt "sõdalased". Minu andmetel on vabadussõdalasi praegu 314. Ja minul olevatel andmetel on vabadussõdalased langenud repressioonide ohvriks 1940. ja neile järgnevatel aastatel ning seetõttu laieneb neile ka represseeritud käsitlev paragrahv. Te ilmselt arvate, et vabadussõdalastele peaks olema veel mingisugused soodustused? Jah, me ei ole sellele põhimõtteliselt vastu. Miks me seda ei pannud eelnõusse juba sisse? Sest me oleme vaene riik, meil on soodustus soodustuse otsas. See võib-olla on öeldud nüüd jälle nii, et minuga pärast pahandatakse. Kuid põhimõtte soodustuste osas oli selline. Ja sõdalased on võrdsustatud selle 20% lisandi osas kõik ühtemoodi.

Juhataja

Teeme nüüd, jah, selle täpsustuse sisse. Jüri Liim, täpsustame!

J. Liim

Ma tuletan teile meelde, et minu sõnad olid sellised, et meil on viimane võimalus teha just nende kui vabadussõdalaste jaoks midagi. Ja ma ei tahaks nõustuda, et nende hüvedeks lugeda

represeerimised. Just eriliselt on vaja ära märkida nende kui vabadussõdalaste teeneid. Tänan!

S. Oviir

Me pakkusime rakendusotsuses välja ka seda, et see on inimeste kategooria, kellele pensioniseadus rakenduks kohe tema vastuvõtmisest, s.o. 1. maist, ja kohe hakataks ka nende osas ümber arvutama, sest need on tõesti eakad inimesed ja neil ei ole aega võib-olla oodata ka 1. jaanuarini 1992. See on rakendusotsuse esimeses lõigus.

S. Volkov

Lugupeetud proua Oviir! Mul on kaks küsimust § 23 kohta. Viimases lõikes on lapse minimaalne pension toitja kaotuse puhul 43% palgamiinimumist. Praegu on palgamiinimum 135 rubla, see tähendab, et toitjakaotuspension on 58 rubla 5 kopikat. Kas te ei leia, et seda on siiski vähe praegusel ajal?

Teine küsimus on seotud sama paragrahviga. Kas lapsel, kes saab toitjakaotuspensioni, säilib õigus saada iga kuu vabariiklikku kompensatsioonidotatsiooni?

S. Oviir

Vabandage, millist dotatsiooni? Ma ei saanud teist aru?

S. Volkov

Lapsed saavad dotatsiooni hinnatõusu pärast, sellest laste dotatsioonist on jutt. Me määrame kindlaks, et 40 rubla kuus lisame dotatsiooni pensionäridele, lastele, õpilastele hinnatõusu eest. See tähendab, et praegu peaks nagu olema kaks dotatsiooni: pensionäridele ja lastele. Kas lapsel, kes toitjakaotuspensioni saab, säilib ka see lastedotatsioon?

S. Oviir

Ja lisaks veel dotatsioon nagu pensionärile – tähendab kahekordne?

S. Volkov

Jah, sest 58 rublast on vähe.

S. Oviir

Kahte pensioni üheaegselt tavaliselt korraga ei määrata, nii ka sellel puhul. Sest kui ta on laps, saab ta kompensatsiooni, täna on see 70 rubla kuus + esmatarbekaupade kallinemise eest, see oleneb lapse vanusest, 220–300 rubla aastas, s.t. järelejäänud kuude eest. Nüüd ilmselt §-st 23 ollakse veidikene valesti aru saadud. Vaadake esimest lõiku! Toitjakaotuspension arvutatakse liites 30%-le palgamiinimumist 24% toitja keskmisest kuusissetulekust iga töövõimetu perekonnaliikme kohta. See viimane lõik, millest te rääkisite, see on toitjakaotuspension alammäär. Ühesõnaga, ei saa olla alla 68%, lapsele 43 ja orvule väiksem kui 128% palgamiinimumist. See on pandud, sest on ju meil ka toitjaid, kellel palka praktiliselt pole olnud (toitjakaotuspension arvestatakse palgast), tuleb see väga väike. Seetõttu on toodud alammäär, s.o. 43%, kuid lg. 1 sätestab, et kui palk on olnud suurem, tuleb pension ka tunduvalt suurem. Siin ilmselt olete seaduse tekstist valesti aru saanud. Veel kord ütlen, kaht kompensatsiooni tõenäoliselt ei maksta: korraga, et ta on laps, kes saab toitjakaotuspension, ja et ta on veel laps – selline põhimõte ei kehti.

Juhataja

Suur tänu! Aleksei Zõbin, teine küsimus!

V. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus § 10 kohta. Seal on kirjas, et on vaja keskmist töötasu staaži eest, see tähendab, et kui inimene on töötanud 40 või 50 aastat, siis ta oleks pidanud juba ette teadma, et tal tuleb 40 aasta pärast teada, milline oli ta palk 40 või 50 aastat tagasi. Minu meelest on see absurdne! Vastuvõetavam on üleliidulise seaduse formuleering. Staaži võib kindlaks teha kohtu korras, tunnistajate ütluste põhjal, aga kuidas teha kindlaks 40–50 aasta taguse palga taset? Selles ma kahtlen!

S. Oviir

Te olete ka §-st 10 ilmselt valesti aru saanud, sest palk võetakse pensionile eelnenud 15 aasta seest järjestikuse 5 aasta keskmisest sissetulekust. Te saate valesti aru, ma seletan teile seda veel kord.

5 järjestikku aastat 15 aasta jooksul annavad, jagades 60-ga, tema keskmise kuusissetuleku. Saame keskmiseks sissetulekuks ütleme 300 rubla. Ja nüüd sellest 300 rublast hakatakse pensione arvutama. 60% palgamiinimumist on täna 81 rubla. Nii et 81 rubla pluss 40% kuu keskmisest sissetulekust vajaliku staaži eest, kui tegemist on mehega, siis see on 25 aasta eest

ja iga aasta, mis ületab 25 aastat, keskmisest palgast, sellest 300 rublast, veel 1% juurde niipalju, kui on tööaastaid, kuid see ei tohi ületada 65% kuu sissetulekust. See tähendab see lisaosa, mis arvutatakse lisaks 60% palgamiinimumist. Üldse ei ole oluline, missugune oli tema palk 50 aastat tagasi, oluline on 5 aasta keskmine sissetulek.

G. Ahaladze

Lugupeetud proua minister! Tahan veel kord rääkida tšernobõllastest. Siin juba räägiti § 7 ja 73-st, aga mind huvitab lapsinvaliidide saatus, kelle vanemad võtsid osa Tšernobõli avarii tagajärgede likvideerimisest – sellest pole seaduses üldse juttu!

§ 7 punktis 5 räägitakse 13%-lisest lisandist lapsinvaliididele, kelle invaliidistumine oli seotud sõjategevusega. §-s 73 on juttu 20%-lisest lisandist sellest osavõtnutele. Ent on lapsi, mitte küll palju, kellest sai invaliid just sellepärast, et nende isad võtsid osa Tšernobõli aatomielektriijaama avarii tagajärgede likvideerimisest. Mind huvitab teie arvamus selles küsimuses. Kas te peate otstarbekaks lülitada see täiendavalt § 73 punkti 7 või siis § 7 punkti 5? Mulle näib, et see sobib paremini § 73. Mis te arvate? Tänan!

S. Oviir

Muidugi, seda võib lisada. Siis võib-olla § 7 p. 5 laiendada. Miks ei ole seda kohe tehtud? Eks elu toob muudatusi iga päev, meil ei ole lihtsalt üldse andmeid ja see küsimus ei ole varem ka tõusetunud. Kuid kui teil on andmeid, et see on probleem, siis küll. Ka tervishoiutöötajatega Tšernobõlist rääkides ei ole seda probleemi tõusetunud. Kuid miks mitte, selles osas võib ju lahendada. See on täiesti põhjendatud ettepanek.

L. Hänni

Lugupeetud juhatus! Austatud pr. Oviir! Mul on veel küsimus § 27 kohta. Nimelt väljendub siin arusaam, et pensioniõigusliku staaži hulka loetakse tegevus töövõtjana. Viimase poole sajandi jooksul on tõepoolest tööandjaks olnud riik, kuid enne 1940. aastat olid meil tööandjateks ka kodanikud. Praeguseks on omandi sundvõõrandamine kuulutatud kuritegelikuks. Kas valitsus arutas ka sellist seisukohta, et võiks arvestada endiste omanike tegevust pensioniõigusliku staaži hulka? See haakub otseselt ka hr. Arro ettepanekuga, et töö taludes võiks olla pensioniõiguse aluseks. Aitäh!

S. Oviir

Jah, me oleme seda küsimust arutanud nii valitsuses kui sotsiaalkomisjonis. Lähtunud on põhimõttest, et arvesse läheb iga töö, millelt on makstud sotsiaalmaksu. Tavaliselt talupidaja iseenda töö pealt maksu ei maksnud ja me ei osanud sellele leida teistmoodi lahendust, kui me välja pakkusime. Teadsime, et see küsimus tuleb täiskogu ees arutusele ja seda koos arutades tuleks leida sellele võimalikult õiglase lahendus. Ma ei räägi sellest pikemalt, sest analoogne küsimus alguses juba oli.

J. Lippmaa

Lugupeetud pr. Oviir, ma tulen tagasi kolleeg Ahaladze poolt esitatud küsimuse juurde. Minule on see § 7 p. 5 ka natukene kummaline, sest mis vahet on selles, kas laps on invaliidistunud sõjategevusest või näiteks vanemate lohakuse tagajärjel, näiteks transpordiavariis? Ja sellepärast mina teeksin sellise ettepaneku kohendada seda p. 5 nii, et invaliidile lapseast kogu see sõjategevuse jutt, 13% palgamiinimumist, välja jätta. Mida te sellest arvate?

S. Oviir

Siin on veidi esile tõstetud osavõttu sõjast ja selle tagajärjel saadud vigastusi. Kui me seda paragrahvi niimoodi muudame, kaotavad mõtte päris mitu paragrahvi. Sõda on toonud kaasa kannatusi. Polnuks seda sõda, ei oleks see laps ka invaliidistunud.

Juhataja

Suur tänu, pr. Oviir. Ülemnõukogu liikmetel praegu rohkem küsimusi ei ole.

S. Oviir

Täna väga!

Juhataja

Ja nüüd me palume kõnetooli kaasettekandeks pr. Lehte Hainsalu, sotsiaalkomisjoni esimehe!

L. Sööt (Hainsalu)

Austatud juhataja! Kallid kolleegid ja tuleb lisada ka lugupeetud raadiokuulajad! Ülemnõukogu liikmete laual on nüüd kolm varianti seaduseelnõu "Pensionäride ainelise olukorra parandamise kohta". Loodetavasti on teil kõigil käes kolmas variant, viimane, ja

sellele lisatud tabel paranduste kohta. Vahepeal oli sotsiaalkomisjonis veel üks variant, seda me teile ei esitanud, sest seegi muutus. Nüüd ma pean kohe alguses ütlema, et ka sellel variandil, mis teie käes on, on juba parandusi – need on keeleparandused ja kui te lubate, siis ma neid ette kandma ei hakka, sest sisulist tähendust neil ei ole. Kui te lubate, siis ma peatuksin rahvasaadikute, Ülemnõukogu liikmete ettepanekutel. Ja selleks peaks kuidagi seaduseelnõu ka kõrval olema, et saada asjast aru.

§ 7, mis puudutab vanadus-, invaliidsus- ja toitjakaotuspensionide ning ka pensioni alammäära lisandeid. Ülemnõukogu liige hr. Kass soovib lisada p. 6: invaliididele, kes on invaliidistunud tööülesannete täitmisel ja ettevõtte ohutustehnika puudulikkuse tõttu, 20% palgamiinimumist.

Sotsiaalkomisjoni seisukoht on, et seda sorti asjaolud reguleeritakse tööseadusandlusega, sest Eesti maksumaksjad arvatavasti ei soovi kompenseerida ohutustehnika puudulikkuse tõttu tekkinud invaliidsust.

§ 9 puudutab õigust saada soodustingimustel vanaduspension. Selle paragrahvi ümber ongi väga palju lahkarvamusi, palju ettepanekuid. Ja see on tingitud sellest, et kogu soodusküsimuste skaala ei ole meil veel välja töötatud. Siin on mõningad, ilmselt kõige olulisemad punktid välja toodud.

§ 9 p. 1 kohta Ülemnõukogu liige härra Kass tegi ettepaneku 5 lapse nõue asendada 3-4 lapse nõudega ja juurde lisada: 5 ja enama lapse puhul on tööstaaži nõudeks 12 aastat. Täna esitas härra Kass uue redaktsiooni. Soodustused naistele on järgmised: pensioniiga 55 aastat miinus 1 aasta iga lapse üleskasvatamise eest vähemalt 8 aasta vanuseni. Ja tööstaaž 20 aastat miinus 2 aastat iga üleskasvatatud lapse eest vähemalt 8 aasta vanuseks. Arvatavasti saab Ülemnõukogu aru, milles on ettepaneku mõte. Meie komisjon on küll seda küsimust põhimõtteliselt arutanud, hääletanud ei ole. Kui vaheaeg tuleb, me võtame selle uuesti arutusele.

Veel härra Kassi parandused § 9 juurde lisapunkti loomiseks – 55-aastaseks saanud mehed ja 50-aastaseks saanud naised, kes on kandnud minimaalselt 2 aastat vanglakaristust poliitvangina, teisitimõtlejad.

Ja edasi veel järgmine parandusettepanek: täiendada lisapunktiga § 9 – õigus jääda vanaduspuhkusele 55-aastaseks saanud meestel ja 50-aastaseks saanud naistel, kes on olnud repressseeritud ja samuti Eestist pärit Tšernobõli katastroofi likvideerimisest osavõtjad. Me arvame, et siin võiks võtta aluseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse punkt 10, mis näeb ette, et tehakse eraldi seadus sooduspensionide saamiseks. Ja see seaduseelnõu peab olema valmis järgmise aasta 1. jaanuariks.

Nüüd § 26. Härrad Reinson, Kass ja Järvesaar teevad ettepaneku, et õigus hoolduspensionile (see on siis need inimesed, kel ei ole muud võimalust pensioni saada) tekib 5 aastat hiljem kui õigus vanaduspensionile. Siia hulka tuleks arvata ka § 9-s loetletud sooduspensioniga omavad isikud, s.t. et neil tekib õigus hoolduspensionile 5 aastat varem, kui praegu nimetatud. Komisjon seda ettepanekut ei toetanud, meile tundus, et siis oleks tegemist nagu kahekordsete soodustustega, kuid me oleme valmis seda veel kord arutama, kui tarvis, ja seda võib ka Ülemnõukogus hääletusele panna.

§ 27 punkt 2. Ülemnõukogu liikmed Hainsalu ja Veidemann on teinud puhtredaktsioonilise paranduse. See on nõnda: "loomeliitude ja kutseühingute liitude tegevusaeg alates loometegevuse algusest." 1. jaanuarist 1991 arvatakse nimetatud isikute tegevusaeg sotsiaalmaksu tasumisel staaži hulka.

§ 27 puudutab staaži arvestamist ja ma arvan, et see ettepanek antud seaduseelnõu sisuliselt ei muuda, kuid kui kellelgi on parem redaktsioon või on sisulisi täiendusi, siis palun need esitada, muidu läheb see tekst seaduseelnõusse sisse.

§-s 27 on talutööd need, mille ümber on juba täna nii palju vaidlusi olnud. Me arutasime seda veel täna hommikul uuesti. Põhimõtteliselt me oleme nõus, et probleem on olemas, ja ma arvan, et kui leitakse sobiv mehhanism sellise tööstaaži kindlakstegemiseks, siis võiks seda, ka arvesse võtta.

§-s 28 on loetletud, mida sooduskorras arvestatakse pensioniõigusliku staaži hulka. Ülemnõukogu liige hr. Mets soovib: kinnipidamiskohas oldud aastad rehabiliteerimise korral arvestatakse praeguse teksti järgi 3-kordselt ja tema ettepanek on: "arvestada rehabiliteeritute aeg kahekordselt ja vanglas oldud aastad võrdsustada tervistkahjustava tööga ning alandada pensionimäära ajalist lage vangis või asumisel oldud aastatega." Komisjon otsustas, et seda ettepanekut tuleb samuti arvestada eraldi seaduses vastavalt Ülemnõukogu otsuse projekti punktile 10.

Edasi on kristlike demokraatide fraktsiooni ettepanek. § 7 punkt 4 ja § 28 punkt 1 on mõiste "rehabiliteeritud". Kristlikud demokraadid soovivad selle mõiste asendada teise mõistega, Nõukogude võimu poolt repressseeritud poliitilistel põhjustel. Siin tuleks nõu pidada õiguskomisjoni esimehe Tõnu Antoniga, kuid mulle tundub, et rehabiliteeritu on kindlam ja juriidiliselt vettpidavam termin kui mõiste Nõukogude võimu poolt repressseeritu. Siis võib-olla võiksin ka mina selle paragrahvi all esineda, sest mul ei ole raamatuid trükitud ja mind on repressseeritud.

Võib-olla sõna "rehabiliteeritu" on puudulik, võib-olla peaks siia lisama "õigusvastaselt

represeeritud ja hiljem rehabiliteeritud", aga ma ei ole pädev selle üle otsustama, siin on vaja juristide nõu.

Edasi, härra Aksinini ettepanek § 28 kohta – sõjast osavõtu aastad arvestada kahekordselt. See ettepanek ei leidnud toetust, sest kaht soodustust me ei pea õigeks. Sõjast osavõtt on arvestatud praegu 20%-lise lisandiga.

§ 10 kohta teeb hr. Aksinin ettepaneku, mis puudutab meeste tööd ja seoses sellega, et mehed on raskemates tingimustes töötanud kui naised, soovib hr. Aksinin 25 aasta eest rakendada määra 1,5% aasta eest. Esitatud variant on ju soodsam! 1,5% 25 aasta eest on vähem kui 40%. Edasi samuti § 10. Tõsta maksimumstaaži meestel 55 ja naistel 50 aastale. See tähendab, need aastad, mis staaži hulka üldse veel lähevad. Samuti hr. Aksinini ettepanek.

Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon on seda arutanud ja leidnud, et staaž ei ole ju piiratud, kuid piirangu seab see tingimus, et algsummale ei või lisada üle 65%. 65% annab meestel üldstaažiks 50 aastat ja naistel 45 aastat. See tähendab sisuliselt, et 60-aastane mees, kui ta pensionile läheb, oleks nagu 10-aastaselt töötama hakanud. Et härra Aksinini ettepanekut rakendada, oleks vaja tõsta piirang 70%-le.

Edasi § 30. Siin on ettepanek arvestada pensioni aluseks miinimumpalk. Ülemnõukogu liige härra Sovetnikov, kui meil läheb läbi härra Järvesaare ettepanek, mis on lisatud viimasele lehele ja puudutab pensionäride ainelise olukorra parandamise projekti kohta tehtud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsust, siis oleks see küsimus ka lahendatud.

§ 30, Ülemnõukogu liikme härra Koisi ettepanek. On ettepanek arvestada pension 15-st viimasest tööaastast, millest on tasutud sotsiaalmaksu, mitte viimasest 15 aastast, mis eelneb pensioni taotlemisele. Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon on seda arutanud. Me oleme siia kirjutanud, et ei saa arvestada, kuid täna hommikul me arutasime seda ettepanekut uuesti. Me saame aru, mis selle ettepaneku taga on. Kui Ülemnõukogu hääletab härra Koisi ettepaneku poolt, siis ei ole meil ka selle vastu midagi.

§ 32 teine lõige. Ülemnõukogu liige Reinson. Ettepanek: "On vaja täpsustada sotsiaalmaksu tasumise määra, kuna maaseaduse järgi otsustab talunik ise, kui palju ta sotsiaalmaksu maksab." Nähtavasti peetakse siin silmas Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduse § 3 lg. 2-e. Siis tuleks ka üle vaadata sotsiaalmaksu seadus, sest pensioniseadusega me seda reguleerida ei saa.

§ 57 on üks sõlmküsimusi. Siin on küsimus sellest, kas maksta töötavatele pensionäridele kogu pension või ainult 50%? Küsimuse on üles tõstnud Ülemnõukogu liikmed Kass, Allik ja Põld. Sotsiaalhooldusministeeriumile on laekunud 174 kirja, sotsiaalkomisjonile natukene vähem, umbes 40% nendest on just sõlmküsimuseks seesama § 57. Ülemnõukogu

sotsiaalkomisjon toetab selle paragrahvi väljajätmist, kuid tulles tagasi härra Koisi ettepaneku juurde, leidis sotsiaalkomisjon, et siis võib tekkida tõesti niisugune oht, et kui me mõlemad ettepanekud käivitame, võib juhtuda, et noored inimesed jäävad siis koju ja vanad inimesed lähevad tööle. Mõelgem ka sellele enne hääletamist!

§ 73 – see on viimane paragrahv lõppsätetes ja sätestab § 7 p. 4-s ettenähtud lisandid veel tervele hulgale inimestele. Härra Aksinin soovib siin sõjast osavõtnuile lisada pensioni alammääraks 25%, kuid § 73 arvestab 20-ga ja sotsiaalkomisjon oleks seaduseelnõu autoritega nõus.

§ 30 – "uute pensionide arvestamisel arvestada kahe viimase aasta palgaga" (Ülemnõukogu liige Aksinin). Seda ettepanekut arvestatakse küll pisut Ülemnõukogu otsuse punktis 2 ja härra Järvesaare parandusettepanek lahendaks selle küsimuse täiesti.

Ja nüüd tuleme tagasi § 73 juurde, mille on esitanud kristlikud demokraadid. Selle kohta on väga palju kirju ja palju erinevaid arvamusi ka Ülemnõukogus. Kristlikud demokraadid soovivad selle paragrahvi välja jätta. Ja jaatava otsuse korral lisada siis § 7 p. 6 vabadussõdalaste kohta. Siin on pikk jutt selle kohta, kuidas me peaksime hääletama. Ja Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon soovibki selle paragrahvi hääletusele panna, et selgitada Ülemnõukogu arvamust selles küsimuses.

Viimane punkt sotsiaaldemokraatidelt on otsuseprojektist võtta välja punkt 13, see peaks puudutama sotsiaalmaksu määra. Kohe kontrollime, jah, nii see tõepoolest on! Mis puudutab sotsiaalmaksu määra, siis siin on täiesti erinevad seisukohad ja kõik need seisukohad on ka väga hästi argumenteeritud ja tunduvad tõesed olevat. Ma loodan saada vastust sellele küsimusele rahandusministri asetäitjalt hr. Rooselt ning samuti Ülemnõukogu majanduskomisjonilt.

Nüüd siis peaksime puudutama härra Järvesaare alternatiivprojekti. Tegelikult on küll selle üles tõstnud Anatoli Pöder Võrust ja mitmed teisedki Eestimaa inimesed ja see puudutab töötasude juurdekasvu indeksit ehk õieti siis alternatiivvarianti pensionide arvutamisele. Selles küsimuses esineb härra Järvesaar ja me võime siis juba kuulda temalt täpsemalt.

Veel on laekunud täiendavalt ettepanekuid, mida Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon ei ole saanud läbi arutada, me teeme seda vaheajal. Härra Jüri Põld juba esitas oma ettepaneku uuesti, see peaks selge olema, see puudutab pensioni väljamaksmist täies ulatuses ja väljamakstud pensioni maksustamist tavalises korras.

Härra Järlikult on laekunud ettepanek lisada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusele Eesti Vabariigi seaduse "Pensionäride ainelise olukorra parandamise kohta rakendamisest § 2 lg.-le 2: "Haridus-, kultuuri- ja tervishoiutöötajatele lubada arvutada pensione 1991. aasta 1. maist

kahe aasta, 1992. aasta 1. jaanuarist kolme aasta ja 1993. aasta 1. jaanuarist nelja aasta keskmisest kuusissetulekust."

Küllo Arjakas on teinud veel täpsustusi § 27 p. 7 kohta, mis puudutab töötamist kirikus (kogudustes) ja usuorganisatsioonides. Siia lisatakse sõna "kogudus" ja uus mõte on selles, et kirikus (koguduses) või registreeritud usuorganisatsioonides töötanud või töötavate isikute tööstaaži määravad kindlaks kiriku (koguduse) nõukogu või nende keskus. Selle kohta tuleb meil ka seisukoht võtta.

Mida siis öelda kokkuvõtteks? Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon on seisukohal, et Eesti Vabariigi seaduseelnõu pensionäride ainelise olukorra parandamise kohta võiks vastu võtta teisel lugemisel, kuid ühe tingimusega: võtta see küll nüüd vastu, kuid kehtestada täies mahus 1. jaanuarist 1992. See tähendab nagu õieti kaht dokumenti. Üks, mida võib-olla sellel ajal võiks ju ka ümber nimetada Eesti Vabariigi riigipensionide seaduseks, mis hakkaks siis kehtima 1. jaanuarist 1992 kõigile ühtviisi, ja teine dokument oleks otsus pealkirjaga "Pensionäride ainelise olukorra parandamise kohta", mis võtaks vaatluse alla need võimalused, mis parandaks 1. maist alates, nüüd kohe meie kõige hädalisemate pensionäride olukorda. Ja ma kujutan ette, et see dokument oleks vaid paar lehekülge pikk ja toetuks praegusele otsuseprojektile. Siin ei ole väga palju tööd selle teksti kallal, kuid kõik tuleb siiski põhjalikult läbi mõtelda.

Nüüd ma siis tahaksin, kui te lubate, põhjendada, miks on tarvis kehtestada pensioniseadus kõigile 1. jaanuarist 1992 ja vastu võtta see nüüd. Põhjusi on palju.

1. Otsuseprojekti punkt 11 ütleb: "Eesti Vabariigi Valitsusel esitada kolme kuu jooksul pärast seaduse vastuvõtmist Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumile seadusandlike aktide loetelu, mis kuuluvad tühistamisele seoses käesoleva seaduse kehtestamisega." Kuid kõik üksikud, konkreetset pensionilemineku juhtumid on küllaltki keerulised ja need ei pruugi mahtuda nende paarikümne lehekülje sätetesse, mis meil on praegu seaduse eelnõuna laual. Praegu kehtib mõnede sotsiaaltöötajate arvates 8 kg, mõnede arvates rohkem kõikvõimalikke üleliidulisi eri ametkondade dokumente, mille järgi reguleeritakse pensionide määramist ja väljamaksmist. Mulle tundub, et need tuleb siiski kõik üle vaadata, see oligi ette nähtud 3 kuu jooksul teha, muidu me oleme ikka edasi sellises olukorras, et üleliidulised seadused kehtivad niivõrd, kuivõrd need ei ole vastuolus Eesti Vabariigi seadustega. Ja praktikas on siis nõnda, et alati on vaieldav, kas on vastuolu või ei ole vastuolu või kui suur on see vastuolu.

2. Otsuseprojekti punkt 10 ütleb: "Eesti Vabariigi Valitsusel esitada 1992. aasta 1. jaanuariks Ülemnõukogule kinnitamiseks sooduspensionide saamise alused ning nende määramise kord ja tingimused, sealhulgas töötajate loetelu, kus töötamine annab õiguse

sooduspensionile, elukutsete ja ametite loetelu väljateenitud aastate pensioni saamiseks, tervistkahjustavate töö- ja elutingimuste, loodusõnnetuste, tööstusavariide või muude eriolukordade puhul." Ja kui see seaduseelnõu niikuinii peab 1. jaanuariks olema valmis, siis oleks meil juba need mõlemad dokumendid laual.

3. Vaja on välja töötada uued eeskirjad ATEK-i tööks, s.t. invaliidsusgrupi määramiseks. See puudutab seaduseelnõu invaliidsuspensionide peatükki. Mulle tundub, kuidas me siis ikka hakkame määrama uusi pensione vanade eeskirjade järgi, kui meil oleks võimalus teha seda uute järgi.

4. Selleks ajaks on katuse alla saanud tervisekindlustuse seaduseelnõu, mis muudab kolme maksumäära: sotsiaalmaksu, üksikisiku tulumaksu ja ettevõtte tulumaksu. Ilmselt oleks mõistlik neid koos vaadata.

5. Selleks ajaks on uued pensionid arvatud. Ja siis on pilt selge, kui suured on meie väljaminekud ja kui palju meie tegelikult raha vajame.

6. Sellel ajal arutatakse 1992. aastaeelarvet ja arutamise käigus saame otsida rahalist katet uute pensionide väljamaksmiseks.

7. Selleks ajaks on Sotsiaalministeeriumil valmis peretoetuste ja laste abirahade eelnõu, nii et saame otsustada sotsiaalmaksu määra üle.

8. Loodame, et selleks ajaks on Ülemnõukogu vene saadikute abiga Eesti Vabariigi maksusüsteemi lülitunud ka need üleliidulised ettevõtted, tsehhid ja jaoskonnad, kes veel praegugi maksavad oma sotsiaalmakse Moskvasse, aga pensione saavad Eesti Vabariigi vahenditest.

9. Loodame, et selleks ajaks on sõlmitud leping Nõukogude Liiduga nende inimeste pensionikindlustatuse osas, kes täna veel saavad oma pensioni sõjakomissariaadi, Riikliku Julgeoleku Komitee ja Siseministeeriumi ning Sillamäe Keemiatehase kaudu. Siin on mängus umbes 20 000 pensionäri sotsiaalkindlustus.

10. Selleks ajaks on teada ja avalikustatud mitmed teaduslikult põhjendatud arvud, nagu näiteks füsioloogiline ja sotsiaalne elatusmiinimum, samuti keskmine palk, palkade juurdekasvu indeks ja elukalliduse indeks.

11. II kvartali lõpuks laekub Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudilt Reinsoni-Järvesaare alternatiivvariandi majanduslik analüüs. Ja selle positiivse tulemuse korral saame vanade pensionide ümberarvestamise aluseks võtta töötasude juurdekasvu indeksi.

12. Mitte vähe tähtis pole meie sotsiaalosakondade ülekoormatus. Tõenäoliselt 1. jaanuariks saab ilma erilise pingeta uued pensionid ka ümber arvutada.

On ettepanek kogu seadus võtta vastu nüüd, kuid kehtestada täies mahus 1. jaanuarist 1992. Rahva hulgas on niisugune arusaamine, et kui me täna võtame uue pensioniseaduse vastu, siis kõigi 400 000 pensionäri olukord paraneb otsekohe 1. maist. Ülemnõukogu liikmed näevad, et see teadmine ei ole päris täpne, kuna meil on ette nähtud algusest peale ju kehtestada seadus 3 etapis. 1. maist 1991 kehtestatakse siis ainult teatud kategooriatele uus pension ja see minu arvutuste järgi peaks olema umbes 1/10 Eesti rahvast. Ülejäänutele kehtestatakse seadus 1. jaanuarist 1992, kuid mitte täies mahus, toetudes meie viletsatele rahaasjadele. Ja nii, nagu praegu meil otsuseprojektis seisab kirjas, Eesti inimene saab oma seaduses ettenähtud pensioni kätte 1. jaanuarist 1993.

Sisuliselt teeb sotsiaalkomisjon ettepaneku kiirendada pensioniseaduse jõustumist 1 aasta võrra ja kehtestada see 1. jaanuarist 1992 kõigile ühtviisi. Võib-olla tõesti sel ajal selgub, et meil ei ole nii palju raha, et kõiki kõige kõrgemaid pensione välja maksta, sellisel juhul tuleb meil kehtestada piiranguid, kuid kõikidele ühtviisi. Kui oleme vaesed – oleme vaesed kõik, kui oleme rikkad – oleme rikkad kõik. Sotsiaalkomisjon ei saa lubada, et osa elanikkonnast saab oma pensionid kätte aasta ja 8 kuud varem kui ülejäänud. Meie õiglustunne ei luba seda, mis aga ei tähenda, et toetudes otsuseprojektile, ei võiks me siit välja võtta kõik selle, mida me suudame juba ellu viia sellel, käesoleval aastal. Siin on need matusetootused ja muud asjad, mis ju puudutavad kõiki inimesi ühtviisi.

Ja mis ma veel tahaksin lõppsõnaks öelda, on see, et need, kes tegelikult on kõige raskemas olukorras, need ongi vait, ja need Supilinna vanad memmed ja taadid tegelikult ei kaebagi ju millegi üle. Kes väga kõva lärmi teevad, on hoopiski need, kes on olnud siiani privileeeritud ja kardavad eelistest ehk ilma jääda. Ja ma kordaksin siin kiirabiarsti tarkust, et avariipaigale välja sõites ära kiirusta aitama seda, kes kõige kõvemini karjub, vaid kõige enne katsu aidata seda, kes juba vait on. Ja sellest lähtudes teengi ettepaneku 1991. aastal aidata neid inimesi, kes on tõesti vaesuse piiril või vaesed, ja parandada nende olukorda, mida otsuse projekti p. 1 ka võimaldab. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, Lehte Hainsalu! Ma ei usu, et me praegu võiksimme arvestada ainult Valeri Koisi küsimusega, neid võib rohkem tulla ja ma teen ettepaneku, et me praegu kuulutaksime reglemendijärgse vaheaja välja. Töö jätkub 12.20 ja palume uuesti Lehte Hainsalu kõnetooli.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, palun töökohtadele!

Kontrollime kohalolekut! Kohal on 65 rahvasaadikut, puudub 39.

Palume kõnetooli proua Lehte Hainsalu!

L. Sööt (Hainsalu)

Austatud juhataja! Kallid kolleegid! Annan väikese ülevaate vaheajal toimunud sotsiaalkomisjoni koosolekust.

Härra Tõnu Anton on teatanud, et "Nõukogude võimu poolt represseeritud" on selles seaduseelnõus sobimatu termin, me jääme rehabiliteeritu juurde.

Härra Küllo Arjaka ettepanekuga on sotsiaalkomisjon nõus. Igaks juhuks ma loen uuesti ette § 27 p. 7: "Töötamine kirikus (koguduses), registreeritud usuorganisatsioonis läheb tööstaaži hulka. Kirikus, (koguduses) või registreeritud usuorganisatsioonis töötanud või töötavate isikute tööstaaži määravad kindlaks kiriku (koguduse) nõukogu või nende keskus."

Härra Kass võttis oma ettepanekus § 9 p. 1 kohta esimese ettepaneku tagasi. Teise ettepanekuga on sotsiaalkomisjon nõus. Loen selle ette: "Tööstaaži arvestada nii: 20 aastat naistel miinus 2 aastat iga vähemalt 8 aasta vanuseks üleskasvatatud lapse eest." Ilmselt vajab ettepanek veel keelelist redaktsiooni. Mõte on selles, et naistelt ei nõuta 20 aastat tööstaaži, kui neil on lapsi. Iga lapse pealt, kes on kasvatatud 8 aastaseks, arvestatakse 2 aastat.

Siis härra Rein Järliku ettepanek. Selle me peaksime panema hääletusele, sest kohe vaheajal helistati ja küsiti meie käest, miks ei ole siin nimestikus ka riigitöötajaid, ja nii võib see nimestik pikaks minna. Ettepanek kõlab nõnda: "Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi seaduse "Pensionäride ainelise olukorra parandamise kohta" rakendamise § 2 lg. 2: "Haridus-, kultuuri- ja tervishoiutöötajatele lubada arvutada pensione 1991. aasta 1. maist 2 aasta, 1992. aasta 1. jaanuarist 3 aasta ja 1993. aasta 1. jaanuarist 4 aasta keskmisest kuusissetulekust."

Praegu rohkem ettepanekuid ei ole. Kuid ma peaksin veel täpsustama ja vastama sellele küsimusele, mis vaheajal tekkis – mis saab uute pensionidega, mida hakatakse saama 1. maist 1991?

Siin saalis kerkiski juba küsimus, kas sellisel juhul, kui me oleme seaduse vastu võtnud ja 1. maist rakendanud, ei teki vastuolu nende vahel, kes lähevad pensionile aprilli viimastel päevadel ja mai esimestel päevadel? Kuidas hakkavad neile siis kompensatsioonid mõjuma ja kuidas see rahaline seis eri kodanike vahel, keda lahutab võib-olla ainult paar päeva, hakkab välja nägema? Sotsiaalkomisjon arutas seda küsimust ja põhimõtteliselt me ei ole selle vastu, et uusi pensione hakata välja arvutama ja maksuma ka välja siis 1. maist, kuivõrd tundub

imelik hakata neid määrama veel vana, 1956. aastal vastuvõetud seaduse järgi. Kuid meenutan Ülemnõukogule, et kui me võtame vastu härra Järvesaare parandusettepaneku, kui meil laekuvad nimestikud sooduspensionide kohta, kui tehakse täpsustusi invaliidsuse arvutamisse ja need kõik 1. jaanuariks, kas siis ikkagi ei tule need pensionid ümber arvutada. Sellepärast oleks võib-olla kõige õigem lähtuda sellest, et kõik pensionid kehtestada ühest kuupäevast. Sotsiaalkomisjon, mõistagi, ei ole selle vastu. Kui Sotsiaalhooldusministeerium, Rahandusministeerium, Majandusministeerium, Sotsiaalministeerium tulevad toime nende ülesannetega, mis nende ees seisavad, saavad meile kogu selle seaduse eelnõu esitada varem, siis ei ole ju raske Ülemnõukogul kokku tulla ja otsustada kehtestada seadus, mis on vastu võetud juba varasemast tähtajast, kas või 1. juulist või 1. oktoobrist, mis tahes ajast, kui me oleme valmis uuele seadusele üle minema. Sellest ei teki ju Ülemnõukogus mingeid probleeme. Ja nüüd olen ma valmis siis vastama küsimustele.

V. Kois

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma palun täpsustada komisjoni formuleeringut minu ettepaneku kohta, mis puudutab § 30. Kas teie komisjon ei ole minu ettepaneku vastu või teie komisjon on minu ettepaneku poolt? Palun!

L. Sööt (Hainsalu)

Sotsiaalkomisjon paneb selle ettepaneku saalis hääletusele, Ülemnõukogu otsustab.

Juhataja

Suur tänu! Nikolai Aksinin!

N. Aksinin

Lugupeetud ettekandja, lugupeetud saadikud! Pöördun ettekandja kui oma vahetu ülemuse poole. Rahvas ootab meie otsust. Esitatud seadus kätkeb endas kõike, mis on meie tingimustes võimalik. Translatsiooni arvestamine võib täheldada populismi. Kui kõigile sõna anda, siis jääme jälle toppama ja kaotame aega.

Teen ettepaneku võtta seadus tervikuna vastu üheainsa parandusega, kehtestada see üheaegselt kõigile pensionäridele ja asuda hääletama. Tänan!

L. Sööt (Hainsalu)

Sotsiaalkomisjoni esimehena oleksin ma sellega nõus. Meie oleme 7-8 kuud arutanud seda seadust, kuid ei saa ära keelata Ülemnõukogul mõtete vahetamist seaduseelnõu üle, seda ei näe ka meie reglement ette. Kui soovitakse sõna võtta ja ettepanekuid teha, siis selleks on teine lugemine just nimelt see õige aeg ja koht, aga see ei olnudki mõeldud küsimusena, õieti see on ettepanek.

Juhataja

Suur tänu, Lehte Hainsalu! Kolleegidel praegu rohkem küsimusi ei ole. Jätkame ettekannete ärakuulamist ja palume kõnetooli rahandusministri asetäitja hr. Roose! Nüüd on tegemist kaasettekannetega, nii et palume kümne minutiga hakkama saada.

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud saadikud! Kui mind siia kutsuti, siis mind paluti vastama, mitte kaasettekannet tegema, ja vastama härra Ülo Uluotsa kuuele küsimusele, aga ma arvan, et need härra Uluotsa küsimused on niivõrd põhjalikult esitatud, et tahes-tahmata pean puudutama seoses pensioniseadusega paljusid rahandusprobleeme, ja võib-olla võtate seda ka kui ettekannet. Tähendab, härra Uluots eile vannutas mind majanduskomisjonis, et ma räägiksin tõtt ja ainult tõtt täna Ülemnõukogu istungil, ja ma vastasin härra Nugisele ja härra Uluotsale, et ma räägin tõtt nende teadmiste ja informatsiooni piirides, mis on minu käsutuses.

Esimene küsimus on selline: "Kas on arvestatud asjaolu, et sotsiaalmaksu tõus 7% peab katma ka eelarveliste ettevõtete sotsiaalmaksu tõusu, kogu vajalik summa peab laekuma tootvate ettevõtete sotsiaalmaksust, mis jaguneb sotsiaalfondi ja riigieelarve täienduse vahel, et suurendada sotsiaalmaksu tõusu osa eelarveliste asutuste eelarveis?"

Tähendab, see arvutus on tehtud. Eelarveline palgafond on praegu aasta arvestuses 676 milj. rubla ja see sotsiaalmaksu kasv 7% võrra suurendab aasta arvestuses sotsiaalmaksule minevaid summasid 47,5 milj. rubla võrra, kui 8 kuu arvestust silmas pidada, siis 31,5 milj. rubla. Nüüd siin selle 676 milj. sees on arvestatud ka seda, et teie otsuse järgi on sotsiaalsfääri palku kavas suurendada kahes etapis 300 rublani kuus ja siin on arvestatud elukalliduse kompensatsiooniks 100 rubla palgatõusu nendel, kelle palk ei ole viimasel ajal tõusnud, ja 60 rubla nendel, kellel on tõusnud ... Sisuliselt see kulutus on ekvivalentne sellele, kui me tõstaksime käibemaksu määrat 0,5% võrra. See on vastus esimesele küsimusele. Ja võib-olla seda peabki tegema, tähendab neid asju tulebki koos vaadelda.

Teine küsimus: "Kui suur on planeeritud inflatsiooni tõusust tulenev täiendav sotsiaalmaksu laekumine aastate lõikes?" Sotsiaalmaks on ainult esimest aastat meil kehtiv, selletõttu ei ole eelnevate aastate statistikat, kuid kahjuks ei ole ka selle aasta I kvartali statistikat. See statistika puudub nii Sotsiaalfondil kui Statistikaametil kui ka Rahandusministeeriumil, aga kui eeldada seda, et meie jaekaubanduse kaubahinnad suurenesid 1,7 korda – see struktuurianalüüs on tehtud –, siis muutuks maksubaas 3 mljr. 100 milj. rublalt 5 mljr. 200 milj. rublani ehk sotsiaalmaksu laekumine sellelt viimaselt summalt oleks 1 mljr. 54 milj. rubla. Praeguse sotsiaalmaksu planeeritud laekumisega oleks see siis 774 milj. rubla. Vahe on 280 milj. rubla – see on aastaarvestuses, ja 8 kuu arvestuses 186,7 milj. rubla.

Kas see suurusjärk on õige? Paistab, et see suurusjärk esimese inflatsioonikeeru juures on küllalt õige, sest seda on arvestatud ka Sotsiaalfondi eelarves haigusrahade väljamaksete planeerimisel. Kui eelmisel aastal oli faktiliselt haigusrahade väljamaksmine 69,7 milj. rubla, siis 1992. aastaks on planeeritud neid 112,4 milj. rubla. Tähendab, kasv on ka täpselt 1,7 korda. Ilmselt on siin mingi seos olemas, kuivõrd täpne, aga suurusjärguliselt siiski õige.

Kolmas küsimus: "Mis toimub Eesti majandusega, kui me seaduseelnõu lisas toodud summade ulatuses muudame ülekanderublad sularahaks ja laseme need käibesse? On see ju katteta raha, sest pensionär ei anna toodangut."

Minu arusaamise järel läheb kogu see summa puhtalt inflatsiooni tõusuks. Tähendab, kui me võtame need kolme aasta peale tellitud sotsiaalfondi väljamaksed kokku, siis me saame kokku 587 milj. rubla, ja kui me liidame selle praegu arvestatu sotsiaalmaksu laekumisega, siis saame sotsiaalmaksu määraks mitte 20%, vaid 37%. See oleks puhtformaalne toiming ja sellest 37% on ka varem räägitud. Kuigi täna proua Oviir ütles siin koridorivestluses, et sotsiaalmaksu suurendamine ei pea olema mitte 37%, vaid saab piirduda 27%, tähendab, esimese astme suurendamisega, ja ülejäänud toimub loomuliku lisalaekumise arvelt. Kui see niimoodi on mõeldud, siis on mul väga hea meel. Nüüd 587 milj. rubla – on täiesti selge see, et see raha paisatakse turule ja kauba ja rahaturu käärid sellega laienevad. Kui 1990. aastal oli kaubaturu käive Eestis 4,3 mljr. rubla, siis see tähendab seda, et sellega tõuseksid automaatselt hinnad. Ma loodan, et kaubaturg tuleb kohe sellele järele, 13,7%. Teiseks, maksukoorem suureneks selle raha juures 4%, tähendab 38%-lt 42%-ni. Muidugi, hr. Uluots, teil on täielik õigus, see muidugi tõstab inflatsiooni. Minu arvates see polegi nii hull, kui Eestis tõuseb inflatsioon natuke kiiremini kui ülejäänud Nõukogude Liidus. Kuid raskused tekivad ilmselt lisaraha saamisel, raha emissiooniga Eesti Vabariigis. Kas saab nii palju rahamärke käibesse juurde?

Neljas küsimus: "Kas on arvestatud, et sotsiaalmaks läheb omahinda, seega tõuseb ka kaubahind?"

Muidugi, sotsiaalmaks läheb raamatupidamise kasumi liigendatud skeemi kohaselt kindlasti omahinda, ainult sinna. Täheleb, arvutused näitavad niimoodi, et me toodame umbes 4,3 mljr. rubla eest kaupu, veame välja sellest 30%, siis jääb 70%. Sisse veame umbes 1,2 mljr. rubla. Ja järelikult selle tõttu võib arvestada, et siseturu kauba hinnad tõusevad 7% käibemaksu tõstmisel 6,5%, arvestades ka veel käibemaksu suurust ja kõiki teisi komponente. Jämeda rusikareegli järgi võib ütelda, et 1% sotsiaalmaksu määra tõstmist tõstab ka hindu 1% võrra. Võib-olla see jälle siseturul ei ole üldse probleem. Siseturg kannatab selle küllalt isoleeritud kauba- ja rahaturu juures ära, probleem tekib siis, kui me tahame oma kaubaga minna konkureerivale välisturule ja siis võib-olla meie suured kulutused teevad meie kauba hinna tõttu vähem konkurentsivõimeliseks.

Viies küsimus: "Lähtudes p. 3 ja 4, milliseks kujuneb tegelikult pensionäri elatustase?"

Kui võtta teie kätte ametlikult antud ettepanekud, siis 1990. aastal oli keskmine pensionäri pension natuke üle 103 rubla. Nende lisaväljamaksetega, mida praegu esialgne projekt ette näeb 1991. aastal, see peaks tõusma umbes 150 rublani ja 1992. aastal kaheksa viieteistkuuteist rublani ja 1993. aastal 245 rublani. Täheleb, kas ta nüüd mõjutab tegelikku elatustaset, ei oska ütelda, sest praegu puuduvad igasugused selged prognoosid selle kohta, milliseks kujuneb elatustaseme langus seoses käivitunud hüperinflatsiooniga, eriti jaehindade tõusuga käivitatud hindade hüperinflatsiooniga.

Ma ütlesin, et esimene aste sellest hüperinflatsioonist tõstab või langetab elatustaset 1,7 korda, ja palju järgmised spiraali keerud seda veel tõstavad, ei oska öelda, aga kahtlemata tõstavad. Kui kiiresti nad käivad, selle kohta ei ole mingit ettekujutust, aga kui võtta nüüd eelmise aasta IV kvartali kohta deklareeritud elukalliduse tõusu, see on 60%, siis sellest kompenseeriti 30%, tähendab, pensionäridele pandi 32 rbl. juurde, tähendab, kompenseeriti umbes pool elukalliduse tõusust.

Viimane, 6. küsimus: "Kui palju kaotab riigieelarve sotsiaalmaksu tõusu tagajärjel tulumaksu tingimusel, kui hindu ei tõsteta? Millega katta riigieelarve puudujääk?"

See on puhtteoreetiline küsimus selles mõttes, et hinnad kindlasti tõusevad, aga kui vastata väga täpselt hr. Uluotsa küsimusele, siis riigieelarve kaotust saab kompenseerida sellega, kui me praeguse ettevõtte keskmise tulumaksu, see on, arvestades maksuskaalade keskmist arvestust, 21,7%, tõstame 25%-le või siis suurendame käibemaksu sama summa võrra, tähendab, käibemaksu määra 0,25%. Aitäh! Need on kõik küsimused.

Juhataja

Suur tänu, hr. Roose! Tundub, et vastus oli nii ammendav, et küsimusi ei ole. Suur tänu! Järgmisena me palume kõnetooli sotsiaalkomisjoni nimel ettekandega esinema hr. Ants Järvesaare!

A. Järvesaar

Austatud juhataja! Head kolleegid! Ma kohe sissejuhatuseks ütlen, et valimiskampaaniasse ma lülitunud ei ole, seepärast ütlen välja seda, mida arvan, mitte seda, mida oleks vaja öelda. Põhiliselt tahaks ma rääkida otsusest seaduse rakendamise kohta.

Me oleme pikka aega õppinud kommunismi printsiipe ja pensioni osas olemegi täna jõudnud kommunismi, seda küll meie või nõukogude moodi – ma ei tea, kuidas parem nimetada –, sest me teame, et praegune pension, mida saadakse enamikul juhtudel praktiliselt alammääras, ja liites sellele juurde kompensatsiooni, saame kõikide pensionäride jaoks ühesuguse sissetuleku. See on ju olnud meie üllas eesmärk, et teha tööd vastavalt võimetele ja saada vastavalt vajadustele, seda antud juhul miinimummääras. Kui me rakendame pensioniseadust nii, nagu praegune rakendusotsus ette näeb, siis me süvendame ainult kommunismi. Sest et praktiliselt need inimesed, kes on pensionile läinud enne 1980. aastat, hakkavad pensioni koos juurdemaksetega saama ühtemoodi. Ma kahtlen sügavasti selles, et meie praegune palgamiinimum, mis on arvestatud ilmselt elatusmiinimumist, vastab tõele. Ma ei julge küll öelda, et praegusel ajal on inimest, kes suudab ära elada 115-rublase sissetulekuga. Palgamiinimumist on arvestatud pensioni alammäärad, millised samuti ei vasta mingisugustele nõuetele. Et parandada seda viga, see tähendab vältida võrdsustamist ja et viia võrreldavusse palgad nendel pensionäridel, kes on läinud pensionile juba eelmistel aastatel, selleks ongi pakutud välja härra Reinsoni, minu ja terve rea valijate poolt saadetud kirjade põhjal nn. paranduskoeffitsient ehk töötasuindeks.

Mida see endast kujutab? Ma toon ühe näite, millest oleks kõige lihtsam aru saada. Kui 1975. aastal oli Eesti Vabariigi keskmine töötasu 175 rubla, siis 1990. aastal oli selleks 324 rubla. Nende palkade võrreldavusse viimine tähendab seda, et 1990. aasta töötasu tuleks jagada 1975. aasta töötasuga ja me saaksime koeffitsiendiks 1,85. See tähendab seda, et inimestel, kelle pension on arvestatud 1975. aasta palga järgi, tuleks töötasu läbi korrutada koeffitsiendiga 1,85 ja me saaksimegi uue pensioni aluse. Seda ümberarvestust tuleb teostada kindlasti kord aastas ja mitte ainult nende osas, kes tänaseni pensionile on läinud, vaid ka nende osas, kes edaspidi pensionile lähevad. Sest tänane palk ei ole lõplik ja see muutub lähemal ajal väga kiiresti. Praeguse inflatsiooni käigu juures oleks muidugi vaja

paranduskoefitsienti muuta sagedamini kui üks kord aastas, aga ma kardan, et reaalselt ei ole see teostatav, sellepärast oleks õige vast aastasiseselt kasutada neidsamu kompensatsioone mida praegugi ja aasta lõpus kompensatsioonidest iga kord loobuda, kusjuures uue pensioni tasemesse saaks juba need kompensatsioonid ära arvestatud.

Mõningatel juhtudel probleemid siiski jäävad, sest osal töötajate kategooriatel lihtsalt palgad ei olnud normaalsed. Palgatasemete probleemi pensioniseadusega lahendada ei ole võimalik. Samasugust pensionide ümberarvestuse, õigemini palkade ümberarvestamise koefitsienti tuleks kasutada ka 5 aasta keskmise töötasu arvestamise juures, sest 5 aasta jooksul muutub töötasu niivõrd palju, et tahes-tahtmata tuleb iga viie aasta töötasu kokkuliitmise jaoks kasutada erinevaid koefitsiente.

Võib-olla ainukeseks puuduseks selle arvutuskoeffitsiendi juures on see, et praegu langeksid paljud pensionärid ikkagi veel pensioni alammäära, seda küll tunduvalt vähem kui igasuguste muude variantide puhul, aga ma olen täiesti kindel ja veendunud, mida ma alguses nimetasin, et praegune elatusmiinimum, miinimumpalk, millest omakorda arvestatakse minimaalpension, ei ole õiged. See tähendab seda, et minimaalpension on praegusel ajal vast õiges vahekorras 200 rubla ümber, mitte uue, pakutava 115 rubla ümber, sest see 115 rubla on arvestatud ju 135-rublaseat vabariigi minimaaltöötasust.

Tahaksin lisada peale selle veel paar mõtet. Nimelt tänase arutelu ettevalmistamise käigus oli meil komisjonis kasutusel väga palju valijate kirju. Nendest enamikus soovitakse, et pension saaks rakendatud kõikidele üheaegselt samadel alustel. Seda varianti toetan ka mina, sest etapiviisiline rakendamine kruvib üles ainult täiendavaid pingeid.

Lehte Hainsalu esines just äsja, aga ma siiski puudutaks korraks Valeri Koisi ettepanekut. Ilmselt te teate, millest seal juttu oli. Komisjonis me täna arutasime seda ettepanekut, kuid ilmselt Valeri Kois ei saanud vastusest täpselt aru. Tegelikult komisjon nõustus selle ettepanekuga.

Sõnastus sellel ettepanekul saaks olema peast öeldes: "pensioni arvestamisel võetakse aluseks viimase 15 tööaasta 5 järjestikust aastat." Aitäh! Rohkem minu poolt lisada ei ole.

Juhataja

Suur tänu, hr. Järvesaar! Ka see ettekanne oli nii hästi esitatud, et küsimusi ei ole.

Kolleegid, enne kui me avame läbirääkimised, paluksin teil mõtiskleda ka selle üle, kas me oleme valmis tänast tööpäeva pikendama. Kui, siis palun teha ettepanekuid. Täna on küll presiidiumi päev, kuid sellegipoolest. Võimalik, et on ka teisi ettepanekuid, et näiteks homme, kuid avame läbirääkimised ja palume kõnetooli Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Kallid pensionärid, kes te raadiot kuulate! Pensioniseadust on meie ühiskond pikisilmi oodanud. Majanduse lagunemise käigus on ligi 400 000 inimest meie vabariigis sattunud väga raskesse, paljud nendest lootusetusse seisu. Täna arutatav seaduseelnõu on Ülemnõukogu ette jõudnud pärast vaevalisi katsumusi, üle kivide ja kändude, nagu vastu tahtmist. Valitsus on selle esitamisega viivitanud üle poole aasta, seda korduvalt ümber teinud, aga nüüd on ta olemas. Ehkki see ümbertegemine on näidanud teatud peataolekut, teatud kontseptsiooni puudumist, kuid meil on vähemalt, millest lähtuda.

Pensioniseaduse puhul on valitsus kasutanud Ülemnõukogu vastu sama taktikat mida juba korduvalt varem, näiteks maksuseaduste puhul. Venitades ja pidurdades jäetakse mulje, nagu oleks Ülemnõukogu kõiges süüdi. Siis ühtäkki tormatakse seadusega Ülemnõukogusse ja öeldakse meile, et nüüd on viimane aeg, see seadus tuleb kiirustades vastu võtta, massiteabes aga luuakse vastav taust, kus selgub, et Ülemnõukogu on paha ja pidurdab. Nii on see olnud ka viimasel ajal.

Lugupeetud proua Oviirile ma ütleksin lisaks kolleegidele veel ka, et valimiseelset võitlust meil ei ole vaja pidada, sest järgmised Ülemnõukogu valimised on alles 4 aasta pärast. Kui te pidasite eile silmas vabasid valimisi sotsiaalhooldusministri kohale, siis on meil küll tegemist valimiseelse võitlusega.

Mäletate, kuidas seletati meile maksuseaduste puhul, et on aluseks võetud maailma parimad seadused ja sellest konstrueeritud keskmine. Läksime selle ohvriks ja nüüd on maksuseaduste hambutus kõigile näha. Seda oleme omal nahal tunda saanud. Sama jutt on nüüd ka pensionide seaduse puhul, et Rootsis ja Soomes olevad seadused olla meile eeskujuks. Rootsi pensioniseadust on tõesti lehitsetud ja sealt on mõningaid mõtteid hangitud, kuid need mõtted ei sobi kokku meie nõukoguliku ja vaese ühiskonnaga. Rootsist on võetud baassumma idee. Seal on baassumma 60% aasta keskmisest sissetulekust. Meil on see, või õigemini oli, pikka aega 60% elatusmiinimumist. Nüüd on ta minimaalpalgast. Kuid kahjuks seegi 60% minimaalpalgast on paljudele inimestele näljapajuk, sellest me lähtuda täna enam ei saa.

Rootslastel on määratud ka maksimaalpension, meil aga seda põhimõtet kasutatud ei ole – ülemist piiri me ei määra. See tähendab, nagu eelkõneleja õigesti ütles, meil on võrdsustamise printsiip, aga inimestel on ühiskonnas elades ja töötades olnud erinev panus selle ühiskonna arendamisse. Seda tuleb arvestada.

Rootsis hakati pensionifondi looma 1960. aastal ja alles tänaseks, 30 aastat hiljem, on jõutud nende põhimõtteni, mida meie pensioniseaduse koostajad tahavad Rootsist võtta. Meil on

hoopis teine ühiskond, me ei saa võtta kõike üle. Meil ei ole korralikku pensionifondi, nagu on see Rootsis, meil ei ole rahvapensioni ideoloogiat, nagu see on Rootsis. Meil ei ole paika pandud üksikisiku ja tööandja osa pensionifondi komplekteerimisel, mida oleksin oodanud sellelt seaduselt.

Rootsi ja Soome pensionisüsteemi põhimõtete kokkusegamine valitsuse rahaliste raskustega ongi meile tootnud tänaseks sellise tulemuse, nagu ta on. Me oleme väga keerulises seisus. Meil on vaja parandada vanade inimeste majanduslikku olukorda, kuid me ei saa seda teha nii, nagu me seda tahaksime. Muidugi võiksime võtta selle seaduseelnõu vastu nii, nagu ta on esitatud, aga see on siis ajutine lahendus. See on seadus üheks-kaheks aastaks. Kuid meie, seadusandjate ülesanne on mõelda tuleviku peale ette. Peame täna looma seadusliku baasi meie ühiskonna arenguks mitte ühe-kahe aasta jooksul, vaid viieks, kümneks või enamaks aastaks.

Üldiselt valitseb arenenud riikides ja vastavates seadustes tunnustatud printsiip, et seadus peab olema võimalikult lihtne, kõigile arusaadav ja ilma kahtepidi tõlgendamise võimalusteta. Iga inimene peab oma pensionimäära täpselt teada saama seadust lugedes ilma, et tal keegi kõrval seisaks ja seda talle seletaks. Kahjuks see seaduseelnõu, millega me täna kokku puutume, seda ei luba. See on niivõrd keeruline, et ükskõik missugune vanainimene vajab kahtlemata endale kõrvale inimest, kes talle selgeks teeks, mismoodi ta õieti seda pensioni saama hakkab.

Oleme aastakümneid elanud ühiskonnas, kus seadused pidid olema võimalikult keerulised ja mitmeti tõlgendatavad. Oleme selle aja lapsed ja seda on olnud ka selle seaduseelnõu koostajad. Mida keerulisem on seadus, seda suuremad võimalused on nendel inimestel, kes seaduse sätteid oskavad venitada ja kokku suruda. Seda suuremad võimalused on olla ühiskonnas rasvasema poole peal juristidel ja riigiametnikel, kelle tõlgendamisest nende ühiskonna inimeste olukord sõltub. Sellepärast kutsun siiski üles tegema seaduse lihtsaks ja tavalisele inimesele arusaadavaks. Selleks on meil veel aega, et sellest hea ja tark seadus teha, et teha niisugune seadus, et meie vanurid saavad sellest tõesti kasu.

Peaksime kõigepealt hääletamise teel otsustama ära terve rea põhiprintsiipe. Peame tegema pensionäridele sõbraliku seaduse ja seepärast pakun teile hääletamiseks välja järgmised 12 põhimõttelist punkti, milles tuleb seisukoht võtta:

Esiteks, pension ei ole töötatud aastate tasu, vaid kompensatsioon ühiskonna heaks tehtud töö tagajärgedel minetatud tervise, töövõime ja sellest tulenevalt elatusaseme languse eest. See on tõsine põhimõtteline küsimus! Kui me selle ära lahendame, siis sellest sõltub ka, milliseks kujuneb pensioniseadus.

Teiseks, seadus peab olema kõikidele kodanikele ühtne, liigendamata ja ilma erinevate tõlgendamisvõimalusteta.

Kolmandaks, seaduse ühes osas kindlaks määratud põhimõtteid ei saa sama seaduse teistes punktides muuta või nende toimele tingimusi asetada.

Neljandaks, seaduse üksikuid sätteid ei saa panna sõltuvusse valitsuse suvalistest erimäärustest, ükskõik mis ajal ja missuguse valitsuse poolt erimäärusi vastu ei võetaks.

Viiendaks, töötavatele pensionäridele ei ole üleminekuperioodil tarvis teha mingeid piiranguid töötamiseks.

Kuuendaks, pensionide arvutamisel tuleb võtta aluseks kõik teatud aastatel saadud tulud, tuleb määrata maksimaalpensioni määr, teatud arv kordi suurem, kui on baassumma. See on põhimõtteline küsimus!

Seitsmendaks, personaal-, eri- ja soodustuspensionide maksmine tuleb lõpetada alates seaduse kehtima hakkamise kuupäevast.

Kaheksandaks, seadus peab hakkama kehtima üheaegselt kõigile ka siis, kui seda kavatsetakse teha etappide kaupa. Kõik etapid peavad olema kõigile üheaegselt rakendatud.

Üheksandaks, me peame võtma vastu otsuse luua riiklik pensionifond, kuhu maksavad sisse summasid ka üksikisikud, töötajad, kes tulevikus lähevad pensionile. Ütleme näiteks 3% oma palgast. Tööandjad maksavad 20%, 25% või enam protsenti, kuid peame looma juba sel aastal pensionifondi, et seda saaks kasutada 20 aasta pärast.

Kümnendaks, minimaalpension, nimetame seda siis rahvapensioniks, peab olema võrdne 60%-ga ametlikust keskmisest palgast, mitte minimaalpalgast. See peab loomulikult olema maksuvaba.

Üheteistkümnendaks, rahvapensionile või minimaalpensionile tuleb lisada lisapension, mille maksab kinni tööandja.

Ja kaheteistkümnendaks, minimaalpensioni määraks tuleb täna siin saalis kinnitada alates 1. maist 1991. aastast 180 rubla kuus. Ainult sellega me saame aidata neid inimesi, kellest lugupeetud Lehte Hainsalu rääkis, inimesi, kes juba enam ei jaksa protesteerida. Meie kohus on määrata neile täna minimaalpension alates 1. maist ja olgu see 180 rubla ja mitte vähem. Seda summat tuleb korrigeerida regulaarselt 2 korda aastas vastavalt inflatsiooni koefitsiendile.

Ma palun lugupeetud spiikril need 12 põhiprintsiipi, mida ma annan ka kirjalikult, panna hääletusele!

Nüüd ma näen ja kuulen küsimust, ilmselt retoorilist küsimust, et kust me võtame raha? See raha tuleb lihtsalt leida! Ülemnõukogu annab valitsusele niisuguse korralduse. Valitsus leidku

see raha, muidu meie pensionärid ei ela ära. Meile tuleb esitada konkreetsed plaanid selle ülesande täitmiseks, et me saaksime ometi rääkida inimlikust Eesti Vabariigi üleminekuvalitsusest. Me oleme nendest rahaasjadest siin rääkinud. Ei ole mingit kahtlust, et on võimalik maksuseadusi normaalselt paika panna ja muuta. On võimalik eelarvekulutusi revideerida. Sellestki on siin palju juttu olnud. Isegi praeguses kaoselähedases majanduslikus olukorras on seda võimalik teha ja valitsus peab seda tegema. Teist võimalust ei ole, muidu meil ei ole turumajanduse, vaid inimvaenuliku, totalitaarse ühiskonna valitsus!

Ma olen veendunud, et selle seaduse eelnõu hääletamisel mõeldakse seekord eelkõige globaalselt, mitte erakondlikult. Kui see aga nii ei juhtu, siis on see meie Ülemnõukogu järjekordne traagika. Küllap aga aeg paneb kõik asjad oma kohale ka pensioniseaduse puhul. Nii nagu aeg on pannud kõik asjad oma kohale maksuseaduse puhul. Loodan, et seekord ei ole niivõrd tähtis, kes konkreetselt on need ettepanekud teinud, vaid see, mis on ettepanekute sisu. Suur tänu!

Juhataja

Jätkame sõnavõtte. Ants Veetõusme!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, Ülemnõukogu liikmed! Head Eestimaa inimesed, kes te praegu raadiost kuulate meid!

Eelarve-majanduskomisjon ei ole sekkunud seaduseelnõu "Pensionäride ainelise olukorra parandamisest" sisulisse arutellusse, sest sellega tegeles minu arvates küllalt kompetentselt Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon. Selle töö tõhususest räägib seegi fakt, kui me võrdleme eelnõu esialgset varianti viimase variandiga, millel mõlemal on pr. Oviiri allkiri.

Et ta on praeguse variandiga nõus, siis näitab see vaid seda, et esialgne variant oli palju kehvem praegusest, ja ma ei usu, et pr. Oviiri vaated on niivõrd muutunud. Või siiski? Millegipärast nimetatakse eelnõu pidevalt pensioniseaduseks, kuigi pealkiri on hoopis teine, seda mainis täna ka pr. Oviir. Ma arvan, et see ongi üheks põhiliseks venimise põhjuseks. Tahtes parandada pensionäride ainelist olukorda, hakati hoopis praegusel üleminekuperioodil koostama põhimõtteliselt uut Eesti Vabariigi pensioniseadust, millega aga ei tulnud toime. Ja arvan, et pr. Oviiri eilne teleintervjuu ja tänane sõnavõtt on esimene tõsine kihutuskõne tema poolt väljakuulutatud valimiskampanias.

Eelarve-majanduskomisjoni jaoks tekivad probleemid seaduseelnõu ellurakendamiseks vajaliku rahakatte kindlustamisega. Otsuses pakutakse lahendusena välja sotsiaalmaksu

suurendamist 27%-ni, mis muidugi suurendab maksukoormust ja pidurdab kindlasti ettevõtluse arengut ja soodustab uut hinnatõusu. Ilmselt teatud osa vajaminevast summast saame me kätte vallandunud inflatsiooniprotsessist, kuid ma kardan, mitte kõik vajamineva.

Maksukoormuse suurendamise eel oleks kasulik mõelda mitte ainult ühiskonna ühe osa, see on pensionäride olukorrale, vaid ka mitmete teiste ühiskonnakihtide olukorrale. Praegu on miinimumpalgaks 135 rbl. kuus. Minimaalpensioniks 100 rbl. kuus pluss kompensatsioonid. Tekib olukord, kus noorem, ühiskonnale vajalik tööd tegev inimene saab vähem sissetulekuid kui pensionär. Kui me ei taha saada eestlaste juurdekasvu, siis on see selline olukord igati normaalne. Selle seaduseelnõu ja otsuse arutamisel on jällegi näha, et autorid on linnainimesed. Nad tahavad jätkata endist praktikat, mis on meile tuntud juba Stalini aegadest – võtame maalt kõik ära ja anname äravõetu linnale.

Milles asi? Kõigepealt on enamiku põllumajandustöötajate palk eelmisel aastal ja käesoleval aastal – seda kinnitab ka statistika – langenud ja seda mitte nende endi süü tõttu. Peale selle on põllumajandussaaduste hinnad riiklikult reguleeritavad, samal ajal kui tööstus- ja transpordiettevõtted ja teised kehtestavad enamikul juhtudel hinnad ise. Meie põllumajandusettevõtted on praegu paljudel juhtudel pankroti äärel, s.o. töötavad kahjumiga või väikese kasumiga. Kui suurendame veelgi maksukoormat neile, siis on pankrott käes ja tulemus on toodangu veelgi suurem vähenemine. Me ei tohi unustada ka seda, et põllumajandusettevõtted peavad siiani üleval küla sotsiaalsfääri. Linnas teeb seda riik. Nii et ei ela pensionäridki teises, steriilses ühiskonnas, vaid ikka siinsamas Eestis, kus kõik on kõigi ja kõigega seotud.

Nüüd tahaksin saadikute, ja kas ainult nende, tähelepanu juhtida eelnõule lisatud õiendile, millele on alla kirjutanud sotsiaalminister. Kokku, nagu te tabelist näete, on 656 000 inimesele vaja teha kulutusi 1. maist kuni 1991. aasta lõpuni 164 miljonit rubla. See on keskmiselt 250 rubla inimese kohta, kes neid soodustusi hakkavad saama. Üksikute gruppide osas on aga kõikumised. Kui pensionide alammäära tõstmine toob pensionärile aasta lõpuni sisse 107 rubla ja seaduse rakendamine hoolduspensionari saajatele 391,3 rubla, siis 4. punkti (sõjast osavõtnute ja õigusvastaselt represseeritute) osas on olukord hoopis lootustandvam. Veel mõned kuud tagasi nimetas pr. Oviir neid avameelsemalt sõjainvaliidideks, veteranideks ja rehabiliteeritud kodanikeks. Selle mõne kuu jooksul on nende arv kahjuks vähenenud 10 000 võrra, 45 000-lt 35 000-le inimesele. Kulutused on vähenenud 13,4 miljoni rubla võrra. Sellest hoolimata saavad need sõjaveteranid, kes moodustavad kogu kontingendist 5,3%, 22,3% kogu vajaminevast rahast ehk 1046 rubla inimese kohta ehk üle nelja korra

rohkem keskmisest. Peale selle, kui palju läheb maksma meile härra Kassi poolt esitatud ja sotsiaalkomisjoni poolt vastu võetud parandus tööstaaži vähendamise kohta emadele?

Juhataja

Suur tänu! Andrus Ristkok! Kas Ülemnõukogu arvab, et anname aega juurde? Anname juurde. Palun, Ants Veetõusme!

A. Veetõusme

Kuna aeg ja paber saavad otsa, siis lubage resümeerida. Kui me ei taha või ei suuda neid rahalisi probleeme lahendada, siis ei ole mõtet sellist eelnõu vastu võtta. Juhul, kui nende täitmist ei suudeta tagada, võib see kutsuda inimestes esile negatiivse reaktsiooni ning veelgi süvendada usaldamatust nii riigivõimu kui valitsuse vastu. Tuleb tunnistada hüperinflatsiooni ja teha kõigile ettevõtjatele nii linnas kui maal võrdsed majandamistingimused. Eelarve-majanduskomisjoni ametlik ettepanek, mille edastasime ka sotsiaalkomisjonile, on jätta ära otsuse punkt 13 – see tuleb eraldi seaduseelnõuna arutusele võtta. Meil on kujunemas ohtlik tendents võrdsustamisele, et kõik saavad võrdselt, olenemata tööpanusest.

Peale selle tuleb märkida, et seaduseelnõu ja otsuse keel on jutustav ega vasta seaduse keelele. Ma juhin tähelepanu nendele nõrkadele kohtadele, kus sotsiaalmaksu vastavalt sotsiaalmaksu seadusele võivad mõned töötajate kategooriad ja eraettevõtjad-talunikud ka mitte maksta või maksta vähesel määral, kuid sotsiaalmaksu suurus ei olene nende pensioni suurus. Ja lõpuks tahan öelda, et vastu võttes tänase seaduse ja otsuse ning ära jättes praegu makstavad kompensatsioonid, kas siis hoopiski ei juhtu nii, et pensionär oma sissetulekutes hoopis kaotab? Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Palume kõnetooli Andrus Ristkoki!

A. Ristkok

Lugupeetud kolleegid! Uskuge, kuni me ei üritagi asuda oma elukorralduse probleemidega sisuliselt tegelema, ma mõtlen siin nende tekkepõhjusi välja selgitama ning viimaseid reguleerima, senikaua me jäämegi unistama tegelikust iseseisvusest.

Põhiviga, mida niinimetatud pensioniseadusele peab ette heitma, on see, et ta ei ole suunatud pensionäride kontingenti kuuluvate elanike olukorra tegelikule reguleerimisele, nende tegelike vajaduste rahuldamisele, nende tekkepõhjuste kõrvaldamisele või korvamisele ega seega

probleemide tõelisele lahendamisele, vaid pigem eelnõu esitanud ametkonna käigushoidmisele.

Kahtlen kangesti, nagu mõned teisedki kolleegid, kuivõrd kohane on Eestil orienteeruda pensionäride ainelise olukorra parandamisel just Soome-Rootsi eeskujule. Meie majanduslik ja ka kultuuriline lähteseisund, aga ka ühiskonna eesmärgid tänapäeval on selleks liialt erinevad. Arvan, et meie sotsiaalhooldusametid pööravad liigset tähelepanu üksnes pensioniküsimusele. Käsitledes pensionisaajate rahaasju, pangem tähele, et tähtis ei ole ju mitte see, kas tõsta pensioni määra 10 või 100 rubla, vaid hoopis see, et praegused toetusesaajad saaksid hakkama oma eluks hädavajalike kulude katmisega. Selleks on palju muidki, märksa tõhusamaid teid kui toetusraha mehaaniline tõstmine.

Vähemasti mõned pistelised maavanurite tegelike elumurede uurimised viitavad sellele, et elatusraha ei ole üldsegi mitte nõnda terav probleem pensionäridele, kui hoopis mõnede praktiliste toimingute teostamise võimatus. Viimast ei lahenda pensioni määra suurendamine üldse. Selliste probleemide konkreetset väljaselgitamist ei paista aga eelnõu esitanud ametkond üldreeglina oma kohuseks pidavat. Kuni keegi ei hangi konkreetset infot selle kohta, kust väikesetululiste normaalne elu-olu kõige enam pigistab, seniks jääbki püsima arvamine, et anname natuke rohkem raha juurde ja asi on korras.

Selleks et vähekindlustatud inimeste olukord tõepoolest kindlaks osutuks, peab teadma, millist laadi on need kulud, mille tõttu saab väita, et nad ei saa enesega hakkama. Alles sellelaadse teabe tekkides on võimalik leida konkreetset lahendit, mismoodi korraldada asi nõnda, et nende inimeste majanduslik eksistents ei oleks ohus. Nendeks olukorda hoopis väiksemate kuludega, kuid samal ajal hoopis tõhusamalt parandavateks abinõudeks võivad osutada tasuta talongitoidu korraldamine tudengitele või mõnedele vanuritele, abi kütte hankimisel või hädapäraste remonttööde tegemisel või muude selliste asjade korraldamine.

Lahendiks ei tarvitse olla ju tingimata sotsiaalkulutuste suurendamine, vaid hoopis vaesemapoolsete kodanike olmekulutuste vähendamine või jälle neile suuremate sissetulekute võimaldamine mõnel teisel, ühiskonnale otseselt kasulikul teel, näiteks pensionäridele nende jõukohase lisateenimise võimaluse organiseerimise kaudu. See aga nõuab asjasse sootuks vastutustundlikumat pühendumist ja mõistagi – tegelikku tööd.

Õeldule tagasi viidates tahaksin osutada ühele väga tähenduslikule asjaolule. Elanike majanduslik olukord, sealhulgas ka pensionisaajate oma, on tegelikult puhtakujuline majandusküsimus. Seetõttu peaks selle aasta küsimuste lahendamine riigi juhtimises kuuluma hoopis majandusala asjatundjate kompetentsi. Praegu on see lahendatud irdküsimusena. Oma riigi taastamise seisukohalt on see aga ohtlik viga!

Seaduseelnõuga tutvumisel tekkisid mul põhimõttelisi laadi küsimused. Teisi ma siin kõneks ei võtakski.

Kas ei lähtu seaduse väljatöötamine antud juhul n.-ö. vales otsast? Praegu on võrreldamatult jõukamate naabermaade eeskujul konstrueeritud pensionide määramise meetodika ja määrad, seejärel aga tehtud arvutused, palju see kõik maksma võiks minna ning palju tuleb tõsta teatud maksu, et see raha kätte saada.

Vaatamata väga inimlikele taotlustele, on projekt sidustamata meie teiste rahvuslike eesmärkidega. Vastuseta jäävad küsimused selle kohta, mida kaotavad sellise lähenemisviisi juures meie nappide rahaliste vahendite reserveerimise tõttu noored pered oma väljavaates perekonda laiendada ja sealjuures samuti inimväärset elu elada: mil moel vahendite selline kogumine võiks kahandada ettevõtlusalast entusiasmi ning elu- ja töajõulise elanikkonna heaolu kiirema paranemise lootust jne.?

Kas pensionäride kindlustatuse parandamine kuidagimoodi haakub ka kindlustusmeditsiini juurutamise kavadega, millest varsti peaks juttu tulema juba ka siin? § 28 käsitleb sooduskorras pensioni õigusliku staaži arvestamist. Kas Eesti ühiskonna praegusi eesmärke taotledes ei oleks peale tervishoiutöötajate veel elualasid, kus tuleks vastavat soodustust võimaldada, et jalad üldse alla saada? Äkki oleks meie tuleviku nimel vaja peibutada veel ka õpetajaid, mis siis, et Rootsis, Soomes või Taanis seda ei tehta? Hariduse viletsus on ju Eesti mure!

Olen tähele pannud, et eri maades võetakse minimaalpensionide määramisel aluseks erinevaid printsiipe. Käesolev seadus jätkab senist tava – lähtuda teatud perioodi keskmisest töötasust. See põhimõte võib õiglase olla pikaajalise väljaarenenud turumajandusega maades, kus töötasu tõepoolest peegeldab mõnevõrra kodaniku kasuliku töö panust ühiskonna edenemisesse. Ja seetõttu hiljem riik toetab teda sama mõõdupuuga.

Meil pole ju töötasu kunagi vastanud töötaja tegelikule tööpanusele, ei vasta sellele veel nüüdki – vaata et suurem osa Eesti kodakondsseid on aastakümneid teinud ühiskonnale väga vajalikku tööd, saades selle eest närust palka. Samal ajal teine suur osa, kes on häbitult hävitanud või koguni omastanud rahva vara, on alati olnud enam korvatud. Õnneks on hästitasutute hulgas ka ausaid, osavaid ja usinaid töömehi. Tervikuna aga sellise põhimõtte edasirakendamine süvendab sündinud ebaõiglust ja leian, et seda me ei tohiks tänapäeval endale enam lubada.

Hädaolukorras olijaid on vaja tõepoolest kohe aidata, selles ei ole kahtlust. Valitsuse suutmatuse tõttu saada lahti ametkondlikust juhtimisstiilist ei tohi lasta elanike turvatundel

ometi täielikult kaduda. Olen seda meelt, et valitsusel tuleks kohe riskirühmade toetussummasid tõsta.

Seadus ise tuleks aga teha olukorra ja selle tekkepõhjuste üksikasjaliku tundmise põhjal, et ta tegelikult midagi reguleerima hakkaks. Et me ei petaks end järjekordselt formaalse aktiga, mis annab küll populistliku efekti, ent tegelikult ei korrasta meie riigi elus midagi, tekitab teistes valdkondades hoopis uusi ettenägematuid muresid, aga võib-olla lõikab sootuks ära arenguperspektiivid.

Toetades tuliselt pensionäride elu parandamise ettevõtmisi, kahtlen endiselt kõnesoleva seaduseelnõu väärtustes. Ja kui Ülemnõukogu kiidabki lõpuks heaks pensionikorralduse senised alused, tehkem see endapettus siis teadlikult ja ärgem pugegem hiljem vastutuse eest peitu. See oli mu etteaste mõte. Aitäh!

R. Järlik

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Niisiis me arutame jällegi pooltühja saali ees seadust, mis puudutab sadu tuhandeid inimesi ja ühel ajahetkel hakkab puudutama ka meid – keda varem, keda pisut hiljem.

Kui see seaduseelnõu oli esimesel lugemisel, siis ütles pr. Oviir siit kõnetoolist, et mineviku ülekohut ühe seadusega heaks teha on võimatu, ja ma olen temaga täiesti nõus. Kuid on võimalik vältida uut ülekohut või vähemalt, kui see paratamatu on, siis teha seda pehmemal kujul, ja sellele ongi minu tänane esinemine suunatud. Pr. Oviir mainis oma tänases ettekandes, et kolmeaastase arvestusliku aluse kehtestamine nendele, kes lähevad pensionile alates 1. maist 1991, on tingitud sellest, et 1989. aastal hakkasid Eestis palgad tõusma. Jah, üldiselt on see õige, ainult see ei puuduta minu jaoks kolme väga olulist töötajate kategooriat, need on nimelt haridus-, tervishoiu- ja kultuuritöötajad, sest nende töö tasustamine on Nõukogude riigis läbi aastakümnete olnud allpool igasugust arvestust.

Ma toaksin ainult mõned näited viimasest perioodist. Kui 1980. aastal oli kultuuritöötaja palk vabariigi keskmisest madalam 57,7 rbl. võrra, siis 1989. aastaks oli see vahe kasvanud juba 92,3 rbl.-ni. Kui 1989. aastal oli keskmine palk meie rahvamajanduses 270 rbl. 20 kop. ja ehituses koguni 356 rbl. 50 kopikat, siis näiteks muuseumitöötaja teenis keskmiselt ainult 140 rbl. ja 70 kop. ehk teiste sõnadega, muuseumitöötaja keskmine moodustas 40% ehitaja keskmisest palgast. Samal aastal, see on 1989. aastal oli tervishoiu ühe ametikoha keskmine palk 139 rubla 34 kopikat. Sealhulgas arstidel 202 rubla 57 kop., keskmedpersonalil 121 rubla 21 kopikat ja nooremal medpersonalil 100 rubla 26 kopikat. Seega teenis medõde ehitaja

keskmisest palgast vähem kui ühe kolmandiku. Ka 1990. aastal tõusis ühe ametikoha keskmine palk pisut, kuid ainult 198,67 rublani kuus.

Võidakse öelda, et tervishoius töötatakse ka 1,5 kohaga jne. See on tõesti niimoodi olnud, sest ka meditsiinitöötajad on püüdnud oma töökoormust suurendada, et nende sissetulek ühiskonna keskmisest mitte liiga kaugemale ei jääks. Kuid ka kohakaaslust arvestades ei ole tervishoiutöötajatel mitte millegi üle rõõmustada olnud. Ja nimelt – 1989. aastal kujunes ühe füüsilise isiku keskmiseks 175 rbl. 56 kopikat kuus, mis oli ainult poolt ehitaja keskmisest palgast. 1990. aastal oli ühe füüsilise isiku keskmine palk meditsiinis küll 246 rbl. 66 kopikat, kuid siis oli vabariigi keskmine juba 324 rubla. Need on nüüd ühed andmed, et 324, on ka veel teised andmed, et siis oli vabariigi keskmine palk juba 406 rubla – ma ei teagi, milliseid andmeid tuleks meil nüüd aluseks võtta. Need, mida ma toon praegu siin kultuuritöötajate, tervishoiutöötajate ja haridustöötajate kohta, olen ma saanud viimastel päevadel ja peaksid olema õiged. Umbes sama, mida on nüüd öeldud haridustöötajate, vabandust, tervishoiu- ja kultuuritöötajate kohta, võiks jätkata haridustöötajate suhtes. Nende eelviimane palgatõus oli aastatel 1984–87. See lõppes 1. septembril 1987 ja selleks ajaks oli õpetaja keskmine palk jõudnud 202 rublani kuus, aga lasteaiakasvataval keskmiselt 93 rublani kuus. Sealt edasi ma tootsin aastate lõikes: 1989. aastal õpetajatel 212, lasteaiakasvatajatel 121; 1990. aastal õpetajatel 249, kasvatajatel 159. Prognoositav 1990. aasta keskmine peaks õpetajatel olema 322, kasvatajatel 227. Tuletagem meelde, et juba aasta varem oli vabariigi keskmine tükki maad kõrgem! Kommentaarid peaksid olema liigsed.

Usun, et te saate aru, et tervishoiu-, haridus- ja kultuuritöötajate palgad olid vabariigi keskmisest 1989. aastal veel nii kaugel maas, et nende suhtes 3-aatase baasarvestuse rakendamine tähendaks uut ebaõiglust. Me peame arvestama ka seda, et nende inimeste tarve vaimsete vajaduste rahuldamise järele on märksa suurem kui materiaalse tootmise afääris ja selleks kulub rohkem. Meil ei ole õigust neid elust mitte millegi võrra välja lülitada. Selle tõttu olen ma teinud sotsiaalkomisjonile ettepaneku lubada hariduses, tervishoius ja kultuuritöös pensionile siirdujatel arvestada 1. maist 1991. aasta siis kahe aasta kuu keskmist sissetulekut, alates 1. jaanuarist 1992 3 aasta jne., et pisutki seda ebaõiglust korvata. Päriselt vältida me seda niikuinii ei suuda, lihtsalt pole sellist riigikassat.

Juhataja

Suur tänu! Head kolleegid! Peame hetkeks nõu, kell on 13.37, meie ametlik tööaeg peab lõppema kell 14.00. On laekunud ettepanekud tänase tööpäeva pikendamiseks, selles küsimuses tuleb nõu pidada. Samas sõandaksin teha ettepaneku läbirääkimiste lõpetamiseks

sellistel tingimustel, et viimased kõnepidajad oleksid Hanno Schotter ja Valeri Kois. Kas Ülemnõukogu on valmis neid otsuseid vastu võtma? Kolleegid, millise ülesande me enda ette püstitame, kas töötada täna kuni seaduse ja otsuse vastuvõtmiseni või kuni selle hetkeni, millal Ülemnõukogu tunnetab, et see teema on vaja veel kord läbi arutada, see tähendab, kas katkestada, jätkata või asuda seadust vastu võtma? Vladimir Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Võib-olla peaksime arvukaid ettepanekuid ja märkusi arvestades veel pisut mõtlema ja siis esmaspäeval, järgmisel istungjärgul seaduse vastu võtma? Tänan!

Juhataja

Kolleegid, kuidas te suhtute sellesse, et me töötaksime näiteks kella 15-ni ja siis otsustame edasi, kui vajadust on? Kuidas, palun? Ollakse nõus. Kui me 16-ni pikendame, siis ilmselt tuleks teha lõunavaheaeg. Ma kardan, et näljased inimesed ei ole objektiivsed. Presiidium on täna tõesti kell 15, kuid minule on laekunud saadikute ettepanekud ja ma ei saa neid ignoreerida. Lepime esialgu kokku, et otsustame töötada kella 15-ni. Kui Ülemnõukogu soovib konstruktiivselt tööd teha, siis tema on valmis otsustama ka veel teist korda tööpäeva pikendamist.

Kohaloleku kontroll! Kohal on 75 rahvasaadikut, puudub 29.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada tänase istungi ametlikku tööaega kuni kella 15.00-ni? Palun hääletada! Kvalifitseeritud häälteenamus, kaks korda rohkem poolt kui vastu. Selle ettepaneku poolt on 58 rahvasaadikut, vastu on 7, erapooletuid on 4. Tööaega pikendatakse kella 15.00-ni.

Nüüd teen ettepaneku läbirääkimiste lõpetamise kohta. Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised sellise arvestusega, et viimane kõnepidaja oleks Valeri Kois? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 60 rahvasaadikut, vastu 5, erapooletuid on 3. Läbirääkimised lõpetatakse eespool öeldud tingimustel. Ma tänan!

Arvestan ja tuletan ka teile meelde. Reglemendi § 11 5. lõige sätestab: "Teisel lugemisel võib parandus- ja täiendusettepanekuid teha vaid nendes küsimustes, kus seaduseelnõu on kahe lugemise vahel muutunud." Jätke meelde või võtke ette reglement!

3. lõige: "Kõik ettepanekud seaduseelnõu täiendamise ja muutmise kohta esitavad saadikud juhtivkomisjonile hiljemalt eelnõu arutamisele järgneva istungjärgu esimese tööpäeva

lõpuks." Kas tuli meelde? Ja nüüd tehke järeldused, millised parandusettepanekud võetakse arvesse ja milliseid ei võeta. Läbirääkimised jätkuvad. Palume kõnetooli Arvo Sirendi!

A. Sirendi

Austatud kuulajad! Võib-olla tõesti on tänane küsimus üks tähtsamaid, kui mitte kõige tähtsam, sest see puudutab otseselt kuni 400 000 inimest. Osaliselt on korda läinud katse muuta pensioniseadus poliitiliseks küsimuseks ja just nende poolt, kes tahavad iga asja pealt poliitilist kasu lõigata ja kellel pole piinlik seda teha.

Seoses sellega on mul au teid informeerida järgmisest: kolmapäeva, 20. märtsi õhtul kella 6 ja 7 vahel vastas hr. peaminister hr. Ott Kooli poolt organiseeritud saates Lääne-Virumaa rahva küsimustele. Lisaks seal esitatud küsimustele märkis ta, s.t. peaminister, omalt poolt, et ta on teadlik meie pensionäride raskest majanduslikust seisundist. Endale esitatud küsimusele vastates märkis ta kas peaministri või eraisikuna, et pensioniseadus on Ülemnõukogule antud juba 5. detsembril, kuid Ülemnõukogu venitab teadlikult selle vastuvõtmisega. Ühtlasi kutsus pensionäre üles piketeerima Ülemnõukogu ees.

Et süüdistus oli väga tõsine, usun, et siin oluks kindlasti vaja selgitada välja konkreetsed süüdlased ning lint Ülemnõukogu liikmetele lihtsalt ette mängida.

Läksin seepärast järgmisel hommikul kell 9 raadiosse ja palusin endale seda saadet üle kanda minu lindi peale. Poole tunni pärast selgus, et linti kahjuks ei saa kohe, sest Ott Kool on selle kaasa võtnud. Laupäeval Paides ütles hr. Kool, et ta ei ole seda kaasa võtnud, et see on raadiomajas. Esmaspäeval öeldi, et küllap see on lukustatud kapis, lubati lint kolmapäeval ümber lindistada ja neljapäeval mulle üle anda. Kuid neljapäeval anti lindi asemel Ott Kooli telefon. Mõni päev hiljem sai selgeks, et just see lint on kahjuks ja täiesti juhuslikult kaduma läinud ja dublikaat samamoodi kustutatud. Me võime seega veenduda, et me elame kultuurriigis, kus kaob vaid tülikas lint ja ei ela mitte kultuurmaal, kus kaoks selle tülikas soovija.

Meil peab jätkuma meelekindlust, vaatamata Ülemnõukogu aadressil esitatud süüdistustele, veel täna see pensioniseadus vastu võtta. Võib-olla me täna ei jõua, sest meil on veel sõnavõtte palju, kuid meid ootab 400 000 inimest ja pensionäride jaoks ei ole see poliitiline, vaid lihtsalt majandusküsimus. On vaja vastu võtta ka selleks, et võimalust osta igapäevast leiba ei peaks keegi Eestimaal jääma ootama nagu hingeõnnistust. Las pensioniseadus pealegi olla sotsialistlik, sest ka pärand on meil sotsialistlik. Võtame selle pensionäride ainelise olukorra parandamise seaduse vastu, et päris pensioniseaduse tegemise ajal ei tuleks kellelgi hambaid varna panna. Ja on vaja, et selles juba saaks arvestatud täielikult härra Veetõusme

poolt esitatud mõtteid vajaduse kohta maainimestele enam mitte ülekohut teha. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja (M. Lauristin)

Aitäh! Palun, härra Raig!

I. Raig

Austatud proua spiiker! Austatud rahvasaadikud! Ma tahaksin alustada sealt, kust lõpetas härra Sirendi, nimelt sellest, et meil oleks vaja soovitatavalt juba täna või hiljemalt järgmisel nädalal kõnesolev seadus vastu võtta. Seda sellepärast, et tõepoolest meid ootab 400 000-line pensionäride pere ning meid ootab ees ka pidev hindade tõus ja inflatsioon. Loomulikult on härra Made ettepanekutes rida konkreetseid meetmeid, mida oleks vaja arvestada seaduseelnõu paremaks tegemisel. Juhiksin tähelepanu ka sellele, et härra Made on vist ainukene siin saalis, kes on tõepoolest spetsialist selles küsimuses ja minu teada isegi tema doktoriväitekiri pidi valmima sel teemal.

Siinkohal jääb mul üle avaldada ainult kahetsust, et härra Made ei ole oma ettepanekutega varem pöördunud ministeeriumi ja vastava seaduseelnõu autorite poole, et tema ettepanekud oleksid võinud juba saada lülitatud seaduseelnõusse, sest kui me hakkame nüüd uuesti seaduseelnõu arutama, teeme selle valmis sügiseks. Siis võib tõepoolest juhtuda, et sajad pensionärid tulevad tänavale ja mitte ainult tänavale. Tõepoolest tuleb neil kätte nälg. Meie aga, selle asemel et seadust vastu võtta, arutame ikka veel Made ettepanekuid. Ma eelistaksin küll parem, kui Made läheks tänavale laulma, selle asemel et seadus jääks vastu võtmata.

Ja nüüd konkreetselt seaduseelnõu juurde. Ma näen peamist puudust seaduseelnõus ja ma pakun välja ka kompromissi, kuidas sellest puudusest üle saada. Puudus seisneb selles, et pensioniseaduse eelnõu § 37 on öeldud, et elukalliduse tõus kompenseeritakse pensionäridele Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras. Sellele viitas ka härra Made. Me ei tea, milline see kord on. Seda korda pole välja töötatud ja kahjuks me oleme ka fakti ees, et tänaseks valitsuse poolt vastu võetud meetmed elukalliduse tõusu kompenseerimiseks 1991. aastal on siiski ühekordsed abinõud ja nende meetmete hulgast ei saa kuidagi välja lugeda kogu kompensatsioonimehhanismi, tervikliku majandusregulatsiooniga mehhanismi majanduse riiklikuks reguleerimiseks hüperinflatsiooni tingimustes.

On väga tõenäoline, et hüperinflatsioon tuleb. Samas me teame, et Riigikantseleile on Majandusministeeriumi poolt ette valmistatud vastavad meetmed. Põhiküsimuseks on siin see, et me peaksime välja töötama tulude indekseerimise mehhanismi, siis me saaksime ka

paremini vastata pensionäridele, kuidas hakkab pension tõusma, kui tuleb meil inflatsioon, mis on väga tõenäoline, arvestades Jugoslaavia, Poola ja teiste riikide kogemusi. Kui näiteks inflatsiooni tingimustes tõuseb palk aastaga võib-olla kaks, kolm või isegi neli korda, mis siis saab pensionitega? Mul on selline ettepanek, et me võtaksime tänase seaduseelnõu vastu koos Ülemnõukogu otsusega, kus Ülemnõukogu kohustab Eesti Vabariigi Valitsust lähema aja jooksul, ütleme näiteks 15. maiks, välja töötama tulude indekseerimise mehhanismi ja fikseerima pensionäride jaoks eraldi ostukorvid.

Me teame, et ostukorv kui selline on välja töötatud ühe keskmise kodaniku jaoks, kuid ei ole ilmselt õiglane võrrelda pensionäride ostukorvi, tarbimiskorvi näiteks nende töötajatega, kes on reaalselt tööl või on kõrgepalgalised. Selle tõttu see keskmine ostukorv meid siin ei aita, me peame töötama välja pensionäride ostukorvi ja jälgima siis pensionäride ostukorvis olevate kaupade hinnatõusu ning selle järgi arvutama välja pensionäridele iga kvartal juurdemakstavad summad, sest neid ootab ees ikkagi galopeeriva tempoga inflatsioon. Pensioniseadus isegi annab selleks põhjust, kui me tahame nüüd sotsiaalmaksu tõsta 20-lt 27%-le. 7%-line sotsiaalmaksu tõus, nagu kogemused näitavad, toob kaasa vähemalt 10%-lise hindade tõusu. Kui meil hakkab tekkima eelarve defitsiit, siis on vaja jälle maksusid tõsta, nii et siin on paratamatu niisugune inflatsioon ja ma ei näe praegu mehhanismi, kuidas seda inflatsiooni peatada. See on eraldi küsimus, mille kohta me peame valitsuselt järele pärima.

Ja lõpetuseks siis veel kord selle ettepaneku juurde, et me peaksime võimalikult kiiresti seaduseelnõu vastu võtma. Suurt tööd on tehtud! Loomulikult seaduseelnõu on võimalik ka edaspidi täiendada, sõltuvalt juba konkreetsest olukorrast meie majanduses. Me peaksime kohustama valitsust näiteks 15. maiks välja töötama tulude indekseerimise mehhanismi ja rakendama seda kohaldatuna pensionäride jaoks pensionäride ostukorvi kaudu. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Tänan, härra Raig! Palun, hr. Titma!

M. Titma

Ma usun, et me kõik mõistame pensionäride olukorda ja siin meil suuri erimeelsusi ei ole. Mind tõi antud juhul kõnetooli teine moment meile pakutavas pakendis ja see puudutab sotsiaalmaksu tõstmist 7% võrra. See on üldiselt paraku tüüpiline fiskaalse lähenemise jätkumine kogu meie asjaajamises ja see punkt jõuab maksukoormaga juba niikaugemale, et isegi see ettevõtja, kes praegu tegutseb, hakkab asju kokku pakkima, eest on teatud riskipiir, kus

maani ettevõtlust arendatakse, ja edasi enam riski peale välja ei minda. Umbes samasugune aksioom nagu see, et Maa käib ümber Päikese, on fakt, et turu tekkimisel igast kümnest ettevõtjast jääb üheksa pankrotti. Parim norm praegu on Lääne-Saksamaal, kus pankrotti läheb 7 tükki 10-st.

Kujutame nüüd ette, milline mees hakkab tootmist arendama, kui meie praegune maksukoormus on tal ees ootamas! Tähendab, kui me ei loo eraalgatusele tootvas tootmises maksusoodustusi, ei stimuleeri teda, ei teki meil kunagi väiketootjat ja jääbki see illusoorne kiht, kelle põhjal tehakse praegu järeldusi. Saadakse ülikasumeid kauplemisest, vahendamisest, mitte tootmisest. Fiskaalse lähenemise lõpp kujuneb selliseks, et tootmine kuivab kokku ja pole enam, kes maksu maksab. Paraku koos inflatsiooniga täpselt seda rada Eestimaa astub. Mingeid meetmeid selle asja vastu paraku ei ole ette võetud. Kui me nüüd räägime põllumajandusest, kuhu panime maksukoormuse peale, jätsime ta abist ilma, nüüd hakkame külvikohustust panema ja edasi juba saagikohustust, siis kõik see on turumajandusele vastupidine tee ja lõhnab sõjakommunismi järele. Kui me siin pööret praegu ei tee ja ei loo ettevõtjale kindlustunnet, siis see krahh saab olema väga ränk ja me võime praegu pensioniseadusega määrata ükskõik milliseid summasid, meil lihtsalt peale rahapaberi varsti ei ole, mida tegelikult käsutada. Selles mõttes tahaks selgelt teid üles kutsuda mitte mingil juhul sotsiaalmaksu tõstma!

Pensioniseaduse suhtes eraldi. Kiiret siin, nagu näha meile esitatud projektist, ei ole praegu, sest seadus ise realiseerub ju alles aasta või paari pärast. Ilmselt positiivne suhtumine on olemas. Sotsiaalmaksu veel tõsta ja sellega ettevõtlusele täiendav hoop anda on lubamatu! Minu arvates peaks meie vastutustunne üle olema poliitilistest ambitsioonidest ja erakondlikust kemplemisest, sest see olukord, mis praegu põllumajanduses on, ei ole kaugel Eesti tööstusest. NSV Liidu inflatsiooni tingimustes praegu, kus iga majandusmees hakkab mõtlema selle peale, et tänane rubla homme ei maksa midagi ja parem on kaupa hoida, me ei hakka enda väiketootjat looma, siis me võime olukorras olla, kus majanduse krahh on meil suurem kui NSV Liidus tervikuna.

Juhataja

Vabandust, härra Titma, kas teie ettepanek on ka konkreetselt sõnastatav hääletamise jaoks? Sest siin oli juba tehtud ettepanek otsuseprojekti selle punkti suhtes, mis puudutab konkreetselt sotsiaalmaksu. Kas see on sama ettepanek?

M. Titma

Toetada, eraldi hääletada sotsiaalmaksu ...

Juhataja

Selge! Tähendab, seaduse viimast punkti, otsuse viimast punkti. Aitäh! Härra Hallaste, palun!

I. Hallaste

Lugupeetud eesistuja, austatud rahvasaadikud!

Meile on välja jaotatud seaduseelnõu, mille pealkiri on "Pensionäride ainelise olukorra parandamise kohta". Ma juhin tähelepanu, et tegemist on pettusega. See seaduseelnõu ei paranda pensionäride ainelist olukorda. On olemas küll teatud isikute ring, kelle aineoline olukord paraneb, kui võetakse vastu see seadus ja selle juurde kuuluv otsus, s.o. repressseeritud, kelle ainelise olukorra parandamise vastu ei saaks kellelgi midagi olla, sest need inimesed on tõepoolest kannatanud, ja sõjaveteranid.

Sisuliselt on tegemist sõjaveteranide ainelise olukorra parandamise seadusega. Kui valitsus tahab sõjaveterane eriliselt toetada, võrreldes teiste pensionäridega, siis seadus ja selle juurde kuuluv otsus tuleb sellisena vastu võtta – kui muidugi ka Ülemnõukogu niimoodi arvab. Kristlike demokraatide seisukoht selle seaduse suhtes on, et ei tohi luua mingeid eeliseid ei sõjaveteranidele ega ka Leningradi blokaadis olnud isikutele. Miks oli Leningradi blokaadis olla raskem kui sõja ajal näiteks Tallinnas või teistes linnades? Kas tõesti peab Leningradi blokaadis olnutele looma suuri eeliseid?

Meie ettepanek on jätta § 73, mis räägib sellest, kuidas antakse 20% lisa teenistusajal piirikaitseorganites invaliidistunud isikutele, sõjast osavõtnutele ja vastupanuliikumisest osavõtnutele jne., jätta see paragrahv täielikult välja. Kui Eesti Vabariik peab toetama kedagi, siis neid, kes on sõdinud Eesti Vabariigi eest Vabadussõjas. Ja need isikud võib panna sisse § 7, et nendele erisoodustusi anda. Need, kes on sõdinud Soome sõjaväes – neid isikuid on natuke üle 250, kui ma õigesti mäletan, 253 – siis neile peaks maksma pensioni Soome. Neile, kes on sõdinud Saksa sõjaväes, olnud näiteks Eesti leegionis või siis SS-is, neile peaks maksma pensioni Saksa Liitvabariik, ja neile, kes on olnud Punaarmees, neile maksu pensioni Nõukogude Liit. Kui Nõukogude Liit on andnud Eesti Vabariigi Valitsuse arvele teatud rahad, selleks et sõjaveterane toetada, siis loomulikult jaotab valitsus oma otsusega need rahad sõjaveteranidele, kuid see ei ole pensioniseaduse küsimus, vaid see on Nõukogude Liidu poolt valitsusele eraldatud rahade jagamise küsimus. Järelikult meie ettepanek on tühistada § 73.

See arvamus, et kui Soome maksab näiteks sada või kakssada marka kuus oma veteranidele ja et selle saja marga eest saab praeguse kursiga 635 rbl. ja et Nõukogude Liidul pole raha oma veteranidele nii kõrget pensioni maksta, see on Nõukogude Liidu majandusliku olukorra asi, mitte meie pensioniseaduse asi. Meie parandusettepanek on jätta §-st 57 välja nõue, et töötavatele pensionäridele makstakse vaid pool pensioni. See oleks ebaõiglane, sest vanemad inimesed, kes on pensionil, käivad tööl näiteks "Ukus", koovad seal ning kasutavad võimalust omavahel suhelda ja ka natuke lisa teenida. Kui neilt veel võetakse pool pensioni karistusena, siis niimoodi ei saa teha! Ja meie ettepanek on sõnastada § 57 järgmiselt: "kõiki pensione makstakse sõltumatult töötamisest ja saadavast sissetulekust." Ja loomulikult tuleks ka muuta seaduse pealkirja. Kui otsuse projekti jääb sisse see, et sõjaveteranidele arvutatakse 1. maist pension välja ja kõigile teistele inimestele alles 1. jaanuarist 1992, siis sellisel juhul tuleks sõnastada seadus ümber: "sõjaveteranide ainelise olukorra parandamise seadus". Kui see otsusest läheb välja, siis võiks olla seaduse pealkiri lihtsalt Eesti Vabariigi seadus pensionidest.

Ja loomulikult Eesti Vabariigi kristlik-demokraatlik saadikurühm toetab hr. Kassi ettepanekut emade suhtes. Teeme ettepaneku sõnastada § 27 punkt 8 järgmiselt: "Pensionistaaži hulka arvatakse emadele 2 aastat iga sündinud lapse kohta." See on kokkulangev hr. Kassi ettepanekuga.

Pensioniseadus on väga tõsine seadus. Kui valitsus räägib sellest, et tahab parandada pensionäride ainelist olukorda, ja paneb neile enne 1975. aastat määratud pensionidele juurde 50 rbl., siis mõnel, kellele määrati näiteks 1970. aastal pension 50 rbl. ja sellele lisatakse veel 50, on tegelik pension 100 rbl. – seesama, mis praegu on. Otsuse tekstist tuleb täpselt niimoodi välja! Seda ei panda juurde mitte praegusele miinimumpensionile. Kui pannakse miinimumpensionile juurde, siis tekib väga õigustatud küsimus, mille esitas ka raadiosaate ajal pr. Org Rakverest, et mispärast eelistatakse neid inimesi, kes läksid pensionile enne 1975. aastat, neile, kes läksid pensionile hiljem. Miks ühtedele pannakse miinimumpensionile juurde 50, teistele 25 rbl.? Siin on olemas väga tõsiseid probleeme ja ma loodan, et rahvasaadikud otsustavad nii, et pensionäride aineoline olukord tõepoolest ka paraneb. Aitäh!

L. Arro

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma tahan ikka ja veel tõsta üles probleemi nende vanade taluperenaiste ja -peremeeste küsimuses. Põhiliselt olid ju meil Eestis need peremehed ja perenaised ikkagi ka ise töötegijad. Selliseid peremehi, kes ise tööd ei teinud, oli Eestimaal väga vähe ja vaevalt neid enam üldse eksisteerib, need vennad on viidud Siberisse ja kadunud

meie hulgast. Selle suure töö kõrval, mida talus tehti, kasvatati ja koolitati lapsi ja enamikus olid suured pered.

Ma konkreetse näitena tahaks teile tuua minu oma ema. Pärast Vabadussõda sai isa Vabadusristi koha. 1922. aastal asuti ehitama talu ja rajama talupidamist. Sündis 6 last. Isa suri aastal 1937. Kõige vanem poeg oli siis 14-aastane ja kõige väiksem 2-aastane. Korraga käis koolis 4 last. Kujutage siis ette selle pere ja perenaise töid ja tegemisi! Minnes kolhoosi, oli see naine juba 48-aastane. Oli 39 aastat talutööd rüganud, karja lapsi üles kasvatanud ja jõudis veel ka kolhoosis aastaid lehma lüpssta, kuid kahjuks praeguse seaduse järgi puudub sellel naisel pensioniõiguslik staaž! Neid inimesi meil Eestimaal siiski on. See on moraali küsimus! Neid ehk ei olegi väga palju ja ei oleks tegemist mitte mingisuguste suurte summadega.

Sotsiaalminister mainis siin, et paljudele talupidajatele ei makstud ka Eesti ajal pensioni. Loomulikult ei makstud. Oleks see talu alles jäänud, ei oleks 40 aastat hiljem mitte mingisugust pensioni vaja maksta olnud, sest harilikult lapsed pidasid talus üleval ka oma vanemaid ja kõik oleks korda saanud. Probleemi poleks tekkinudki. Talud aga võeti ju ära, maad võeti ära, varandus võeti ära. Ja milles siis need inimesed süüdi on, et nendel ei ole tööstaaži, aga tööd on tehtud? Sellepärast on mul konkreetne ettepanek, olgugi et komisjonis Johannes Kass selle ettepaneku tagasi võttis, kuid see ettepanek oli tehtud ja ma arvan, reglemendiga see ei ole vastuolus. Mina lootsin, et komisjon arvestab, kuid ta ei ole arvestanud, ja ma kordan seda ettepanekut ka kirjalikult.

Teine küsimus, millele ka veel tahaksin juhtida tähelepanu. Ma ei pea sugugi õigeks varianti, et praegu noored pensionärid hakkavad saama ikkagi maksimaalpensionile, mis on lubatud, see tähendab 270 rbl., aga vanad ei hakka saama ja nendele tehakse ümberarvestus alles aasta lõpust. Pealegi nooremad enamikus ju töötavad ka veel. Üks nendest olen mina, kes saab palka ja pensioni. Kui maikuus läheb keegi pensionile, hakkab ta saama kõrgemat pensioni. Peaks hakkama ikka peale nendest vanematest inimestest, kelle pension on väike, rakendama kõigepealt uut pensioniseadust neile ja edasi minema siis aasta lõpuks teisteni. Aga nooremad saavad nagunii praegu kõrgemat palka, kõrgemat pensioni. Ei sobi rakendada ka, et töötavatele pensionäridele makstakse 50% pensionist, seda eriti maal, kas või võtame kooliõpetajad, loomakasvatajad. Kui võtame kooliõpetajaks noore, sellele tuleb niikuinii maksta 100% palka (pensionärile tuleb ka 100% maksta) ja peale selle leida korter, mida ei ole kuskilt võtta, ja osutada kommunalteenuseid. Siin peaks ikka nende asjadega arvestama. Aitäh!

Juhataja Ü. Nugis

Jüri Liim!

J. Liim

Lugupeetud saadikud! On näha, et lõuna ajal ikka nii tõsiseid asju ei tohi ilmselt arutada, sest saal, nagu näete ise ...

Toetan härra Hallaste ja Arro ettepanekuid nendes küsimustes. Tahaksin puudutada veel kord pensioni küsimust. Teatavasti hakkavad kõik sinna valdkonda kuuluvad kodanikud saama toetust võrdsetel alustel. Inimlikust seisukohast on taoline abiandmine arusaadav. Kui aga arvestada seda, et Eestimaal on arvukalt võõrriikide huvides vallapäästetud sõdadest osa võtnud veterane ja väga arvukalt nende hulgas meil elavaid inimesi, kes ei ole Eesti Vabariigi kodanikud, tekib küsimus, miks peab Eesti Vabariik välja maksma mingi Portugali sõduri sõdimised Kongos? Minu arusaamise järgi peaksid neile sõjalised pensionid määrama ja maksma vastavate riikide valitsused, nagu Saksamaa, Soome, NSV Liit jne. Raske on meie majanduse praegustes oludes maksta sõjateenete pensione isikutele, kelle teened võõrriigid on unustanud. Tahaks öelda, et Saksamaa ja Soome hakkavad seda lünka täitma. Aeg oleks vastav otsus teha ka NSV Liidul.

Küll aga tahaks rääkida meie vabadussõdalastest ja nende leskedest. Nagu esiti selgitasin, austavad paljud riigid ja toetavad ka materiaalselt selliseid erilisi teeneid osutanud sõdalasi ja nende leskesid. Nagu selgus, meil neile toetust ei anta. Me oleme valijatele, kes meid siia saali läkitasid, lubanud, et siin saalis teeme otsuseid, mis viivad Eesti Vabariigini. Paraku oleme unustanud need kõrges eas mehed, kes oma vapruse ja verega lõid selle riigi, mille poole tagasi püüdleme. Nemad tõid meile ka kolmevärvilise lipu, mis nüüd lehvib Toompea tornis. Sellele vaatamata, et Eesti Vabariigi riigilipp lehvib, ei tehta riiklikul tasemel endiselt välja vabadussõdalastest või ei ole see ikkagi veel see päris õige lipp.

Mitmed kuud tagasi olin selles küsimuses teie ees. Tookord hääletas saal teema arutlusele võtmise maha. Täna tõstan selle veel kord üles. Teen ettepaneku, arvestades Vabadussõja veteranide erilisi teeneid Eesti Vabariigi loomisel, kindlustada neile eritoetus lisaks teistele lisamaksetele. Sama ettepanek kehtib ka leskede osas. Tuletan veel kord meelde, need inimesed on kõrgealised ja iga päevaga jääb neid vähemaks. Meil on viimane aeg teha nende heaks kas või seda vähestki. Sellisel teol ei ole mitte ainult inimlik, vaid ka riiklik-poliitiline tähtsus. Kahjuks pööravad neile praeguseni tähelepanu põhiliselt ühiskondlikud organisatsioonid ja mitte Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja valitsus. Palun panna see ettepanek hääletamisele, kuigi see on äärmiselt ebapopulaarne! Nimelisele hääletamisele! Kui tekib

küsimus summadest, siis need saame sel juhul, kui loobume võõrriikide sõdalaste lisatoetustest, arvestades sõdalasteks ainult Eesti Vabariigi kodanikud ja nende järeltulijad. Ka need Eesti Vabariigi kodanikud, kes sunniviisiliselt pidid osalema ühel või teisel pool, ühes või teises riigis.

Juhataja

Suur tänu! Ja nüüd palume kõnetooli Ants Paju.

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetavad kolleegid! Ma ei sõandaks alustada nõnda nagu enamus, et austatud kuulajad, sest me ikkagi oleme siin saalis selleks, et jõuda mõttekogumina omavahel arusaamisele, mis tegelikult meie ees on, ja jõuda läbi selle arusaamisele, mida me peame otsustama.

Siiralt hea meel on kuulata täna üle hulga aja tõsist analüüsi härra Veetõusme ja kolleeg Järliku suust. Sellest saime selge pildi, kust me tegelikult tuleme. Sellesama pildi selguse loob meile ikkagi see ühiskond, kus me oleme olnud. Selle ühiskonna arendamisel ei ole kunagi olnud eesmärgiks inimene, vaid see inimene on ikka olnud vahendiks. Ja ma arvan, et kui me veel kord meenutame hr. Järliku analüüsi, siis me saame aru, et nüüd, püüdes selle dokumendi nende põhimõtetega leppida, leiame ju ainult selle nn. võrdsustuse põhimõtte. Sellega me muud midagi ei tee, kui leevendame olemasolevat kujunenud vastuolu.

Täna on kolleegid püüdnud kutsuda sõnavõtjaid rahulikkusele, et siin ei nopitaks poliitilist kapitali. Täna on püüdnud kolleegid välja selgitada toda salapärast mehhanismi, mille olemasolu on tegelikult väga ilmekas massikommunikatsioonivahendites, kus me ikkagi ei ole vabanenud veel tolle eelneva aja põhiolemusest, et keegi peab kuskil olema kurja juur, ja kui meil vaenlast ei ole, siis me ilmtingimata mõtleme selle välja.

Toon veel meie niisuguse hapra seisundi kohta näite, enne kui ma oma täienduste juurde jõuan. Tuletage meelde, kuidas me nobedasti käivitasime kinnipidamiskohtades olevate inimeste olukorra tingimuste parandamise ja kui kiiresti leiti sinna n-teistkümmend miljonit. Ma ei hakka ütlema, kui palju seda oli. Kui nobedasti käivitasid õpetajad protesti, et elamine pole materiaalselt kindlustatud, ja täna me jõuame arusaamisele, et arstid ja õpetajad saavad siis kindlustatud, kui nad peavad 1,5–2 kohta. Ma arvan, et nõnda on see ebanormaalne seis. Antud dokument pakub palju lootusi aga samal ajal, milline on nende lootuste täitumise võimalus? Härra Mikk Titma nimetas ära selles viimases paragrahvis, mis annab justkui katte selle dokumendi täitmisele, ohu, mis toob endaga kaasa, kui me sotsiaalmaksu tõstame 7%

võrra.

Eile minu käest küsiti maakonnas, kas niisugune oht on olemas, millest see on tingitud? Ei olnud aga siis veel selge, mis see endaga kaasa toob.

Head kolleegid, ma arvan, et täna selle dokumendi juures nõu pidades peaksime tõesti natukene ühelt poolt määratlema selle kitsa liini, mida me saame teha, et parandada pisut ainelist olukorda. Kuid me peame läbi mõtlema ka selle, kuidas nõndasuguse seaduse juurde välja jõuda, et nõndasugune kategooria inimesi, nagu on vanad, pensionärid ja invaliidid, tunneksid ennast turvaliselt selles ühiskonnas, sest on ju ka see kummaline seis, et meil praegu paljud vanad elavad eraldi, nende poolt sünnitatud lapsed elavad eraldi, lastel pole mingisugust muret oma vanade eest ja see võõrandumise tunne on sünnitanud juba omamoodi kummalise hingelise kõleduse ka lastelastes.

Mis puutub aga nende potentsiaali rakendamisse, siis olen täielikult päri kristlike demokraatidega, kes ütlevad, et töötav pensionär peaks saama ikka täielikult kätte oma pensioni, sest sellega me rakendame tema initsiatiivi. Jagada saame seda, mis on loodud, loomisele peame me kutsuma, aga mitte kutsuma sellele, et me lihtsalt kaastundest jagame seda, mida praktiliselt varsti jagada pole. Olen siiralt härra Liimiga nõus, et me peame neid, kes on oma seljas välja kandnud selle tõelise, kauguste taha jäänud lahingu raskuse, meeles pidama, kuid kas on antud hetkel ainult selle väikese killu olukorra parandamine kogu olukorra parandamine? Kardan, et ei! Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, toome selgust selles küsimuses, kuidas meil ikkagi sõnavõtjate järjekord välja kujuneb. Ülemnõukogu otsustas lõpetada sõnavõttud sellise arvestusega, et viimane kõnepidaja on Valeri Kois. Selles nimekirjas oli veel Johannes Kass, kes loobus kõnepidamisest ja esineb sõnavõtuga, kuid nimekirjas ei olnud Reinsonit ega Aksininit. Mul on täpne nimekiri, mis on välja võetud kompuutri mälust. Siis peab Ülemnõukogu eraldi otsustama. Praeguse otsuse järgi saab kõnetoolist veel kõnet pidada Valeri Kois ja kohapealt Johannes Kass.

V. Kois

Lugupeetud kolleegid! Tahaksin öelda paar sõna härra Hallaste avalduse kohta. Meil kujuneb paradoksaalne olukord, kui me iga seaduseelnõu arutamisel pörkume kokku probleemidega, kes on kodanik ja kes ei ole, kes kelle poolel sõdis jne. Need on muidugi väga tähtsad küsimused.

On vaja määrata kindlaks meie riiklik staatus ja selle territooriumi elanike staatus. Selleks on vaja astuda konstruktiivseid samme. Kahjuks – igatahes mulle näib nii – ei ole härra Hallaste üldseisukoht konstruktiivne. Mulle näib, et on vaja teostada üldist konstruktiivset poliitikat või loobuda sellistest väiklastest nõksudest iga seaduseelnõu arutamisel, mis tekitavad meie saalis liigset poliitilist pinget.

Ja nüüd mõni sõna antud seaduseelnõust. Olen väga rõõmus, et sotsiaalkomisjon nõustus minu ettepanekuga § 30 ja 31 kohta. Kõik saalis viibijad võib-olla ei tea, milles oli küsimus, seepärast püüan lühidalt oma seisukohta selgitada.

Meie seaduseelnõu § 8 sätestab, et õigus saada vanaduspensioni on 60-aastaseks saanud mehel, kel on vähemalt 25 aastat staaži, ja 55-aastaseks saanud naisel, kel on vähemalt 20 aastat staaži. §-s 8 ei ole mitte mingisuguseid lisatingimusi, ent § 30 seab veel ühe tingimuse: viimasest 15 aastast enne pensionile minekut – see tähendab, naised umbes 40.–55. eluaastani ja mehed 45.–60. eluaastani – tuleb 5 aastat tingimata töötada, vastasel juhul tekib oht, et võib vanaduspensionist ilma jääda.

Oletagem, et naisterahval on 40. eluaastaks 20 aastat staaži. Siis jäi ta haigeks või kasvatas lapselapsi või tahtis lihtsalt koduperenaiseks jääda või oli töötu. Kui ta meie seaduseelnõu § 10 alusel võib sel juhul pretendeerida 60%-le palgamiinimumist ja 40%-le keskmisest kuusissetulekust, siis § 30 ja 31 järgi jääb ta sellest 40%-st lihtsalt ilma. Maksimaalselt võib ta pretendeerida 85 protsendile palgamiinimumist. Sel moel on meil 40–45-aastaste isikute puhul tegemist varjatud sundtöövormiga! See on just nimelt sundtöö, sest võtkem võrdluseks jälle § 10 lg. 2, kus on öeldud, et pensionile lisatakse 1% keskmisest kuusissetulekust iga täisaasta eest, mis ületab pensioni määramiseks vajaliku staaži. See on stimuleerimine, mitte soodustus, positiivne motiiv töötamiseks. § 31 aga peitub ähvardus, et kui inimene ei lähe tööle pärast seda, kui ta on töötanud 20 aastat, ja mainitud perioodil, siis ta jäetakse juba osast väljateenitud pensionist ilma.

Mulle näib, et me pole veel vabanenud sellest totalitaarsest mõtteviisist, mis eeldas, et kõik on kohustatud töötama just nimelt riigi heaks. Neid, kes ei saanud või ei tahtnud seda teha, võis parasiitlike eluviiside kohta käiva seaduse alusel vastutusele võtta ja kohtuotsusega töötama sundida. Tegelikult on see § 30 samuti endise totalitaarse pensionisüsteemi rudiment. Meil on vaja pöörduda tagasi normaalse ühiskonna kogemuste juurde. Seal on enamikus maades pensioni määramise üheks tingimuseks minimaalse, nn. kindlustusstaaži olemasolu. Meie tingimustes nimetatakse seda tööstaažiks. Jaapanis on see näiteks 20–25 aastat, USA-s on nn. alalise täieliku kindlustuse saamiseks vaja vähemalt 40 kvartalit, see tähendab 10 aastat. Mingeid meie § 30 ja 31 sisalduvatega sarnaseid lisatingimusi ei seata. Kui inimene leiab, et

ta ei pea pärast kindlustusstaaži väljateenimist enam töötama, siis ta ei tööta ja see ei vähenda tema pensioni. Kui ta edasi töötab, siis pension suureneb. Meie § 30 ja 31 aga vähendavad seda pensioni.

Seepärast teen ettepaneku sõnastada § 30 järgmiselt: pension arvutatakse töötamise lõpetamisele (mitte pensioni taotlemisele) eelnenud viimasest 15 aastast pensioni taotleja poolt valitud mis tahes 5 järjestikuse aasta keskmisest kuusissetulekust. Et § 31 lg. 1 ja 2 lähtuvad § 30, siis jätta need mõlemad §-st 31 välja.

Lugupeetud kolleegid, tahaksin juhtida teie tähelepanu sellele, et see pole sugugi mitte mõni juriidiline üksikjuhtum. Meil seisab ees väga keeruline ühiskonna lammutamise ajajärk ja juba praegu on Saaremaal ja Viljandimaal ja ka meil Kohtla-Järvel väga palju töötuid, kellest enamik on naised. Kõige rohkem ähvardab see oht üle 40 aasta vanuseid naisi, kel on raskem ümber kvalifitseeruda ja sobivat tööd leida. Ja kui me ei suuda neid kaitsta ja neile sellist tööd pakkuda, siis ei tohi me ka neid karistada sellega, et jätame nad osast pensionist ilma. Palun teid toetada minu ettepanekut § 30 kohta. Tänan!

J. Kass

Austatud juhataja! Rahva poolt välja valitud, võtsin ma sõna selleks, et korrigeerida Lembit Arro poolt § 27 kohta öeldud mõtet, nagu oleks ma loobunud oma ettepanekust, mille sisu oli järgmine: "tööstaaži hulka loetakse ka töö talus enne kolhoosi isiku 16. eluaastast alates." Toon lihtsa näite: praegu 80-aastaseks saav isik, kes töötas talus, kaotab selle seadusepunkti mittevastuvõtmisel 20–24 tööstaaži aastat. Mõelge sellele! Need olid väga rasked tööaastad. See oleks ülekohus! Muudeti ju vägivaldselt riigirežiimi! Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, sellega on meie läbirääkimised lõppenud. Jüri Reinsoni ees vabandan, sellepärast et selleks hetkeks, kui Ülemnõukogu võttis vastu otsuse, ei olnud Jüri Reinsoni nimekirjas.

Kompuuter ei eksi. Sõnavõtjate nimekirjas oli? Enne hääletamist? Vaat, minu nimekirjas ei ole siin. Selge, selge, nüüd on asi selgitatud. Jüri Reinson saab sõna võtta. Palume!

J. Reinson

Lugupeetud istungijuhataja! Kolleegid! Ma loodan, et ma ei kasuta teie aega kurjasti. Tahan juhtida teie tähelepanu ainult ühele parandusettepanekule, mis puudutab § 26. Saadikud Reinson, Kass ja Järvesaar on teinud ettepaneku anda sellele uus redaktsioon, mis

põhimõtteliselt võtab maha igasugused aastad, sellised absoluutsed suurused ja viib asja suhtesse. Tähendab, hoolduspensionile tekib õigus lihtsalt 5 aastat hiljem kui vanaduspensionile. Kui me tahame ühetaoliselt läheneda kõigile ja taotleme seda ühetaolisust kõigis nendes seadusesätetes, siis lubage küsida, kuidas me §-s 9 leiame, et teatud tingimustel on inimesel õigus saada vanaduspensioni varem? Juhin eriti tähelepanu, et seal on ära toodud lilliputid, I grupi nägemisinvaliidid ja palju teisi. Mul jääb arusaamatuks, miks seesama lilliput või nägemisinvaliid hakkab saama hoolduspensioni samadel alustel nagu kõik teised kodanikud? Ja mul on konkreetne ettepanek, mida ma ka kirjalikult esitan, panna hääletusele seaduseprojekti § 26 sellisena, nagu ta on parandustega Reinsoni, Järvesaare ja Kassi redaktsioonis. Lisaks tahaksin juhtida tähelepanu sellele, kas me täna võtame seaduse vastu või ei, on olnud palju poolt- ja vastuargumente ning kõigepealt seda, et seadus ei ole pika perspektiiviga. Võib-olla ta kõlbab ainult 1-2 aastaks.

Head kolleegid! Ma väga kardan, et me praegusel ajal ei ole üldse suutelised enamaks kui üheks-kaheks aastaks midagi paberile panema. Ja meie andmebaas, millest me lähtume, ei lubagi meil teda teha selliselt. Nii et see ei tohiks meile saada takistuseks seaduse vastuvõtmisel. Tänan!

Juhataja

Jüri Reinson, kas see parandusettepanek on siin ettepanekute tabelis olemas? Suur tänu! Läbirääkimised on lõppenud. Ma selgitan veel kord asjaolusid. Kolleegid, me jõuame otsustamise faasi, siis sellisel juhtumil me viime selle protseduuri läbi juba kontrollitud meetodil. Juhtivkomisjoni esindaja tuleb mulle kõnetooli appi ja hääletamisele pannakse need parandusettepanekud, mis komisjoni poolt heakskiitu ei leidnud. Hääletamisele ei panda neid ettepanekuid, mis ei ole esitatud reglemendi kohaselt. Võtke veel kord ette reglemendi § 11 ja vaadake, millised seal on tähtajad ja millised nõuded on seal parandusettepanekute esitamiseks. Kuid enne seda on meil vaja ära kuulata ettekandjate lõppsõnad. Kes ettekandjatest soovib lõppsõna? Kas proua Oviir? Lõppsõna, väga lühidalt muidugi!

S. Oviir

Tänan mulle antud võimaluse eest! Võiks öelda, et teie küsimuste teine pool ei olnud minu jaoks nii närvesööv kui esimene. Peatuksin mõne sõnaga esimese poole ettekannete peal. Nimelt meid süüdistati, et Rootsist ja Soomest võtame maha seda, mis on võimalik. Keegi polegi võtnud maha üks-ühele, arvestamata oma majanduslikku olukorda, ja antud sõnavõtust tundus, et vaatamata suurtele teadmistele ei oldud seadust hoolikalt läbi loetud, sest meie

seaduses on olemas pensioni maksimaalpiir, millest pensioni arvutatakse, s.o. 6-kordne palgamiinimum, 810 rbl. Ma rohkem sellel sõnavõtul ei hakkaks peatuma, vahest see peegeldab, kuivõrd tõsine oli süüdistus. Ja mis puutub veel sellesesamasse Rootsisse ja Soomesse, siis protsentides rahvatulust on Soome, Taani, Rootsi, Eesti enam-vähem võrdsed. Meil on muidugi vähem, kuid meie palgaosa on suurem, nimelt kui see Soomes on 36%, siis meil 47%, sotsiaalkindlustus moodustab rahvatulust 26%, meil, 9,5%.

Miks ma selle arvu toon? Sellepärast et me ei saa vastu võtta seadust, kui me ei tõsta sotsiaalmaksu lootuses, et kui palgad tõusevad, ehk siis loogiliselt suurenevad ka maksud. Need palgad võivad tõusta ka veel järgmine kuu, võib-olla ülejäämine, aga kui nad siis enam ei tõuse, mis me siis pensionäridega teeme? Vastu võttes seaduse, peab olema selle täitmine ka garanteeritud! Mul on käes õiend, mille ma sain Põllumajandusministeeriumist, kus on nende seisukoht, et sotsiaalmaksu määra tõstmine on hädavajalik, aga põllumajanduses ei kata praegused 20% määraga tehtavad sotsiaalmaksueraldumised sotsiaalfondi arvelt ettenähtud kulutusi. Nad leiavad, et sotsiaalmaksu tõus, see 7%, oleks 42 miljonit, mis toob kaasa hindade tõusu ainult 2%. Õiend on rahandusosakonna juhataja poolt tehtud ja mulle andis selle ministri asetäitja. Ma arvan, et me ei ole ise veel kõik majanduslikult nii pädevad, ei oska prognoosida, sellepärast on erinevaid arvamusi. Ma ei ütle, et see peaks olema absoluutne tõde. Kuid võtta otsusest maha § 13 on minu arust ülimalt ohtlik.

Ma tänan teid tiheda mõttetöö eest. Ettepanekud on ju väga õiged, nii et sotsiaalkomisjoniga neid kaalume ja viimane sõna on siiski teil, mismoodi me hääletame. Aitäh teile!

Juhataja

Hr. Maarendil oli üks küsimus ja vastus jäädi võlgu. Kas hr. Tammik on kohal? Palun, hr. Tammik.

L. Tammik

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud saadikud! Küsimus oli sotsiaalsest elatusmiinimumist 1. aprilli seisuga. Ma pean kahjuks ütlema, et täpsed andmed puuduvad. Paraku meie statistikasüsteem ei võimalda praegu määrata seda niivõrd operatiivselt, kui seda vaja oleks. Me tõenäoliselt saame need andmed alles peale 20. aprilli. Vastavalt mai alguses on see küsimus planeeritud ka valitsuse istungil. Elukalliduse indeks oli meil möödunud aasta lõpuks teatavasti 1,63, baasiks oli võetud 1989. aasta IV kvartal, millal me hakkasime seda arvestama. I kvartalis võib prognoosida selle indeksi kasvu kusagil 2,2–2,3-ni. See loomulikult ei tähenda seda, et samaväärselt langeb ka meil elatustase või tõuseb elukallidus,

sest samal ajal on oluliselt kasvanud ka elanikkonna sissetulekud, millest siin täna oli ka juttu. Palga kasv oli vabariigis tervikuna üle 26% möödunud aastal, ulatus keskmiselt 340,7 rublani kuus. Tuleb arvestada ka makstavaid kompensatsioone, sest teatavasti maksame 70 rubla praegu toidukaupade hinnakompensatsiooni, tööstuskaupade hinnatõusu ühekordset kompensatsiooni 200 rubla ja on ette nähtud palgatõus veel minimaalselt 60 rubla või kuni 100 rubla. Nii et kui arvestada kõiki eeltoodud aspekte, siis võib praegu prognoosida I kvartalis sotsiaalseks elatusmiinimumiks kusagil orienteeruvalt 170 rubla. Nagu ma ütlesin, täpsemaid arvestusi praegu tehakse. Ma loodan, et neid mai alguses valitsuse istungil aktsepteeritakse.

Juhataja

Suur tänu! Kas Alar Maarendil on teine küsimus? Täpsustame lühidalt ära.

A. Maarend

Palun ütelge siis, kui palju oli elatusmiinimum 1. jaanuaril 1990. aastal? Varem on avaldatud andmeid, et see oli 125 rubla. Kui meil elukallidus kasvas 63% 1990. aasta jooksul, siis 125-le 60% otsa annab üle 200 rubla. See oleks siis olnud seisuga 1. jaanuar 1991. Kui nüüd 1. kvartalis toimub veel elukalliduse kasv, siis ma ei oska oma teadmiste juures küll arvutada, et annaks tänaseks kokku 170 rubla. Tänan!

L. Tammik

Küsimus on siin selles, et samal ajal, kui me räägime elukalliduse indeksi kasvust, me räägime indeksi kasvust, mitte elukalliduse kasvust või elatustaseme langusest. Me peame arvestama ka siin, et samal ajal, kui meil elukalliduse indeks kasvab, kasvavad ka elanikkonna sissetulekud ja nende kasv on olnud oluline ja me peame selle maha arvestama nii, nagu seda arvestatakse praegu kehtiva metoodika ja vastavate metoodikate kohaselt.

Need andmed, 1990. aasta jaanuari seis oli kinnitatud 125 on rubla, ametlikult aktsepteeritud valitsuse poolt, 1991. aasta jaanuari seis oli 150 rubla sotsiaalseks elatusmiinimumiks ühe täiskasvanud elaniku kohta. Loomulikult on need näitajad erinevad, sõltuvalt perekonnaliikmete arvust.

Juhataja

Suur tänu, härra Tammik! Me oleme saanud vastused küsimustele. Nüüd palume lõppsõnaks kõnetooli proua Lehte Hainsalu!

L. Sööt (Hainsalu)

Lugupeetud juhataja! Kallid kolleegid! Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon koos autorite kollektiiviga vajab umbes tund või poolteist, et läbi arutada ettepanekud ja need küsimused, mis on siin üles kerkinud. Päris uusi mõtteid ju ei ole, need on meile küll tuttavad, kuid tuleb võtta seisukoht. Palun härra Nugisel panna hääletusele, kas poolteise tunni pärast on Ülemnõukogu nõus jätkama hääletusprotseduuri, et veel täna see seaduseelnõu ja otsus vastu võtta. Juhul, kui Ülemnõukogu ei ole nõus tööd jätkama, siis sellisel juhul tuleb lugeda eelnõu teine lugemine katkenuks, kuna meie aeg on täis ja tuleb jätkata väljaspool päevakorda uuel istungjärgul. Ma isegi sõandaksin teha niisuguse ettepaneku, et jätkata, kuna tegemist on ainult hääletamisega veel enne päevakorra arutamist. Kui me oleme võimelised täna arutama, otsustama ka sotsiaalmaksu määra, siis teeme seda täna.

Juhataja

Suur tänu, Lehte Hainsalu, ma annan siit ka üle laua viimased parandusettepanekud ja me asume Ülemnõukoguga aru pidama.

Kolleegid, 10 minuti pärast algab Kadriorus presiidiumi istung. Kohale on kutsutud palju kõrgeid ametnikke üle terve vabariigi. Kuidas oleks õigem käituda, kas tulla täna õhtupoolikul veel kokku, olla valmis homme arutama või võtame need otsused vastu esmaspäeval? Midagi ei ole vaja teha väljaspool päevakorda, vastavalt meie reglemendile kandub see edasi. Ja kui me otsustame täna katkestada ning jätkata järgmisel istungjärgul, siis sellega mingeid probleeme ei ole. Lembit Arro!

L. Arro

Lugupeetud Ülemnõukogu, mul oleks ettepanek, et esmaspäeval võiks alustada põhiistungiga varem, kell 12.

Juhataja

Kolleegid, siin on üks niisugune probleem. Kas te seda aktsepteerite või mitte, kuid esmaspäeval, 15. aprillil toimuvad läbirääkimised Nõukogude Liiduga. Nii mina kui Marju Lauristin oleme sellega seotud. Me eeldame praegu, et suudaksime tööd läbirääkimistega nii organiseerida, et me kella neljaks jõuaksime istungitesaali. Sellisel juhtumil peaks Ülemnõukogu praegu vastu võtma otsuse katkestada sellise arvestusega, et me jätkame järgmisel istungjärgul. Kui Ülemnõukogu seda soovib, võime me ka enne päevakorda asuda seda küsimust otsustama.

Juhataja

Vladimir Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Võib-olla toimime järgmiselt: võtame praegu vastu otsuse, et meie istungjärk jätkub esmaspäeval ja siis me arutame ainult seda seadust? Arutame läbi ja siis avame läbirääkimised järgmise istungjärgu päevakorra üle. See tähendab, et täna meie istungjärk ei lõpe.

Juhataja

Vaat see on nüüd niisugune asjaolu, mis eeldaks reglemendi muudatust. Kas meil on vaja asja nii keeruliseks ajada? Ma arvan, et me teeme asja endale liiga keeruliseks. Isegi kui me käitume reglemendi järgi, oleksime me suutelised 10 minutiga kinnitama ära ka järgmise istungjärgu päevakorra, mille esimene küsimus võiks olla pensioniseaduse vastuvõtmine (täpne nimetus on tal teine).

Kohaloleku kontroll! Meie ei tohi rahvale jätta halba muljet, kohal on ikkagi 73 rahvasaadikut ja puudub ainult 31. Neid tuleb veelgi juurde.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada käsiloleva päevakorrapunkti arutelu sellise arvestusega, et jätkame 37. istungjärgul? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 69 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuid on ka 1. Ettepanek on vastu võetud. Sellega lõpetame!